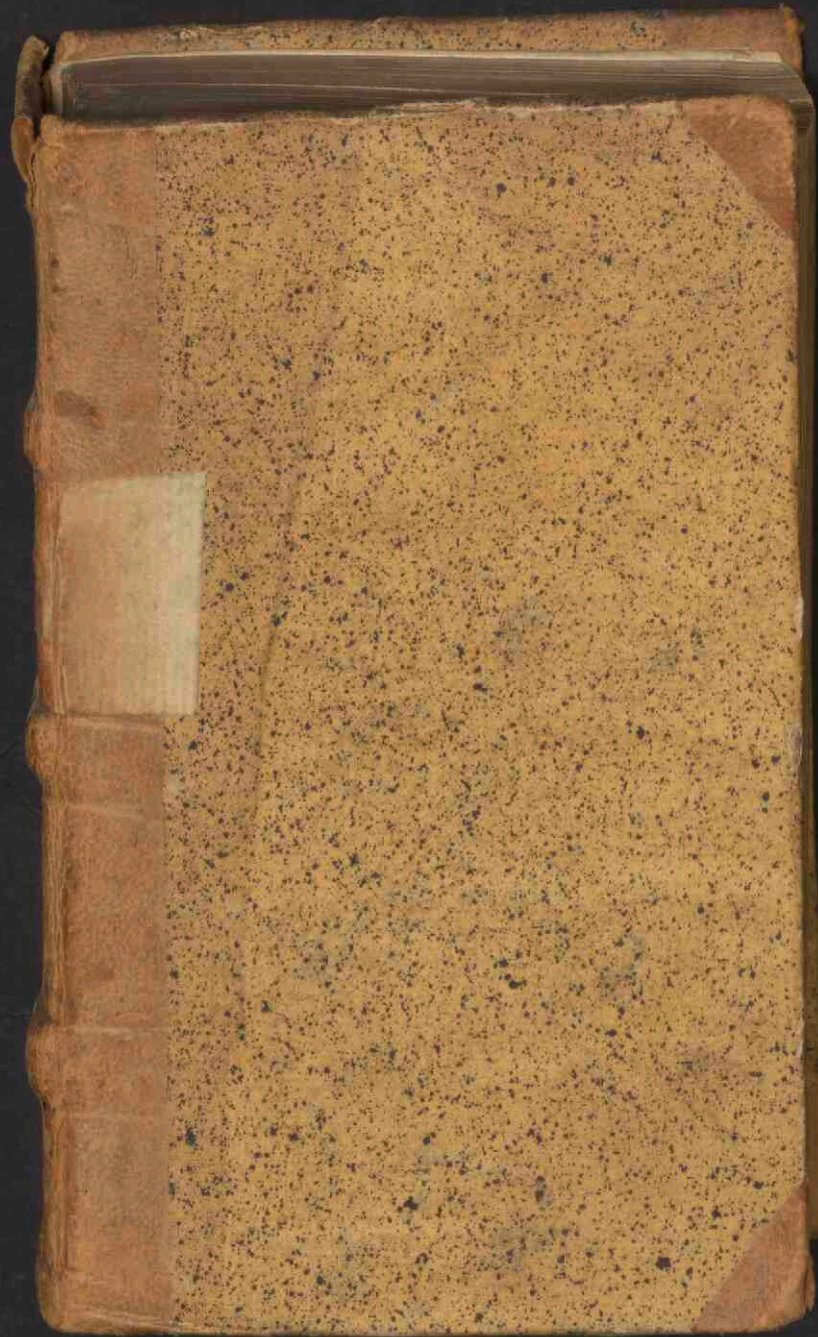

Ioannis Bvgenhagii Pomerani commentarius, In quatuor capita prioris Epistolae ad Corinthios, : de sapientia & iusticia dei, quae Christus est, et de autoritate sacrae scripturae & doctrinae Apostolicae in ecclesia Christi.

<https://hdl.handle.net/1874/428530>

**Dit boek hoort bij de Collectie Van Buchell
Huybert van Buchell (1513-1599)**

Meer informatie over de collectie is beschikbaar op:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Wegens onderzoek aan deze collectie is bij deze boeken ook de volledige buitenkant gescand. De hierna volgende scans zijn in volgorde waarop ze getoond worden:

- de rug van het boek
 - de kopsnede
 - de frontsnede
 - de staartsnede
 - het achterplat

**This book is part of the Van Buchell Collection
Huybert van Buchell (1513-1599)**

More information on this collection is available at:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Due to research concerning this collection the outside of these books has been scanned in full. The following scans are, in order of appearance:

- the spine
- the head edge
- the fore edge
- the bottom edge
- the back board

BUGENH GIUR
in Epist.
ad CORINTH.
in duas ultimo
CEGUM Libro.

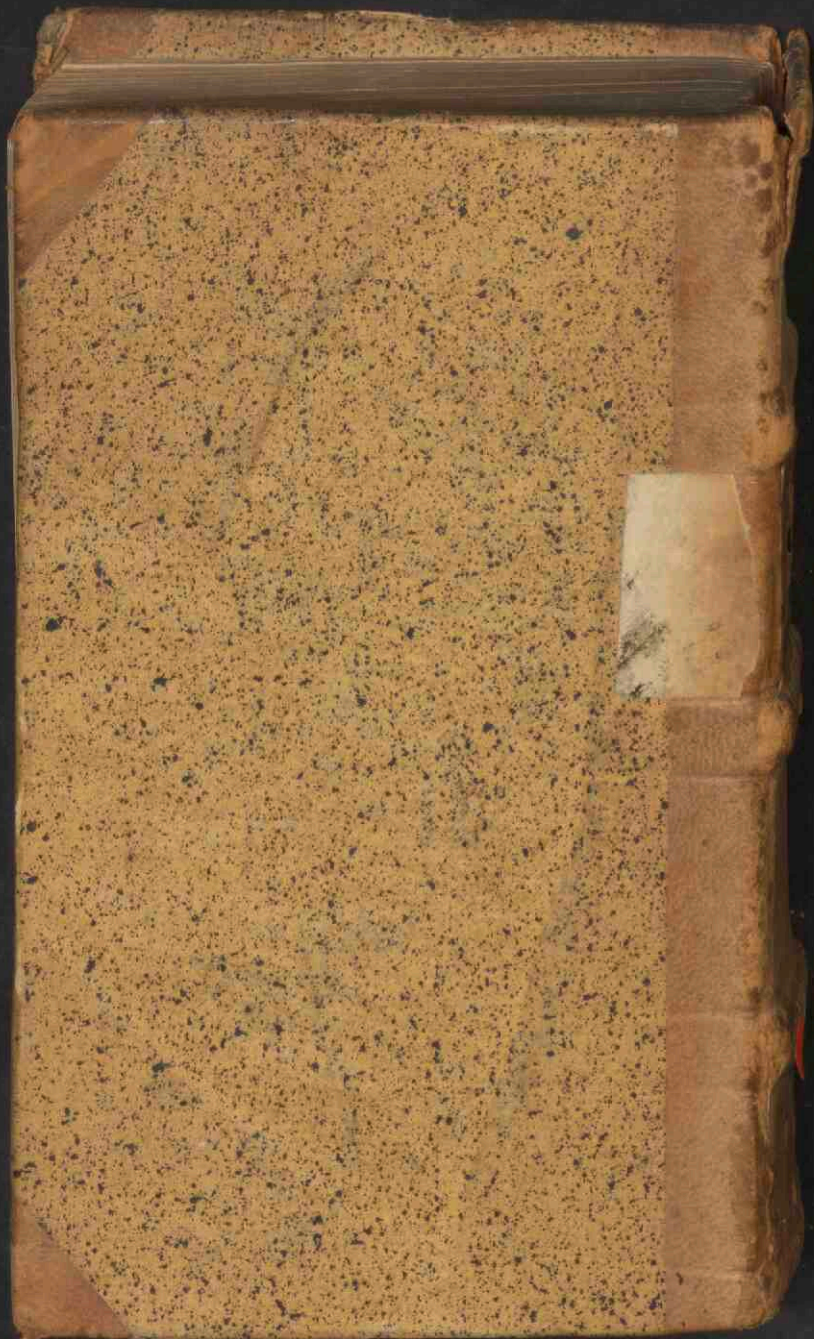
108

Pl. O N°. 25

20
11

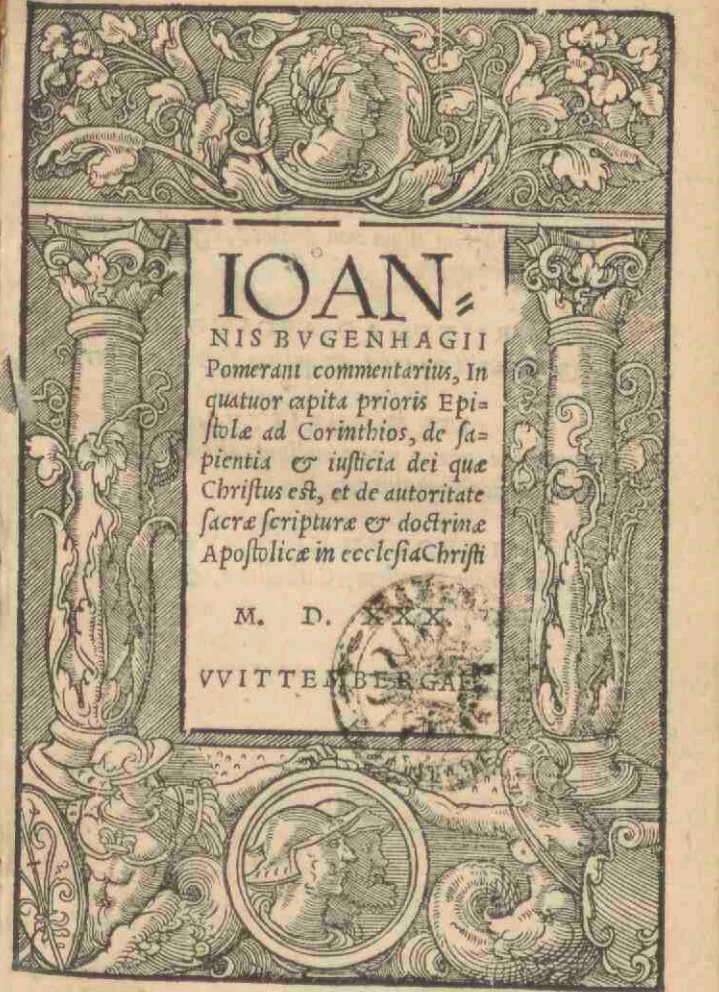

Biblia et interpretes

K1080 n. 25

Octavo n.º 188.

N. 47. C.

IOAN^o

NIS BVGENHAGII
Pomerani commentarius, In
quatuor capita prioris Epi-
stolæ ad Corinthios, de sa-
pientia & iusticia dei quæ
Christus est, et de autoritate
sacra scripturæ & doctrina
Apostolica in ecclesia Christi

M. D. XXX.

VVITTEMBERGAE

Ex dono H. Büszely

PATER DE FILIO.

Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, Ipsum audite.

DEVS IN MOSE.

Qui Prophetam illum non audierit, ego hoc ab illo ipso requiram.

CHRISTVS AD APOSTOLOS.

Qui uos audit me audit, & qui uos spernit me spernit.

ITEM CHRISTVS.

Oves mee uocem meam audiunt, alienum non audiunt nec sequuntur &c.

SIMBOLVM NICENVM.

Credo Vnam, Sanctam, Catholicam, & Apostolicam ecclesiam.

IOANNES

Bugenhagenius Pomeranus.

Centennium nunc est, quando pestis in
nostram grassabatur ciuitatē. Tunc
aliō nostra Schola migrabat, man-
simus uero Doctor Martinus Lu-
therus & ego hic, propter manda-
tum nobis sacrae praedicationis offi-
cium, Manserunt quoq; sexaginta ferē scholastici au-
ditores, ut interim Lutherum concionantem et sacra
praegentem audirent, quibus ut ego quoq; solatio
esse possem, contra tot scandala, aduersus salutarem
Christi doctrinam insurgentia, capi uice ordinaria
lectionis meae, tractare priorem Sancti Pauli Episto-
lam ad Corinthios scriptam, copiosius autem prima
quaatuor capita de sapientia & iustitia dei contra sa-
pientiam & iustitiam mundi, & de autoritate sacrae
scripturae et doctrinae Apostolicae in Apostolica Chri-
sti ecclesia.

Ausus sum contra omnem omnium hominum auto-
ritatem, quae nititur aduersus manifestum dei uerbum torita
& Christianae fidei sinceritatem, cum Paulo dicere. te uer-
Etiam si Angelus e caelo aliud euangelizet, preter id bi dei
quod ab Apostolis euangelizatum est sit Anathema, & san-
& cum Ioanne, Quod audistis ab initio in uobis per-
torū
maneat, ita manebitis in Patre et filio, audistis autem docto-
repro-
rum.

P R A E F A T I O.

re promissionem, quam ipse pollicitus est nobis, uitam
 æternam. Qui nõ adduxerit hanc doctrinam, ne Aue
 ei dixeritis, neq; suscipiatis illum in domum uestram.
 Qui non diligit me, ait Christus, non seruat sermones
 meos, frustra colunt me docentes doctrinas & man=
 data hominum.

Sed ais, Veteres doctores multa bona scripserunt,
 propter quod oportebat potius eorum errores ipsis
 condonare, quam ita nunc rursus publicis scri=
 ptis inuulgare. Respondeo. Non potest fieri ut nos in=
 uulgemus eorum errores, quorum libri plus sum in=
 uulgati quam nostra scripta, nisi indicare sit inuul=
 gare, id quod non nego. Verum ut indicemus errores,
 non fit libidine sentiendi contra ueteres, sed potius
 necessitate defendendæ salutis nostræ contra Euange=
 lij aduersarios, qui ueterum errore, si quandoq; ali=
 quis est, quasi sancta aliqua autoritate Christum con=
 culcare nituntur, præstantes egregie lupos sub istis
 ouium sanctarum uestimentis. Hic scilicet non debe=
 mus clamare subesse fraudem, ubi uidemus laqueos &
 mortem animabus parari?

Sancti doctores se errasse & errare posse sæpe
 confessi sunt, & alij aliorum errores quando excusa=
 re non potuerunt, autoritate uerbi dei damnauerunt,
 & quicquid docuerunt & statuerunt, uerbo dei con=
 firmare uoluerunt, id quod nemo qui corũ scripta ui=
 dit, negare potest. Si ipsorum autoritas apud nos ma=
 gna esse debet, Cur nõ licet nobis eisdem insistere ue=
 stigiis

PRAEFATIO.

stigiis? Augustinus suos errores crebro in libris retractationum confessus est. Idem damnauit etiam errorem eruditissimi martyris Cypriani et omnium Episcoporum eius, qui error ubi multos diu seduxerat, postea in alio concilio Carthaginensi ex uerbo dei damnatus est.

Ego scio & credo, admonente etiam Paulo Ephe. ij. Ecclesiam Christi esse aedificatam super fundamentum Apostolorum & Prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Ihesu, in quo quaecunq; structura coagmentatur, ea crescit in templum sanctum in domino. Pro hoc fundamento uel ex hoc fundamento Apostolorum & Prophetarum, quicquid scripserunt sancti Episcopi & pij ecclesiarum doctores, suscipio & ueneror. Amo illorum labores, & libenter lego scripta. Non placent mihi talium contemptores. Contra uero fundamentum hoc Apostolorum & Prophetarum, nullam suscipio autoritatē, ne angelicam quidem, ut ante dictum, sed clamo cum Esaia & Ioanne Baptista, cuius illic clamor in deserto describitur. Omnis caro fœnum & omnis gloria eius quasi flos fœni etc. Verbum autem domini stabit in æternum.

Scripserunt illi sanctissime contra Pelagianos pro gratia dei, contra alios Hæreticos de sancta & indiuidua trinitate, et de duabus naturis in uno Christo domino nostro, quæ qui non amplectitur sit Anathema. Hæc de fide nostra tractata sunt etiam & credita in concilijs generalibus, de gratia in concilio Mi-

P R A E F A T I O.

Leuitano, reliqua in alijs concilijs que non fuerunt Ar-
rhiana. Hæc ergo quæ fidei nostræ sunt, siue scripse-
rint sancti, doctores siue in concilijs generalibus de-
fensa sint, manent in æternum, non quia hominum
sunt inuenta, sed quia dei sunt uerba, quæ Christiana
fides non agnoscere non potest, Hæc catholici patres
contra Hereticos, pro sua fide, ex uerbo dei confessi
sunt & defenderunt, & posteris ex uerbo dei com-
mendata uoluerunt.

Quæ autem in concilijs sunt statuta mere humana
siue humanæ traditiones, id est quæ sine uerbo dei sta-
tuta sunt, aut quæ contra manifestum dei uerbum &
syncera in Christum fidei rationem permanere non
possunt. Nam Christus dicit. Omnis plantatio quam
non plantauit pater meus eradibitur. Unus est magi-
ster uester Christus, et Oues meæ uocem meam audiunt.
Predicate Euangelium omni creaturæ. Docete eos ser-
uare quæcunq; ego præcepi uobis. Spiritus sanctus cū
uenerit testimonium perhibebit DE ME. & uos A-
postoli testimonium perhibebitis de me, quia ab initio
mecum estis. Qui uos audit me audit, & qui uos sper-
nit me spernit etc. Et traditiones seipsas destruunt,
contraria enim in diuersis concilijs statuuntur, &
alia alia abrogant.

Quid quæso tandem uenit concilijs in mentem, ut
contra libertatem conscientiarum confirmarent no-
bis doctrinas demoniorum? quæ ratio hic habebatur
fidei Christianæ? Non uiderunt manifestam spiritus
sancti

P R A E F A T I O

sancti in Paulo Prophetiam, de hominibus à fide deficientibus, lege reliqua satis horrenda, ut uideas in quos errores sub nomine patrum seducti sumus.

Ieiunia nemo Christianorum iudicat esse mala, sed leges ieiuniorum sunt doctrinae demoniorum. Has primus tulit impijssimus ille nebulo Montanus sub nomine spiritus sancti, ut notum est omnibus, qui legunt Eusebij Historiam ecclesiasticam li. 5. Capi. 18. cum autem nostri tales leges confirmant, plenaria ut aiunt autoritate, tunc est mera sanctitas & Christianae ecclesiae decor, sed Paulus clamat doctrinas esse demoniorum, in Hypocrisi loquentium mendacium etc.

Similiter & celibatum nemo damnat si sit purus coram deo, et non illorum qui in Hypocrisi loquuntur mendacium quemadmodum Paulus de uirgine dicit, ut sit sancta & corpore & spiritu. Multorum autem clericorum celibatum, impurum esse etiam Episcopi qui statuerunt, contra seipsos confessi sunt, & tamen emendatum noluerunt sed obstinate perrexerunt, ne apud nos nunc uideretur spiritus sanctus, qui hoc in Paulo predixerat, mentitus. Sic autem confessi sunt. Nam ubi primum susceptus erat celibatus, in posterioribus concilijs perpetua est querela, contumeliosa castitatem, scandala scortationum ecclesiae obijci per nobilissima membra id est clericos &c. Et quando sine familia esse non potuerunt, non permiserunt postea illis familiares feminas, nisi matrem, auiam,

mater

P R A E F A T I O.

materteram, amitam, sororem, neptem.

*Sed ut uideas fructum doctrinae demoniorum siue traditionum humanarum, in has quoque feminas scelerate & turpiter peccatum est a castissimis illis clericis, ita ut Braccarense concilium tertium cogere-
tur his uerbis statuere. Quamquam antiqua canonum institutio, de huiusmodi praesumptione absolutas et multiplices disciplinas atque institutiones adiderit, nos tamen breuitatis causa omnem fornicandi occasionem cupientes auferre, id omnimoda sancimus autoritate tenendum, ut nullus sacerdotum, siue quisque de clero, absque honesto & competenti testimonio, excepta sola matre, cum quibuslibet feminis secreta se praesumat adiungere, & non solum cum extraneis mulieribus, sed cum ipsis etiam sororibus uel propinquis, ne licentia sororum uel propin quarum mulierum quisque solus familiarior habeatur ad perpetrandum scelus. Huius ergo praecipitionis transgressor sex mensibus se nouerit penitentiae legibus subiacere. Haec illic. An non tandem pudet nos horum? quis non uidet nunc ex his dilatata pomeria Sodomorum?*

Nonne crassa erat impietas, quae sub specie sanctitatis separabant & prohibebant presbyteros a suis, quas iure duxerant, uxoribus, & uxores coegerunt perpetuo a suis maritis continere, quod cum in occulto quidam non seruabant, clamatum est, sancta continentari sacerdotalia? Postea etiam ante quadringen-

P R A E F A T I O.

tos annos, eadem uolentia, in Germania, presbyteri à suis uxoribus abacti sunt ne essemus Italici sanctiores.

Sancta sit ergo nobis & aeterna uerbi dei autoritas, & hanc etiam ueneremur in sanctis doctoribus et ecclesiae Christi ministris, At contra dei uerbū nullum iuramentum, nullum uotum, nulla ne angelica quidem nos liget autoritas, terreat nos uel fructus infidelitatis, quos manifesto uidemus pullulasse ex doctrinis demoniorum, in Hypocrisi, id est sub specie sanctitatis, loquentium mendatium.

Contra haec igitur sacrae doctrinae scandala agere uolui, quando autoritatem dei, contra autoritatem hominum, in hoc libro predicauit, sanctitati autem doctorum nihil derogatum uolui, testis est mihi deus, & hic liber meus hoc per se fatebitur.

Nam quid facias hodie malignis hominibus, qui non solum obtrudunt nobis sanctorum errores, sed etiam sua mēdacia sub nomine corū, talia enim audent etiam indoctae plebeculae sub nomine doctorum ecclesiae obtrudere, quae ipsi nunquam ne cogitarum quidem, ut quando Papistae clamant laicos non debere calicem domini bibere, sed potius debere credere & seruare, quemadmodum sancti ecclesiae doctores & docuerunt & seruauerunt. Tales clamatores, si ignorant doctores ecclesiae ne cogitasse quidem de prohibitione calicis, sed tradidisse omnibus calicem secundum Christi institutionem, sunt stupidi & bruti

PRÆFATIO.

asini, si autem sciunt, sunt impudentes nebulones, qui non uerentur neq; deum offendere, neq; homines seducere. Simili & impietate & impudentia primum laborabant Sacramentarij, audentes asserere, quod omnis ueteres scriptores sensissent cū ipsis, hoc est, negassent sacram Christi de Sacramento institutionem.

Dominus noster Ihesus Christus adsit nobis perpetuo suo spiritu, ut maneamus in simplici ipsius uerbo & fide, ad uitam æternam, huc respicit hic meus libellus in quatuor capita priora prioris Epistolæ ad Corinthios, scriptus in reliqua enim huius Epistolæ hic nihil scriptū est, præter argumentum totius Epistolæ quod sequitur.

In Ep.

INEPISTOLAM ADCORINTHIOS.
PRIMAM ARGUMENTVM,

Hanc Epistolam ego in duas partes non incom-
mode ni fallor, docendi gratia diuido. Prio-
rem facio quæ prioribus quatuor capitibus cõ-
tinetur. Hic more suo uere Apostolico primum ia-
cit fundamentum Christum, quem ait nobis à deo pa-
tre factum ut sit nostra sapientia, iusticia, sanctifi-
catio & redemptio. Quibus uerbis dum Christo om-
nia tribuit, quid hominibus queso relinquit nisi sa-
pientiam uanam id est stulticiam & insaniam, nisi
iusticiam falsam id est peccatum? deinde etiam nul-
lam sanctificationem ut cumq; fingant sibi cultum dei,
sed mores potius corruptos & mentis atq; corporis
immundiciam, ut taceam quod redemptionis uocabu-
lo manifestam hominum damnationem expresserit.
Sine hoc fundamento frustra edificaueris, quemadmo-
dum audies Capite. 3.

Prior
Episto-
le
pars.

Porro peculiariter hic Christum sub nomine sa-
pientiæ proponit, quia Corinthiorum quidam et for-
te multi de sapientia sibi falso placebant, ita ut con-
temnerent ueros Apostolos quasi incruditos, etiam
suum Paulum per quem Euangelium acceperant,
præ pseudapostolis quos eruditores et sapientiores
iudicabant, per hos demum se sapientes factos gloria-
bantur. His declarat Christianorum unicam esse sa-
pientiam Christum, in quo sunt omnes thesauri sa-
pientiæ & scientiæ reconditi, sine quo stulticia est
quicquid

IN EPISTOLAM AD CORIN.

quicquid ratio approbauerit quasi sapientissimum et sanctissimum. Quid uero sentiendum de ministris qui hanc sapientiam docent, qui doceant et quo loco habendi sint, tertio et quarto capite indicat.

Sed uide interim consilium Pauli, dum istum ordinem seruat docendi Christi. Sectis diuisi erant Corinthij per pseudapostolos absente Paulo, et contentionibus, ut fit, laborabant, dum quisque alijs per sua que susceperat sese praeferbat. Hos ad unam illam sapientiam Christum reuocat, cuius crux et stulticia euacuauit sapientiam mundi, In quo nisi uniti fuerimus frustra nobis aliquid uidemur. Quid enim et apud nos hodie sectas facit, nisi quod contentionibus potius seruiamus, dum uerbum Christi atque adeo ipse Christus (nam eo pergit Satan) nobis stulticia uideatur? Hoc autem se consilio scribere de uera sapientia, claris uerbis ipse prodit primo capite et quarto, ne per pseudapostolos uana sapientiae specie seducantur.

Dum uero haec ex Paulo narro, ferè nostri temporis historiam descripsi, qui intelligit intelligat, qui ignorat ignoret. Atque haec hactenus de priori, ut dixi

Alte= huius Epistole parte.

ra Reliqua pars, quam a capite quinto incipio,
 pars declarat quam horrendi errores, quam etiam
 Episto paulatim detestanda uitia sequantur, ubi a sapientia
 le. euangelij defecerimus ad nostram sapientiam, abutentes scientia uerbi et egregijs donis nobis a deo collatis,

ARGUMENTVM

collatis, ut trahamus post nos discipulorum multitudinem, & foueamus sectas.

Quid enim sani apud Corinthiorum sectarios reliquum erat, apud quos ipsa carnis resurrectio iam uerebatur in dubium? An non ibi Christus perierat et ratio totius Christianismi? Abutebantur uerbo dei, abutebantur sacramentis, nulla erat charitas, quod sectis feruebant omnia & quisq; suis donis alijs sese preferbat, etiam in ciuilibus moribus peccabant, ita ut mulieres eorum non uelatae in concionem impudenter uenirent, timore dei abiecto, quasi iam omnia licerent, ne displicerent gentibus ad demoniorum sacra ibant illic edentes, Euangelij praedicatoribus nihil dabant unde uiuere eis liceret, nihil uerebantur contra charitatem edere idolis immolata cum scandalo infirmorum fratrum. Alij quasi licite scortabantur, multi non Christiane contendebant de rebus suis in iudicio, & iniuria & fraude non uerebantur peccare in fratres, inuentus etiam est qui duxerat in uxorem suam noueram, qualis scortatione inter gentes quidem probatur, haec autem quae dixi uide a .15. cap. retrogrado ordine usq; ad caput. 5.

Vnde illis haec omnia? relicta sapientia & simplicitate quae est in Christo, ex libertate spiritus fecerant sibi libertatem carnis, quasi ipsis iam omnia licerent etiam contra deum, etiam contra proximum, quemadmodum hodie ferè Euangelio abutuntur
alij

ARGUMENTVM PRIMAM.

alij ad cupiditates suas, alij ad opiniones suas et sectas confirmandas, ut tunc apud Corinthios, unde necesse est sequi primum non uulgarem dei contemptum, deinde utcumq; ad tempus aliud simulctur, uitia insignia & mores corruptissimos. His melius fuisset uiam ueritatis non nouisse nisi resipiscant. Si enim gentes tradidit deus primum in reprobum sensum, deinde in passionem illas ignominiae, ut scribitur Roma. 1. quid mirum si & hi sic abijciantur a deo qui Christum conculciant, nisi resipiscant quam primum agnoscentes errorem & condemnantes?

Præterea fuerunt apud Corinthios qui non ad sinistram ut priores illi de quibus diximus sed nimis ad dexteram tendebant. Satan enim non permittit incedere uia regia, fuerunt autem illi qui per superstitionem & speciem sanctitatis inceperunt non recte sentire de coniugio, ubi uidebant Apostolum suum Paulum ab uxore abstinere, quasi quod Paulo datum erat, esset omnibus Christianis datum, quasi scilicet esset in potestate nostra, quod sine dubio est donum dei non omnibus Christianis datum, Ita tum quoq; ceperunt appetere doctrinam demoniorum de celibatu, quas hic Paulus cap. 7. uocat laqueum.

Hæc omnia uero intellige per Synecdochen, Multi enim Corinthiorum tales erant, non tamen omnes, Nam ad quosdam pertinet laus & commendatio quas eos quandoq; commendat.

Igitur

IN EPISTOLAM AD CORIN.

Igitur in hac secunda Epistola parte uaria tractantur, de quibus Paulo uel scriptum erat ut indicat ca. 7. uel alioqui narratum.

Primus locus cap. 5. de excommunicatione criminosi.

Secundus, cap. 6. quod Christiani non debent pro se contendere iudicio aut iniuriam facere sed potius ferre.

Tertius eodem capite, quod scortari non licet, uiolatur enim scortatione templum spiritus sancti quod est corpus nostrum.

Quartus. cap. 7. de coniugio, quod qui se non continent nubant in domino, Melius est enim nubere quã uri.

Quintus. cap. 8. ne libertate nostra abutamur contra charitatem, dum scilicet non habemus respectum infirmioris fratris qui est quidem discipulus Euan gelij sed nondum plene suam libertatem intelligit.

Sextus. cap. 9. de iure prædicatorum, quod eis debetur uictus, Paulus tamen hoc iure apud Corinthios non est usus &c.

Septimus cap. 10. grauis admonitio, ne præsumant et fiant contemptores ideo quod ingentibus donis et beneficijs sint a deo honorati. Nam perire rursus possunt ut olim hebræi in deserto, quibus tamen insignia beneficia & in toto mundo prædicanda contigerant. Maxime uero terret ne ad mensam idolorum accedant, qui in mensa domini particeps solent

IN EPISTOLAM AD CORIN.

esse corporis & sanguinis domini.

Octauus eodem capite, rursus de libertate edendi quemcunq; cibum. Vbi uidere licet nostrorū stultitiam, quando Paulus asserit etiam cibum demonibus immolatum non reddere immundam conscientiam Christiani hominis cum gratiarum actione edentis. Omnia enim munda mundis &c.

Nonus. cap. 11. de ciuili honestate seruanda a uiris & a mulieribus quando in concionem conueniunt.

Decimus. eodem capite, grauis increpatio et cōminatio iudicij dei, ne pergant sectas facere & alios contemnere ubi ad sacramentum unitatis conueniunt, id est ad communionem corporis & sanguinis domini.

Vndecimus. cap. 12. quod egregijs donis que nobis seorsum dantur, non simus aliorum qui ea non habent domini sed serui, sed Adam noster serpentis ueneno infectus hoc peruertit in nostri & aliorum damnationem.

Duodecimus. cap. 13. quod illa insignia dona nobis nihil profunt ad salutem sine charitate, quæ si non adsit, certum est & fidem abesse in Christum unde illa producitur.

Decimus tertius. cap. 14. quod præter charitatem, inter reliqua dona quæ non omnibus obueniunt preferenda sit Prophetia, id est donum interpretandi scripturas & docendi ex uerbo dei in scripturis nobis relicto,

IN EPISTOLAM AD CORIN.

relicto, quo dono ecclesia edificatur. Atq; ibidem ex-
primitur, qui hoc dono sit utendum.

Decimus quartus. cap. 15. de ueritate resurrectio-
nis carnis.

In fine adijcit de eleemosyna in pauperes sanctos
eroganda, & quedam familiaria, quemadmodum so-
let non nunquam in alijs epistolis,

Miramur uero quod Paulus tam pertinaciter
perdurauit, non derelinquens Corinthios neq; despe-
rans de eis, utcuq; uideret se contēni et eos ad pseu-
doapostolos defecisse, ut non dicam quod ciuitas ipsa
erat luxu & diuitijs perdita, ut sit ubi talia empo-
ria sunt, Sed mirari cessamus, quia Act. 18. legimus
Paulum hoc uerbum Christi de Corintho habuisse,
Populus est mihi multus in hac ciuitate. Hoc uerbo
egregie exercebatur Pauli fides, dum saepe omnia
apparebant desperata, Id quod dico, ne & nos de-
speremus de talibus ciuitatibus, si quando con-
tigerit eis Euangelium prædicari. Nam

utcuq; nos non uideamus, tamen
uerbum dei uacuum ad deū

redire non potest, ut

dixit Esaias Pro

pheta.

A

Paulus

Vnde
tā con-
stans
Paulus er-
ga Corin-
thos.

IN CAPVT PRIMVM.

Nomē
Pauli
et uo=
ratio.

PAVLVS etc. Suum nomē præpo=
nit et Apostolatus sui uocationē ia=
ctat contra pseudoapostolos, ut Co=
ri nthij certi sint se uerbum dei ex
Paulo audire, ex illis uero errores
& seductionem, secundum illud Christi. Qui uos au=
dit me audit, & qui uos spernit me spernit, & illud
Ioannis. Nos ex deo sumus, qui nouit deum audit
nos, qui non est ex deo non audit nos, per hoc cogno=
scimus spiritum ueritatis & spiritum erroris, Ipsi
ē mundo sunt, ideo ē mundo loquuntur, & mundus
eos audit, id est, sub specie uerbi dei inducunt Here=
ses, dum plausibilia & coram ratione humana spe=
ciosa docēt, Ita & Christus dicit. Oues mea uocem
meam audiunt, alienum non audiunt, Qui ante me ue=
nerunt fures fuerunt & latrones, sed non audierunt
eos oues. Securi ergo simus, nemo perit nisi filius per=
ditionis, Oues Christi statim agnoscunt uocem pasto=
ris & Apostoli, alij etiam audientes non intelligunt
neq; possunt non sequi seductorem, Non dubitauit
Paulus suum nomen mansurum, secundum illud, In
memoria æterna erit iustus, Illorum autē paulo post
cum ignominia abolendum, utcunq; ad tempus glo=
rificatum, secundum illud Psal. 9. Perijt memoria co=
rum cum ipsis.

VOCATVS. Non á se ueniens.

APOSTOLVS ihesu Christi. Non aliud
nuncians quam ihesum, & hunc Christum, aut non
aliud

EPISTOLAE AD CORIN.

aliud, quam à Ihesu Christo mittente accepit.

PER beneplacitum dei.

Non suis meritis aut conatu.

ET Sosthenes frater.

Consortem dignatur cum ipse tamen scribat, contra nostram superbiam, qui gloriamur etiam impudenter de alienis laboribus quasi nostris. Sine dubio fors la hic Sosthenes magnam habuit apud Corinthios auctoritatem.

Con= boris
et ho= noris.

ECCLESIAE Dei.

Non nostræ. Sic Petro dictum est. Pasce oves meas non tuas.

SANCTIFICATIS per &c.

Non per opera Infra, factus est nobis à deo sanctificatio &c.

VOCATIS SANCTIS.

Si non sumus sancti nisi uocatione, damnati certe sunt nostri conatus &c.

Vocati
cij san= cti.

VNA CVM omnibus, qui inuocant.

Non inuocant qui non credunt Rom. 10. Hæc uerba faciunt ut non solum Corinthiorum sit hæc Epistola, sed etiam nostræ, Id quod etiam sequentia ita dicunt. In quouis loco uel suo uel nostro, Item ubiq; unam esse ecclesiam dei etc.

No= stra E= pisto= la.

Vna
Eccle= sia.
Chri= sti no= men.

Aduerte hic quod sicut inuocamus nomen dei, ita & inuocamus nomen domini nostri Ihesu Christi. Io. 5. Ut omnes honorent filium, sicut honorant & patrem.

ARGVMENTVM

Gratias

GRATIA. etc. alibi.

latio.

GRATIAS AGO. A gratulatione, ut ferè ubiq; in Epistolis suis incipit, ut quæ sit eius sollicitudo erga ecclesias omnes declaret, mente uere apostolica & episcopali, simul ut persuadeat alijs quanti hæc gratia habenda sit, de qua ipse ubiq; tantas gratias agit, ut & suo exemplo eos prouocet, ne tantæ gratiæ sint ingrati, nihil enim reddere licet. pro tantis beneficijs à deo per Christum acceptis, præter gratiarum actionem.

Ingrati gratiæ acceptæ

Ingrati sunt, qui non agnoscunt à quibus peccatis & malis per reuelatum Euangelium erepti sint & quid per Christum acceperint. Hij postea facile suscitant sectas, sequuntur pseudapostolos, nouis gaudent doctrinis, ut acciderat Galatis & Corinthijs. Hij admonentur his uerbis infra cap. 6. An nescitis quod iniusti regni dei hereditatē non cōsequentur? Ne eretis, neq; scortatores, neq; cultores simulacrorū, neq; adulteri, neq; molles, neq; qui concumbunt masculis, neq; fures, neq; auari, neq; ebriosi, neq; male dicit, neq; rapaces regni dei hereditatem accipient. Atq; huiusmodi eratis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis, per nomen domini Ihesu et per spiritum dei nostri. Et .cap. 12. Scitis quod gentes fuistis, & ad simulacra muta utcunq; ducebamini sequentes. Absq; timore dei hodie omnia agimus, quæ deus suo uerbo damnat, & Christiano nomine nos tegimus, cum tamen Christiani sint qui expectat
reuelat

IN EPISTOLAM AD CORIN.

reuelationē domini nostri Ihesu Christi, ut infra dicitur. Hij soli in timore dei agunt, ut in sana doctrina permaneant, nunquam cessantes gratias agere de gratia dei reuelata, secundum Psalmum, Benedicam dominum in omni tempore &c.

DE GRATIA DEI.

Dicit, ut Corinthiis auferat superciliū, qui de donis varijs, de sapientia, de eloquentia quasi suis tuebant. Gratias.

QVAE DATA EST VOBIS.

Contra meritum uestrū, ut infra. cap. 4. Quid habes quod non accepisti? Quod si etiam accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Data.

PER IHESVM CHRISTVM.

Eccc meritum nostrum, mediatorem nostrum, pontificem nostrum, infra. Qui factus est nobis a deo sapientia, iusticia, sanctificatio, redemptio. Per Ihesū.

Quae est illa Gratia Dei de qua gratias agit?

QVOD inquit, in ōni re ditati estis, sed per ipsum, ne quid uobis arrogetis, ne respiciatis in doctores ue- Doce
stros. Quid uero est quod dicit. In omni re? Nempe et cre- dere
inquit, In omni sermone, id est, praedicatione Euan- geli,
gelij, & in omni cognitione, scilicet spirituali, quae sunt maxi-
est fides. Atq; ita hic Paulus diuitias istas Corinthi- mori-
orum in duobus comprehendi dicit, altero, quod me di- grecis
egregie possunt docere & eloqui magnalia dei siue uicia eccle-
Euangelium Christi, altero quod haec ipsa per spiri- tum si-
e

IN CAPVT PRIMVM.

tum fidei habent experta & cognita, non possunt hominibus maiores diuitia contingere, de quibus .2. Cor. 8. Nostis gratiam domini nostri Ihesu Christi, quod propter uos pauper factus sit cum esset diues, ut uos illius paupertate ditesceretis. Per alterum, id est, postremum salui sumus, per illud uero conuertuntur infideles & ædificatur ecclesia, ut non dicam quod etiam nostram confessionem continet. Vbi uero sermo sine cognitione fuerit, Hypocrisis est, et tandem non potest non desinere in errores.

QVIBVS REBUS. καὶ ὅσ. id est, quemadmodum.

Hoc ad superiora relatum, ut indicat Erasmus, significat illis rebus, id est sermone & cognitione, (ut in Psal, Credidi propter quod locutus sum) confirmatum in Corinthios testimonium Ihesu Christi, id est prædicationem, quæ testificatur siue prædicat de Ihesu Christo. Confirmatum inquit, id est, persuasum & creditum. Hodie multi contemnunt uerbum externe prædicatum, præ abundantia ficti spiritus, sed ut hic uides, sermone quem nostra cognitio id est fides prædicat, confirmatur Christi testimoniū in cordibus credentium. Quæ confirmatio plane est spiritus sanctus, qui cum prædicatione Euangelij in corda descendit. Gal. 3. Ex operibus legis spiritum ne accepistis, an ex auditu fidei etc? Hinc & Ioannes Baptista dicit. Ioan. 3. Qui acceperit eius testimonium signauit quod deus uerax est.

Mini-
steriū
spiri-
tus in
secun-
da E-
pisto-
la.

A DEO

EPISTOLAE AD CORIN.

A DEO. &c.

Dona

Id est, ita diuites facti estis ut non desit uobis ullum donum, quo indigeretis uel ad salutem uestram id est cognitionem Christi, uel ad salutem siue temporalem siue aeternam aliorum, nam uarijs donis abundasse Corinthios .12. caput infra prodit & quae sequuntur. Donata est itaq; uobis cognitio Christi ut salui sitis, & praeterea insignia dona in salutem aliorum.

EXPECTANTES etc. Post istam gratiam & testimonium in nobis confirmatum ut diximus, quid restat aliud, quam ut cum gaudio expectemus & desideremus reuelationem domini nostri Iesu Christi, ut confuso mundo qui nos nunc persequitur, abolito peccato & malis alijs quae nunc in carne nos grauāt, uideamus in nouissimo die gloriā et Christi & nostram in Christo, quae erit redemptio corporis nostri, quod interim subiacet omnibus malis?

Christus est quidē et nunc nobiscum, sed eius gloria a mundo contemnitur, dum non uidetur & dum interim Christiani omnibus malis corā mundo premuntur, tunc autem non ueniet quasi abfuerit a nobis, sed reuelabitur ut uideatur q, non abfuerit, ut interim regnū eius sit in fide, sic enim placet deo saluos facere credētes, ut increduli contēptu et blasphemijs pereant. Adest inquā et nunc suis, quemadmodū dixit. Ecce ego uobiscū sum usq; ad consummationē seculi, Et ubi duo uel tres fuerint cōgregati in

Christus
suis ca
put no
strum,
adest
nunc
corpo
ri, sed
in fu
turo
reuela
bitur.

ARGVMENTVM

nomine meo, illic ero in medio eorum, nisi tu putes caput Christum, deum & hominem, á reliquis membris abesse, unde ergo esset uerum quod Paulus scribit Ephe. 5. Sumus membra corporis Christi ex carne & ossibus eius? Magna hæc est et potens consolatio Christianis, in omni tentatione & necessitate, quod breui futurũ est, ut reueletur Christus et ipsi cum eo glorificentur. Tunc, inquit, fulgebunt iusti quasi sol in regno patris sui, & erunt sicut Angeli dei, imo ut Ioannes in Epistola ait, similes ei erimus, etiam glorificato corpore, ut Paulus ait ad Philip.

**Expe-
ctant
Chri-
stiani
Chri-
stum.** Ideo illa reuelatio Christi expectanda & desideranda est Christianis, quemadmodum Christus dicit. His fieri incipiētibus, respicite et leuate capita uestra quia appropinquat redemptio uestra. Et Paulus. 2. Tim. 4. hac periphrafi describit Christianos. Qui diligunt inquit aduentũ eius. Sic enim ait. Post hac reposita est mihi corona iusticiæ, quã reddet mihi dominus in illa die iustus iudex, non solum autem mihi, sed & ijs qui diligunt aduentum eius. Ideo & Rom. 8. ait. Nos ipsi in nobis ipsis gemimus, adoptionem expectantes, redemptionem corporis nostri. Talibus certe Christianis non libet abuti Euangelio, non libet laborare discordia & sectis, ut fiebat apud Corinthios & hodie apud nostros, quippe quod sciunt ibi reddendam de his rationem, potius uero gaudent quanto cius illum diẽ aduenire, quo á Satana securi gaudeant

IN EPISTOLAM AD CORIN.

gaudeant in regno patris sui.

Sed quia fragiles sumus, facile labimur, nihil ex nobis possumus, qua uirtute perdurabimus sine macula usq; in aduentum domini, ut liceat nobis optare illum diem? Respondet magna consolatione, Christus confirmabit uos usq; in finem, ut sitis absq; culpa in aduentu eius, id est ut tunc non inueniatur in uobis culpa tegente Christo, in quo per fidem hic habuistis remissionem peccatorum. Sine culpa sumus quia per Christum nobis culpa remittitur, ut simus sponsa absq; macula, Ephe. 5. Est itaq; hic argumentum a facili, quod ita Paulus prosequitur. Nolite de hoc dubitare, Deus est fidelis qui ita per Christum promisit scilicet quod uult seruare, id quod ob signauit maximo pignore, nam inquit per deum estis uocati in consortium filij eius, Quid hoc sit non licet nobis exprimere uerbis, nempe inenarrabile donum dei, de quo etiam lege in Epi. Ioannis, Vnde Ro. 3. Si com-
Christus confirmabit.
In consortium Christi.
 patimur & conregnabimus. Et Petrus. 2. Epi. dicit nos consortes factos diuinae naturae.

Quid autem est, quod principium huius Epistolae tam mite est, tanta commendatione Corinthiorum diues, cum reliqua Epistola acerba est? Primum Corinthiorum ecclesia non sic perierat sectis & malis moribus, ut non superessent qui recte sentirent, docerent, uiuerent. Alioqui cur infra diceret, Significatum est mihi &c. nisi ibi essent qui alios coram

Quid sibi ista gratulatio uelit.

IN CAPVT PRIMVM.

Uo ut dei Apostolo de schismate accusarent? Propter hos debuit illa ecclesia commendari, ne & illi gra- uarentur, sed potius ab Apostolo in tantis schismaticè tentationibus consolationem acciperent, qui ab uni- tate Christiana & sana doctrina non descēcerant, quemadmodum supra diximus de Synecdoche figura

Deinde, si quis intueatur penitius consilium Pau- li, deprehendet eum ualde prudenter idem plane agere in hac commendatione Corinthiorum et gra- tiæ dei, quod infra agit accusatione & increpatione contra schismata, quibus per pseudoapostolos mini- stros Satanae laborabant.

Nam si gratia dei eis data est, quid quidam glo- riantur de donis & sapientia quasi non acceperint aliunde?

Si per Ihesum Christum, cur respiciunt in homi- nes, ut alius se dicat Pauli, alius Appollo &c.

Si diuites sunt in omni sermone & cognitione, quid requirūt à pseudoapostolis noua dogmata à ue- ritate Christi auertentia?

Si per hæc confirmatum fuit in eis testimonium de Ihesu Christo, stultum est alia testimonia siue alias prædicationes suscipere, quæ non sunt secundum Ihesum Christum, quibus conscientia nō confirman- tur.

Si non destituuntur ullo dono, quid queso miran- tur in pseudoapostolis?

EPISTOLAE AD CORIN.

Porro, Si expectant ut ueri Christiani reuelationem domini nostri Ihesu Christi, cur aliena doctrina, sectis & malis moribus se contaminant, ut potius iudicandi ad illum diem ueniant quam glorificandi? Vel isto timore deberent redire ad Christi unitatem.

Item, Si Christus perpetuo confirmat spiritu sancto, ut in die illo inueniantur absq; culpa, quare non in illo uno Christo haerent, ne deficient ad homines siue ad doctrinas humanas? quae per Philosophiam & leges humanas (dum ad salutem consequendã suscipiuntur) confundunt potius cõscientias, dubias reddunt & grauant, quam confirmant, et si quandoq; per hypocrisim confirmare uidentur, non tamen confirmabunt usq; in diem domini nostri Ihesu Christi.

Præterea, Si fidelis est deus, cur quidam eorum eum infidelem faciunt, non adherentes eius promissis, sed deficientes potius ad ea quae per Philosophiam & leges humanas rationi arrident humanae? Qui enim hæc ad salutem & non ad huius uitæ usum suscipiunt, certum est quod promissa dei atq; adeo ipsum Christum contemnunt, utcunq; uel putent uel simulent se credere.

Ad hæc, Si uocati sunt in consortium filij dei, ualde impium est tanti consortij tantam contemnerre gloriam, & abire in consortium hominum, ut
alius

ARGUMENTVM.

alius dicat, ego sum Pauli etc. ut neglecta gloria dei incipiamus gloriari de hominibus.

Nonne itaq; si istas antitheses ex ipsa Epistola diligenter contuleris, videre licet quanta modestia, quanta prudentia, atq; adeo sancta calliditate Paulus hic idem agat quod infra, nonnunquam acri quidem sed sancta obiurgatione. Impij enim dum pietatem laudari audiunt, non se admoneri sentiunt sed potius laudari, ideo etiam postea manifestius obiurgandi sunt, quò resipiscant.

Consilium uero istud suum Paulus ipse prodit, Statim enim post istam gratulationem incipit. Obsecro uel adhortor autem uos fratres, etc. quasi dicat. Quia per unum Ihesum Christum uobis gratia dei contigit, ditati estis per unum, confirmati & abundantes ut nihil uobis desit, cuius aduentum expectatis, in cuius consortium uos deus uocauit, adhortor ut in illo uno Ihesu Christo omnes simul ut membra unius corporis Christi inueniamini, ut non uos uarijs magistris, doctrinis & sectis separetis etc. Et ut hoc persuadeat, apostolico more & paterna sollicitudine utitur uocabulis concordia et beneuolentia, obsecro siue adhortor & fratres, non ait ut nunc qui non sunt tales episcopi ut Paulus, Districte præcipiendo mandamus etc. Igitur ipsa gratulatio Pauli fuit quasi parasceue ad ea quæ instituerat scribere contra dissensiones illorum, quæ nunc orditur.

OBSECRO AVTEM etc.

IN EPISTOLAM AD CORIN.

Ista obsecratio siue adhortatio, non tam adhor-
 tatio est quam adiuratio quando fit ad uere Christi-
 anos, hoc est, ad illos qui sciunt & agnoscunt quid
 huic nomini debeant. Per nomen inquit domini no-
 stri Ihesu Christi, quæ obsecratio contemni non po-
 test à credentibus, cum interim increduli contemnāt
 omnes dei comminationes, modo impune interim eis
 contemnere liceat. Vt interim non dicam, quod hoc
 quoq; dicit, ne ad alia nomina respiciant, qui non in
 nomine Pauli & aliorum baptizati sunt, sed in no-
 mine domini nostri Ihesu Christi, per quod nunc eos
 obsecrat.

Obse-
 cratio
 Pauli.

VT IDEM LOQUAMINI OMNES.

Quia animis dissentiebant, ergo & uerbis, quo no-
 tat diuersas eorum doctrinas & hinc contentiones,
 quibus perturbatur & confunditur ecclesia, nam
 multi relicta ueritate & charitate recedunt ad fal-
 sitatem, et multis sum erroris occasio. Alij grauiter
 tentantur ut deficiant. Optimi uero & constantes
 de istis scandalis non dolere non possunt, quemadmo-
 dum Paulus in secunda Epistola dicit. Quis infirma-
 tur & ego non infirmor? quis scandalizatur & ego
 non uxor?

Vt idē
 dica-
 mus
 omnes

Reliqua scandala, quæ ueniunt ex moribus et acti-
 onibus siue prohibitis siue non prohibitis, sunt qui-
 dem grauia, de quibus Paulus ait, ne fratrem meum
 scandalizem, ut pereat pro quo Christus mortuus
 est, non manducabo carnes in aeternum. Sed ad istud
 doctrinæ

Scan-
 dala
 morū
 et do-
 ctrinæ

IN CAPVT PRIMVM.

doctrina & hinc orta contentionis & emulationis scandalum comparata, sunt nihil. Illa enim emendantur postea ex dei uerbo, ita ut infirmiores, ubi ueritatem didicerint, non scandalizentur amplius de rebus non prohibitis. Et adulterium quod prohibitum est, scandalo quidem est ecclesie dei, & facit ut blasphemetur Euangelium nostrum, sed non seducit alios ut adulterium quasi diuinum approbent. At istud scandalum, uerbum ipsum aufert uel negando uel obscurando, ne sit aliquid quo istud scandalum tollatur.

Indu-
rati se
ctarij.

Hic magistri erroris nolunt resipiscere, ne perdant suam gloriam, & nihil intolerabilius est eorū discipulis qui, sibi errorem persuaserunt, ex quibus præter contentiones & blasphemias nihil audies, modo habeas aures Christianas, alioqui quæ rationi consentanea sunt, utcunq; contra dei uerbum, tibi dulcissima uidebuntur & à spiritu dei profecta. Huc accedit quod ubi semel obduruerunt suo ipsorū (ut Paulus ait) iudicio damnati, non cessant omnem mouere lapidem, ut alios in sua retia trahant, nihil illis molestius, nihil intolerabilius nisi eis accedas et consentias. Pij in sua uocatione uix quæ debent in tempore & ubi oportet dicunt, peccantes nonnunquam ipso neglectu, isti autem quauis oblata occasione quiescere non possunt ut proficiant, uerū, ut Paulus ait, mali homines & seductores proficient in peius, errantes & in errorem mittentes. At Christo gratia,

EPISTOLAE ADCORIN.

gratia, quem profectum quærunt non assequuntur, ut ibidem Paulus ait. Resistunt inquit ueritati homines mente corrupti, reprobī circa fidem, sed ultra non proficiunt. Insapientia enim eorum nota erit omnibus. Nam scriptum est, ut ait in hac Epistola, Perdam sapientiam sapientium, & intelligentiam intelligentium reijciam. Vbi sapiens? ubi scriba? ubi disputator huius mundi?

Igitur uides quā sollicite Paulus dissensiones ablaturus, prius dixerit. Vt idem loquamini omnes. Loquendo enim uenenum dissensionis et prauæ doctrinæ latius serpit, & grauissima peccata lingua committuntur, id quod Christus manifeste prodidit de blasphemia in spiritum sanctum. Errorem tuum fert deus ut alia peccata, nō enim intelligere potes quod tibi deus non dedit. Nam ut Ioannes ait. Non potest homo accipere quicquam, nisi fuerit ei datū e celo. Non autem ferre potest deus, si errorem tuum pro ueritate dei alijs obruseris, & multos tecum trahere uolueris in præcipitium erroris, id quod plane est Satanae negotium, & proprie est illud mendacium de quo Psal. Perdes omnes qui loquuntur mendacium. Sepulchrum patens est guttur eorum, linguis suis dolose agebant, iudica illos deus, Decidant a cōsilijs suis &c. Hunc locum Paulus etiā Philip. 2. in signibus uerbis & Christi proposito exemplo expressit. Si qua inquit igitur cōsolatio in Christo etc. Et quanquam nō refert, ut inter alios homines ita
etiam

Lin.
gua
grauī
ssime
pecca
tur a
sedu
ctori
bus.

ARGUMENTVM.

Certo etiam inter ipsos Christianos, quibus uerbis sententiam bonam exprimant, modo inter ipsos certissime constat de re ipsa, & ita usus loquendi apud ipsos sicutis habeat, Tamen Paulus hoc ipsum quod hic dicit, ut scri- idem loquamini omnes, alibi ita commendat Timotheo, ut uelit non solum sanam sententiam, sed etiam uerbis formam sanorum uerborum ex sacris literis, ne sint qui male nos intelligant, & qui postea ex uerbis nostris, quæ inter nos recte accipimus, interpretentur ea quæ non docuimus, & fiant contentiones ex doctrina illorum, quos constat dei esse ministros, non propter sententiam malam ministrorum, sed propter obscuriora & a consuetudine scripturæ aliena uerba, a quibus abstinere debemus propter alios, utcūq; inter nos recte intelligamus.

Mirum quanta uerborum portenta quidam ex ueteribus hæreticis, & nuper Monetarius ille spiritus, adduxerint. Ideo sic ait Paulus. 2. Timo. 1. formam habeto sanorum sermonum, quos à me audisti cum fide & charitate, quæ est in Christo Ihesu, Et cap. sequenti, prophanas uocum inanitates prætermittito, ad maiorem enim proficiet impietatem, & sermo illorum ut cancer morbus passionem habebit. Et in fine primæ Epi. O Thimothee depositum serua, deuitans prophanas uocum inanitates & oppositiones falso nominatæ scientiæ, quam nonnulli profitentes circa fidem aberrauerunt. Et 2. Epi. 3. Tu uero permane in ijs quæ didicisti et credita sunt tibi, sciens

Verbo
rūpor
tenta.

EPISTOLAE AD CORIN.

sciens à quo didiceris, Et quia ab infantia sacras literas nosti, quæ te possunt & c.

Iccirco & quas literas, ut Tauleri & aliorum, ^{Tauler} ^{rus,} quæ sæpe dignissimas continent sententias, in principio reuelati Euangelij commendauimus, nunc negligere oportet propter clariorem lucem scripturarum, non quia illa nunc damnamus, sed quia phrasim aliam habent quam sacræ literæ, unde alijs qui occasionem quæerunt, posset ansa dari mali dogmatis. Conuenit ergo ut nunc talibus autoribus, certe non malis, dicamus id quod Samaritani credentes dixerunt ad suam ciuem. Io. 4. Iam non propter tuum sermonem credimus, ipsi enim audiuimus, & scimus quod hic est uere seruator mundi.

Breuitè, liberum esto nobis, quibus uocibus utamur, modo consuetis & clare intellectis, etiam si nõ in sacris literis ipsa uerba, sed tamen res continentur, Ad introducendum uero nouum dogma non est ferendum ut alias uoces accipiamus quam sacras, quia prophanas uult Paulus uitari, ne circa fidem aberremus. Nota.

Idem oportet nos omnes loqui secundum Euangelium Christi, ne dicamus. Ego sum Pauli etc. Alioqui qui erimus absq; dissidijs? qui erimus integrum corpus? qui una mente & una sententia? Male enim omnia coherent, quæ spiritu sancto non coherent,

Sed quid? Nunquid ego debeo idem loqui cum Idem
B multis loqui

IN CAPVT PRIMVM.

multis, & esse cum eis una mente & una sententia, si uenero ad aliquam papisticam ecclesiam, qua impugnat iam, & doctrina & manu satis impie gratiam dei, quam accepimus in Christo, nam utcuq; habeant frequenter in ore hoc uocabulum, gratia dei, tamen Pelagianico errore decepti, gratiam dei nō agnoscunt, ut non dicam interim de illis, qui propter sua lucra & commoda inter eos libenter insaniunt, & sua sponte impij sunt. Item si uenero ad Sacramentarios, Item si ad rebaptizatores, &c. nunquid inquam debeo idem cum eis loqui, ab eis non dissentire, quia Paulus uult, ut idem omnes dicamus & non sint inter nos dissensiones &c? Nam ita obijcitur nobis. Vos facitis contra Paulum, aliter predicatis quam nos, rumpitis unitatem, facitis contra charitatem. Non mirum autem ita obijci à papistis, à quibus recessimus, imo qui recedunt à Christi Euangelio, defendentes doctrinas demoniorum, sed mirum obijci à Sacramentarijs, qui ex nobis exierunt.

Respondeo. Hæc ex Paulo primum im pie, deinde & ridicule asseri, cum nihil minus dicat Paulus atq; adeo diuersum, id quod puer potest uidere ex præcedentibus & sequentibus. Impium est asserere quod nemo debet relinquere cognitum errorem multorum, & recedere a multitudine male coerente, alioqui cur pauci Apostoli defecerunt à multis Iu-

deis

EPISTOLAE AD CORIN.

deis, qui nomen habebant quod essent populus dei, habebant legem dei, cultum dei etc? Nunquid male fecerunt duo aut tres Episcopi Catholici, qui dissentiebant à multitudine regnantium Arrianorum?

Illam autem, ut nihil aliud dicam, ridicula sententia est, quod oportet accedere ad ea quae quisque sibi somniarit, ut quisque nebulo, qui ex nobis exierit habeat calumniandi ansam, & dicendi contra nos, Vos rumpitis unitatem, facitis contra charitatem, contra Paulum, quia non uultis sentire mecum, quia dicitis me Satanae agitari spiritu &c. ut scilicet confirmetur sententia illa prudentium hodie quorundam uirorum, Nihil referre ad Christianismum, quid doceatur, quid sentiant homines sub nomine Christiano, modo pacem & concordiam conseruent. Rectissima quidem sententia, si de pace & concordia ciuili intelligatur. Cum omnibus hominibus, inquit Paulus, si fieri potest pacem habentes, Et contra seditiosos gladio agendum est, Verum impia sententia est, si fidem in Christum spectes, Christus enim non pacem, sed gladium uenit mittere in terram &c. Carni autem ualde suavis est sententia, ne cogatur crucem ferre, dum licet ei simulare, asserere, negare quiduis, ut pacem habeat. Talem prudentiam iam dudum nobis quidam suis scriptis exhibuerunt, Sed ad rem.

Quasi uero Paulus dicat recipiendum quicquid

IN CAPVT PRIMVM.

nos excogitauerimus, modo conueniamus, ut simus concordēs in una aliqua doctrina, quæ nobis placuerit, ut quæ uisa prudentioribus fuerit? Cur ergo Turcas damnamus, nisi forte quod non appellantur Christiani?

Quasi uero hic non sit efficacissimus locus contra has calumnias? tantū abest ut hinc calumnia fiat ueritas. Nonne Paulus statim in sequentibus damnat omnes doctrinas humanas & omnem mundi sapientiam, ne in hominibus gloriemur, ut nos reuocet ad unum magistrum & saluatorem, Ihesum Christum crucifixum, qui factus est nobis à deo sapientia &c? Certum est itaq; Paulū nos omnes uelle idem loqui, idem sentire in Christo & secundum Christum.

Verum ridiculus fio, ista tam manifesta multis agens, quid enim est manifestius eo, quod statim præmisit. Vocati estis per deum in consortium filij ipsius Ihesu Christi domini nostri? In isto consortio uult nos idem omnes loqui & sentire.

Verbum Christi, & doctrinam apostolicam, non quæ hominum sunt, his uerbis commendat, ut & alibi sæpe. Hinc & Ro. ultimo dicit. Obsecro autē uos fratres, ut consideretis eos qui dissidia & offendicula contra doctrinam, quam uos didicistis gignunt, & declinetis ab illis. Nam qui eiusmodi sunt, domino Ihesu Christo non seruiunt, sed suo uentri, & per blandiloquentiam & magnificos sermones decipiūt
corda

EPISTOLAE AD CORIN.

corda simplicium. Et Ioannes. Episto. 2. Omnis qui transgreditur & non manet in doctrina Christi, deū non habet. Qui manet in doctrina Christi, hic et patrem & filium habet. Si quis uenit ad uos, & hanc doctrinam non adfert, ne recipiatis eum in domum, nec aue ei dixeritis. Qui enim dicit illi aue, communicat eius operibus malis. Et Christus. Docete inquit eos seruare omnia quaecunq; præcepi uobis. Et rursum. Spiritus sanctus testimonium perhibebit de me, et uos testimonium perhibebitis, scilicet, de me, quæ admodum & Paulus supra dixit, Testimonium ac Ihesu Christo confirmatum fuisse in Corinthiis.

Nihil igitur est ut hic alia sententia sit, quam ut in solum Christum, & uerbis & mente consentiamus.

SIGNIFICATVM.

Incipit accusare dissensionem, ut eos reuocet ad Christi unitatem, ne in hominibus sed in solo domino nostro Ihesu Christo glorientur, qui crucifixus est pro nobis solus, qui factus est nobis a deo sapientia, iusticia &c sine quo fundamento non possunt esse salui homines. Qui autem super hoc fundamentum re-
Sūma
dicen-
dorū.
 Et super edificant, ministri tantū nostri sunt, non qui nobis dominantur, non in quibus gloriemur. Atq; hæc est summa et argumentum omnium, quæ dicuntur ab hoc loco in his quatuor capitibus,

Verecunde et modeste incipit, cum dicit sibi sig-

IN CAPVT PRIMVM.

Significatū dicit. significatum de Corinthiorum dissensione. q. dicat Cum dolore audio quod non speraueram, ut infra quoq; cap. 11. Cum conuenitis in ecclesia, audio dissidia in uobis esse, & aliqua ex parte credo &c. Ne uero excusarent, uanam fuisse illam significationem, addit familie nomen. Significatum inquit est mihi à familiaribus Chloæ, mulieris Corinthiæ. In huius mulieris familia uidentur fuisse probatissimi Christiani, quorum autoritas & perspecta probitas, à reliquis Corinthijs contemni non potuit. A nominibus uero abstinuit, ne quid illis inuidiæ conflaret.

EGO QUIDEM SVM Pauli &c.

Quare non suis nominibus cōtra se Etari os atgat. Infra capite. 4. indicat, quo consilio hic usus sit nominibus bonorum ministrorum, cum tamen contra malos ministros agit. Hæc inquit in me & Appollo figurauit &c.

Primum, ne se cum suis extollere uideretur & humanā querere gloriam, si de alijs hominibus gloriari prohiberet, tacitis suo & suorum nominibus.

Secundo, quia non facile emendantur magistri erroris nominatim accusati, qui nondum ipsi sua nomina prodiderunt.

Tertio, offensi fuissent alij qui eis adhærebant, si suorum nomina magistrorum palā traduci uidissent.

Quarto, ut hinc ita argumentum accipiant. Si Paulus non uult, ut de se & de suis, quos probatissimos iudicat gloriemur, multo minus uult, ut gloriemur de ijs, quos certo scimus à Paulo nō probari, quorum

EPISTOLAE AD CORIN.

quorum nominibus consulto parcat ut emendentur. Secta.

Ego sum Christi, Non argueret qui sic dicunt, nā
 Ro. 14. Siue morimur siue uiuimus, domini sumus, &
 infra in fine. 3. cap. Vos autem Christi, Nisi & hoc
 nomine abusi fuissent ad dissensionem, Non ergo isti
 sunt meliores alijs, sed potius grauius peccant alijs,
 abutentes sanctissimo nomine, contra præceptum, Nō
 assumes nomen domini dei tui inuauum.

Significat autem hoc Paulus, Vos omnes ferē glo-
 riamini de hominibus, alij de alijs, per contentio-
 nem, Vix pauci dicunt se Christi, nec sine contentio-
 ne, et tamen omnes ab uno Christo, uultis esse Chri-
 stiani, Num diuisus est Christus &c? Quare sub uno
 Christo ita uos diuiditis, quasi alij alium, & melio-
 rem habeant Christum?

Si Christi non es damnatus es, quacunq; etiam
 professione glorieris, non tibi proderit quod diceris
 Franciscanus, Augustinianus, Scotista, Thomista &c.
 Si Christi es, non refert sub cuius potestate secun-
 dum deum agas, siue sub Papa siue sub Turca.

Respectus itaq; personarum hic damnatus est, &
 omnis institutio humana que uitam æternam pro-
 mittit, Nulla persona saluabit, nulla creatura neq; in
 cælo neq; in terra, Vnus Christus est salus nostra,
 Nemo præter hūc est crucifixus pro me, Nō Petrus,
 non Paulus, non Angelus est meus saluator, sed unus
 Christus.

IN CAPVT PRIMVM.

Grauiſſima ſunt argumenta quibus deterret a ſe-
ctis. Paulus non eſt pro uobis crucifixus, ut glorie-
mini in nomine Pauli, Neq; in nomine Pauli eſtis ba-
ptizati, ut inde nominemini, & pro nomine Pauli
contendatis. Quod de ſe dicit, figurate de omnibus
alijs dicit. Et hodie dicimus. Nunquid Papa pro
uobis eſt crucifixus? &c.

GRATIAS AGO.

Vitan Non male feciſſet Paulus baptizando. Cur enim non
da oc= etiam baptizaret cui commiſſum eſt ſummum illud
aſio officium Euangelizandi? & certe quosdam fatetur
ſchif= ſe baptizaffe. Non itaq; ſimpliciter gratias agit q
matu. non baptizarit, ſed quod abſtinendo a baptizando
uitarit malam occaſionem, quam arripiunt ij qui in-
cipiunt de hominibus a quibus baptizati ſum, glori-
ari.

Non in nomen uel in nomine Pauli aut aliorum
Bapti baptizamur, ſed in nomen & in nomine domini no-
za= ſtri Iheſu Chriſti, In nomine dei, in nomine ſanctæ tri-
mur nitatis, patris & filij & ſpiritus ſancti baptizamur,
in no= ut ſimus illius in quem & cuius nomine baptizamur,
mine nulli ad ſalutem obnoxij, niſi in cuius nomen & eu-
&c. ius nomine baptizati ſumus. Nos nō hominis, ſed dei
& Chriſti domini noſtri baptiſmum accipimus, mini-
ſter interim nobis ignorantibus poteſt eſſe aliquis Iu-
das. Hæc olim Nouatiani & Donatiſtæ, ut & noſtri
rebaptizatores, ignorabant. Si perſona hominis ba-
ptizan=

EPISTOLAE AD CORIN.

ptizantis facit aut officit aliquid ad baptismum, cur Paulus cum ceteris causis, non hoc quoq; agit, ut rebaptizentur Corinthij, qui a pseudoapostolis erant baptizati?

NON ENIM MISIT ME.

Ergo quando quosdam baptizauit, fecit quod non Prædicator erat sibi mandatum? Respondeo, neq; erat Paulo care p prohibitum ne baptizaret, imo quando erat Euangelista, cur non esset & baptista? sed post mandatum bet Euangelistæ, illud erat necessario, hoc autem non pisco. necessario, sed si uellet. Hinc est illa uox uere Apostolica & Episcopalis. Væ mihi si non Euangelizauero, nam dispensatio Euangelij mihi credita est.

Episcopus per se debet esse Euangelista siue Euangelij prædicator, quod si non est, non est episcopus. Nostri hodie non solū non prædicant Euangelium, sed ad hoc solum suo nomini satisfaciunt, ut prohibeant Euangelium & persequantur, egregij scilicet Episcopi. Quod ubi faciunt gloriantur se purgare ecclesiam ab hæresibus, & nesciunt quibus, egregie periuri dum egregie sacram siue dei scientiam non habent, qui iurauerunt se scire uetus & nouum testamentum, cuius scientiæ accipiunt signum mitram illam bicornem, ad impugnandas scilicet hæreses gemino cornu ueteris & noui testamenti, & nihil aliud persequuntur, quam ueteris et noui testamenti doctrinam, illud scilicet quod propheta, Christus et

IN CAPVT PRIMVM.

Apostoli docuerunt, ut statuunt illa quæ uerbum dei non habet, atq; adeo etiam quæ uerbum dei damnat.

Quibus armis pugnant contra hæresim? gemino ut aiunt cornu, ueteris & noui testamenti, Rectissime quidem, si uerbum dei esset hæresis, & si gladius, ignis & inuocatio brachij secularis essent uctus & nouum testamentum, breuiter, si homicidam agere esset Euangelium prædicare. Ita scilicet Apostoli faciiebant, quorum isti se successores gloriantur? imo Apostoli hoc passi sunt quod isti faciunt, & quod Apostoli fecerunt & docuerunt, hoc isti damnant & persequuntur. Principes seculi huius agunt nec bonos, Episcopos uero non agunt.

Itaq; uerus Episcopus agnoscat hanc ueri Episcopi uocem, Væ mihi si non Euāgelizauero. Baptizare autem potest per se uel per alios, quibus uoluerit hoc commendare. Sacramentorum administratio per quoslibet potest fieri, quibus id committitur, neq; necessario baptizat Episcopus, prædicare autē necessario debet, quia ad hoc missus est. Quomodo enim prædicabunt nisi mittuntur? & quomodo non prædicabunt qui missi sunt? Sic legis Acto .10. Petrum per se prædicare, ad cuius prædicationē cecidit spiritus sanctus super omnes qui audiebant uerbum, per alios autem quibus ipse iubet baptizare, non certe per Apostolos, sed per fratres, id est, Christianos, qui eum comitati ab Ioppe fuerant.

Quod

EPISTOLAE AD CORIN.

Quod si Paulus ob baptismum non esse se Apostolum dicit, quem tamen diuinum esse constat, & a Christo ita institutum, ut nemo possit esse saluus, qui eum contempserit, quemadmodum ait, Qui crediderit & baptizatus fuerit saluus erit, & Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto &c. Cur nostri Episcopi propter quasdam liberæ ceremonias & humanitas inuentas, quas uel suscipere uel negligere licet Christianis, sese magnificant? Necessarium Euangelizandi munus reliquerunt, ut sit *Ve* ipsis, Christi etiam Sacramenta libenter alijs permittunt. Sibi autem illa solum seruauerunt, quæ iam reuelato Euangelio ipsis solis libenter permit-

Episcopi
nugis
se uen
dicat.

timus
Non oleum, non rasura, non illa confirmatio quæ Cereuocant mihi obesset, si permitterent mihi Euangeliū, monie
& propter excogitata Sacramenta usum uerum ue- libera
rorum Sacramentorum non prohiberent. Cum autem uolunt ut negem Christi Euangelium, quid mihi cum oleo peccatoris? Christiani unctionem habent a deo, id est, spiritum sanctum, quo & confirmantur, ut supra dictum, rasuram quoq; habent a deo, id est, coronam regni, qui sunt in Christo reges & sacerdotes. Externas autem ceremonias, quæ eis mandate non sunt, uel pro huius temporis commoditate secundum deum suscipiunt, uel si officiant fidei contem-
nunt.

Disant

IN CAPVT PRIMVM.

Disant igitur ex hoc Paulo uerbo Episcopi, se missos ad Euangelizandum, & non baptizandum, si non ad baptizandum, multo minus ad condendum leges & statuta de humanis ceremonijs, quas quidem ordinare possunt, ut pro tempore pietati seruiant, non ut pro Euangelio (ut nunc fit) suscipiantur.

Inci-
pit tra-
ctatus
de sa-
pietia
dei, cō-
tra sa-
pientiam
mūdi?

NON ERV DITO SERMONE,
ne inanis reddatur crux Christi.

Arrepta occasione, Paulus contra pseudoapostolos & ab his seductos Corinthios agit quod insituerat, Nam contra eorum falso iactatam sapientiam, declarat quæ sit uera & spiritus sancti sapientia, ut redeant à carnali & mundana siue philosophica sapientia quam & animale[m] siue rationale[m] uocat, qua à Christo seducti erant, sub nomine tamen Christi, redeant inquam ad sapientiam spiritus, qua sola constat hominibus salus, quæ est Christus Ihesus pro nobis crucifixus. Quare uero in hac Epistola Christum & Christi Euangelium sub nomine sapientie doceat, hæc causa est, quia illi de sapientia pseudoapostolica (quæ qualis sit dicemus) sibi placebant, ut à principio diximus.

Error
de cru-
dito
sermo
de cru-
ce
christi

Non intelliges quid hic locus sibi uelit, si statim sermo in initio non noris, quem dicat Paulus eruditum ser-
ne & monem, uel (ut ad uerbum in grecis legitur) sapien-
de cru-
tiam sermonis, aut quam dicat crucem Christi. Nam
ce qui patrocinantur suæ ignorantie, sentiunt Paulum
christi hic

EPISTOLAE AD CORIN.

hic damnaſſe eloquentiam, quaſi uero eloquentia nõ
ſit donum dei ſiue ſpiritus ſancti, quod ſeruire poſſit
Euangelio Chriſti? aut quaſi uero laude digni ſint
ſtupidi quidam concionatores & ineruditi, qui ſic Con-
omnia confundunt & inerudite tractant, ut dicendo tra in
multa nihil dicant, docendo multa nihil doceant, mi- erudi=
rum tamẽ interim, quam ſibi plaudiantur, quam ſub= tos &
limiter de ſe ſentiant, contemnentes eruditionem. inep=
tos cõ

Nẽq; uero hoc dicimus, quaſi ſentiamus faſtuofas
declamationes amare dei eccleſiam, aut ad Euange- ciona
lizandum Tullianam requiri eloquentiam, ſed quod tores.
iſa quoq; ſimplex ueritatis oratio, utcuq; ſimpli=
citer, tamen commode & appoſite, id eſt, non inepte
& ſine arte tractari debet, ut uulguſ iſa cogita=
tione ſequi et comprehendere poſſit ea quæ dicuntur,
alioqui fruſtra multa dixeris.

Fallitur longe qui docere ſe putat uulguſ, dũ te=
mere nunc hoc nunc illud effundit. Simpliciter qui=
dem docenda eſt ex uerbo dei ueritas, & nihil hu=
mana doctrine cum uerbo dei permuſcendum, ut
hinc ex Paulo clarifſime docebimus. ſed ſi omnia
confuderis, id eſt, nihil ad rem dixeris, ubi erit
tua ſimplicitas? Tu quidem nihil forte interim con=
tra uerbum dicis, imo forte corradis undiquaq; ſcri=
pturas, quas nullo ordine tractas, ſed interim etiam
non uides, te non dicere pro uerbo dei, id eſt, ad ſa=
lutem auditorum. Qui enim pro uerbo dei diceres,
dum nihil dicis? Nunquid

IN CAPVT PRIMVM.

Nunquid Paulus ita uel docuit uel scripsit, ut dicens de igne, statim ex igne faceret aquam, et cœlum terræ permisceret? Nunquid docuit sine doctrina? nunquid scripsit sine literis literatis? Cur ergo ex ipso defendimus nostras ineptias & balbutiem? An non & ipse uult Episcopum potentem ad docendum, potentem ad conuincendū contradicentes & hereticos? An non et Christus coram crassissimo uulgo dicens, utitur bonis sententijs, parabolis, similitudinibus, & omnia apposite ad rem dicit? ut non dicam, quod illa sapientia præter rem, quam instituerat, dicere non potuit.

Igitur non intelligunt quid hic sit, Eruditus sermo siue sapientia uerbi, qua non potest prædicari Euangelium, qui intelligunt hoc loco eloquentiam damnatam. Habet & ecclesia sua in Christo eloquentiam, ut infra legis cap. 12.

Contra Porro cum quidam hic audiunt, Ut non euacuetur tra-
sta crux Christi, similiter non intelligunt, quid hic signi-
pidos ficet crux Christi, ita ut ex talibus orationibus qui-
deuo- dam deuotarij monachi, nihil aliud quam hanc sen-
tarios tentiã hauserint. Paulus non uult sapientiã uerbi, ut
non euacuetur crux Christi, id est, non uult ut docti
sint Christiani, sed tantum meditentur passionē Chri-
sti, & interim meditationem passionis Christi uocant,
quando inspicunt imagines crucifixi, aut orant ora-
tiones, aut legunt ipsam historiam dominicæ passio-
nis, sũ-

EPISTOLAE AD CORIN.

nis, facientes sibi cogitationes, quasi condolent
Christo. Ad quam sententiam statuendam etiam abu-
tuntur illa sententia quae sequitur. Nihil iudicavi
me scire inter uos, nisi Christum & hunc crucifixum,
& qui sibi uidetur esse sapiens inter uos, stultus in
hoc saeculo fiat, ut reddatur sapiens, & illa sententia
alibi. Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce domi-
ni nostri Ihesu Christi.

Quo factum, ut a sacris literis & uera pietate
auersi simus, sub specie pietatis, dum ignauia & in-
scitia & contemptus sacrarum literarum, & studi-
orum, quae ad illas conferunt, caperunt impie pro
sanctitate ex sacris literis defendi.

Nonne uides tales ne ullum quidem uerbum ex
his intelligere, quae hic de gratia dei dicuntur, usque
ad quintum caput? Statim enim in ipsis foribus im-
pingunt, ita ut ne somniare quidem sibi possint ullam
in contextu sententiam, quam sequantur.

Sed iam opus est, ut ueram sententiam horum Pau-
li uerborum, ex ipso Pauli contextu aperiamus.

ERUDITVS sermo, siue sapientia uerbi.
Primum, quod Eruditum sermonem siue sapientiam
sermonis dixit, in sequentibus dicit Eminentiam sermo-
nis, id est, psuasoria humanae sapientiae uerba, & rursum
Sermones quos docet humana sapientia, Mentem ue-
ro unde talis sermo & talia uerba procedunt, uo-
cat sapientiam huius mundi siue saeculi, sapientiam
secundam

IN CAPVT PRIMVM.

secundum carnem, sapientiam humanam, eminentiam sapientie, sapientiam principum huius seculi, id est, uirorum magno ingenio præditorum, item spiritum huius mundi. Porro huius eruditionis siue sapientis sermonis professores uocat, Disputatores huius seculi, sapientes secundum carnem, Principes huius seculi, animales homines & sermonibus inflatos, in quibus non sit spiritus dei.

Ex his ita collatis, quis non uidet, hic eruditum sermonem siue potius sapientiam sermonis, non dici ordinatum sermonem, & ad rem de qua agitur appositum, siue latine siue alia lingua dicas, qualis enim fuerit sermo si sine mente dicas? sed potius hic dici eum sermonem, qui sit philosophicæ ratione argutus, hoc est uerisimilis et probabilis secundum iudicium carnis siue rationem humanam.

Ratio
sentit
cōtra
fidem.

Ratio humana quicquid certa & euidenti ratione audit sibi non persuaderi, credere non potest, Sentit ergo nisi uelit mentiri, pro nullo articulo fidei sed contra omnes fidei articulos. Non sentit deum condidisse omnia, atq; omnia & bona & mala eius pro uidentia disponi, nisi Plinium putes non habuisse rationem. Et quando sentiret quæso patrem et filium & spiritum sanctum esse unum deum? filium incarnatum, esse deum qui crucifigitur & moritur? nostram sapientiam esse stulticiam coram deo, nostram iusticiam esse peccatum? illum deum crucifixum solum reg-

EPISTOLAE AD CORIN.

lum regnare super omnia, esse dominum peccati, mortis, iusticiæ & vitæ, hunc solum esse nostram sapientiam & iusticiam, promissiones dei in Christo esse veras, quæ promittunt ea, quæ oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt, id est, quæ ratio capere non potest?

Ratio & Philosophia in ijs se debent continere, Ratio ad quæ creata sunt à deo, nempe in ijs quæ sunt in- ad quid fra nos, & quæ nobis seruiunt, siue cælestia siue ter- data, restria, ad præsentis vitæ commoditatem. cum ar- tibus.

Vbi autem ceperint inuestigare inquisitione & iudicio naturali dei sapientiam & iusticiam, iam nihil minus sunt, quam quod dicuntur, non enim amplius ratio & Philosophia merentur dici, sed stulticia & insania. Hic enim ratio ad opera dei non intendit, sed ad suas cogitationes, et non suscipit deum, qui se suis operibus declarauit, sed quem ipsa cum suis cogitationibus fornicata, sibi fingit, ut hæc uides Rom. 1.

Vbi ergo sapientissima esse uult in diuinis rebus, ingreditur in seipsam et non in deum, nõ enim aliter potest, & incipit cogitare magnitudinem dei et potentiam, ut contingat ei quod dicitur Pro .25. Qui scrutatur grandia ab his opprimetur, Vide et Ecc. 3. donec nihil aliud inueniat quam uel nullũ deum uel terribilẽ deum, tantum abest ut bonitatem eius inuenire possit, ut accedat, Hac itaq; sapientia longius recedit & fugit à deo, tam stulta &

IN CAPVT PRIMVM.

caeca, ut ne hoc quidē intelligat quod recedit à deo,

Iusti-
cia ra-
tionis.

Nota.

Quin in super iustificare se uolens, suam iusticiam id est, quam ipsa sibi iudicio carnis fingit amplectitur, non dei iusticiam, quam non intelligit imo damnat, Hic mirum quam sese contra omnem dei uoluntatem erigat & superbiat, ea tamen hypocrisi, quasi se se quam maxime demittat, non uidens rursus ob sui caecitatem, quod uoluntatem suam tantū amplectitur, non uoluntatem dei, praescribit enim sibi & persuadet, quod sua deo placent, quae tamen persuasio, quia ex opinione est, in tempore tentationis illusio fuisse declaratur, & ignorat nostra non accipi à deo aut ei accepta esse, quia nos probamus, sed quia ipse probat, quae autem probet, nempe suo uerbo, Christiani non ignorant.

Igitur quocunq; modo agat cum deo ratio humana, sine dei uerbo, est eius sapientia siue speculatio summa stulticia, & eius iusticia siue religio, summa superstitio, & utrunq; impietas.

Ratio
Theo-
logica ē
Here-
tica.

At uero ubi ratio caperit suas cogitationes etiā inferre in scripturas sanctas, & fieri uerbi dei magistra, non solum insanit sibi, sed etiam alios secum seducit, ut non posset plus Satan ipse. Non enim occurri potest huic blasphemiae, dum nemo suspicatur aliud sub specie uerbi dei doceri, quam dei sapientiam & iusticiam, hoc est, hominum salutem, quod enim restat remedium, ubi remedium factum est uenenum, id est, ubi sub specie uerbi dei obtruduntur
nobis

EPISTOLAE AD CORIN.

nobis doctrinae & somnia humana?

Vide ergo, quid hæc magistra in scripturis doceat, et quid doceat, ut intelligas in Paulo quem dicat cruditum sermonem siue sapientiam uerbi. Quando uerbum dei ualde clarum, quod uidet suis cogitationibus aduersari, negare non audet, quia uidet hanc heretice negationem haberi pro impietate, causatur debere corum aliter intelligi, & incipit fingere & refingere, torquere et retorquere, ut cogat dei uerbum, hoc dicere quod ipsa sentit, atq; ita fit ut suscipiantur humane cogitationes pro dei uerbo, hoc est, Satan colitur pro deo, siue error pro ueritate, ut non mireris alibi Paulum doctrinas hominum uocare doctrinas demoniorum, & earum doctores Satanae ministros.

Dicamus uero ista clarius exemplis. Saducci dicunt, qui possunt resurgere defuncti, quorum alij cõ-
busti sunt, alij uorati à lupis, alij ab aqua, alij à terra absumpti sunt? Quos si urges scripturis Prophetarum, aiunt deum mandasse ut credant Mosi, alios se ignorare, Mosen autem nihil scripsisse de resurrectione mortuorum, si ex eo probaretur carnis resurrectio, se credituros, Quam tamen mentiantur & nolint recedere à sua cogitatione siue sapientia carnis, quæ dicit mortuos non posse resurgere, declarat historia Euangelica, ubi leguntur ex Mose per Christum conuicti de errore, et tamen non credidisse.

IN CAPVT PRIMVM.

Arrhi
us.

Arrhius dicit. Scriptura quidem dicit patrem deum & filium deum, sed ille naturalis est, hic uero adoptatus deus & ascitus in consortium deitatis, nō naturalis deus, sed creatus siue creatura, ita tamen, ut sit creatus ante alias creaturas, ut pater per eum faceret omnia.

Hęc fingens ratio humana uerebatur magnum periculum, ne scilicet aliter sentientes uideremur astruere duos deos naturales, & putabat ita com-
mode posse exponi omnes scripturas, quę loquuntur de Christi diuinitate. Illas autem scripturas, quę lo-
quuntur de filij & patris æqualitate, torfit magno negocio ad suas cogitationes, sed frustra, nam uerbū domini manet in æternum.

Sabellius.

Sabellius dicit. Nomina quidem tria sunt dei, pater, filius, spiritus sanctus, sed una persona est, non tres, sicut tantum una substantia est, quis enim intellectus aliud intelligere posset?

Donatus.

Donatus subuertens penē totam Aphricam prædicat filium minorem esse patre, et spiritum sanctum minorem esse filio, illum seruum patris, quia à patre mittitur, & ei obedire legitur, hunc autem seruum & patris & filij, quia ab utroq; mitti legitur, Hinc & rebaptizat eos, qui à catholicis erant baptizati, asserens baptismum esse nullum, quem susceperant credentes æqualitatem sanctę trinitatis.

Quos omnes si interrogas, quare sic torqueant,
quare

EPISTOLAE AD CORIN.

quare sic deprauent reclamantes scripturas, quid
 queso uere responderint nisi hoc, Nobis ita uidetur,
 nulla ratio aliter capere potest, ne forte nos infide-
 les irrideant, si doceamus absurda? Hic necessario
 coram ratione humana contemnuntur ueri Christia-
 ni, asserentes simpliciter ex uerbo dei, quod nemo
 intelligere potest, imo cuius contrarium omnes sibi
 intelligere uidentur.

Arribiani autem & alij audiuntur & magnifi-
 cantur, nō opus est eis querere discipulos, modo im-
 pudētes adsint magistri, qui audeant fortiter asserere
 ibi tum uidetur sapientia e cœlo cecidisse, & pate-
 facta omnia diuinitatis mysteria, quia sua probare
 possunt argutis & uerisimilibus & probabilibus
 rationibus, dicere possunt magna copia & eruditi-
 one, dicere magno applausu omnium, quia ea dicūt,
 quae omnes apud sese inueniunt, iccirco etiam dicunt
 ita, ut suscitent magnam inuidiam & contemptum
 illis, qui pie et simpliciter ex uerbo dei docent, quae
 credere oportet.

Nonne hic uides eruditum sermonem et uerbi sa-
 pientiam siue eminentiam, ubi ratio siue humana sa-
 pientia incipit esse uerbi dei magistra? Hic dum in-
 terim omnia certa uidentur, nihil certi relinquatur
 in scripturis, cogitationes humanae statuuntur, scri-
 ptura deprauantur. Sed pergamus.

Valentinus Platonicus asserit Christum ex uir- Valen-
tinus.

IN CAPVT PRIMVM.

non assumpsisse corpus, sed transiſſe per eam, quaſi per fiſtulam, Hinc poſtea dictum filium uirginis & hominem, cum tamen habuerit phantaſticum corpus id eſt, apparens, quemadmodũ angeli leguntur cum corporibus apparuiſſe, non enim decuiſſe Chriſtum, ut ſe ſordibus noſtris immiſceret.

Apollinaris.

Apollinaris autem aſſerit Chriſtum habuiſſe quidem uerum corpus humanum, ſed ſine anima humana, diuinitatem uero fuiſſe in eo loco anime, iccirco mirabilia faciebat diuinitas per illud corpus, quod in cruce reliquit, in quod ruruſum intrauit & ſubuexit in cœlum. Corpus itaq; factum Chriſtum, non hominem docuit. Scripturam autem nonnunquam eũ hominem appellare, quia talis apparuit, ſecundum illud, habitu inuentus ut homo &c.

Paulus Samo.

Paulus uero Samofatenus negat Chriſtum ſemper fuiſſe, ſed à Maria dicit ſumpſiſſe exordium, quid enim inquit eſt aut eſſe poteſt, antequam naſcitur?

Mahumetes.

Mahumetes dicit Chriſtum, ubi cum capere uolebant Iudæi, raptum in cœlum, & alium, qui erat ei ſimilis facie, captum pro eo & crucifixum, non enim fas fuiſſe, tam magnum tamq; ſanctum Prophetam, qui ex uirgine natus erat, uel mori uel tam turpiter in cruce mori.

Nonne hæc omnia plauſibiliter dicuntur, maxime illa quæ putantur ex ſcripturis defendi? Sed ſatis hæc exempla diximus, de ſapientia humana erga deum et Chri-

EPISTOLAE ADCORIN.

Christum, dicamus & exempla de iusticia humana, quam nobis illa sapientia fingit, nã hic propius uide-
 timus cruditum sermonem, quem ut impium rejicit
 Paulus. Iustici-
aria et
doctri-
na.

Pseudoapostoli aiunt, Non potest fieri ut sola fide
 iustificentur homines, Impium est dicere, quod per
 legis opera non iustificamur, legem enim mandauit
 deus, quæ si contempta fuerit, quid aliud restat quam
 adulteria, periuria, &c? Insuper si gentes hæctenus
 habuerunt impias cerimonias, recte nunc conuersæ
 debent habere cerimonias à deo institutas cultum
 illum Mosaicum, & si ab hoc possunt esse liberæ
 gentes, tamen non possunt esse liberæ à circumcisi-
 one patrũ, quæ cepit ab Abraham, quando adhuc lex
 Mosis lata non erat, Paulus iuste persecutionem à
 Iudæis patitur, quia prohibet circumcisionem, quam
 etiam summi Apostoli Hierosolymis seruant. Stultum
 & impium fuerit, propter illud pati, quod pie face-
 re debes.

Et non uident stulti, quam ipsi desipiant, sic infir-
 rentes, Si lex non iustificat, lex est contemnenda, Itẽ
 Quia data sunt cerimonie Mosis Iudæis, ergo gentes
 eas obseruare debent. Item, Apostoli non prohibent
 circumcisionem, sed circumcidunt Hierosolymis,
 ergo circumcisio necessaria est ad salutem, & debet
 ut necessaria prædicari, Nonne hæc magna stulticia
 est sapientis rationis contra Euangelium?

Pharisei uero uidentes non seruari legem dei, Phari-
 C 4 multas sci.

multas leges humanas a se inuentas addunt, & cogunt ad earum obseruationem sub necessitate salutis. Hic hic se tandem inuenisse modum autumant, quo ornent populum dei, curentq; multa bona opera & merita coram deo, Hæc nonne honesta sunt, pulchra, pia, iccirco & necessaria ad salutem? Sic enim eis uidetur, Sed stultus factus est omnis homo, à sapientia sua, nisi non stultum sit & ridiculum, si leuare uolens a sinum sacco oneratum, addideris ei plures saccos.

Lege dei grauamur, ut opus sit redemptore, illi autem nõ redemptore, sed pluribus legibus opus esse censent, Estõ quædam sint honesta, & pro tempore etiam necessaria, ad usum presentis uitæ, propter illos quibus legibus opus est, non tamen sequitur esse talia iter in cælum, iccirco impietas sunt, si pro iusticia dei suscipiuntur.

Liberi arbi. Cum his bene conuenit Philosophia illa pseudo-
asser- Christianorum, quæ liberum arbitrium asserit, quod
tores. uocabulum ubi receptum est à Christianis, subuersum
 est Euangelium Christi, & data est ansa Pelagianis
 tempore Augustini, ut dicerent hominem absq; spe-
Pela- ciali dei gratia per liberum arbitrium posse saluari,
giani. sufficere enim solam uoluntatem humanam ad om-
 nia dei mandata perficienda, Et interim non uide-
Augu- bant se negare Christum.

stinus Hic Augustinus, quia ante istum errorem inuul-
recan- gatum, quædam scripserat pro libero arbitrio, reuo-
travit. cavit

EPISTOLAE AD CORIN.

cauit siue recantauit in libris retractionum, quod incaute dixerat, Et quia ante sic dixerat, ut posset ex uerbis eius incaute dictis, negari gratia & statui liberum arbitrium, postea sic scripsit de libero arbitrio, ut negari gratia non posset, solum autem liberum arbitrium in periculo negationis maneret, si quis impugnare uellet, ut uidere licet in libro de natura & gratia.

Porro ex pseudoapostolis, phariscis & pelagianis conflatum est quicquid in doctrina Papistica repugnat Euangelio Christi, Sola haec uerba retinuimus sacri Euangelij, gratia, misericordia, remissio peccatorum, Christus, sanguis Christi, Christus mortuus est pro peccatis nostris &c. ceterum rem ipsam nostris conatibus, meritis, iusticijs, operibus, satisfactionibus tribuimus, neque solum legem dei praedicauimus iustificare, sed etiam leges humanas supra dei legem extulimus, ut non liceret ne cogitare quidem de Euangelio siue de iusticia uera, quae dei est, per Iesum Christum dominum nostrum.

Papistica doctrina de iusticia est coluuius pseudoapostolorum Phariscorum &

Hinc & hodie cogimur audire eruditum sermonem siue eminentiam sermonis, ex pseudoapostolica sapientia prolatum, contra Euangelium & sanguinem Iesu Christi, Vide ne seducaris, aut ne contemnas, quasi seduci non possis. Si Corinthij, qui tanta miracula dei uiderant, qui in Christum crediderant, qui tanta spiritus dona acceperant, ab ista sapientia

Pelagianorum.

IN CAPVT PRIMVM.

tuti esse non potuerunt. sed susceperunt eam contēpta prædicatione crucis, quam ex Paulo audierant, & cui spiritus in eorum cordibus testimonium dederat, quid tu, nisi te deus ab his laruis conseruet, præsumis.

Eruditio illa humana siue sapientia sermonis obijciat tibi præscriptionem longi temporis, exemplum sanctorum, autoritatem patrum, totam scripturam & male citatam, uerisimilia & præterea argumenta rationis hæc & his similia. Si nostra iusticia nihil est, ergo nihil faciemus boni, & si iniusticia nostra iusticiam dei commendat, ergo, ut aiunt Rom. 3. faciamus mala ut ueniant bona, ita multiplicabuntur omnia mala, omnis honestas peribit, neq; deum neq; homines uerebuntur, qui istam doctrinam susceperint, tam stultam, tam impiam, nempe quæ dānat iusticiam nostram, siue omnia bona nostra.

Quanta absurda & inconuenientia hic colliget ratio siue sapientia humana, dum interim non potest suscipere uerbum dei, ex quibus certo certius persuadere conabitur, hanc doctrinam non à deo sed hæreticam esse & à Satana, qui enim potest esse dei, quæ damnat & prohibet omnia bona?

Tales blasphemias & mendacia interim cogitur ferre Euangelium gloriæ dei, à stulta sapientia hominum, quæ a deo cæca est, ut non uideat quod irridet seipsam, Nam stultissime colligit, Isti damnant
 ex suo

EPISTOLAE AD CORIN.

ex suo Euangelio omnem iusticiam humanam, ergo probant omnem iniusticiam, hoc putat necessario sequi, talia enim uidemus in libris eorum, qui contra nos scribunt.

Sed si ipsa ratio aliquid rationis haberet, sic potius inferret. Si isti damnant ex suo Euangelio omnem iusticiam humanam, multo magis damnant iniusticiam humanam, Si enim quae bona iudicamus, mala sunt coram deo, ipsa quae uitia & peccata iudicamus, magis detestanda erunt, unde sequitur omnia humana esse nihil ad salutem, desperandum igitur de nobis. Huic argumentationi responderet ita Euangelium. Hoc scilicet uolebam, ut solus deus iustus sit et glorificetur, non homines aut quae sunt hominum. Nonne iustum & sanctum est & pium, ut glorificetur solum nomen dei & magnificetur eius misericordia?

Sed ipsa potius, dum non potest sese ad hanc cogitationem demittere, ubi haec audit incipit sic contra deum insanire, Si nostrae uires nihil sunt, si nihil possumus ad salutem, si non est uolentis neque currentis, sed solius dei misericordis, ergo deus iniuste condemnat impios, quid enim imputabitur illi, qui nihil potuit ad salutem? quis unquam accusauit claudum, quod saltare non potuit?

Cur hic ratio accusans dei iudicium, non etiam accusat dei misericordiam, quod saluat immeritos, Nam in his maior species est iniusticiae dei, quam in
illis,

IN CAPVT PRIMVM.

illis, Illos enim merito damnat, quia impij sunt, hos autem sine merito saluat, ex impietate receptos, ut uideas in rebus dei rationem semper habere iudicium peruersum, Huic itaq; respondet Paulus. O homo, tu quis es qui respondeas deo &c.

Tandem ista impia cogitatio ingreditur in scripturas sanctas, egregie ignorans, quod lex est cognitio peccati & pedagogus in Christum, Scriptura (inquit) dicit, Dilige, conuertimini, fac bonum etc. id quod non diceret, nisi hæc possemus facere, nisi haberemus libertatem ad faciendum & ad non faciendum, alioqui unde sumeret homo initia meritorum? Ita necesse est querere merita, illis qui gratiam dei ignorant, quasi uero tu pauper, qui etiam obolo eges, propterea sis soluendo, quia tibi dicitur a iudice uel coram iudice, Tu debes centum milia numum? Hic scilicet sumes tibi animum ut sentias, non mihi diceretur, Debes, nisi ego soluere possem, Ergo illi seruo Matt. 18. frustra & ridicule diceretur, Redde quod debes, nisi ipse reddere posset, ita irridet ratio seipsam, ignara iusticiæ dei siue gratiæ & remissionis peccatorum.

Quis piorum non cum dolore uidet hodie, quam rationentur Sacramentarij contra simplex & manifestum uerbū Christi, Aiunt enim. Si panis est corpus Christi, ergo panis fuisset pro nobis crucifixus. Stulta ratio, non uides post illa Christi uerba, Hoc est corpus

Sacra-
menti
perde.

EPSTOLAE AD CORIN.

corpus meum, adhuc in cana assidere corpus Christi quod potest crucifigi, ut non sit necesse panem crucifigi? et tamen interim necesse est panem esse corpus Christi, quia ueritas mentiri non potest, utcumq; tu bona ratio pro tuo more sentias non solum contra hunc, sed etiam contra omnes fidei articulos, tuis blasphemijs non auertes pios a ueritate, satis constat ex institutione Christi & ex uerbis Pauli, panem domini esse corpus domini, a certo uerbo Christi, cui credere oportet, ad tua incerta somnia non deficiemus.

Sed ait. Si hoc uerum est, habetis deum impantum, a pistore pistum, digestibilem, taceo reliquas blasphemias, quasi dicamus deum esse panem factum, quemadmodum fides fatetur deum incarnatum siue carnem factum, ita tamen ut deus manserit, et non potius cum Christo dicamus, panem esse factum corpus Christi, & impium esse, ut uerbo Christi somnia rationis humanae opponamus.

An aiunt, quilibet nebulo, scortator, adulter, ebriosus, auarus posset uobis facere corpus Christi? quasi scilicet hoc dicamus, quin addimus, ne sanctissimum quidem aliquem posse nobis facere corpus Christi, tantum abest ut rasuras & unctiones papisticas moremur. Nisi enim hic institutio Christi faceret nobis corpus Christi, nemo faceret, etiam si sanctus esset aliquis ut Ioannes baptista. Siquidem nobis mandauit, non ut faciamus suum corpus, sed ut corpus suum

IN CAPVT PRIMVM.

suum edamus, fides hic habet quod ex uerbo instituentis Christi credit.

At ait. Nulla ratio, nullus sensus communis hæc capere potest, repugnat hoc iudicio omnium hominum, deus scilicet tam graui articulo qui credi non potest nos grauaret? in his ualde candide loquitur, sed habeat hæc sibi.

Addit uero, Repugnant scripturæ, Quæ o bona magistra? an non omnis scriptura dicit credendum esse Christo? ubi tu legisti aliquam scripturam, quæ uere coram deo & fide pugnet cum uerbo Christi? Christus dicit, Caro nō prodest quicquam, quasi uero Christus dicat, Caro mea non prodest quicquam, Vester panis & uinum uobis profunt, & nostrum Sacramentum fide acceptum, non prodest quicquam.

At Christi corpus sedet in dextera dei patris, ergo non est hic, Dic mea quæso ratio, ubi est dextera dei patris? Rursum dic, num ideo non possit esse uerum, quod Christus dicit panem esse suum corpus, quia ipse sedet in dextera patris, id est, regnat ibi ubicunq; regnat patris dextera, an non magis conueniat hoc inuertere, nempe propterea esse uerum, quia ipse sedet in dextera patris, non posse autem esse uerum, si ipse in dextera patris non sederet?

Sed ait, Christus prædixit uenturos seductores, qui dicerent, Ecce hic, ecce illic Christus, quod proprie dictum est de uestro Sacramento. Quibus tibi hoc

EPISTOLAE AD CORIN.

hoc dixit? Mihi inquit sic uidetur. Audi mea ratio, Si Christus diceret panem esse suum corpus, an non esset Christo credendum, ut maxime non sit credendum seductoribus? Tibi ne Christus unus ex seductoribus factus est, quibus credendum non est? Vides itaq; hunc locum non facere contra nostrum Sacramentum, nisi prius facias Christum unum ex seductoribus, quibus credendum non est. Nihil hic fingimus ut seductores, sed Christum audimus, An non summa stulticia est ex hoc loco sic inferre, Seductores non sunt audiendi, ergo Christi uerbum non est uerum?

Sed cesso, ne ista prolixitate molestus sim, Puto Sapiam satis notum esse, quam Paulus dicat eminentiam entia sermonis siue persuasoria humanae sapientiae uerba, sermo nempe quando quae Philosophicae sunt & ex legibus humanis, permiscemus scripturis sanctis & sacro Christi Euangelio, atq; adeo quando etiam legem dei nostro iudicio, id est, secundum pharisaicam iustitiam interpretamur, unde statim usus crucis Christi siue ipsum Euangelium obscuratur et solo nomine manet Euangelium, quemadmodum Galatis scribit, Nō potest esse aliud Euangelium, quam quod praedicauimus, sed sunt quidam qui turbant uos, & uolunt inuertere Euangelium Christi.

Illam enim quae innixi iudicio rationis addimus, ualde arrident, & efficiunt ut Euangelium siue crux Christi stulticia uideatur. Hinc sit tandem ut solo nomine Euangelij nobis relicto solo

IN CÁPVT PRIMVM.

etiam nomine tantū simus Christiani, Probabilitate enim sermonis & specie sapientiæ decepti, respiscere non possumus, & quicquid contra hanc gloriam rationis, & tam speciosam, probabilem & rationi expositam sapientiam ex uerbo dei productum fuerit, hæreticum iudicamus.

Igitur orandus deus, ut in simplicitate sanæ doctrinæ Euangelij domini nostri Ihesu Christi permaneamus, ne seducamur ut Eua, quemadmodum Paulus dicit. 2. Cor. 11. Nihil suscipiamus necessarium ad salutem præter uerbum dei, & quicquid repugnare uisum fuerit, utcumq; probabile, sapiens, copiosum, sanctum & ex scripturis fucatum, si primo intuitu reijcere non potes, quis enim non tentatur ab ista insipiente sapientia? tamen suspectum tibi sit, & faciet deus, ut in uerbo suo habitare tibi liceat secure et confidenter, quemadmodum Propheta dixit.

CRUX CHRISTI SIVE SCAN- dalum crucis.

Restat nunc ut etiã dicamus, quæ sit crux Christi, de qua dicit, Ne inanis reddatur crux Christi, id quod faciemus ex collatione eorum quæ infra dicit, quem admodum de erudito sermone fecimus, ne dubites de qua cruce dicat.

Nam quod crucem Christi dixit, statim dicit Sermonem crucis, item Stulticiam prædicationis, imbecillitatem dei, stulticiam dei, sermones quos docet
spiritus

EPISTOLAE AD CORIN.

spiritus sanctus, Ex quibus certo certius est, crucem hic dici prædicationem Euangelij, quod crux est ar- ni, quia prædicat contra omnem mundi sapientiam, gloriam, iusticiam, ut abnegemus nos metipsos & tollamus crucem nostram, id est, damnatis omnibus quæ nostra sunt, suscipiamus solius dei uoluntatem, sequentes quocunq; ipse uoluerit per ignem, per aquam, per infamiam, per mortem.

Nulla Carthusianorum crux huic est compa- randa, hanc prædicat Euangelium, aliam crucem ig- norat, de qua & in Psalmo. Quid inquit, retribuam domino, pro omnibus quæ retribuit mihi? Calicem salutaris accipiam & nomen domini inuocabo, de qua et infra Paulus, Qui uoluerit esse sapiens, stultus fiat ut sit sapiens, Istum calicē, scilicet ut homo stul- tus fiat, abhorret natura, sed est calix salutis & sa- pientia coram deo.

Si adhuc dubitas de cruce, nēpe prædicationē esse crucis siue Euāgelij, quid clarius eo quod dicit, Nos prædicamus Christum crucifixum &c, & rursus, Non iudicavi me quicquam scire inter uos, nisi Chri- stum, et hunc crucifixum?

Hanc prædicationem, licet corā mundo stultam, dicit credentibus esse dei uirtutem, sapientiam, iu- sticiam, fortitudinem, & ostensionem spiritus, quippe quam & dicit à spiritu sancto proficisci, & per spi- ritum sanctum tantū intelligi, cum interim qui emi- nentiam sermonis, de quo supra diximus, sequuntur,

IN CAPVT PRIMVM.

tamen agantur spiritu huius mundi & suis cogitationibus.

Hinc prædicat res huius crucis et discipulos, qui prædicationi huic credunt, uocat Spirituales homines, id est, spiritu sancto eruditos, ut possint intelligere ea quæ dei sunt, quæ animales homines sua sapientia & spiritu humano intelligere non possunt. Unde et dicit. Nobis per spiritum suum reuelauit deus, item, nos mentem Christi tenemus, item, Nos non spiritum mundi accepimus, sed spiritum qui ex deo est, ut sciamus quæ à deo donata sunt nobis, quæ & loquimur, non sermonibus quos docet humana sapientia, sed quos docet spiritus sanctus, spiritualibus spiritualia comparantes.

Mundus docet persuasorijs humane sapientiæ uerbis, probabiliter & copiose & cum plausu discipulorum, quemadmodum Ioannes dicit, de mundo sunt, ideo de mundo loquuntur, et mundus eos audit, Sermo autem crucis docet per spiritum sanctum, Ergo ibi est apparens sapientia & dubia, hic autem uera & certa, ibi nunquam uere certificantur conscientia, ut possint in tentatione, in peccatis siue lapsu, & in morte consistere, Hic autem per Christum agnoscunt deum esse patrem suum, sentiunt remissionem peccatorum, se deo esse curæ nihil offenduntur, sed gaudent dum sermonem crucis audiunt, se scilicet esse insipientes, iniustos, nihil ad salutem potentes & damnatos, nihil ex hoc damni sed summa lu-

EPISTOLAE AD CORIN.

era aestimantes, quod sciunt quæ in se non habent multo feliciter se habere in Christo filio dei, in cuius consortium uocati sunt, ipse enim est factus nobis à deo sapiëntia, iusticia, potentia, redemptio, ut nemo sibi sapiens sit, sed qui gloriatur in domino gloriatur, ut non mireris quod Paulus dicit, sermonem crucis siue Christum prædicatum, esse dei potentiam credentibus, quemadmodum, & Ro. 1. Euangelium inquit est dei potentia in salutem omni credenti, & hic, Placuit deo per stulticiam prædicationis saluos facere credentes, Quid hic dicerent qui contemnunt uerbum externum?

Itaq; quod hic sermonem crucis dicit, Gal. 5. Scandalum crucis dicit, propter infideles, qui inde offenduntur etc. et cõtra eos, qui sermone tantum se uendunt, dicit. 1. Tessa. 1. Euangelium nostrum fuit erga uos non per sermonem solum, uerum etiam per uirtutem & per spiritum sanctum, perq; certitudinem multam, & cap. sequenti. Exhortatio nostra non fuit ex impostura, neq; ex immundicia, neq; cum dolo, sed quemadmodum probati fueramus à deo, ut nobis committeretur Euangelium, ita loquimur, non ut hominibus placentes, sed deo qui probat corda nostra etc.

Igitur hic crux Christi & sermo crucis, est prædicatione Euangelij Christi, quo condemnantur omnia nostra, quæ crux posset esse maior? ut glorificetur solus deus in Christo Ihesu domino nostro.

IN. CAPVT PRIMVM.

Secunda= Iam uero ut scias utrunq; simul esse non posse,
rij a fi sapientiam mundi & stulticiam crucis, attende quid
de ali= Paulus dicat. Missus sum Euangelizare, non in sapi-
eni sūt, entia sermonis, ne aboleatur crux Christi, quasi dicat,
ut cūq; si illa adfuerit in Euangelizando, quemadmodum
glori= etiam se Euangelizare dicunt & Euangelij nomen
entur. prætendunt pseudoapostoli, hæc abolita uel inanis
 est, Si hæc abolita est, non adest dei potentia, sapien-
 tia, iustitia, redemptio, & per illam tantum inflati
 redduntur homines & excæcati, quemadmodum in-
 fra dicit cap. 4. Perinde quasi non sim uenturus ad
 uos inflati sunt quidam, sed ueniam breui ad uos, si
 dominus uoluerit, & cognoscam non sermonem illo-
 rum qui inflati sunt, sed potentiam, non enim in ser-
 mone regnum est dei, sed in potentia.

Ex his per spicuum est, nos Euangelium Christi
 non habuisse, quando Aristotelicam philosophiam si-
 ue philosophicam theologiam, pro uerbo dei susce-
 pimus, & non prodest nobis, quod dicimus nos Euan-
 gelium legisse aut prædicasse.

Dupli= Nam duplex est Euangelij prædiatio, ut hic ui-
citer des, Euangelizant enim pseudoapostoli, sed crudito
prædi= sermone siue persuatorijs humanae sapientiae uerbis,
catur Euangelizant & ueri Apostoli, sed per sermonem
Euan= crucis, sed hic sermo est potentia dei, ille tantum in-
geliū. flatos & inanes reddit homines, & usq; adeo ne-
 cesse est illum non admittere ad Euangelium, ut si
 additus fuerit aboleatur crux Christi, id est, uerum
 Christi

EPISTOLAE AD CORIN.

Christi Euangelium, nam hic Paulus dicit. Si prædicarem crudito sermone, inanis redderetur crux Christi.

Si enim non credis Euangelio, frustra expectat ratio eius demonstrationem, Si autem credis, demonstratione non opus habes, nam habes testimoniū spiritus sancti. Ibi ratio quærit certitudinem, & fallit atq; fallitur, hic autem spiritus sanctus certificat, qui neq; fallere neq; falli potest, de qua certitudine spiritus alibi saepe Paulus, Hinc fit, ut dñi infideles, maxime qui tument sua sapientia & fidunt sua iusticia, non intelligunt Euangelium gloriae dei, grauius uel offendantur uel stulticiam iudicent, id quod nūc audiemus.

NAM SERMO CRUCIS. Euangeliū Stulta siue prædicatio de Christo, est sermo crucis, id est, de prædicatae formæ prædicantur, siue in nos siue in deum ratio respicias, Carni enim stulticia est, quod deus prædicatur homo factus, crucifixus, mortuus, portasse peccata totius mūdi, pro quibus adhuc interpellat apud patrem, quod nostra sapientia stulticia est, & iusticia nostra impietas, et quod ubi stulti facti sumus et peccatores persuasione Euangelij, negligere oportet omnia quæ mundus quærit, opes, uoluptates &c. secundum illud. Qui Christi sunt carnem suam crucifixerunt, cum uitijs & concupiscentijs, præterea contemnere propter Euangelium amicos, parentes, uxorem, filios, possessiones, uitam, item perpe-

IN CAPVT PRIMVM.

tuo luctari cum Satana & peccatis.

Hinc nemo, nisi cui deus reuelauerit per Euangelium, potest suscipere Christum, aut admirari uel unum Christianum, Stulticia enim & formis crucis omnia tecta sunt, ne salui fiant contemptores, & fidelibus innotescat in his medijs inferis potentia dei, qua de re lege totum cap. 53. Esaiæ.

Virtus
Dei.

Fideles enim norunt, hanc dei, id est, quæ de deo prædicatur stulticiam, hanc dei imbecillitatem, siue hoc Euangelium & sermonem crucis, esse dei potentiam, Hinc enim sentiunt remissionem peccatorum, & certo sciunt se filios esse dei & Satana superiores, utcumq; sepe derelicti non alijs modo sed etiam sibi uideantur, quemadmodum Christus in cruce.

SCRIPTVM EST. Testimonium est constat ex duobus locis Esa. cap. 29. & 33. ubi agitur de abiectioe scribarum & aliorum hypocritarum, qui tantum labijs honorant deum, & docent doctrinas & mandata hominum. Sapientia & intelligentia uera in scripturis quid significant, expressum ita est Hiob. 28. Ecce timor domini est sapientia, et recedere a malo est intelligentia.

Vt scias sapientiam esse cognoscere deum, ut patrem, ut iudicem, ideoq; illum amare & timere & uiuere ad uoluntatem eius, non est maior sapientia in terris, Hæc omnia comprehendit timor dei, id est, quod latine dicimus cultum dei, ut sit quod Hiob dicit, Timor domini est sapientia, idem quod nos diccremus

EPISTOLAE ADCORIN.

diceremus, Cultus dei est sapientia.

Intelligentia autē est de ijs rebus, in quibus uer- Intelli
gentia.
 samur in hoc mundo, de qua dicit Hiob, Recedere à malo est intelligentia, ut habeas quam uocamus discretionem, id est, ut scias in quo peccetur & quid deo placeat, illud caueas, hoc amplectaris, ut de omnibus rebus etiam externis ex uerbo dei habeas spirituale iudicium, in quibuscunq; ut uocant, casibus &c.

Igitur impij, qui ut non timent deum siue non Ex ma-
 colunt deum uero cultu, quem ipse suo uerbo nobis la in-
 prescribit, ita non recedunt à malo id est, ab eo telligē
 quod deo displicet, utcunq; sibi sapientes et intelli- tia, sur-
 gentes uideantur, tamen in utroq; errant egregie, git fal-
 neq; de deo recte sentientes, neq; de rebus & actio- sa sapi-
 nibus recte iudicantes. entia,

Sua enim statuta urgent, dei negligunt, In cibis & im-
 faciunt peccata, quos deus creauit ad percipiendum pius
 cum graciaram actione, Vide quam peruersum cultus
 hoc sit iudicium, Et ex hac falsa intelligentia assur- dei.
 gunt ad falsam sapientiam, docentes cultum dei esse
 sic edere &c. Et quod de esu dico, de omnibus ex-
 ternis intellige, Ieiunare feria sexta dicunt esse
 bonum opus, quod tamen non est præceptum, &
 labore in agro querere uictum, ut etiam habeas un-
 de tribuas necessitatem patienti, non uocant bo-
 num opus, saltem ut dicunt meritorium, tamen
 hoc præceptum est, id quod ipsi ualde diligenter

IN CAPVT PRIMVM.

cauent, Ingressi monasterium est eis sanctitas, & non est eis sanctitas accipere uxorem. &c. Quid recte iudicarent in grauioribus rebus, qui in his tam turpiter errant?

Contra quos dicitur Esa. 5. Vae qui dicitis malum bonum et bonum malum, ponentes tenebras lucem et lucem tenebras, ponentes amarum in dulce et dulce in amarum, Vae qui sapientes estis in oculis uestris, & coram uobis metipsis intelligentes.

Perdā
sapien
tia etc

Siue igitur de deo multa dicant, per sapientiam suam, siue de alijs rebus iudicent, per intelligentiam suam, egregie ut Paulus ait, ignorat de quibus affirmant. Ita perdit deus sapientiam sapientium, & intelligentiam intelligentium reijcit, Efficit enim suo iudicio, ut excæcati contra seipsos sapiant & intelligant, seducti & seductores, omnia enim sentiunt, docent, agunt, primum contra rationem suæ salutis, deinde etiam contra pacem & prosperitatem huius uitæ, quemadmodum non solum his iusticiarijs et sapientibus, qui pij sibi uidentur contingit, sed etiam omnibus suæ sapientiæ inuitentibus in toto mundo.

Quando enim deus fauet alicui regno, ut Babylo-
nico, Persico, Iudaico etc. dat per sapientes ibi pro-
spera consilia, quando autem non fauet, dat per illos
sapientes, qui se estimant sua sapientia et intelligen-
tia sustinere regnum, talia consilia quasi pro regno,
per quæ totum regnum uastatur, ita perdit sapien-
tiam

EPISTOLAE AD CORIN.

tiam sapientium, per ipsam ipsorum sapientiam, & intelligentiam intelligentium reicit, per eam ipsam eorum intelligentiã, Quæ maior miseria? Vnde dixit Esaias cap. 19. Sapientes consiliarij Pharaonis dederunt consilium insipiens &c. quemadmodum & Maria uirgo de omni hac Hypocrisi cecinit, Fecit potentiam brachio suo, dispersit superbos per consilium cordis ipsorum.

Perdit itaq; sic eos deus semper, ut discamus ab ipso expectandam sapientiam & intelligentiam, ne inuitamur nostræ prudentiæ in malum nostrum, Maxime uero perdit eos inuulgato Euangelio, ut sterces sint, qui sibi lux mundi uidebantur.

Sed contra iusticiariam & Hypocriticam sapientiam & intelligentiam, nunc est operæ præcium uidere locum Esaiæ, unde Paulus citauit. Recita.

NAM POSTQVAM &c.

Mun-

Mundus sua sapientia, id est, per iudicium quod deus ꝑ concipit captus humanus sine spiritu de deo, uult suam cognoscere deũ in ipsius dei sapientia, id est, magnitudinem maiestatis & potentiam eius inuestigare nititur, & quicquid magnum & maiestate in deo plenum est, sed frustra, Nõ enim sic acceditur ad deum, cognoscere sed potius fugitur ab eo.

scere

Primum per errorem uidemur accedere, dum de deũ in deo et diuinis rebus multa, ut Philosophi & philosophi sui sapientia theologi disputamus, item dum iusticijs nostris piëtia.

D 5 quas

IN CAPVT PRIMVM.

quas ipsi probamus iudicio rationis, putamus nos religiose colere deum, qualia tentarunt quidam gentiles, & Iudei similiter, qui auerterebantur á uerbo dei, Deinde per reuelatum peccatum fugimus á deo, ut Iudei iuxta montem Sina fugerunt. Hic tandem uidemus stulticiam esse & peccatum, quicquid iudicio nostro de deo somniauimus.

Non uanum quidem fuit, quod magnitudinem & omnipotentiam eius confessi sumus, & quod mundos nos esse in conspectu eius oportere iudicauimus, iccirco eum colere oportere & á peccatis abstinere, sed uanitas & ipsa impietas fuit, quod ita putabamus, nos eum posse cognoscere & ad eum accedere, quando interim per nos ipsos, id est, per nostram sapientiam & iustitiam præsumebamus eum cognoscere, & ad ipsum accedere posse.

Declarat quidem se in creaturis, ut est Ro .1. sed ut ibidem dicitur, nostra præsumptio nos sub nomine sapientiæ & religionis declinat ad impietatem siue idololatriam, Nam quisq; talem deum habet, qualem sibi in corde fingit.

Quia uero maiestate terremur, & nostra iusticia (quia peccatores sumus) peccatum est, restat ut desperatio salutis sit illis, quibus reuelatur peccatum, & nihilominus in damnatione sint, quibus non dum est reuelatum peccatum, quia in errore sunt, putantes se recte sapere de deo & de cultu dei, misertus est deus nostri, & misit nobis stultam prædicationem
per

EPISTOLAE AD CORIN.

per quam saluemur credentes, de qua multis supra diximus, ut quia sapientes sapientem deum cognoscere non potuimus, stulti facti per praedicationem crucis cognoscimus stultum deum, id est, qui talis a mundo aestimatur. Ita demum uere sapientes, uere sapientem deum cognoscemus &c. Nam mediatorem suscepimus, in quo placuit deo, ut omnis plenitudo diuinitatis habitet, sine quo ad deum accedi non potest, Hic enim factus est nobis a deo iusticia &c.

Credentes dicit, quia Euangelium auditum non Caro prodest illis qui non credunt, non enim intelligere non possunt, quemadmodum uides Ioan. 6. ubi Christus dicit, Caro non prodest quicquam, spiritus est qui uiuificat, q. dicat. In carne estis, uestras cogitationes de mea praedicatione sequimini, non potestis ita uenire ad me, ad spiritum non acceditis, ut credatis uerbis exprimeis, ut sitis θεοδιδάκτοι, credentes uult mea praedicatione, non disputatores, uel disceptatores, est enim spiritus & uita, ideo sine spiritu non capitur, id quod ibi addit. Sunt inquit quidam ex uobis, qui non credunt, Et Ioannes declarat idem dicens. Nouerat enim ab initio Ihesus, qui esset non credentes et quis esset proditurus ipsum. Et subdit Ihesus, propterea dixi uobis, quod nemo potest uenire ad me, nisi fuerit ei datum a patre meo, id est, nisi fuerit τεοδιδάκτος et tractus a patre meo, hoc est, ut uno uerbo dicam, nisi Caro credat, ut haec uides per totum illic sermonem, si re-

Spiritus
est con-

IN CAPVT PRIMVM.

Et conferas, certe non obscura uerba nisi infideli.

Petrus uero spiritum acceperat ex predicatione Euangelij Christi, id est, crediderat, id quod certe spiritus sanctus in eo effecerat, non caro eius, id est, non aliqua cogitacio, ut sapiētia rationis uel doctrina humana, quæ potius contemnit, stultum iudicat, blasphemat Euangelium Christi, ut ibidem uides in illis qui deficiunt à Christo, quemadmodum & hic declarat Paulus. Ait ergo, Domine ad quem ibimus? uerba uitæ æternæ habes, Non sic uidebatur alijs in quibus caro blasphemabat sermonem Christi, nō enim erat ibi spiritus uiuificans, id est, per quem crederent ut haberent uitam æternam, uerba quidem uitæ æternæ audiebant, & spiritum ipsum loquentem, sed caro & mors spiritum & uitam admittere non potuit, Prudentia enim carnis mors est, & animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus dei, stulticia enim sunt illi et intelligere non potest, et rursum, Cum cōtentiones sint inter uos, nonne homines estis, nonne carnales estis? Vnde aiunt offensi, Durus est hic sermo, quis potest eum audire? Longe profecto diuersū iudicium, Verba uitæ æternæ habes, & durus est hic sermo, sed illud ex spiritu dei, hoc ex carne, id est, homine.

Vide uero quid addat Petrus, ut cognoscas unde nouerit sermonem Christi esse spiritum et uitam, siue uerba uitæ æternæ, Et nos, inquit, credimus & cognouimus, quod tu es Christus filius dei uiui, Nonne
ibi

EPISTOLAE AD CORIN.

ibi spiritū audis, ubi audis huius fidei ex corde cō-
 fessionem? Id quod manifeste etiam dicit alibi Chri-
 stus, eidem Petro eadem confitenti. Caro inquit &
 sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui est in
 caelis, & alibi ad patrem, Abscondisti, inquit, hæc a
 sapientibus & intelligentibus, & reuulasti ea par-
 uulis, et rursus. Patrem nemo nouit nisi filius, et cui
 uoluerit filius reuelare, et alibi, Spiritus sanctus do-
 cebit uos omnia quæcunq; dixi uobis, et testimonium
 perhibebit de me.

Spiritus itaq; est qui uiuificat, per prædicatum
 Euangelium, credere enim nos facit, quod uerba Euā-
 gelij sunt spiritus & uita, dum interim caro ad hoc
 negotium non prodest quicquam, sed offenditur &
 contemnit Euangelium & Christum, dicens durus est
 hic sermo & c. ut non mireris, quicquid per tota bi-
 blia prædicatur, de potentia fidei Christianæ, et quod
 iustificat & filios dei facit, quæ est iusticia dei ad quā
 iusticia carnis non pertingit.

Iusticia enim carnis spem suam ponit brachium
 carnis, id est, confidit in eo quod ipse homo facere
 potest, et nunquam potest perficere legem siue præ-
 cepta dei, iusticia autem dei, siue iusticia spiritus, siue
 iusticia fidei, aut iusticia quæ est per fidem (hæc enim
 omnia idē sunt) dicit id quod est in psalmo, Spera in
 dominum & ipse faciet, siue ipse curabit. Quod &
 alibi sic dicitur, nempe Psal. 22. Venient & prædi-
 cabunt iusticiam eius populo genito, quod ipse facit.

Facit

IN CAPVT PRIMVM.

Facit autem sic, per Euangelium, iustificat impiū id est, fidem ei donat, per quam remittit peccatum, & facit filios dei & heredes eterne uitæ, Interim uero ignoscit, quicquid adhuc carnis mole pressi, aut non facimus aut non recte facimus, & facit ut confiteamur Euāgelium et bona faciamus & mala propter iusticiam patiamur. Hæc sunt opera dei in credentibus, & fructus spiritus siue fructus fidei.

Fructus autem carnis, est contemptus Euangelij et opinionum præsumptio, unde sequuntur & illi fructus quos Paulus enumerat Ro. 1. & 2. & Gal. 5.

Caro Christi uiuifica est. Hæc interim libenter dico, contra quosdam qui hodie in eo loco Ioannis faciunt spiritum quem sibi somniant, intelligentes interim nihil eorum que dicunt, et ignaros suspendentes, quasi aliquid diuinum quod nunquam auditum sit iam prædicetur, Non uident quoq; quid dominus ibi per totū contextum dicat, & tamen accusat nos, quasi nos contextum nō uideamus.

Si non possent nobiscum ueram illic uerborum intelligere sententiam, & non aliter intelligere quam de carne Christi, quod dictum est, Caro non prodest quicquam, propterea quod in præcedentibus sepe dixit Christus de carne sua (quamuis hic non dicat Caro mea, ut ante, sed simpliciter Caro, & carnem opponat spiritui) ferendum esset si pie interpretarentur, quemadmodū ferimus libenter in sanctis doctoribus, quod nonnunquam parum probatis usi sunt testi.

EPISTOLAE AD CORIN.

testimonijs, & quod sepe alienam sententiam uerbis
sacris dederunt, quemadmodū quando legis Augusti-
num tractare in Psalmo illud quod legimus, In idip-
sum. &c.

Pia autem interpretatio esset, si cum Augustino
ita connecterem, Caro Christi non prodest sine spiri-
tu uiuificante, adde spiritum uiuificantē, id est, cre-
de, & caro Christi tibi prodest, id est, dat tibi uitam
eternam, Sic enim ait, Caro mea uere est cibus &
sanguis meus uere est potus, qui edit &c. Lege si uis
Augustini uerba, Hic quia per hæc nostrū sacramētū
oppugnant, diceremus eis. Si caro Christi in Sacra-
mento non prodest quicquam absq; spiritu uiuifikan-
te (id quod non aliter docemus) certe prodest multiū
cum spiritu uiuificante, neq; totus Christus prodest
nobis neq; tota trinitas, nisi adsit nobis spiritus, Quid
enim prodest diabolo, quod deus est deus? Sine fide
enim impossibile est placere deo.

Cum autem producunt inde hereticam senten-
tiam, carnem scilicet Christi simpliciter nō prodesse
quicquam, ut neget Christus per hoc, quicquid antea
dixit de carne sua et sanguine, nō sūt ferēdi, Est enim
Antichristi spiritus qui soluit Ihesum, ut legebatur
etiam tempore Augustini in Epistola Ioannis. cap. 4.
cum tamen Christus manifeste de sua humanitate siue
de carne sua & sanguine dixerit, quod sit uita mun-
di, & nisi manducaueritis carnem filij hominis &
biberitis eius sanguinem, non habebitis uitam uobis.

Si ca

IN CAPVT PRIMVM.

Si caro illa & sanguis ille esset solum caro & sanguis, quemadmodū nos sumus, aliquis forte liberius pronuntiaret, nihil ea prodesse, carnem & sanguinem non posse uiuificare, & tamen fidelis hoc sustinere non posset, quia Christus dicit suam carnem & suum sanguinem esse uitam credenti. At cum sciamus illam carnem & illum sanguinē deo ita unita, ut separari non possint, quæ impietas est dicere illam carnē non prodesse quicquam? qui illam carnem edit & illum sanguinem bibit, certe deum ipsū necessario edit & bibit, quia complacuit patri, ut ait Paulus, ut inhabitet in Christo omnis plenitudo diuinitatis corporaliter.

Sed ut uideo aiunt, hæc uita quæ per Christum nobis datur, non est ex carne Christi et sanguine, quæ non possunt uiuificare, sed ex diuinitate, quæ sola uiuificat, Respondco. Si sentiret aliquid uitæ non ita ingratus esses redemptori, quasi uero ad deum ueniamus sine mediatore, ut Iudæi sibi somniant, aut quasi mediator noster non sit deus et homo, cum propterea potius uerbum caro factum sit, ut qui à deo abiecti eramus, per carnem eius rediremus ad patrem, in hac carne apprehenderemus deum, quem alioqui nemo apprehendere potest, Nemo enim uenit ad patrem, inquit, nisi per me, Per me, qui sum deus et homo, non solum deus, ut possim mediator esse inter deum & hominem.

Hic tu

EPISTOLAE AD CORIN.

Hic tu dices hominē siue carnem nihil prodesse tibi ne credam an Christo dicenti. Panis quem ego dabo caro mea est, quam ego dabo pro mundi uita, Et, nisi manducaueritis carnem filij hominis & biberitis eius sanguinem non habebitis uitam in uobis, & reliqua?

An non de carne siue humanitate sua loquitur, sine qua negat nos habere uitam posse, id quod apud te spiritus Antichristi negat? Non de simplici carne aut sanguine dicit Christus, sed de carne et sanguine suo, Emphasis ergo est in dictionibus. Mea, meus, filij hominis, ut Caro mea & sanguis meus, Mea & meus inquit qui sum deus & homo.

Non ergo separabis ab hac uiuificatione carnem & sanguinem eius, nisi uelis mediatorem negare & Christum mendacem facere qui tam claris loquitur uerbis.

Vis cognoscere deum in sua maiestate & sapientia per tuam sapientiam, relicta int:rim ista carnis imbecillitate & stulticia, quæ uidetur in Christo, nihil efficies, id quod supra dictum est, Si autem per istam carnem efficies in qua deus habitat, non dices carnem Christi non prodesse quicquam.

Zuinglii Ca

Nimum fuit quod nuper Zuinglius scripsit, Caro & ro mea uere est cibus, Caro mea, id est, mea diuinitas, & ne quis posset interpretari eum hoc pietū orin-

E

dixisse, ginale

IN CAPVT PRIMVM.

dixisse, hac sua glossa egit in eo loco ut, persuaderet carnē Christi nihil prodesse.

Esto uero, quod non putamus, eos esse tam malos ut uelint nobis abolere Christum, tamen quid spiritus eorum querat, ex his uerbis plus satis manifestum est, tametsi ille idem uir iam pridem de peccato originali scribens declararit quanti Christum faciat.

Non
abest
Christus.

Non abest à fidelibus caro & sanguis Christi, quemadmodum nunc quidam somniant, sed edunt & bibunt utcunq; spiritualiter, id est, insensibiliter p̄ fidem, tamen carnem & sanguinem Christi, unde habent uitam aeternam ut Christus ait, quod & Paulus Ephe. 5. sic dicit. Sumus membra corporis Christi ex carne eius & ex ossibus eius, quemadmodum sponsus et sponsa sunt una caro, Et Col. 1. Ipse est caput corporis ecclesie, qui est principium primogenitus ex mortuis &c. Nunquid caput potest abesse à membris? aut nunquid carnem & ossa etiam aliquis accipiet pro diuinitate? Verum ex aduersariorum nostrorum uocibus uidemus Christum crucifixum adhuc esse multis scandalum & stulticiam, solis autem credentibus esse dei uirtutem &c.

Hæc ut dicamus tempus hoc malum postulat, ne tamen omnino parerga tibi uideantur, attende Paulum hic eadem dicere, Placuit inquit deo saluos facere, quos? credentes, per quid? per stulticiam prædicationis, Mirum uerbum contra illos, qui contem-

nunt

EPISTOLAE AD CORIN.

nunt externum uerbum, docentes quendam spiritum expectandum e caelis, ignorantes per quid spiritus sanctus detur, nempe per stulticiam praedicationis, Quid praedicat illa stulta praedictio? Christum crucifixum, An non hic uides carnem Christi?

Hic Christus crucifixus factus est nobis à deo sapientia, iusticia, sanctificatio & redemptio, Hic tu dices Carnem Christi nihil prodesse? Christi inquam, qui ita caro est ut & deus quoq; sit, eius caro potest quod nulla potest, quemadmodum & ad Col. 1 dicitur, Reconciliauit nos corpore carnis suae per mortem, ut exhiberet nos sanctos & irreprehensibiles & inculpato in conspectu suo.

Omnis itaq; Philosophia sit tibi in stulticia praedicationis, id est, in Euangelio quod praedicat Christum crucifixum, factum nobis à deo sapientiam, iusticiam, sanctificationem, redemptionem, Gratiarum age deo, qui ita nobis consuluit, & crede in eum quem ille misit, ut per stulticiam praedicationis salutem habeas eternam, Non credentibus autem nihil ualet ad salutem, sed sunt immundi, & ad omne opus bonum reprobii.

Virtus itaq; & efficacia fidei praedicata est hoc uerbo Pauli, Placuit deo per stulticiam praedicationis saluos facere credentes, Caro autem non potest non offendi & stulticiam iudicare Euangelium gloriae dei, id quod hic statim subditur.

IN CAPVT PRIMVM.

Iudei.

QUANDO QUIDEM ET IV-
dei &c.

Iudei uano & literali legis intellectu, & præterea humanis traditionibus & superstitionibus excæcati, Euangelio quod prædicat Christum crucifixum, credere non possunt, sed dicunt, Si uideremus signum aliquod crederemus, atq; ita deum tentant. Signum uero postulant non uulgare quod posset ratio & sapientia humana calumniari, sed gloriosum è cœlis, ut est in Euangelio, ubi reliqua Christi miracula cõ-

Græci

temnunt & postulant signum è cœlis. Græci autem, quia nihil mirantur nisi quod splendide, plausibiliter, sapienter & grauibus argumentis persuaderi potest, Euangelio credere non possunt, non enim hic uidere licet illam sapientiam quam ipsi quærunt.

Neutri ergo credere uolunt, sed potius nihil sciipere præterquam quod oculis, auribus & ratione iudicare possunt, Experiri uolunt, credere non uolunt, Credere autem est honorem dare deo quod ipse mendax non est, et iccirco fidere eius uerbis.

Porro sub istis duobus nominibus, id est, Iudæis & Nost- Græcis siue gentibus, tunc comprehendebantur om- ris ui- nes homines, Ergo Paulus hic significat nullū homi- ribus nem credere posse suis uiribus, id quod etiam claris crede- uerbis dicit Ephe. 1. Qui credimus secundum po- re non tentiam &c. & infra dicit sermonem crucis doceri possu- à spiritu sancto, id quod supra diximus.

rus.

Nomine Iudæorum nunc intellige omnes supersti-
tiosos,

EPISTOLAE AD CORIN.

tiosos, sanctulos siue iusticiarios, Nomine uero Graecorum omnes qui sua cruditione & sapientia tument contra gloriam Euangelij. Vtriq; mirum etiam nunc quam resistent Euangelio & impediunt alios imbecilliores.

NOS AVTEM.

Nos praedicamus quod neq; Iudaei neq; gentes suscipere possunt, Praedicamus enim Christum crucifixum, egregium scilicet deum & iudeorum & gentium, Vbi hic est ille splendor Messiae, qui erat domus crucis naturus per totum mundum, ut Iudaei per eum essent crucifixus domini omnium gentium? Non uident hoc signum scandalum a caelis, audiunt uero praedicationem quod crucifixus est, & de uicta morte regnat, & aiunt, Crucifixum quidem turpiter uidimus sed regnantem non uidemus, si uideremus crederemus,

Vbi est mater illa sapientia, quam solam ratio putat de deo praedicari debere? Non enim potest secundum eam esse deus de quo talis stulticia praedicatur, quod homo sit & quod crucifixus, & quod ipse sit hominum iusticia non nostrae uirtutes morales. Hinc ista praedicatione scandalizantur Iudaei, quasi non possit iste esse eorum Messias, & Graeci stultum iudicant crucifixum aliquem suscipi pro diuina maiestate, & omnia humana ita condemnari ut nihil aliud sine quam error & peccatum.

Ex his facile uides quid Paulus infra uelit quando dicit, Non praedicaui in persuasibilibus humanae

IN CAPVT PRIMVM.

Prædi- sapientia uerbis &c. Talis prædicatio apud mun=
cato= dum non meretur plausum, honorem, diuitias, sed cõ=
rescru- temptum & ignominiam & damna rerum & cor=
cis. poris, crucem enim prædicat, & crucem recipit
 mercedem.

Ideo de ministro eius non potest dici, quod querat
 sua, cui obueniunt omnia quæ nollit, si gloria dei ita
 non postularet, Multo melior est conditio pseudo=
 apostolorum, hæreticorum & sectariorum, qui do=
 cent ea quibus ratio applaudit, sed ubi ad tempus
 applausum est, celerem, ut Petrus ait, acquirunt sibi
 perditionem, uerbum autem domini manet in æter=
 num, & gloria manet Christo & Christianis etiam
 post crucifixionem, illis autem post perditionem
 perditio æterna.

Vnde
inter= Hinc certum signum accipe ueri prædicatoris,
nosceas si hac conscientia agat suum negotium, ut nihil au=
inter deat dicere, præter ea que certo scit esse uerbum et
prædi= uoluntatem dei, nihil omittere eorū quæ nouit pro=
cato= desse auditoribus, utcunq; sciat mundus contra ue=
res. ritatē, Si uero inceperit seruire prurientibus auri=
 bus, nebulo est & Satanae minister, cur non sic di=
 cam, cum Paulo etiam Satanae ministri sint, qui le=
 gem diuinam ex humano capite secundum phari=
 saicam iusticiam interpretantur? Hanc notam &
 hoc signum ueri prædicatoris Christus sic expre=
 ssit Ioannis. 7. Qui a semetipso loquitur, gloriam
 pro=

E PISTOLAE AD CORIN.

propriam querit, qui autem querit gloriam eius qui
misit ipsum, hic uerax est, & iniusticia in illo non
est, & cap. 3. Ut me docuit pater, ita loquor.

SED IISDEM VOCATIS.

Vocati

Vocatos dicit, quos supra dixit uocatos sanctos,
quos deus ipse uocauit per Euangelij prae-dicationem
quod nos praedicamus, Nos foris omnes uocamus, sed
multi sum uocati, pauci uero electi, quos deus eadē
nostra praedicatione intus uocat, de qua uocatione
Roma. 8. Hos & uocauit &c. His itaq; uocatis, siue
Iudaei sint siue Graeci uel gentes, iste Christus qui in
crucifixum praedicamus, non est uel offendiculum
uel stulticia, sed quo nihil gloriosius ne cogitari
quidem possit, nempe dei potentia ac dei sapientia,
Talem enim eum sentiam ac credunt ac in tentati-
one experiuntur.

Potentia dei est Christus crucifixus, id est, per Poten-
quem si credimus in cum, nos deus potentes facit, ut tia dei
supra diximus, ubi, Sermo autem crucis &c. Nulla Chri-
enim maior consolatio & confortatio aduersus pec-
catum, mundum & Satanam, quam quod scimus
illud Pauli. Proprio filio suo non pepercit deus,
sed pro nobis tradidit illum, quomodo non cum
illo nobis omnia donauit? Si deus pro nobis, per
filium suum quem pro nobis tradidit, quis contra
nos?

Sapientia dei
Christus.

Sapientia uero dei est Christus crucifixus,

E 4

hoc

IN CAPVT PRIMVM.

hoc est qui crucifixus nobis predicatur, id est, per quem sapientes, si credimus in eum, nos deus facit, In isto Christo crucifixo, agnoscimus quam bene uelit nobis deus, quam non meminisse iniquitatum nostrarum, breuiter quod uult esse pater & nos pro filiis accipit, Si enim diligit necessario filium suum unigenitum, qui fieret ut non diligeret pro quibus unigenitum suum tradidit in mortem? Ut enim se agnosceremus patrem, ex ipso facto paterno nobis uisus est plus diligere nos quam filium suum, hunc enim damnauit ut nos absque damnatione essemus.

Ita nosse deum esse nobis patrem summa sapientia est, sed ad hanc sapientiam solum peruenitur per Christum crucifixum siue per stulticiam predicationis, Nam mundus per sapientiam suam non potest cognoscere deum in sua sapientia ut supra dictum, fugit enim peccator sapientem deum, iustum, ueracem, sibi in omnibus dissimilem & aduersum, amplectitur uero, ubi coeperit uidere stultum deum, id est, deiectum & pro nobis traditum, atque ita per eum fit ipse quod deus est, id est iustus, sapiens, uerax &c.

Ita uident & sciunt, qui uocati sunt, illum despectum Christum esse dei potentiam et dei sapientiam. Alij nihil efficiunt contra peccatum, mortem, Satanam, & usque in suis erroribus & stulticia, id est, ignorantia dei manent, utcumque gloriantur de sua iusticia & sapientia quam deus non agnoscit, non enim dei est? sed humana.

Quam

EPISTOLAE AD CORIN.

Q V A M S T U L T I T I A D E I .

Stulticiam dei & imbecillitatem dei uocat, sermonem crucis siue Euangelium, ut supra dictum. Hæc stulticia dei, ut mundus eam iudicat, quæ de deo prædicatur, sapientior est omnibus hominibus, id est, omnes homines sua sapientia hoc non intelligerent aut intelligi facerent, quod spiritus sanctus docet per Euangelium, nempe ut cognoscatur nostrum peccatum, id est, infidelitas, nostra imbecillitas, dei iusticia & bonitas, quod ex sola misericordia ipse est pater noster, nos eius filij. Ex ista cognitione spirituales iam facti diiudicamus omnia ut infra cap. 2. dicitur. Hoc tam abest ut omnes homines ex natura sciant, ut etiam sua sapientia excæcentur ne scire possint, Euangelium uero sapientes facit.

Stulticia est sapientia.

Ita etiam hæc imbecillitas, quemadmodum mundus imbecillitatem putat, quæ de deo prædicatur, est fortior omnibus hominibus, efficit enim quod omnes homines & principes efficere non possunt, nempe ut precat peccatum, uincamus carnem, mundum, Satanam, mortem, habeamus uitam æternam. Nulla est in mundo tanta potētia, quæ posset uincere, hoc est, e conscientia in tempore tentationis eijcere & contemnere uel unum peccatum, quæ posset resistere uel uni tentationi, ut non dicam contemnere mortē, Solo Euangelio deus uere potentes facit, quod quia stulticia & imbecillitas uidetur, & condemnat nostram sapientiam & nostras uires, contemnitur

Imbecillitas est fortitudo

IN CAPVT PRIMVM.

egregie ab ijs qui suæ sapientiæ & uiribus fidunt,
Suscipitur uero ab ijs qui sua damnant & quæ dei
sui magnificant, Hinc crux & contemptio manent
Euangelium, mundo enim gloriosum esse non potest.

VIDETIS ENIM. &c.

Nulla
huma=
na effi=
catia
promo=
uit E=
uange=
lium.

Exemplo probat, quam confundat deus mundi sapi=
entiã & potentiã, hoc est quam non uelit nos de no=
bis præsumere. Deus enim ut semper, ita & nunc,
in negotio Euangelico illos promouet, quia à sapien=
tia & potentia & nobilitate mundi contemnuntur,
ut Apostolos piscatores & uulgus quod credit E=
uangelio, de quo aiunt Pharisei, Ioan. 7. Nunquid
aliquis ex principibus aut Phariseis credit in eum?
sed populus qui non nouit legem, id est, scripturam,
maledictus est.

Sapient=
es.

Hos nanq; sapientes facit deus sua sapientia, id
est, illuminat corda eorum, ut cognoscant ea quæ
mundus, cum omnibus suis sapientibus, non nouit, aut
nosse potest, nempe deum & ea quæ salutis nostræ
sunt & libertatis nostræ, in conspectu dei.

Poten=
tes.

Hos etiam sua potentia potentes facit, ut possint
contemnere atq; adeo & uincere omnem mundi &
Satanae potentiam, erigentem se aduersus cognitione
dei, ut ait Paulus. 2. Cor. 10. Contra hos solos nõ præ=
ualet peccatum & mors, quæ uinctum tenent alio=
qui totum genus humanum.

Nobi=
les ue=
re.

Præterea quia qui secundum mundum non sūt
sapientes

EPISTOLAE AD CORIN.

Sapientes aut potentes, solent etiam esse obscuro & ignobiles, deus etiam hos facit claros & nobiles, ut immortalis eorum sit memoria, & apud deum & apud homines, quemadmodum in Psalmo dicitur. In memoria aeterna erit iustus, cum contra de impijs dicatur Psal. 9. Perijt memoria eorum cum ipsis, & alibi, Deleantur de libro uiuentium, et cum iustis non scribantur.

Nunc enim nos homines in terris beatos predicamus sanctos Prophetas & predicatorum, qui passi sunt propterea quod in nomine domini locuti sunt, ut ait Iacobus ille in Epistola sua, & Christus iubet gaudere, ubi mundus nos contemnit & persequitur, quod nomina nostra scripta sint in caelis, Qui non agnoscebantur dum uiuebant, iam sancti praedicantur, ideo quod contumeliam pro confessione Euangelij & domini nostri Ihesu Christi passi sunt.

Ignobi

Aliorum uero nomina, qui mundo praedicari uidebantur, dum uel manifeste uel ex insidijs agerent Euangelij & ueritatis persecutores, aut oblitterata sunt aut cum dedecore manent, certe deus non agnoscit, Esto Christiani habeant in ore Decios, Maxentios, Diocletianos, Iulianos, Arrhios, Sabellios, Pelagianos &c. tamen hoc non est nomen habere, sed ignominiam, non famam sed infamiam, ut melius sit consultum fame illorum impiorum, quorum nomina cum ipsis interierunt.

les ue-
re.

Quare igitur deus ita, ex insipientibus facit sapientes,

IN CAPVT PRIMVM.

ipientes, ex imbecillibus potentes, ex ignobilibus nobiles? Vt inquit pudefaciat sapientes secundum carnem siue mundum, & omnia quæ sibi aliquid uidentur, Contemnit enim deus ista omnia, cum omnibus qui his fidunt, ut sua statuatur in ijs qui credunt, id est, qui sua sapientia & iusticia diffidentes sola dei misericordia fidunt. Hæc facit quia uult ut de se solo gloriamur, dicit enim Gloriam meam alteri non dabo, nec laudem meam sculptilibus.

At ais. Tamen quidam etiam sapientes secundum carnem siue mundum, & iusticiarij, & nobiles uocati sunt & facti Christiani, Respondeo, recte, & Paulus hic idem affirmat, quando dicit Non multi &c. significans quosdam ex eorū numero uenisse ad Christum licet non multos, Sed hos tamen oportuit à sua sapientia, iusticia, nobilitate deficere, quod ad opinionem & presumptionem cordis attinet, et hanc stulticiam Christianam amplecti, quemadmodū infra dicitur, Si quis uoluerit esse sapiens, stultus fiat ut sapiens fit, secundum illud Christi. Qui uult uenire post me abneget semetipsum, & tollat crucem suam et sequatur me.

EX EODEM &c. Ex eodem scilicet deo uos estis. Eadem sententia est cum illa Ioa. 1. Qui non ex sanguinibus, neq; ex uoluntate carnis, neq; ex uoluntate uiri, sed ex deo nati sunt. Non male ergo habeat nos quod ignobiles sumus & despecti mundo, Nam si nemo negat filios Cesaris esse nobiles, in-

Gloria nostra in Christo.

sanus

EPISTOLAE AD CORIN.

Sanus sit oportet qui non uidet maxime nobiles esse filios dei, unde & spiritu patris sui sapientes sunt & potentes.

Porro quod ad hanc gloriam filiorum dei uenimus non nostra praesumptione & iusticia, sic addit. In Christo Iesu uel per Christum Iesum, Et claris uerbis sese interpretatur dicens. Qui factus est nobis à deo &c.

Hic uidere licet quam magnū sit lucrum Christianis quod nihil sibi arrogant, se contemnunt, semetip-
 sos abnegant, contemnentes humanam iusticiam, nihil
 innitentes suae sapientiae, contra quod iam mundus
 furit, indigne ferens quod omnia humana damnantur
 in conspectu dei, magnum hoc sibi fore damnum
 arbitratus. Christiani enim quanto magis uacui à se
 sunt tanto magis deo replentur. Relinquunt suam
 sapientiam quae coram deo stulticia est, suam iusticiam
 quae coram deo peccatum est, intelligentes quod per
 se non possunt cognoscere deum, quae est uera sapien-
 tia, quod seipsos non possunt iustificare, sanctificare,
 redimere, & accipiunt Christi spiritum quem ipse
 Christus nobis emeruit, ut simus unum cum ipso, quo
 fit ut non sapientia humana sed dei, non iusticia huma-
 na sed dei, repleamur.

Secun-
 dum lu-
 crum
 quod
 mundus
 damnū
 iudicat

Quid hic queso passi sumus incommodi abne-
 gantes nos ipsos? Nonne magnum lucrum est reci-
 pere pro stercore aurum, pro stulticia sapientiam,
 pro peccato iusticiam, breuiter pro humanis & pe-
 rituris

IN CAPVT PRIMVM.

rituris, diuina et aeterna? Hic collige ex antithesi illos qui non credunt in Christum non habere ueram sapientiam, iusticiam, sanctificationem, redemptionem, sed stulticiam, peccatum, sordes et impuritates indices auctas, & excæationem laqueosq; aeternos.

Christus Sapiens Sa-
pietia. Nam Christus factus est nobis, cur ergo desperamus? Factus est inquam nobis à deo, placeat ergo tibi quod placet deo et gratias age eius liberalitati, quod cum unigenito suo nobis omnia donauit.

Quid ergo factus est nobis Christus à deo? sapientia, id est, ut quam sapientiam in nobis non inuenimus, nempe dei cognitionem, in ipso et per ipsum habeamus.

Christus iusticia. iusticia, id est, ut qui in nobis peccatores sumus, in ipso & per ipsum iusti simus, non imputato propter ipsum nobis peccato.

Christus sanctificatio. Sanctificatio, quia iustificatis restant peccatorum reliquiae, & indigent ut semper augeatur eis fides, tantum enim iusticiae habent coram deo, quantum habent fidei, Horum ergo sanctificatio & illuminatio est Christus per omnem uitam ipsorum, semper enim orant, Dimitte nobis debita nostra &c. Doce me iustificationes tuas, non humanas, secundum illud Qui sanctus est sanctificetur adhuc.

Christus redemptio. Deniq; & redemptio est, quia qui illuminantur, iustificantur, sanctificantur, nondum omni periculo defuncti sunt, donec plene per mortem & futuram resurrectionem absoluantur ab omni Satanae oppugnatione,

EPISTOLAE AD CORIN.

gnatione, tunc enim plene redimentur, qui iam redimi, ut illuminari, ut iustificari, ut sanctificari, ceperunt, Hæc quoque redemptio nobis Christus est, de qua Roma .3. Expectantes adoptionem redemptionem corporis nostri, & cap. 7. Infelix ego homo, quis me liberabit à corpore mortis huius?

Quid hic quaeso libero arbitrio relinquatur, aut conatui nostro & uiribus humanis, ad salutem, ubi omnia & principium & medium & consummatio nostræ salutis Christo, non nobis tribuuntur? Quæ ratio potuit unquam cogitare de Christo, nisi cum uerbum dei nobis offerret? Sileat nihil. itaque à facie dei omnis caro, ut de solo domino gloriamur.

Mundus dum ista non capit persequitur, sua enim sapientia excæatur, Illi tantum nouerunt, qui deum & quæ dei sunt, non se & sua glorificare possunt, glorificant autem quibus deus dat, quemadmodum Abraham gloriam dedit deo, credens quæ maxime stulta erant & impossibilia, nempe quod Sara sterilis & nonagenaria habitura esset filium, & quod ex Isaac etiam immolato ipse posset habere posteritatem &c.

Hæc igitur omnia quare constituit deus in Christo? Ut, inquit, qui gloriatur, in domino gloriatur. In solo domini gloria. Hæc dicit dominus. Non gloriatur sapiens in sapientia sua, & non gloriatur fortis in fortitudine sua, et non

IN CAPVT SECVNDVM.

non gloriatur diues in diuitijs suis, sed in hoc gloriatur qui gloriatur, scire & nosse me, quod ego sum dominus qui facio misericordiam & iudicium & iusticiam in terra, Hæc enim placent mihi, ait dominus.

CAPVT SECVNDVM.

STA coherent cum præcedentibus, Sicut supra exemplo Corinthiorum & aliorum ad Christum conuersorum probauit, quam non probet deus mundi sapientiam & potentiam, in negocio Euangelico

aut salutis, ita hic idem agit exemplo suæ prædicationis, quasi dicat, Si ego nihil effeci apud uos mea prædicatione, si non spiritum per eam accepistis, & agnouistis dei patris liberalitatem, unde factum, ut iam abundetis per Christum in omni sermone & cognitione: ut supra dictum, recte susciperetis pseudoapostolos uerborum & sapientie iactatores, qui iam quasi potentes spiritu gloriantur in illis locis tuti, in quibus ante inuulgatum Euangelium persecutionem passi sumus, id quod tales solent.

Mea autem prædicatione non habuit speciem sapientie, quia non persuadebat humanis rationibus, & illa docebat quæ non possunt non stulta à mundo iudicari, Neque habuit speciem potentie aut iactantie, quia infirmitas mea nota erat, timebam enim ac tremebam in per-

lege. 2.
Cor. 3.
4.5.

in per-

EPISTOLAE ADCORIN.

In persecutionibus apud uos, ut homo, unde maxime potuisset contemni mea praedicatione, quasi deus non adesset trementi ac trepidanti, Tamē tam stulta praedicatione & imbecillis, agnita est à uobis credentibus esse dei sapientia & potentia, Omnia humana praesidia aberant, & stulticia & imbecillitas, quae apparebant, non allicere homines, sed deterrere potuissent, sed per istam stultam & imbecillem praedicationem spiritus sanctus declarabat se egregie, & intus in cordibus uestris, & foris per miracula.

Quare ita? Ne inquit fides uestra sit aliqua persuasio humana, siue ex humana sapientia, sed agnoscat potius esse potentia dei, Nisi enim deus adesset praedicationi Euangelij, nullus hominum posset credere in Christum, Vbi autē creditur in Christum, sentitur dei sapientia & dei potentia, conscientiae enim agnoscunt misericordiam dei patris confirmatam super se in aeternū, Doctrinis uero humanis, et rationibus, et psuasorijs humana sapientiae uerbis, & tortis scripturis nullae conscientiae confirmantur, id quod sola potentia dei efficit in cordibus, per stulticiam praedicationis.

Hinc uides qui sint qui glorificent Christū, nempe Glorificantes qui bonas conscientias, de remisso peccato, per ipsū, sicātes in cōspectu dei acceperunt, et per ipsum deo fidunt, Christum. Alijs utcunq; cū pseudoapostolis et scētis magna dicant de Christo et scribāt, tamen Christus somniū est, uel opinio, et peccatorū remissionē uere in se agnoscere non possunt.

IN SECVNDVM CAPVT.

Expe-
riētia
Christi
anorū. Aduerte etiam, quod hoc loco Paulus prouocat ad experientiam Corinthiorum, ut meminerint quam non sint iustificati per prædicationem illorum, qui uerba & uirtutes iactitant, qui habentur iam sapientes, quando agnoscitur à multis Euangelium, iam fortes, quando Euangelium non patitur ibi persecutionem, sed quod iustificati sint per illam prædicationem Pauli, quæ a mundo stulticiæ fuit condemnata, & premebatur contemptu & persecutione. Sic & conscientiam appellat Galatarum dicens. Ex operibus legis an ex auditu fidei suscepistis spiritum?

Magna stulticia et ingratitude hominū est, quod a presenti beneficio dei deficiunt ad mendacia humana, quæ conscientiam ante liberatam rursus illaqueant, ut dicitur. 2. Pet. 2. id quod nos dicimus etiā hodie contra nostros sectarios, quibus conscientie non sunt cure, modo specie sapientiæ & iactantiæ, (quasi fortes animo multa pati possint pro Christo) sese uenditare possint, uerbi dei egregij corruptores & deprauatores.

TESTIMONIUM DEI

Testi-
moniū
Dei. Id est, quod de deo prædicatur, siue quod deus ipse per nostram linguam testificatur in cordibus uestris, et miraculis externis, quemadmodū Ioannes in Epi. sua. cap. 5. testimonium dei interpretatur.

NON IVDICAVI &c.

Non iactitavi inter uos unde possem magnus haberi,
ut supra

EPISTOLAE AD CORIN.

ut supra dictum, Nos prædicamus Christum crucifixum &c.

Aduerte quod sancti in carne existentes, tremunt quidem in persecutione, sed spiritus adiuuat imbecillitatem eorum, ut non negent Christum, neque negligant sancti uel omittant uel prædicationis uel confessionis minus ubi oportet. Ita deus per infirmitatem nostram sed etc glorificatur, ut Paulus de se dicit. 2. Cor. 12. Porta-
mus enim thesaurum istum in uasis fictilibus. 2. Cor. 4. Nota.
Sic & in tremore se fuisse in Asia scribit in principio. 2. Cor. Et ad Petrum dominus dicit. Cum senueris, alius te cinget, & ducet quo tu non uis, Hoc dixit, ait Ioannes, significans qua morte esset glorificaturus deum, Sed quid de alijs dicam, quando Christus trepidauit in horto, & tamen non deseruit suam uocationem? Timentes adiuuat deus, dum interim præsumentes turpiter cadunt, ut Petrus.

TRACTATUS DE PRAEDICATIONE perfectionis & de perfectione.

PORROS APIENTIAM LOQUIMUR INTER PERFECTOS.

Varie usi sum hac sententia Pauli. Quidam enim dixerunt Paulum uelle, quod imperfectioribus sit prædicanda Christi humanitas & crux, perfectioribus etiam Christi diuinitas & sublimia mysteria sanctæ trinitatis, quam sententiam hinc sepe accipit Augustinus, Quasi uero Paulus sic prædicarit Christum

Alijsie

IN CAPVT SECVNDVM.

stum crucifixum, ut non etiam resuscitatum & regnantem, uide infra cap. 15. aut sic hominem Christum, ut non etiam deum, utcunq; imperfectioribus multis Corinthijs siue carnalibus Christianis, quemadmodum eos infra nominat cap. 3.

Nonne scribit Epistolam hanc omnibus qui inuocant nomen domini nostri Ihesu. Christi? nonne eos uocatos dicit in consortium filij dei? an non dicit Christum dei uirtutem ac dei sapientiam esse omnibus credentibus, Nonne per hæc Christus dicitur siue predicatur à Paulo deus? Neq; sanctam trinitatē tacet, qui predicat filium dei solo spiritu agnosci, ut hactenus in Paulo audiuius & audiemus.

Superbas cogitationes, quas speculationes uocant, de incomprehensibili & æterna trinitatis huius maiestate, non moratur fides Christiana, contenta ijs que sacris literis nobis prodere uoluit deus.

Vides itaq; Paulum etiam Corinthijs predicasse Christum deum siue perfectis siue imperfectis. Predicauit enim Christum esse saluatorem, id quod nullis hominibus non est dicendum, Impia itaq; fuisset predicatio, nisi Christum predicasset deum simul et hominem, Maledictus enim qui confidit in hominem, & ponit carnem brachium suum, In illo uero solo salutem constituit deus, qui sic homo est, ut simul sit & deus, Non ergo illud sentit hic Paulus, utcunq;

Alij ue Augustinus hac sententia satis commode soleat uti. **ro sic.** Alij accipiunt hic illam sententiam certe optimam.

EPISTOLAE AD CORIN.

mam, & in scripturis ualde probatam, & obseruatu
 necessariam, quod pro ratione auditorum & tempo- Pro ra
 tione
 audito
 rū ser-
 mo.
 ris, commode & opportune tractandum est uerbum
 dei, ut fructum faciat, quemadmodū Christus dicit.
 Beatus seruus quem constituit dominus super familiā
 suam, ut det illis in tempore tritici mensuram, Vi-
 des utrunq; dici, & in tempore, & mensuram pro
 cuiusq; modo, Et episcopo dicitur .2. Timo. 2. Stude
 teipsum probatum exhibere deo, operarium nō cru-
 bescendum, recte secantem sermonem ueritatis, se-
 cantem inquit, quemadmodū secamus panem filijs,
 cuiq; pro modo suo, est enim uerbum dei panis &c.

Primum discendus est Christus, ex ipso credito
 deinde intelligemus libertatem nostram, Si hoc do-
 ctor peruerterit, ut à libertate incipiat, ut maxime
 ex uerbo dei dicat, & uitet inutiles questiones, tamē
 uulgus abutetur, & libertatem carnis sequetur ad
 prædicationis blasphemiam, ut fieri uidemus, quem-
 admodum etiam multi Corinthij turpiter sequeban-
 tur carnis libertatē, ubi relicta prædicatione Pau-
 li alios audire caperant, ut uidere licet per totam
 hanc ferē Epistolam.

Hanc itaq; & hinc sententiam accipiunt dicen-
 tes, Paulus non prædicat omnia omnibus, sed sapien-
 tiam loquitur inter perfectos, non sic inter alios, &
 uidetur ipse cap. sequenti hanc sententiam confir-
 mare dicens, Et ego fratres non potui loqui uobis ut
 spiritualibus, sed loquendum fuit ut carnalibus, ut

IN CAPVT SECVNDVM.

fantibus in Christo, lactis potu uos alui & non cibo, nondum enim poteratis, imo ne nunc quidem adhuc potestis, nam adhuc carnales estis &c.

Rectissime quidem dicunt secundum hanc sententiam, sed quosdam hodie uideo hac sententia pessime abuti, dum pro sua cupiditate et hypocrisi statuenda, uolunt dei iusticiã, quæ est per fidem in Christum, non passim omnibus inuulgari, ut maxime sint abusus qui libenter audiant ad salutem, sed tantum eam trahunt huius ætari inter sapientes, id est, inter Lucianicos et conditi. temptores hypocritas, ut nemo saluus fiat, dum ipsi suam salutem contemnuunt.

Quibus dicimus, si sermo est de nugis, interminatis & inutilibus questionibus, siue etiam de non necessarijs atq; adeo de nociuis disputationibus, & sophisticis uanitatibus, libenter permittimus ut ipsi habeant, alij ignorent, ipsis hæc sint magna sapientia, & ipsi per hæc sint perfecti, quibus Christi sapientia & iusticia siue Christi Euangelium hæresis est, stulticia & scandalum, & hæretici qui Euangelium confitentur.

Si autem sermo est de articulis ad salutem necessarijs, unde ueritas dei & errores humani cognoscantur, non est hoc alijs dicendum, alijs tacendum, sed modus & distributio non diuersæ doctrinæ sed eiusdem, fiat a prudente doctore, pro captu auditorum, ut supra dictum, Id quod hic uides in Paulo, Prædicat Christum crucifixum, & ita prædicat ut sit filius dei,

EPISTOLAE AD CORIN.

us dei, in cuius consortium uocemur, qui factus sit hominibus à deo patre, ut sit nostra sapientia, iusticia, sanctificatio, redemptio, ut in solo domino gloriamur. Si Christianus es, dic mihi aliquam maiorem sapientiam? Et tamen hanc sapientiam nunquid Paulus prædicat solis perfectis?

Donemus interim ut intelligant perfectos suo more, Nonne dicit se prædicasse Christum crucifixum, non solum credentibus, sed etiam incredulis Iudeis & gentibus? Neq; uero carnalibus discipulis, hoc est, illis qui statim iusticiam dei in Christo plene intelligere non potuerunt, sed doceri per Euangelium ceperunt, quales Christus & ecclesia libenter fouent in sinu ut paruulos, donec grandescant cognitione Christi, ut dicitur Ephc. 4. neq; inquam his carnalibus discipulis aliud prædicauerat, quam Christum Iesum, quia his infra dicit, Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus, ut sapiens architectus ego fundamentum posui &c.

Igitur si prædicauit Christum crucifixum omnibus, & hic est dei sapientia, quemadmodum dicit, quare ait, Sapientiam loquimur inter perfectos, cum tamen carnales Christiani siue discipuli perfecti non sint sed paruuli, multo minus increduli contemptores siue Iudei siue Græci?

Respondeo, Omnibus quidem prædicauit eundem Christum crucifixum, & hunc esse nobis dei sapien-

IN CAPVT SECVNDVM.

tiam & iusticiam, licet carnalibus discipulis humilius, ut pro temporis ratione capere potuerunt, donec perfectius intelligerent, quæ a deo in Christo donata sunt nobis, quemadmodum quando dicit Ro. 4. Christus mortuus est pro peccatis nostris, & resurrexit propter iustificationem nostri, ualde simpliciter dicit, id quod nullis Christianis non est dicendum, si autem addas reliqua illius Epistolæ, & quæ in alijs dicit, maxime Ephe. 1. Col. 1. & illa quæ scribuntur ad Hebræos de Christi pontificatu, plane nõ erit aliud quã quod simpliciter rudibus adhuc in Christo dictum est, sed sublimius dicetur & clarius illis qui creuerunt, qui perfecti sunt, qui iam exercitatos habent sensus ad solidum cibum, ut dicitur in Episto. ad Heb. id est, qui profecerunt in Christo, ut possint & ipsi consolari fratres tentatos, sublimius intelligentes iusticiam dei in Christo, utcunq; nemo satis intelligere possit in hac uita, Omnibus quidem inquam prædicauit eundem Christum, & in Christo dei sapientiam, sed non omnes ut sapientiam accipiebant.

Senten Est itaq; hic simplicissima & clarissima senten-
tia hu- tia, ut ex præcedentibus & sequentibus notum est.
ius lo- Dum prædicamus Christum crucifixum, loquimur
ci. certe sapientiam, sed inter perfectos, hi enim intel-
 ligunt hanc esse sapientiam, & præ hac omnẽ mun-
 di sapientiam & iusticiam contemnunt ut stercora,
 quemadmodum Paulus de se fatetur. Phil. 3. Inter in-
 fideles

EPISTOLAE AD CORIN.

fideles autem, dum prædicamus eundem Christum crucifixum, non loquimur sapientiam, non quidem quod ad prædicatores attinet, sed quod ad auditores, Hi enim non intelligentes, non habent hanc prædicationem siue hunc Christum crucifixum qui prædicatur, pro sapientia, sed pro stulticia & impietate.

Quam sententiam ne quid dubites supra ita expressit, Nos prædicamus Christum crucifixum, Iudæis scandalum, gentibus stulticiam, sed iisdem uocatis Iudæis pariter & Græcis, Christum dei potentiam ac dei sapientiam, quos ibi uocatos dixit, hic dicit perfectos, licet non omnes uocati statim perfecti sint, id quod infra dicemus, Et exponit se Paulus de qua sapientia se dicat loqui inter perfectos, dicens, Sapientiam autem non huius sæculi &c. id quod infra declarabimus.

Igitur non est ea sententia hic Pauli. Aliud alijs dicimus, Christum crucifixum prædicamus rudibus, alijs non Christum crucifixum sed aliud, sed potius hæc est sententia, eundem Christum crucifixum prædicamus omnibus esse, per quem solum remittantur peccata & salutem æternam consequamur, licet hoc ipsum prædicemus alijs humiliter, alijs sublimius, illis ut crescant in Christo, his quia iam creuerunt, & hanc dei sapientiam esse certo intelligunt, interim hoc increduli audientes non iudicant nos loqui sapientiam, sed summam stulticiam & impietatem, Inter

IN CAPVT SECVNDVM.

hos ergo sapientiam non loquimur, & tamen eadem audiunt quæ perfecti, inter quos loquimur sapientiã.

Sic etiam interpretati sum hæc uerba Pauli diuus Ambrosius & Vulgarius, non enim aliter debu-erunt, & Augustinus data opera tractat ea dignissime multis uerbis, in Ioannem scribens tractatu nonagesimo octauo, ubi proponit questionem, utrũ spirituales aliquid habeant in doctrina, quod carnalibus taceant & spiritualibus dicant, Ad illum locũ Augustini iam remitto, si quis legere uoluerit.

Perfe-
eti. Perfectos dicit, credentes quidem sed tamen tales qui iam creuerunt & adoleuerunt in Christi cognitione, pergentes ad mensuram ætatis plenæ adultæ Christi &c. ut dicitur Ephe. 4. qui suam iam perfectè norunt in Christo libertatem. Et claris uerbis Paulus Phil. 3. expressit, qui in scripturis dicantur perfecti, ne hic sequamur somnia iusticiariorum monachorum, qui se in statu perfectionis esse gloriantur, ualde suauis homines, quos ne Christianos quidẽ agnoscit Paulus in eo loco, nisi suas iusticias discant ut stercorea contemnere, & soli iusticiæ fidere quæ est ex fide Ihesu Christi.

Sic uero ait. Quotquot perfecti sumus hoc sentiamus, & si quid aliter sentitis, hoc quoq; uobis deus reuelabit, id est, non permittet uos deus in errore, sed reuelabit uobis ut uideatis quod non dum perfectè sensistis. Quia uero dicit perfectos debere sentire hoc quod ipse dixit, uideamus quid ante hæc uerba dixerit.

Si in

EPISTOLAE AD CORIN.

Si, inquit, quisquam alius uidetur fiduciam habere in carne, ego magis habeo, circumcisus octauo die, Israel ex genere, tribus Benjamin, hebraeus ex hebraeis, iuxta legem phariseus, iuxta studium persequens ecclesiam, iuxta iusticiam quae est in lege factus irreprehensibilis. Sed quae mihi erant lucra, ea arbitratus sum propter Christum damnatum esse, quin etiam arbitror omnia damnatum esse, propter excellentiam cognitionis Christi Iesu domini mei, propter quem omnia pro damnis duxi, habeoque pro reiectamentis, ut Christum lucrifaciam, utque reperiar in illo, non habens meam iusticiam ex lege, sed eam quae per fidem est Christi, quae est ex deo, iusticiam super fide, ut cognoscam illum et potentiam resurrectionis illius et communionem afflictionum illius, dum conformis fio morti eius, si quo modo pertingam ad resurrectionem mortuorum non quod apprehenderim, aut iam perfectus sim, sed sector si etiam apprehendam, quatenus et apprehensus sum a Christo Iesu, Fratres, ego me ipsum nondum arbitror assecutum esse, Vnum autem illud ago, ea quidem quae a tergo sunt obliuiscens, ad ea uero quae a fronte sunt cernens, iuxta praefixum signum insequor ad palmam supernae uocationis dei per Christum Iesum.

Haec Pauli uerba non grauatim recitauimus, ut ex his certo certius uideas qui sint in scripturis perfecti Christiani, Nam post haec statim addit.

Quotquot itaque perfecti sumus hoc sentiamus.
 nempe

IN CAPVT SECVNDVM.

nempe quod dixi, & si quid aliter sentitis, nondum ita quemadmodum dixi perfecte sentientes, deus reuelabit oculos uestros, ut & hoc uideatis & condemnnetis in uobis, ueram & perfectam sententiam amplexi.

Mirus uerborum contextus. Quotquot perfecti sumus hoc sentiamus, nempe quod dixi de me, Non quod apprehenderim aut iam perfectus sim &c. Perfecti qui sunt, perfectos se sentire nõ debet, Quare prohibet sentire ueritatem? an peccat qui dicit lucem lucẽ, tenebras tenebras, perfectum perfectum?

Perfe=
ctio.

Sed hoc est quod sepe dicimus, Christianam perfectionem, non sic esse perfectionem in nobis, ut nihil possit addi, quod primum fiet in resurrectione nouissima, Interim manet semper uerum quod Christus dicit, Beati qui esuriunt & sitiunt iusticiam, iusticiã quæ est per fidem in Christum. Ro. 3. Qui esuriunt & sitiunt iusticiam illam ueram quæ dei est, quæ iustificatur peccator, certe non uidentur sibi apprehendisse, & satis habere fidei & cognitionis domini nostri Iesu Christi, ut illi qui hodie fastidiunt Euangelicum illud manna.

Mali operarij, qui iam tandem agunt manifestos Euangelij hostes, constituunt perfectionẽ in suis operibus & statutis humanis, à deo non præceptis, maxime in obedientia humana, in paupertate, id est, mendicitate prohibita, & in illa sua castitate non dico quali, Paulus autem constituit perfectionem in fi=
de et

EPISTOLAE AD CORIN.

de & cognitione domini nostri Iesu Christi, ex qua sequitur contemptus omnis nostrae iusticiae. Repete itaq; omnia uerba Pauli praedicta, ut uideas qui sint perfecti.

Perfecti inquit qui sumus hoc sentiamus, quod ego dixi me sentire, Perfecti sunt qui perfecte inceperunt sentire de Christo, unde cauere norunt canes, cauere malos operarios, cauere concisionem, id est, illos qui falso nomine se Euangelij praedicatores gloriantes, docent fiduciam operum legis, id quod est negare Christum & Euangelium eius, In carne enim, id est, in se suisq; meritis fiduciam habent, fiducia in deum ignari, Hos inquam cauere norunt, arbitrati propter Christum omnem iusticiam, de qua caro praesumere posset, esse damnnum & reiectamenta, propter Christum inquam, id est, propter excellentiam cognitionis Christi Iesu, qua ipsum lucrificamus, ut sit noster, & nos in illo simus,

Sentiunt enim se non habere suam, id est, humanam iusticiam, ex lege diuina, id est, se non inde iustos fieri & a peccato liberos, etiam si faciant externa opera praeparatorum dei, quae est scribarum & Pharisaorum iusticia, ut dicitur Matt. 5. Lex enim est cognitio peccati, & cognitum peccatum grauius facit, ut dicitur Ro. 7. tantum abest ut opera eius iustificent, quod si opera legis diuinae non iustificent, sileant opera legum & traditionum humanarum, Nō ignoramus quid lex significet, ne solas legis ce-
rimonias

IN CAPVT SECVNDVM.

rimonias somnics non iustificare, ut male docuit saepe Hieronymus.

Suam itaq; iusticiam ex lege sentiunt se non habere, sed dei siue ex deo iusticiam quæ per fidem est Christi, ut cognoscant illum quid in eo acceperint à patre deo, quid efficaciæ in nobis operetur resurrectio & regnum eius, quam communionem habeant passionum Christi, dum & ipsi patiuntur, & sub cruce agunt, nempe quod passio, Christi sit ipsorum, & crux ipsorum siue passio, sit in cruce & passione Christi benedicta, ut alibi; Si compatimur & conregnabimus, ut ita pergentes ex fide in fidem, a gloria domini in gloriam, perueniant ad resurrectionem illam nouissimam iustorum, ubi plene cognoscet quemadmodum nunc a deo & Christo cogniti sunt, ut dicitur .1. Cor. 13.

Dum uero sic sentiunt rectissime de dei iusticia, quæ est per fidem in Christum, & suam iusticiam reputant ut stercora, non tamen se iudicant apprehendisse plenam cognitionem, aut se perfectos esse in fide & cognitione Christi, restare enim usq; ad nouissimam resurrectionem, quæ reuelentur nobis de fide in Christum, Ergo semper currunt & pergunt, uerbo Euangelij & tentationibus (de quibus Ro. 5.) docti, ex fide in fidem, non ut carnales discipuli Christi, qui putant se iam omnia scire, ut infra dicemus.

Eadem
regu=
la.

Currunt uero eadem regula, non aliam fidem aut doctrinam suscipientes, ut seducti & seductores qui sen-

EPISTOLAE AD CORIN.

sentiunt auctum esse cognitionis, dum falsa & aliena a fide post cognitam ueritatem suscipiuntur, sed in eadem fide & cognitione proficientes usq; ad perfectum diem resurrectionis, quando occurremus Christo.

Vt, inquit simus concordēs in sentiēdo & docendo de iusticia non nostra sed dei siue de Christo, sapia id quod fit, dum carnales siue infirmi adhuc Euangelij discipuli sustinent doceri ex Euangelio, & perfecti ferunt libenter eorum ignorantiam, agnoscētes & ipsi adhuc se non apprehendisse aut perfectos esse.

Canes uero & mali operarij, docentes fiduciam operum legis, confusi uerbo ueritatis abigantur, istis enim non abactis, nostri carnales facile seducuntur a sapientia uera quae est Christus, ut multis Corinthijs tum acciderat, hinc concordia non constabit, sed omnia feruebunt contentiombus, dum quisq; pro sua sententia & doctore contendit, ut uides cap. 7. sequenti.

Illi enim canes sunt potius quam praedicatorēs, non enim ambulant, id est, non agunt negocium & officium predicandi, secundum exemplar Pauli, uel ut Paulus, sed oderunt crucem Christi, amant uero uentrem, id est, non docent unde persecutionem patiantur, sed unde sua lucra & gloriam sectentur, quemadmodum plane etiam hodie nihil aliud in regno papistico doceri uidemus, quorum finis non lucrum

IN CAPVT SECVNDVM.

erum erit sed perditio, non gloria sed dedecus, ut
cunq; interim floreat terrestria curantes.

Nos uero non terrestria debemus curare, sed do-
cere iusticiam dei per Christum, pati propter ueri-
tatem, seruire proximo propter deũ, que sunt cœ-
lestia, unde Christum expectamus rediturum.

Ecce habes totum caput .3. ad Philip. breuiter
interpretatum, ne aliquis canis & malus operarius,
contra manifesta uerba, iusticias operum illic inter-
pretetur, Paulus enim ibi de sentiendo dicit, non de
operando, Hoc inquit sentiamus, & si quid aliter
sentitis &c. & supra, propter excellentiam cog-
nitionis Iesu Christi domini mei. Et rursus, Ut appre-
hendam quemadmodum apprehensus sum, id quod
alibi dicit. Ut cognoscam quemadmodum & cog-
nitus sum, Nunc perfecte cognoscimur a domino, in fu-
tura resurrectione nos dominum etiam perfecte co-
gnoscemus, interim nõ cessamus ad perfectam cog-
nitionem Christi proficere.

Quid canes hic oblatrant talibus, quasi indige-
ant operibus legis ad iusticiam, quando iam iusti sũt
per fidem in Christum? Nullum periculum est ne
tales, qui ita proficiunt semper in cognitione Chri-
sti, inueniantur absq; operibus bonis, quid enim non
boni facerent absq; lege, id est, sponte & libera uo-
luntate ad gloriam dei patris, qui Christum expe-
ctant e coelis rediturum?

Igitur

EPISTOLAE AD CORIN.

Igitur perfectio Christianorum est in perfecta ^{Perfe-}
 cognitione Christi, Hæc autem est ut cognoscamus ^{ctio.}
 omnem nostram iusticiam esse stercora, sola fide au-
 tem in Christum nos iustificari, Hunc enim factum
 nobis à deo, ut sit nostra iusticia, sapientia, sanctifi-
 catio, redemptio, Viq; cognoscamus, quod nondum
 satis cognoscimus istam Christi cognitionem, quæ
 omnem cognitionem excellit, iccirco semper per-
 gendum & proficiendum in hac cognitione, donec
 hæc uita durat, nemo enim satis habet fidei siue iusti-
 ciæ quæ est per fidem, ut semper maneat illud dictū
 Christi in hac uita. Beati qui esuriunt & sitiunt
 iusticiam &c.

Perfecta itaq; cognitione siue perfecti sunt illi
 Christiani in hac uita, qui hæc tria ita intelligunt,
 ut coram deo contra Satanam defendere uerbo dei
 docti possint, primum, humanas iusticias esse nihil,
 Secundum, Christum esse iusticiam nostram & sa-
 pientiam, Tertium, quod non ignorant se hanc co-
 gnitionem nondū satis cognoscere, sed multo adhuc
 maiorem restare.

Inter hos perfectos Paulus loquitur sapientiam,
 quando prædicat Christum crucifixum. Hos infra uo-
 cat spirituales, à spiritu dei, quo sunt docti & con-
 firmati, & quo aguntur.

Aduerte præterea, quod perfectos non tam infi- ^{Imper}
 delibus opponit ut dictum, quam imperfectis, id quod ^{fecti}
 per se notum, Itaq; etiam nunc uidendū qui sim ^{Christi}
 ani. ^{perfecti.}

IN CAPVT SECVNDVM.

Not. i. perfecti, Hos sequēti cap, nominat carnales, quod adhuc spiritu sancto in doctrina fidei non sunt confirmati, sed adhuc sapiunt carnalia, utcunq; sint de Christo instituti.

Capere quidem Euāgelij esse discipuli, nam infantes in Christo eos uocat, ne dubites tales Christianos esse, pro quibus Christus mortuus est, ut dicitur infra cap. 8. sed adhuc a spiritu mundi nondum sunt purgati per spiritum dei, sapiunt enim adhuc carnaliter de Christo, & Christiana libertate, aut suis uiribus & iusticijs adhuc fidunt, sapientiam mundanā id est humana somnia cum Euangelio adhuc permiscerunt, tamen Euāgelij amantes & contrariam doctrinam odio habentes, modo non iudicio fallantur.

Hinc
fit ut
errores
ho
die ut
seper
tam fa
cile su
scipiā
tur, eti
am ab
erudi
tis, sed
carnali
bus.

Falli autem facile possunt, nam nondum spirituales sunt, qui diiudicare possint omnia, ut infra dicitur, sed adhuc carnales & animales, secundum carnem & animam, siue rationem & sapientiam humanam sentientes, præter ea quæ didicerunt de Christo per Euangelium, habentes quidem scientiam inflantem, nondum charitatem edificantem, ut infra dicitur cap. 8. Vnde & sequenti cap. dicit tales secundum hominem ambulare, id est, non secundum deum, ne non intelligeres quid per carnem intelligat, nempe totum hominem cum omnibus suis uiribus & intellectu.

Hos imperfectos, ut ex Paulo colligere licet, in hoc ego habeo discrimine, ut alij dicantur infirmi, de quibus

EPISTOLAE AD CORIN.

quibus Ro. 14. & alibi. Infirmum inquit in fide suscipite etc. alij uero inflati, de quibus infra cap. 4. 1^a saturi estis & c. & cap. 5. Et uos inflati estis, & cap. 3. Scientia inflat.

Illi portandi sunt, hi autem grauius arguendi, Nam illi offenduntur, hi autem offendunt abutentes scientia, & ex libertate Christi facientes libertatem carnis, illi doceri uolunt, hi autem aestimant se iam omnia apprehendisse, et gaudent noua scire et aliena a Christo, fastidientes ueram sapientiam, in Christo per Euangelium propositam, hinc obscurantur etiam eis ea quae de Christo didicerunt, et surgunt sectae et haereses.

Melior interim est conditio infirmorum, quia in doctrina Euangelij uolunt proficere, quam inflatorum, qui omnia perturbant, dum omnia se scire putant, & contemnunt non solum infirmiores pro quibus & ipsis Christus mortuus est, sed etiam illos qui uere perfecti sunt, quasi non satis scientiae satisque audacia habeant haec & illa tentandi, cum tamen potius non spiritu dei sed sua temeritate ferantur, non habita aliorum ratione.

His omnibus, dum interim sana Euangelij doctrina adhuc uiget, sapientia est, quod praedicatur Christus crucifixus, certe non habent pro stulticia, Tamen Paulus non ausus est dicere, quod etiam inter hos loqueretur sapientiam, quia non sunt confirmati spiritu, & inflati illi minus sunt Christiani quam infirmi, et facili occasione iudicant hi omnes non esse sapientiam,

Imperfecti
Christiani
duplices
Alii infirmi,
Alii inflati.

IN CAPVT SECVNDVM.

non enim consistunt in tentatione contrariæ doctrinæ, ubi accedunt pseudoapostoli.

Tunc enim Paulus & omnes sancti prædicatores contemuntur cum suo Euangelio, & contraria doctrina, ut sapientia è cælo lapsa, iactatur. Hinc incipiunt contendere quisq; pro suo magistro & dogmate. Hinc abuti Euangelio, ut sequantur etiam alia que prius detestati sunt, non curantes ut è medio tollantur interim ista scandala &c. quemadmodum apud Corinthios contigisse in hac Epistola legis.

Hi imperfecti sunt de quibus Ioan. 2. dicitur. Multi credebant in eum, ipse autem Iesus non credebat semetipsum eis, eo quod ipse nosset omnes, nec opus haberet ut quisquam testaretur de homine, Ipse enim sciebat quid esset in homine. Et Ioan. 8. dicebat Iesus ad eos qui crediderant ipsi Iudeos. Si uos manseritis in sermone meo, uere discipuli mei estis, & cognoscetis ueritatem, & ueritas liberos uos reddet, significans eos esse tales qui possent à uerbo eius deficere &c.

Valde caute ergo dixit Paulus, Sapientiam loquimur inter perfectos, de imperfectis non ausus est hoc dicere, ipsa etiam experientia iam doctus, quam non consistant tales in tentatione contrariæ aut alienæ doctrinæ.

Sapientia sæculi. SAPIENTIAM AVTEM NON huius sæculi.

Sapientiam sæculi uocat quicquid homines suo iudicio &

EPSTOLAE AD CORIN.

cio & ingenio assequi possunt, & omne iudicium humanū de omnibus rebus siue humanis siue diuinis, Nullos uero excipit, quando etiam principes sapientiam dei ignorare dicit.

Principes scriptura nominat illos, qui inter ho- Princi
mines doctissimi optimiq; habentur, ut sunt inter gen- pes, in
tes Philosophi, oratores & aliorum rectores, inter scrip- scrip-
Iudeos Pharisei & scribae, apud nos doctores, mo- turis.
nachi, consiliarij, iureconsulti.

Quod si hi ex sese male iudicant & ignorant Sapien
quæ dei sunt, ita ut ignorantes crucifixerint dominū tia dei
gloriæ, quid de alijs præsumes? quemadmodū et ap. omni-
3. damnat cogitationes sapientum ut uanas, ut intel- bus in-
ligas, quando sapientes ex se non sapiunt, sed sapien- cogni-
tia eorum ad intelligendam sapientiam & iusticiam ta, nisi
dei stulticia est, multo minus ex se sapere alios, qui deus re
tanto ingenio & probitate præditi non sunt, & re- uelet.
fissime inferas ex uerbis Pauli, nullum hominem in-
telligere aut intelligere posse quæ dei sunt, nisi spiri-
tus dei reuelauerit.

Est enim hæc sapientia quæ prædicat nobis Chri-
stum crucifixum, hoc est Euangelium gloriæ dei, quo
glorificetur solus deus, Est inquā in mysterio, id est,
in occulto latet, & est abscondita, ita ut oculus non
uiderit, nec audierit auris, id est, nullus sensus huma-
nus perceperit, nec in cor hominis ascenderit, id est,
nullum ingenium assequi, nullus intellectus aut libe-
rum arbitrium ne cogitare quidem de ea potuerit,

IN CAPVT SECVNDVM.

ut fileat hic omnis humana gloriatio, & impietas
 que p̄sumit de suis uiribus & arbitrio, quid enim
 potes uelle illud aut arbitrari, de eo quod tibi non
 licet scire, quod in deo absconditum fuit ab aeterno,
 quod, nemo nisi ex deo scire potest.

Ita & alibi Paulus loquitur de Euangelio Christi,
 ut ad Ro. 16. Deus qui potens est uos confirmare se-
 cundum Euangelium meum et preconium Iesu Chri-
 sti, iuxta reuelationem mysterij, temporibus aeternis
 taciti, manifestati uero nunc, et per scripturas Pro-
 pheticas, iuxta delegationem aeterni dei, in obedi-
 tiam fidei, in omnes gentes patefacti etc. Et ad Ephe.
 3. Mysterium Christi in alijs aetatibus non innotuit
 filijs hominum, quemadmodum nunc reuelatum est
 sanctis Apostolis & Prophetis per spiritum, quod
 sunt gentes coheredes & eiusdem corporis conser-
 tesq; promissionis eius in Christo per Euangelium etc.

Siue itaq; parum uel multum, humiliter uel sub-
 limiter, illud coram imperfectis, hoc coram perfe-
 ctis de Christo p̄dicetur, sapientia dei p̄dicat-
 tur, quam nullus homo utcunq; sapiens assequitur
 suo ingenio & ratione, solus enim deus eam dat, ut
 hic dicitur. Nobis inquit deus reuelauit per spiritum
 suum, Non spiritum mundi accepimus, sed spiritum
 qui ex deo est, ut sciamus &c. Nos mentem Christi
 tenemus. Quemadmodum ad Petrum Christus dicit
 Caro et sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui
 est in caelis. Et Mat. 11. Abscondisti haec a sapientibus
 et in-

EPISTOLAE AD CORIN.

et intelligētibus et reuelasti ea paruulis. Et patrem nemo nouit nisi filius, et cui uoluerit filius reuelare.

Nam de deo, utcunq; uicti per mirabilia opera quæ uidemus in creaturis, cogitare forte possumus & iudicare, quod is sit colendus, licet quæ hic cæcitas omnes homines, in primis sapientes, apprehēdat, satis expressum sit Ro. 1. de Christo tamen, sine quo non cognoscitur, non colitur, non amatur deus, ne tantillum quidem ratio nouit, ut nihil tam obsit saluti per Christum, atq; ipsa ratio siue animalis homo, ubi spiritus dei abfuerit.

Quis enim unquam uel cogitare potuisset, esse aliquem qui sit & deus & homo, esse hunc hominem deum, et deū hunc hominem, crucifixum, salutarem & mediatorem inter deum & hominem & c? quæ diximus supra de sapientia humana.

Taceat ergo apud Christianos liberū arbitrium et ōnis tactantia humana, Ante reuelatū enim Euan- Libe-
geliū, neq; deus, neq; quæ dei sunt cognoscūtur, Ani- rū ar-
mali enim homini hæc stulticia sūt, et ea intelligere bitriū,
nō potest, Vbi autē homo suscepit Euāgelium Christi-
anus factus, intelligit et uult quidē bonum & potest
bonū, sed ea intelligētia uolūtas et potentia nō homi-
nis est, sed dei in homine, deo enim semper dicemus.
Doce me iustificationes tuas, fiat uolūtas tua, doce me
facere uolūtatē tuā, Adiuua nos deus salutaris noster
ne nimirū sentiētes iā posse nos intelligere, uelle bo-
cū, et posse, si ipse in Christo dederit, quæadmodū ait

IN CAPVT SECVNDVM.

in secūda Epistola, Vbi spiritus domini, ibi libertas, sed tantū deesse libertati et bonæ uoluntati, quantū adhuc caro in nobis spiritui obstiterit, ut nō gloriemur de ulla libertate, qua simus liberi à peccatis, ad sentiendum & faciendum bene in conspectu dei, nisi per Iesum Christum, &c.

Ab hoc loco, Sapientiam autem non huius sæculi &c. usq; ad finem capituli, habes insignem locum de iudicio spiritus, cuius summa hæc est, Neminem posse intelligere quæ dei sunt & salutis æternæ, etiam si sit sapientissimus, sine spiritu dei, quæ emeruit nobis Christus. Quid ergo sunt ònia humana ad salutem? Quid superbimus præterea de iusticia operum, quibus ne scire quidem licet, quæ sit uera iusticia, nisi deus doceat?

Stulti-
cia no-
stra no-
bis cõ-
genit.1

Innata est nobis per peccatum originale etiam hæc stulticia, ut quicquid nostra sapientia somniamus, esse iusticiam defendamus, & uerbum dei quod hanc iusticiam nostram damnat, hæreticum iudicemus, aut saltem non satis ei fidamus, ut etiam sancti in hac parte pugnam sentiant non contemnendam, Lege acta Apostolorū, quam difficulter Petrus à suo sensu & iusticia carnis deficit, ut contemnat legalia, & gentibus prædicet Euangelij libertatem, etiam postquam acceperat spiritum sanctum, etiam postquā acceperant mandatum non predicandæ circumcisionis sed Euangelij, non solum Iudæis sed etiam omni creaturæ &c.

Qui abo

EPISTOLAE AD CORIN.

Qui abolerentur, scilicet cum sua sapientia, secundum illud Esa. xl. Omnis caro fœnum &c. uerbum autem domini stabit in æternum. Quod ab hominibus excogitatum est, necesse est cum hominibus perire, siue sapientia sit siue iniusticia, quanquam hæc ex illa prouenit. Nam Christus ait. Omnis plantatio quæ non &c.

Quam præfiniterat &c. Si præfinitione siue prædestinatione dei ante secula, constitutum est de nobis, ut habeamus Euangelium, id est, ut cognoscamus dei sapientiam & uoluntatem, taceat humana præsumptio, quid enim conari, quid mereri potuisti, ut non dicam quid intelligere, quando non eras? Ephe. i. Dilexit nos in Christo ante constitutionem mundi, Et deinde Roma. s. Dilexit nos quando adhuc eramus inimici. Et ne quis interpretetur inimicos, propter crassiora illa uitia, quæ etiam mundus damnat, & iactitet impie uires liberi arbitrij, quo homo norit & possit se applicare ad ea quæ sunt salutis æternæ, idem Paulus dicit Col. i. Et uos qui quondam eratis abalienati, & inimici mente, in operibus malis &c. Qui potuisset grauius damnare homines, ut nihil sani eis relinqueret in conspectu dei, quam dicendo eos esse dei inimicos mente, id est, anima, & ratione, & intellectu, & omni eo quod in homine, qui est absq; spiritu dei, optimum cogitari possit?

In gloriam nostram, id est, ut per eam glorificemur, hoc est è regno tenebrarum Satanae transferemur, per Euangelium.

IN CAPVT SECVNDVM.

remur in regnum claritatis dilecti filij dei, ut dicitur Col. 1. iam liberi à peccatis, filij dei facti in æternum, Ioan. 1. Non potest esse maior gloria, sed hæc interim non uidetur à mundo, quia formis crucis tegitur, & fidei dicitur. Beati pauperes spiritu, qui lugent, qui persecutionem et blasphemiam sustinent &c. uidebitur autem in futura resurrectione, secundum illud. Non sunt condignæ passionis huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis.

Porro gloria nostra, qua glorificat nos deus in Christo, liberando à peccatis, illuminando, præseruando ab hora mala et hæresi, assistendo in omnibus aduersis, confundendo Satanam cum omnibus aduersarijs nostris, prouidendo in bonis cum corporis tum animæ, ut taceam de nouissima resurrectione, hæc inquã gloria nostra inde est, quod per Euangelium dicimus omnem gloriam arrogare deo, nobis nihil nisi confusionem, ut dixit Daniel.

Quo fit ut non possit esse non uerum, quod dominus dicit .1. Regum .2. Quicumq; glorificauerit me, hunc ego glorificabo, et qui contemnunt me erunt ignobiles, Contemnunt autem omnes homines qui sunt absq; spiritu dei, utcumq; probitatem & cultum dei fingant, secundum illud Omnes peccauerunt & uacant gloria dei, id est, non glorificant deum.

Quod itaq; Euangelium mundus iudicat stulticiã & ignominiam secundum externam laruam, ipsis credentibus

EPISTOLAE AD CORIN.

credentibus est sapientia, unde iam gloriam habent conscientiae in conspectu dei ad gloriam sempiternam.

Nam si cognouissent. Sic & Christus orat atq; Ignorantia
Stephanus, quia nesciunt quid faciunt, Et Petrus in crucifi-
Actis dicit. Et nunc scio fratres, quod per ignoran- gentiū
tiam fecistis, sicut & principes uestri. Quid ergo est
quod nonnunquam scribitur, phariseos & scribas
sciuisse Iesum esse Christum, quemadmodū princeps
ex eis Nicodemus fatetur, Scimus inquit quod a
deo uenisti magister, nemo enim potest haec signa fa-
cere quae tu facis, nisi fuerit deus cum eo?

Respondeo, quod sciebant et quod scire potuerunt, sic
amiserunt ut scire postea non possent, nempe offensi
scandalis infirmitatis & crucis Christi, offensi quod
damnabat omnia humana, quod uitam eternam pro-
mitteret publicanis, peccatoribus & meretricibus,
modo in se crederent, quod sanctulis & iusticiarijs
eandem uitam et regnum dei negaret, accessit ex his
inuidia qua Satan excœcabat eos, ut adhuc sit Chri-
stus Iudæis scandalum, ut non possint intelligere hanc
sapientiam dei, de qua hic dicitur, quam si intelle-
xissent, non crucifixissent Dominū gloriæ, cuius est
omnis gloria, & per quem, non per ea quae nos pos-
sumus, glorificamur.

Sic & demones clamauerunt, eum esse Christum
filium dei, uicti scilicet uirtute eius, quam contra se
sentie-

IN CAPVT SECVNDVM.

sentiebant, sed rursus uidentes infirmitatem eius dubitauerunt, ut cogrentur consilium dei in Christo non uidere, Hinc tentabat Christum Satanas in uita, nec cessauit ab arte sua contra Christum moriturum, quemadmodum Christus ait. Venit princeps mundi huius, & in me non habet quicquam.

Sic Pharao quoque poenam sentiens dixit. Orate pro me dominum, post poenam autem, Nescio inquit dominum.

Sic hodie impij, uicti nonnunquam Euangelica ueritate, coguntur fateri id quod res habet, sed rursus blasphemant, ubi uident Euangelium obsistere suis cupiditatibus, lucris & ambitioni, qui autem meliores inter ipsos uidentur, id est, iusticiarij, offenduntur formis crucis quas uident in Christianis, & formis imbecillitatis, quod adhuc uident esse peccatores qui Euangelium suscipiunt, neque hoc satis eis est, nisi etiam contemnant optimos uiros, in quibus nulla crimina deprehenduntur, non ob aliam causam, nisi quod eos nondum angelos esse uident, & quod non possunt sanare claudum equum, etiam si dederit eis deus gratiam sanandi mille homines per Euangelium à Satanae erroribus.

Ita hi omnes, quod scierunt & quod scire poterunt, ignorat, sua malicia excecati, nemo uero agnoscit sapientiam hanc ab aeterno absconditam, nisi ei per spiritum dei reueletur.

Scriptum est, Citat testimonium ex Esa. 64. de quo
supra

EPISTOLAE AD CORIN.

supra diximus, Vulgo interpretati sunt de gaudijs
 beatorum post hanc u'tam, uera quidem sententia,
 sed non satis exprimit quod propheta & Paulus uo=
 lunt, nempe cognitionem uerae sapientiae & ueri lu=
 minis hic in terris, unde homo hic & in aeternū be=
 atus fit, Hoc est Euangelium de domino nostro Iesu
 Christo, quo ea offeruntur quae supergrediuntur om=
 nem sensum & intellectum, offeruntur autem dili=
 gentibus deum, id est, ijs qui credunt, ut sup. dictum,
 Qui enim diligunt deum credunt, & qui credunt
 diligunt, quando ex fide provenit ut diligatur deus,
 nihil enim diligitur nisi cognitum, Non quod dile=
 xerimus antea deum, ut etiam dicit Ioannes, nam su=
 pra audiuimus, deū praefinisse siue praedestinasse no=
 bis hanc suam sapientiam & iusticiam ante secu=
 la &c.

Myste=
 rium
 supra.

NOBIS AVTE M &c.

Occupatio est, Diceret enim aliquis. Si nemo nouit
 hanc sapientiam, ergo unde uos scitis, qui praedican=
 tes de ea gloriamini? Respondet, Non ex nobis aut
 alijs habemus, aut ex sapientia siue spiritu humano,
 nam haec sapientia quia dei est, nulli homini est co=
 gnita, sed nobis eam deus reuelauit per spiritum suū,
 cuius spiritus omnia nouit, etiam ea quae sunt in deo
 abscondita, uel ut dicit profunditates dei, Ipse enim
 solus nouit quid deus uelit, quid non uelit, quae sit uia
 per quam uelit nos deus saluare, quod crux Christi est
 gloria aeterna &c. quippe qui est in corde patris
 nostri

Spiri=
 tus no=
 uit oc=
 culta
 Dei.

IN CAPVT SECVNDVM.

nostri dei, ideo per eū solum cognoscimus dei uoluntatē, et ueram in Christo sapientiam & iusticiam, id quod probat Paulus similitudine, dicens.

Sicut spiritus meus solus nouit quid sim intus in cute, alij ignorant, nisi ego uolucro eis reuelare, ut prohibitū sit nobis iudicare, ita solus spiritus dei nouit quid uelit deus et sapiat, et quid ipse habeat pro sapientia & iusticia siue uia salutis, alij & angeli et homines omnes ignorant, nisi idem spiritus qui nouit uoluerit eis reuelare.

Vide nunc stultā præsumptionē hominū, præsūmimus scire dei sapientiam & iusticiā, & fingimus id esse sapientiā, id esse iusticiam quod nobis uidetur, quasi cecis nobis liceat intueri in lumē illud & sapientiam illam ab aeterno in deo absconditā, qui interim non possumus uidere, quid uel homo gerat in pectore, Quæ ergo dei sunt, necesse est à deo nobis reuelari, alioqui ppetuo & in eternū manent abscondita, de quibus & psalmus dixit. Tu notificas mihi sapientiam latentem & occultam.

Spiritus mundi.

NOS VERO NON SPIRITVM &c. Spiritum mundi dicit quod supra dixit, sapientiam huius sæculi, & alibi prudentiam siue sapientiam carnis, Sententia est, Non dedit nobis deus, ut sapiamus secundum carnem, quemadmodū mundus sapit, etiam ubi optime sapit, sed secundum spiritum dei, qui nobis iam datus est, ad hoc, ut reuelet nobis dei uolun-

EPISTOLAE AD CORIN.

uoluntatem & bonitatem erga nos, Hæc autem quæ reuelat sunt talia, ut mundus suo spiritu siue sapietia non possit non cõtemnere & summo odio odisse, suo enim spiritu, quo sapit carnaliter, & querit sua, etiã tunc quando sibi colere uidetur deum, ex diametro pugnat contra spiritum dei, quemadmodũ infra dicitur. Animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus dei, stulticia siquidẽ illi sunt, nec potest cognoscere & c. ut uideas interim gloriam liberi arbitrij.

Reue=
lata no
bis.

Quæ sunt ergo quæ reuelat nobis spiritus dei? Vt sciamus, inquit, quæ a deo donata sunt nobis. Spiritus sanctus scrutatur quidem omnia, id est, nouit omnia occulta, etiam ea quæ sunt in deo abscondita, ut dictum est, sed non ista omnia nobis reuelat, non potest illa aperire creatura, dei enim solius est omnia scire, reuelat uero quæ deus uult nos scire ad nostram salutem, nempe ut sciamus quæ a deo donata sunt nobis, quæ sunt beneficia dei erga nos in Christo, Hæc beneficia supra sic expressit, Ex deo uos estis in Christo Iesu, qui factus est nobis a deo sapientia, iusticia, sanctificatio & redemptio, ut in solo domino gloriemur.

Hæc donata sunt quidem nobis a deo in Christo, sed nisi sciamus, quid nobis profuerint: ad hoc datus est ergo spiritus propter Christum, qui cum nobis sua morte emeruit, ut a spiritu mundi euacuati, ista sciamus, et per fidem hæc sint nostra in Christo. Istam
cognitiõ-

IN CAPVT SECVNDVM.

cognitionem quæ supergreditur omnem sensum & mentem Paulus ubiq; in Epistolis Christianis optat, ut Ephe. 1. Ut deus domini nostri Ihesu Christi pater gloriæ, det uobis spiritum sapientiæ et reuelationis, per agnitionē sui, illuminatos oculos mentis uestræ, ut sciatis quæ sit spes ad quam ille uocauit, & quam opulenta gloria hereditatis illius in sanctis, & quæ sit excellens magnitudo potentiæ illius in nos, qui credimus secundū efficaciam roboris fortitudinis eius, quam exercuit in Christo cum suscitaret eum ex mortuis etc. Et Col. 1. Ut impleamini agnitione uoluntatis eius, in omni sapientia & intellectu spiritu-ali &c.

Ex hoc loco & similibus uides, quid respondendum sit ijs, aut potius qui contemnunt eos, qui nos irrident dicentes, Vos scilicet sapitis contra totum mundū, contra tot sapientes, uos scitis omnia? Scire quidem simpliciter omnia solius dei est, sed Christiani sciunt omnia, quæ scire eos necesse est ad salutem, hæc enim eis reuelat per Euangelium & scripturas sanctas spiritus sanctus, reliqua quæ deus noluit reuelata libèter ignorant, Ut sciamus inquit, quæ à deo donata sunt nobis, sciunt itaq; hæc omnia qui sunt in ecclesia sanctorum, ne aliquis Satane minister incipiat aliena docere, quasi quedam noua, quæ ultra Euangelium & sacras scripturas deus uelit doceri, quemadmodum his laruis, sub nomine spiritus sancti, hæcenus semper à temporibus Apostolorum, homines subinde

EPISTOLÆ AD CORIN.

nes subinde decepti sunt. Sciunt inquam hæc omnia, ne opus sit nouis articulis, sed nunquam hæc ipsa in hac uita satis sciunt, in cognitione namq; domini nostri Iesu Christi crescunt semper, pergentes ex fide in fidem, ut sepe diximus.

Quæ & loquimur. Apostolica doctrina non prædicat humanas doctrinas, neq; iusticias humanas, id est, non ea quæ stulta hominum præsumptio, ex spiritu certe mundi, præsumit dare deo, sed ut ait Paulus, ea quæ à deo donata sunt nobis in Christo. Atq; hæc ipsa prædicat non sermonibus humane sapientiæ, quibus se uenditant pseudoapostoli, & ij qui magni haberi uolunt, sua non quæ aliorum sunt quærentes, ut etiam illi qui Philosophica Euangelio miscuerunt, quemadmodum multis supra diximus, sed prædicat sermonibus quos docet spiritus sanctus.

Boni doctores non solum recte docent, sed etiam ijs uerbis quibus ipsi docti sunt à deo per sacras litteras, Vtrunq; enim requirit Paulus à Timotheo, ut & sanam curet doctrinam, & formam habeat sanorum uerborum, ne sequatur prophanas uocum inanitates, & uocabula quæ scriptura sancta ignorat, Quid mali pepererit in ecclesia uocum nouitas, abunde testatur uocabulum Liberum arbitrium.

Deinde ad imitationem legis Mosaicæ, uolebamus etiam habere leges & statuta conscientias obligantia, uota plusquam legalia, quæ facta sunt laquei conscientiarum, & sacerdotia cum unctionibus &

IN CAPVT SECVNDVM.

pompis illis coram carne gloriosis, sed talia Euan-
gelium nobis non commendauit.

Mun-
zer.

zuin-
gel.

Cur ergo & nos non loquimur sermonibus, quos
docet spiritus sanctus? An excidit, quæ uerborum
portenta fingebat ille Monetarius spiritus? Et nostri
incipiunt nobis reuocare illa protrita de communi-
catione idiomatum duplicis nature in una perso-
na Christi, non ut pie utantur, sed ut discerpant no-
bis Christum, dicentes, Caro mea uere est cibus, Caro
mea, id est, diuinitas mea, quod caro pascere animam
non possit ad uitam æternam, atq; ita carnem filij dei,
carnem in qua deus est, quam si apprehenderis appre-
hendis deum, similem faciunt nostræ carni, sed non
loquuntur sermonibus quos docet spiritus sanctus,
sed quos ipsi excogitarunt ad corrumpendum spiri-
tus sancti sermones.

Christus loquitur sermonibus spiritus sancti, Ca-
ro mea uere est cibus, et sanguis meus uere est potus,
de carne sua et sanguine, ita apertis uerbis ut aper-
tioribus non possit.

Nec minus blasphemant dicentes, Panis signifi-
cat corpus meum, quando Christus sermonibus spiri-
tus sancti dicit. Hic panis est corpus meum, Sed hu-
mana sapientia siue potius stulticia fingit omnia &
refingit, dum non potest capere ea quæ spiritus san-
ctus docet &c.

SPIRITUALIBVS &c.

Spiritualem doctrinam docemus spiritualibus ser-
monibus

EPISTOLAE AD CORIN.

monibus, qui nō nisi per spiritum capiuntur docentē id quod est certissimum genus docendi, non docemus Euangelium inflatis sermonibus, quibus inuertitur Euangelium Christi, ut dicitur Gal. 1. quemadmodum faciunt pseudoapostoli qui sub nomine Euangelij docent iusticias humanas, magna specie tum sapientiae tum sanctitatis, ut sup. diximus, iccirco etiam pudendum simplicibus scripturae uerbis docere, sed pro-
ducunt inanes & prophanas uocum nouitates &c. Nos uero inquit spiritus sancti doctrinam docemus uerbis, quibus spiritus sanctus in scripturis locutus est & quae nobis reuelauit, Sint illi magni, nos oportet esse fideles magistros & legatos &c.

Animalis homo, potest etiam dici rationalis ho- Anima
mo, dicitur enim non ab animal, quod brutum intelli lis hō.
gi liceret, sed ab anima, non dubium quin ab anima humana, ut uideas condēnatum etiam hic intellectum & quicquid in homine per naturam optimum est, quemadmodum et sequenti cap. totum hominem dam-
nat dicens, Secundum hominem ambulatis, quasi di-
cat nō secundum deum, Neq; est quod dubites, quando additur, Nec potest cognoscere uel intelligere &c.
Quid iam laudis relinquatur libero arb. quando in-
tellectus hominis non potest intelligere ex se quae sunt spiritus dei? id quod & sup. dixit, Nec in cor
hominis ascenderunt.

Est itaq; animalis homo, quem appellare solet
cruciatem hominem, nempe quisquis est absq; spiritu

IN CAPVT SECVNDVM.

dei. Quare nō potest ea cognoscere? quia inquit diu dicatur, discernuntur, intelliguntur, estimantur spiritualiter, id ē, per spiritū sanctū, qui non est in animali homine.

Spiri- Spiritualis autē homo dicitur non à rasura et un-
tualis ctione, ut habent signēta Satanae, quia inde diceretur
homo. homo rasus et unctus, sed à spiritu sancto, quo hō in-
 nouatur, ut intelligat quae dei sunt, id ē, ut sup. dictum,
 ea quae à deo nobis in Christo donata sunt, Hic hō di-
 iudicat ōnia, recte iudicat de peccato, et de iusticia, in-
 dicat recte opera dei tū irae tum misericordiae, iudicat
 ōnia tum extra se quae sunt, tū quae sunt intra se, sci-
 ens quid placeat deo, quid displiceat, ut haec fugiat
 illa aplectatur, ut in his quoq; alijs consulere possit.

Ipse uero à nemine diiudicatur, A nemine scilicet
 carnali siue animali, secundum illud. Spiritus ubi
 uult spirat &c. sic est omnis qui natus est ex spiritu.
 Carnalis homo ut spiritualia nō intelligit, ita hominē
 etiā spiritualē non agnoscit, sed stultū iudicat et he-
 reticū, caret enim spirituali iudicio, Quis enim car-
 nalis nouit etc. Esa. xl. Nos uero mentē Christi tene-
 mus, in ijs scilicet quae donata sūt nobis, ut sup. dictū

Carna-
les &
imper-
fecti di-
scipuli
ut sup.

CAPVT TERTIVM.

VOD rudius uobis Christum pro
 posui non meae ignorantiae fuit sed
 uestrae carnalitatis, adhuc enim es-
 stis animales homines, dum con-
 tenditis &c. quae spirituales non

EPISTOLAE AD CORIN.

faciunt, utcumq; non estis ita animales ut rideatis pietatem, Nā capistis esse infantes in Christo, quos non dedignatur deus habere pro Christianis, modo relinquentes uestras opiniones, emulationes, sectas, crescatis in Christo, quemadmodum Christus dicit Ioan. 8. Si permanseritis in sermone meo ueri discipuli mei eritis, & cognoscetis ueritatem, & ueritas liberabit uos &c.

De parte Corinthiorum loquitur, id quod supra diximus, admonentes, talia per synecdochē dici.

Atq; his erat prædicata summa sapientia Christus, quem nulla ratio ne cogitare quidem potuisset, nisi per Euangelium esset reuelatus credentibus, sed quemadmodum capere potuerant, quæ est ars Apostolorum, nempe respicere quo prosis auditoribus, non quo magnus habeatis ut pseudoapostoli, ut hic rursus admoneam quod non prædicatur Christianis aliud quam Christus siue perfectis siue imperfectis ut sup. diximus. Nam et hic imperfectos uocat infantes in Christo, & ait se fundamentum posuisse Christum, utcumq; his rudius, illis sublimius prædicetur.

Verum quando hic nota est metaphora de pueris Lac, & lacte, de adultis & solido cibo, ne quidam hic sō= Soli= nient, lac puerorum esse Christum crucifixum, ta= dus ci= met si satis de hoc sup. dixerimus, & solidum cibum bus= uirorum esse sophisticas disputationes & uanitates aut stultas monachorum regulas, ita relinquentes,

IN CAPVT TERTIVM.

imperfectis summam illam dei sapientiam, & perfectis humanas opiniones & somnia, cū tamen oporteat utrosq; esse in Christi sapientia, sed illos pro tempore paruulos, hos autem uiros, Ne inquam ista somnia aliquid sint, uideamus ex Epistola ad Heb. quidnam sit lac puerorum, & quis solidus cibus ui-
rorum apud Christianos.

Sic ait cap. 5. Cum debeatis pro temporis ratione doctores esse, rursus opus habetis ut uos doceamus, que sint elementa inijt eloquiorum dei, factiq; estis ijs quibus lacte sit opus, & non solido cibo &c. sentiens illos esse uiros in Christo, qui possunt etiā alios docere, si opus fuerit, iusticiam illam dei, que est per Christum, illos autem pueros qui non possunt adhuc satis ipsi intelligere iusticiam illam, tametsi de ea doceantur & discere ipsi cupiant, tantum abest ut docere possent, id quod sic dicit. Quisquis lactis est particeps, is rudis est sermonis iusticie, infans enim est.

Tales facile seducuntur à pseudoapostolis, ut labantur à uero dei uerbo, & suatū habeant pro summa sapientia, ut multis Corinthijs, multis Galatis acciderat, non enim ut uiri siue perfecti, habent exercitatos sensus, ad discretionem boni & mali, ut bonū cibum solū suscipiant, id est, uerum uerbū, & malum abominentur, secundum illud. Probate spiritus nunt ex deo sint, & omnia probate, quod iustum est tene-
te, & spiritualis homo diiudicat omnia &c.

De lacte uero puerorum expressit sequenti cap.
sic dicens.

EPISTOLAE AD CORIN.

sic dicens. Quia propter omisso, qui in Christo rudes inchoat, sermone, ad perfectionem feramur, certe nō ad perfectionem quæ sit extra Christum, quæ esset certe damnatio & Satanae regnum, sed ad perfectionem in Christo. Non rursus inquit fundamentum iacentes poenitentiae ab operibus mortuis, & fidei in deum, baptismatum doctrinae ac manuum impositionis & resurrectionis mortuorum & iudicij aeterni, atq; id faciemus, si permiserit deus.

Rudes itaq; primum docentur cessandum esse à uitijs huius mundi, credendum esse in deum, suscipiendum esse Christi baptismum & manuum impositionem, quam impositionem adhuc libere obseruamus, uel baptizantes uel à peccatis absoluentes uel super aegrotos orantes, non tamen necessario quasi nō posset omitti. Item, quod restat resurrectio mortuorum & iudicium aeternum.

Quando uero haec omnia per Christum accipiuntur & ad Christum pertinent, semper pueri manent, qui non discunt quid Christus nobis factus sit, aut quæ à deo nobis in Christo donata sunt, per quæ respicimus, per quæ credimus in deum ut patrem nostrum, in quæ baptizamur, per quem impositio manuum ualet, per quem resurgemus, per quem iudicabuntur uiui & mortui, quemadmodum nostri omnes cum suis episcopis pueri manent, et rudes sermonis iusticiae, qui seculum uiuunt, et singulis annis in quadragesima noua poenitentiam fingunt, et contenti sunt quod articulos fidei

IN CAPVT TERTIVM.

dicere possunt, et orationis dominicæ uerba, cōtenti
item quibusdam ceremonijs Christianis, et externis
sine intellectu Sacramentis, etiam illis, quæ Christus
in salutem nostram instituit.

Audisti lac puerorum, ne contemne, nam prima
prædicatio est. Resipiscite & credite Euangelio, Sed
hic pergendum est ut uere credamus Euangelio &
crescamus in cognitione domini nostri Iesu Christi,
quemadmodum illa Epistola ad Heb, ubi dixerat, Ad
perfectionem feramur, non proposuit postea subtiles
questiones sophistarum, aut speculationes Platoni-
cas, sed sacerdotium Christi, secundum ordinē Mel-
chisedec, & sacrificium illud æternum insigniter
expressit, quem dixerat solidum cibum esse robusto-
rum & c. Hic intelliges nullum peccatum damnare
nisi infidelitatem, nullam iusticiam saluare nisi
Christi.

Hæc & similia de Christo qualia scribit Paulus
Ephe. 1. Col. 1. carnales ubi audiunt, imitari discunt
uerba, & ad carnalem libertatem abutuntur, dum
enim non intelligunt non possunt non abuti, nisi ha-
beant insignes pastores præcedentes, nã pseudoapo-
stoli sua ambitione omnis mali hic sunt auctores, aut
enim falsam docent iusticiam, aut alio uertunt liber-
tatem Christianam, quemadmodum Muntzerani fe-
cerunt & plures alij sub nomine libertatis Euange-
licæ, quemadmodum in hac Epistola legis etiam Co-
rinthios fecisse.

Arguit

EPISTOLAE AD CORIN.

Arguit uero eos esse carnales quod adhuc contendunt &c. quemadmodum cap. 6. quod adhuc pro suis rebus iudicia addeunt.

Secundum hominem, quasi dicat, non secundum deum, ut uideas hac uoce damnatum quicquid est nostrum, quemadmodum supra dictum, ubi diximus de animali homine.

QVIS IGITUR. Aduerte quod à principio tertij capitis, usq; ad finem quarti omnia dicuntur de uerbi Prædicatoribus, sive de episcopis et prædicatoribus, Postquã cato- enim dictum est de sapientia illa dei quæ est Christus reseru- crucifixus, quæ sola prædicatur per Euãgeliũ, ut sci- cis si- amus quæ a deo in Christo donata sunt nobis, Hic ue sa- indicat qui doceant ministri hunc Christum crucifi- piëtia- xum, alijs humiliter, alijs sublimius, ut iam dictum, Dei. Item quid de eis sentiendum, ut hoc loco & in prin- cipio quarti cap. Item quod omnia quæ docent, etiam si legem prædicent & opera bona, sic docere debeant, ut per hæc respiciatur in solum Christum, sine quo fundamento nihil ualet ad salutẽ, uideat inquit unusquisq; quomodo superædificet, ne mala doctrina prophanet templum spiritus sancti. Itẽ quod tales prædicatores facile contemnum iniuriam hominum, habentes bonam conscientiam coram deo de suo officio. Mihi inquit pro minimo est &c.

QVIS IGITUR.

Hæc dicit, quemadmodum infra ait, ne quis gloriatur in hominibus, & cap. sequenti, ne quis, supra

IN CAPVT TERTIVM.

id quod scriptum est, de se sentiat, ut ne hic illius, ille huius nomine inflemini alius aduersus alium.

Contem-
nentes
uerbū
exter-
num
Nota.

Ex hoc loco uide ne contemnas prædicatores, & in his Euangelium, cuius sonus transiit in mundum uniuersum, quemadmodum quosdam uideo facere, qui ubi iam damnata est iusticia mundi per Euangelium, non sunt solliciti ut nobiscum erigant iam iusticiam dei, sed ut habeant aliquod nomen contra nos peccatores, Si per uerbum externum (aiunt) uenit fides siue spiritus sanctus, sequitur quod Paulus qui plantat sit aliquid, quod Apollo qui rigat sit aliquid, atqui hoc negat Paulus.

Hoc & similibus argumentis certe ineptissimis, agunt meros calumniatores, interim tamen persuasum uolunt rudioribus, quasi pleni sint spiritu, quando aliquid dicunt contra nos carnales, qui nihil audemus dicere aut asserere, quod non asserit scriptura.

Item impudenti mendacio persuasum uolunt, quasi nos doceamus humanum opus nostrum præcedere ad salutem ante gratiam dei, quasi uero non omnis nostra doctrina doceat gratiam præuenientem, subsequenter, & consummantem, ut nunc his utamur uerbis.

An non magna gratia est, quod ubi agis in tenebris & impietate tua, quemadmodum totus mundus, uenit ad te Euangelium, siue scriptum manu hominis, siue prædicatum ore prædicatoris, quod interim ad
alios

EPISTOLAE AD CORIN.

alios non uenit, ut condemnato errore agnoscas iustitiam ueram? Nonne hic deus te praeuenit, ut non dicas, ego salutis meae posui primum lapidem? Venit cum suo Euangelio, te ne cogitante quidem de Euangelio, dicens, Poenitentiam agite & credite Euangelio.

Sed hoc fallit erroneos istos siue mauiis praesumptores, quod satis audaci impietate iudicant Euangelium, quod aliquis Apostolus aut praedicator praedicat, esse opus humanum & uerbum humanum, quemadmodum simili impietate dicunt, nos protracto super panem halitu nostro & murmure facere corpus Christi, Ita egregie honorant uerbum dei & Euangelium domini nostri Iesu Christi.

Sed relinquo calumniatores sibi, qui nihil solliciti sunt pro afflictis conscientijs, sed tantum ut suis nouitatibus bonas perturbent, quemadmodum solet Satan, non autem deus ille omnis consolationis & paracletus spiritus sanctus.

Non se hoc loco sic abiicit Paulus, ut plane sit nihil, sed se nihil esse dicit ad incrementum, siue ut crescat illud quod ipse plantauit, et quod Apollo rigauit, frustra enim tibi praedicatur Euangelium nisi deus det ut Euangelio credas, & per Euangelium salueris. Et qui praedicat tibi, non posset tibi praedicare, nisi deus dato Euangelio, eum mitteret ad praedicandum, ut uideas omnia esse dei, nihil humanum, ubi praedicatur ista sapientia, ab aeterno in deo abscondita.

Sed hinc

Nihil
Paulus
et multum.

IN CAPVT TERTIVM.

Sed hinc stulte inferes, Ergo Paulus est simpliciter nihil, Nunquid nihil est qui dicit Dei ministri sumus? Si legati Caesaris magni aestimantur, maioris certe aestimandi sunt legati dei. Pro deo inquit legatione fungimur. An nihil est, qui audet de suo labore gloriari, & dicere, dei cooperarij sumus, & rursum, ut sapiens architectus, fundamentum posuit Christum Iesum?

Videat hoc Schuencfeldius et doleat quod Paulus sua praedicatione siue ministerio posuerit fundamentum illud summum & unum, magis uero doleat quod dicit, Ministri sumus per quos credidistis, manifeste pronuncians, quod Corinthij per uerbum externum crediderunt. Et Ioannes de scripto uerbo, hoc est, de toto suo Euangelio dicit, Haec autem scripta sunt, ut credatis quod Iesus sit Christus filius dei, & ut credentes uitam habeatis in nomine eius.

Quod uero nemo credit absq; gratia dei praeuente, & dante per spiritum sanctum fidem, non debebat scribi quasi nos aliter doceamus.

Sed talia scribuntur contra nos ab inquietis illis spiritibus, nulla alia causa, quam quod cum eis non uolumus esse Sacramentarij, & haec probantur contra conscientiam ab illis qui inter eos optimi sunt, propterea tantum, quod qui scribunt Sacramentarij sunt, Atq; ita omnis error apud eos pietas est, modo dicas cum eis, panem Christi, non esse corpus Christi, Querunt uano labore & impio studio per tota Biblia,

EPISTOLAE AD CORIN.

blia, ut aliquam præsumptam opinionem contra uerbum dei statuunt, & negotium faciant Euangelij ministris, perturbentq; conscientias, & interim in ijs ipsis locis scripturæ quæ tractant, claudunt oculos, ut non uideant ea, quibus statim euanesceret pulchra illa ipsorum cogitatio, qua tamdiu pregnantes laborauerunt, ut parerent nihil, ut rectissime in eos dixeris, Parturiunt montes nascetur ridiculus mus.

Sed quid hæc multis? Quin potius tractamus manifestam illam hoc loco similitudinem de plantatione & rigatione, & illam de ædificatione, imo, quod cõmodius fuerit, singula pene huius loci uerba.

Non gloriemini inquit in hominibus, aut contendite pro hominibus, sed gloriemini in solo domino Christo, pro hoc contendite contra Satanam, usq; ad mortem, Nam Paulus, Apollo & alij Euangelistæ, non sunt aliud quam ministri, qui præter ministerium sibi commissum nihil uobis præstare possunt, Est autem hoc ministerium, prædixio Euangelij ab æterno in deo absconditi. Quod quanti Paulus uelit haberi, ut alia eius uerba alibi scripta omittam, infra exhibet dicens. Sic nos existimet homo ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum dei.

Quid
existi-
mandi
prædi-
catores

Hæc est magna nostra gloria si tales apud credentes aestimemur, sed hæc interim est gloria dei, quia dominus elegit nos in suos ministros & dedit nobis suum Euangelium, alij plus alij minus, alij decem ta-
lenta

IN CAPVT TERTIVM.

lenta, alij quinque; alij unum, quemadmodum hic ait, Ut cuique dominus dedit, Nonne magnum & sanctissimum ministerium dei est, quo non maius sancti angeli possunt habere, de quo dicit, Per quos credidistis? Impium ergo fuerit, & pseudoapostolicum, et diaboli superbia, contemnere hanc tam insignem & diuinam, hoc est, a deo ministris uerbi datam gloriam, & uelle atque studere, ut homines, non in deo tantum, sed in nobis glorientur.

Semi- Ego plantaui, id est, primus apud uos uerbum se-
narc. minaui, ut liberati a Satana, essetis Christi regnum,
Rigare Apollo rigauit, id est, post me predicauit, ne contra-
ria doctrina, aut tentatione aliqua adureretur, & periret quod seminatum siue plantatum erat, Apollo autem fuisse Corinthi, quando Paulus peragrabat superiores regiones, et ueniebat Ephesum, testatur, initium .19, capituli Actorum Apostolicorum.

Incre- Sed deus inquit incrementum dedit, id est, fecit ut
mentu aliquid ex nostra plantatione proueniret, Alioquin frustra predicaremus, quemadmodum in Euangelio uix quarta pars iacti seminis facit fructum multum, certe non uitio seminis quod bonum est, quemadmodum et in nostris laboribus siue in horto siue in agro, ubi omnia fecimus que oportet, nihil prouenit, si deus non dat pluuiam, solem, commodam tempestatem &c. id quod omnes homines coguntur fateri.

Itaque preter ministerium nostrum, nihil hic possumus, atque hoc ipsum dedit unicuique deus, secundum
mensura

EPSTOLAE AD CORIN.

mensuram, ut uoluit, ut uideas hic nihil esse nostrum, ut non habeamus de quo gloriemur, ut infra dicit, Quid habes quod non accepisti? Deus dat semen seminanti, creauit terram, ut possit esse frugifera, dedit tibi manus ad operandum, oculos ad uidendū, mentem ut intelligas, alioqui non magis seminares aut adificares quam bruta.

Sed aiunt Stulti Propheta, Deus sine his omnia Rursū dare posset, De potentia dei non dubitamus, sed propter te contemptorem non dabit sine humano labore, quod uult per humanum laborem prouenire, terno. potest quidem deus omnia, sed quid uelit ignoramus, nisi ex ipsius uerbo doceamur, Verbum hic est, In sudore uultus tui uesceris pane tuo. Ad quod Paulus respicit dicens, Qui non laborat non manducet, & hanc ordinationem dei fugientes uocat Paulus inordinatos, & excommunicari iubet si non resipiscunt, Vbi uero omnia facta sunt per ministerium nostrum, quemadmodum etiam iussit deus, tamen frustra facta essent, nisi deus faceret ex terra fructum prouenire. Nam qui plantat & qui rigat unum sunt, id est, hic est minister & cooperator dei, similiter & ille, secundum dei uoluntatem, aequali sunt conditione omnes ministri. Ut enim non hic, ita neq; ille, aut alius facere aliquid potest sine Deo.

Ministeria exhibent quae dedit et quae iussit deus, quemadmodum

IN CAPVT TERTIVM.

quemadmodum Paulus ex impio Christianus factus, ex persecutore prædicator, prædicat & seminat uerbum dei, Ut uero aliquid proueniat, in totum sibi seruaui deus, & potest efficere, ut plus proueniat nonnunquam fructus, ex illo prædicatore, qui non magnus habetur, atq; ex illo qui magnus, ut non glorientur prædicatores de nobis neq; nos de illis sed de domino.

Itaq; unum sunt omnes, si deus dat, prouenit multum, etiam si unum talentum accepit prædicator, si non dat, nihil prouenit etiam si decem talenta accepit prædicator, Ministri sunt, præter ministeria nihil possunt, atq; hæc ipsa sunt dei.

Pro VNVSQ; VISQ; VE TAMEN &c.
 gratia Ex hoc loco qui non agnoscunt gratiam dei, sed potius gaudent impugnare, producunt sua merita, quasi operibus bonis, cum tamen Christiani talia merita sibi arrogare non possint, scientes quid fuerint ubi erant contra infidelitate, erroribus, et peccatis, et quid per Christum à deo acceperint, ut uni gratiæ dei, per Iesum humanum, omnia referant accepta, nihil suis meritis aut iusticijs, secundum illud Pauli Tit. 3. Postquam bonitas & erga homines amor apparuit seruatoris nostri dei, non ex operibus iusticiæ quæ faciebamus nos, sed secundum misericordiam suam saluos nos fecit per lauacrū regenerationis et renouationis spiritus sancti, quem effudit in nos opulente, per Iesum Christum

EPISTOLAE AD CORIN.

Christum seruatorem nostrum, ut iustificati illius gratia, heredes efficeremur iuxta spem uitae aeternae. Indubitatus sermo, De his uolo ut confirmes, quo solliciti sint, ut bonis operibus praesint qui crediderunt deo, Haec enim sunt honesta et utilia hominibus Stultas autem quaestiones &c.

In quibus uerbis bona opera quidem uides, sed non in his meritum uitae aeternae, sed in operibus & merito Christi, id quod etiam Ephe. 2. sic dicit. Gratia estis saluati per fidem, & hoc non ex uobis, dei enim donum est, non ex operibus, ne quis gloriatur, ipsius enim sumus factura, creati in Christo Iesu, ad opera bona, ad quae praeparauit nos deus, ut in illis ambulemus, Hic rursus bona opera audis, sed non his deberi salutem, imo gratiae dei, qua etiam ad hoc uenimus, ut liceat bene operari, nepe boni facti, per hoc quod deus imputat nobis iusticiam per fidem &c.

Bona
opera
nostra
sequi-
tur mer-
ces abs-
q; no-
stro
merito

Sed aiunt, Hic Paulus manifeste dicit mercedem deberi nostro labori. Unusquisq; inquit, mercedem accipiet iuxta suum laborem, quemadmodum alibi scriptura, Deus, inquit, reddet unicuiq; iuxta opera sua Respondeo. Tam abest ut hic locus meritum humanum commendet, ut uel solus possit esse lumen et interpretatio omnium locorum, qui in scripturis de mercede pro labore accipienda dicunt.

Mercedem quidem accipimus, & mercedem reddidit deus aeternae uitae pro labore uniuscuiusq; id est, pro eo quod unusquisq; fecit in sua uocatione quae

IN CAPVT TERTIVM.

debut, sed inde non sequitur nostro merito nos accipere, laborem quidem fecimus, sed is non est dignus, ut pro eo detur uita aeterna, Si enim non sunt condignae passionis huius temporis, ad futuram gloriam, quae reuelabitur in nobis, quomodo condignae erunt nostra opera?

Opera bona sunt ex cogitatione cultus. Opera inquam nostra, quae pertinent ad uocationem nostram, quae non ignoramus deo placere, ne ficticia illa opera bona, & excogitatos dei cultus dicere putes.

Filij sumus quibus debetur hereditas, propterea quod filij sumus, mercenarios non agnoscit deus, Is uult ut quisque sequatur suam uocationem, & pro labore uocationis reddat mercedem, non quia meruisti, sed quia ipse promisit, & quia ipse liberalis est, ut uideas benignitatem & meram misericordiam esse & in acceptis & in accipiendis dei donis.

Nam quid clarius hoc loco, ubi dicit, Ut cuique dominus dedit ministri sumus? Dominus inquit dedit ut ego hunc, alius alium laborem faciat, alioqui nihil faceremus, Et rursus, Dei sumus cooperarij, dei agricolatio estis, non nostra, dei aedificatio estis, non nostra, laboramus quidem, sed illius sunt omnia, id quod addit. Iuxta gratiam inquit dei, quae data est mihi. Item Quid habes quod non accepisti, si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? ut uideas quam recte dixerit Augustinus. Deus coronat in nobis sua dona.

Quemadmo-

EPISTOLAE AD CORIN.

Quemadmodum uides etiam in parabola Euangeli- Labor
ca, quae proprie huc pertinet, nam hic dicitur de et opus
labore praedicatorum, Pro lucro ad dominum repor- mini-
tato, alius accipit decem ciuitates, alius quinque, quid strouu
debebat dominus seruis, qui fecerant quod debebant, Christi
etiam si nihil daret dominus? pecunia erat domini, est pra
Labor erat domini, serui erant domini, lucrum erat dicare
domini, & hic facit ex eis reges et principes, ingra-
tissimi certe, & digni qui abijcerentur, si gloria-
rentur haec sibi deberi.

Quemadmodum Paulus infra cap. 9. dicit. Et si
Euangelizauero non est mihi gloria, necessitas enim
mihi incumbit, Va enim mihi si non Euangelizauero,
Si enim uolens hoc ago, mercedem habeo, si autem
inuitus, dispensatio mihi credita est, &c. Et Christus
Luce. 17. docet nos debere omnia facere quae ad uo-
cationem nostram pertinent, hoc est abundare om-
nibus bonis operibus, & tamen merita nostra non
iactare.

Facimus enim quia debemus, & ipse reddit mer-
cedem laboris, non quia debet, sed quia uult, Volo
inquit huic nouissimo dare sicut & tibi, an non licet
mihi facere quod uolo? an oculus tuus inde nequam
est, quod ego bonus sum?

Verba Christi in Luca sic habent, Quis autem ue-
strum, habens seruum arantem aut pascentem bo-
ues &c. Sic & uos cum feceritis omnia, quae pra-
cepta sunt uobis, dicite, serui inutiles sumus, quod
debuimus

IN CAPVT TERTIVM.

debuimus facere fecimus, Hic certe non merita id est etanda audis, etiam si feceris omnia, quæ precepta sunt tibi à deo. Potius orato dicens. Dimitte nobis debita nostra, quia non fecimus omnia, quæ precepta sunt nobis, aut non fecimus perfecte, quemadmodum facere debuimus.

Nota locum Matt. 25. Hunc affectum Christianorum, nempe quod faciunt multa bona, & tamen apud se, hæc ipsa pro nihilo habent, magnificantes solam dei patris erga se misericordiam, uides expressum à Christo, Mat. 25. Tunc, inquit, dicet rex ijs qui à dextris eius erunt, Venite benedicti patris mei, possidete paratum uobis regnum à constitutione mundi. Esuriui enim & dedistis mihi manducare &c. Tunc respondebunt ei iusti, dicentes, Domine, quando te uidimus esurientem & pauiimus? &c.

Ex quo loco, iusticiarij maxime putant confirmari sua merita, etiam qui hæc charitatis opera in proximum non faciunt, sed opera ficti cultus & fictæ religionis, pro quibus se uestiri potius & nutriri uolunt, cum tamen maxime hic gratia dei commendatur, non meritum humanum, quia dicit, eos benedictos à patre suo, reliquis omnibus in maledictione sua manentibus, nonne hæc est gratia? deinde iubet possidere regnum, non quod ipsi parauerunt, sed quod paratum est ipsis, ante constitutionem mundi, quando ipsi nondum erant, quando neq; malum neq; bonum facerent.

Quia

EPISTOLAE AD CORIN.

Quia uero ex electis erant, ut diximus, fecerunt electorum opera, quemadmodum Ioannis . s. dicit. Si filij Abrahæ estis, opera Abrahæ facite, Non enim potest arbor bona fructus malos facere, Natura spiritus, quo sanctificati sunt, producit ex ipsis fructus spiritus, quos describit Paulus Gal . s. Idcirco dicit eis, Esuriui &c.

Nam quod talia opera ex Christi fide prouenerunt, satis notum est ex eo quod dicit. Deditis mihi, cum tamen illi pauperibus dederint, significans illos propter Christum, id est, ad Christi gloriam, bona fecisse indigentibus, & se sibi imputasse, quod per credentes factum est pauperibus, maxime credentibus siue, ut Paulus dicit, domesticis fidei, Quod enim, inquit, uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis.

Ita uult nos deus bene operari, quia nos bonos fecit, per fidem in Iesum Christum, & promittit operi nostro mercedem, quam ubi promisit debet nobis, missio non ex merito nostro, sed ex misericordia sua, id est, ne sua non quia dignum est opus nostrum, sed quia ipse hoc debet opus propter fidem, unde prodit, acceptat, & red= nobis dit mercedem, non promeritam à nobis, sed à se pro= deus, missam, quemadmodum consolatur afflictos Hierem. non ex 31. dicens Quiescat uox tua à ploratu, & oculi tui merito à lachrymis, quia est merces operi tuo, dicit do= nostro minus.

Quam uero sua merita, ex operibus bonis, que Nota. multa in hoc mundo fecerunt, sancti non quaesierint, declarant

IN CAPVT TERTIVM.

declarant suis uerbis dicentes. Domine quando te uidimus esurientem &c. fecerunt illa bona, quia Christus non mentitur, qui dicit eos illa fecisse, & obliti sunt, nimirum non in ea respicientes, sed in dei misericordiam.

Alij qui se putabunt suscipiendos propter sua opera, horrende abijcientur, nam ut habes Matt .7. quidam tunc dicent, Domine, nonne in nomine tuo prophetauimus siue prædicauimus, & demonia eiecimus & magna signa fecimus &c. quibus dicet, Discedite à me omnes operarij iniquitatis.

Opera Quare uocat operarios iniquitatis, qui opera op-
rii mi- tima fecerant, quibus maiora non facerent sancti an-
quita- geli in terris, nec mentiuntur coram tremendo iudi-
tis etiã cio? Certe maiora opera non possunt fieri super ter-
illi qui ram, et profunt ista opera alijs, qui credunt per mini-
optiã stros, quibus dispensatio credita est, etiam si ministri
opera sint occulte impij, ut Iudas apostolus, sed in hoc digni
uiden- sunt damnatione, quod illa quæ alioqui optima sunt,
tur fe- uertunt in blasphemiam gratiæ dei, infideli enim im-
cisse. pietate, in qua mortui sunt, sentiunt se in æternam
Nota. uitam recipiendos, quia illa opera fecerunt, ignorã-
 tes meram esse misericordiam dei per Christum,
 quod suscipimur.

Apparent quidem quasi opera fidei dum audis, in nomine tuo prophetauimus &c. sed infidele est eorum cor, quod interim sic sentit. Ergo sumus suscipiendi, & non est iustum ut abijciamur.

Vocat

EPISTOLAE AD CORIN.

Vocat itaq; operarios iniquitatis, quod etiam opera alioqui optima uertunt in blasphemiam dei.

Si igitur ex his operibus non est meritum humanum, tace de alijs, Quicquid enim non est ex fide peccatum est, Ex fide non est opus tuum, etiam si angelicum dici posset, per quod fiduciam praesumis, quod fide habeas remissionem peccatorum, & quod uita aeterna tibi debeatur, Nam opus bonum debet fieri a Christianis, ad gloriam dei, & in commodum proximi, fiducia autem in solam dei misericordiam haberi.

Quis enim prior dedit deo & retribuetur ei?

Quia ipsa dei gratia, ipsam sui cognitionem & hereditatem uitae aeternae, dat nobis pro peccatis nostris, Venit enim Christus in mundum, non propter merita nostra, sed propter demerita nostra, id est, ut ipse dicit, non propter iustos sed propter peccatores, cum ut dicitur Ro. 5. adhuc eramus inimici, quales nos omnes inuenit, nempe in nostra impietate, & infidelitate, & peccatis, propter quae ipse deberet nos damnare, hoc enim esset meritum nostrum, Ita declarat nobis non nostrum meritum sed suam gratiam, id quod Esa. xl. sic dicitur. Suscepit de manu domini duplicia, pro omnibus peccatis suis.

Vbi & haec legis. Ecce deus uester, Ecce dominus deus in fortitudine ueniet, & brachium eius dominabitur, ecce merces eius cum eo, & opus illius coram eo, Sicut pastor gregem suum pascet, in brachio suo congregabit agnos, & in sinu suo leuabit, fetas ipse portabit.

IN CAPVT TERTIVM.

Ecce Christus describitur qualis nobis factus sit, non audis hic vires nostras & merita, sed eius esse vires & fortitudinem, cum dominari suo brachio, pro nobis, contra aduersarias potestates, ipsius esse mercedem & opus, Ipse est qui uenit quærere ouem certe perditam, non in commodum sibi sed oui, nam ipse suum gregem pascit uerbo suo, & spiritus sancti consolatione, ipse congregat qui per Satanae sectas disperguntur, ipse leuat & portat ignorantiam nostram, fragilitatem & peccata nostra.

Quod nam hic audis meritum nostrum, nisi meritum dicas quod pascimur, congregamur, leuamur, portamur? Quod autem bona ouis dat lac & lanam, sua natura sponte facit ad quod eam creauit deus, sed in hoc non fedit, sed in sola custodia pastoris, ut pascatur, et tuta sit à lupis, et conseruetur, Quemadmodum nos, ex natura spiritus, facimus opera bona, ad quæ ut sup. dictum recreati sumus, non tamen fidimus nisi pastore Christo, qui uenit ut oues uitam habeant, et abunde habeant, non ut lucrum habeat ex ouibus, sed ut oues ex ipso habeant uitam æternam, interea ipse non indiget lacte & lana, quando ne ouibus quidem indiget, Lac autem et lanam, ne simus absq; fructu bonorum operum, uult alijs hominibus, qui indigent, prodesse.

Hæc gratia per Christum exhibita, etiam his uerbis describitur Esa .lx. Omnes sitientes uenite ad aquas, & qui non habetis argentum properate, emittite, absq;

EPISTOLAE AD CORIN.

te, absq; ulla commutatione, uinum & lac &c,

Igitur ex hoc Pauli loco, tantum adest ut colligas meritum humanum, ut uel solus illud condemnet, ut supra ex praecedentibus & sequentibus indicatum est. Ego inquit meum laborem feci, id est, plantaui, Apollo suum fecit, id est rigauit, quisq; pro modulo suo, ut donauit cuiq; deus, quid enim habes quod non accepisti? et accipimus mercedem, pro eo quod non est nostrum, sed accepimus per gratiam dei, ut possumus esse ministri et cooperarij dei, mercedem, non quia meruimus, sed quia ipse promisit, & per misericordiam liberalis est, alioqui nemini debet.

Vt cumq; enim nostrum ministerium siue nostrum laborem exhibemus, quem ipse per gratiam nobis dedit, ut exhibeamus & simus cooperarij eius, tamē uos estis eius non nostra agricolatio, eius non nostra aedificatio, Nisi enim dominus custodierit ciuitatē etc Sed cum ipse solus operetur hominum salutem, tamē operari nos uult per ministerium nostrum, Sic enim ordinauit, ut simus eius cooperarij, Alioqui neq; qui plantat est aliquid, neq; qui rigat, sed sine plantatione & rigatione, non uult deus, ut tibi aliquid boni in tuo horto proueniat, quemadmodum sine cultu humano non uult prouenire frumentum, ne interim tua temeritate contemnas externum uerbum & praedicatorē.

Coope
rarij.

Igitur non meritum humanum hic legis, contra totam scripturam, & fidem Christianam, sed quod

IN CAPVT TERTIVM.

quisq; debet pro sua uocatione, & quod deus reddit iuxta cuiusq; laborem, propter suam misericordiam & liberalitatem, Vt inconcussum stet illud, Quis prior dedit ei, & retribuetur ei: quemadmodū psal. canit. Benedic anima mea domino, & noli obliuisci omnium retributionū eius, Qui propicius fit omnibus iniquitatibus tuis, & sanat omnes infirmitates tuas, Qui redimit ex fouea uitam tuam, & coronat te misericordia & miserationibus,

Reddit deus secundū opera. Non ergo mirum quod scriptura dicit, deum reddere unicuiq; iuxta opera sua, Ex fructibus enim nos intelligimus uel fidem uel infidelitatem, hæc facit mala opera, id est, non accepta deo, illa autem bona opera, non enim arbor bona potest esse absq; fructu bono, in tempore suo, Et sicut facientes mala sequitur sua sponte infernus, quem comminatus est eis deus, utcunq; infernum non quæsierint, ita facientes bona sequitur sua sponte merces cælestis, quam eis promisit deus, utcunq; mercedem non quæsierint, certi sunt ex uerbo dei eam non defuturam, non solum quod bona fecerunt, sed etiam quod mala passi sunt, quemadmodū Christus ait, Gaudete et exultate, quoniam merces uestra copiosa est in coelis, Et Paulus 1. Cor. 15. Itaq; fratres mei dilecti stabiles estote & immobiles, abundantes in omni opere domini semper, scientes quod labor uester non est inanis in domino.

Promissiones pro hæc promissiones in scripturis sunt fidelibus exhortatæ

EPISTOLAE AD CORIN.

hortationum uice, ne in tentationibus deficiant, non pro la
 ut suis meritis inflentur, Sic enim agit erga nos pater bori-
 nus ille paracletus, quemadmodū pater erga filios, bus mā
 Ita et ad Theff. 2. epistola scribitur, Siquidem iustum datis
 est apud deum reddere, ijs qui affligunt uos, afflicti et pro
 onem, & uobis qui affligimini relaxationem nobi- cruce
 scum, cum reuelabitur dominus Iesus de caelo &c. passa

At uideo nobis obijci locum ex Danielis. 4. Pec- propa-
 cata tua elemosynis redime, & iniquitates tuas mi- ter E-
 sericordijs pauperum, Ergo aiunt, nostris operibus uange-
 satisfacimus pro peccatis, et meremur remissionem lium.
 peccatorum, Respondeo, Daniel ibi dat consilium Peccā-
 regi impio, & superbissimo, & iam iam iudicio dei ta tua
 inter bestias computando, Si ergo rex dedisset elee- elemo-
 mosynas, certo declarasset se consilium hoc susce- synis
 pisse, ex ore Propheta, & abiecta diabolica super- redi-
 bia, iam se resipiscere, & timere deum, & didicisset me et.
 non hoc opus esse humanum quo remittuntur peccā-
 ta, sed misericordiam dei.

Quemadmodum certe omnia opera bona decla- Opera
 rant cordis fidem, & certificant etiam nos ipsos de bona
 fide & uocatione nostra, ut dicitur Heb. 6. Ita intel- sunt si
 lige omnia etiam quae in apocryphis de elemosyna gnūm
 leguntur, ut in Tobia et Ecclesiastico, ut sit prophe- fidei
 tia analogā fidei & gloriam dei non transferamus à &c.
 deo ad nostra opera.

Non potuit aliter tunc Propheta loqui cum illa
 impietate gentili, ubi denunciauerat ei terrorem
 dei,

IN CAPVT TERTIVM.

dei, & iudicium paulo post uenturum, Ergo & ad-
didit, forsitan ignoscet deus delictis tuis, Breuiter.
Resipiscere regem uoluit, ut qui præ superbia con-
temneret omnes, etiam deum, per humilitatem serui-
ret contemptibilibus, id est, pauperibus, ut ista resi-
piscencia, auerteret deus iudicium illud ab eo, sed
frustra monuit propheta.

Cur nostri ex hoc loco male interpretantur Da-
nielem, quando quid Daniel sentiat de merito huma-
no, manifestis uerbis dicat ipse cap. 9. Neq; enim in-
quit, in iustificationibus nostris prosternimus preces
ante faciem tuam, sed in miserationibus tuis multis.

An non Christiani credunt remissionem gratuitam
peccatorum, per Ihesum Christum & per spiritum
dei nostri? Tolle hunc articulum, & nunquam libe-
raberis à peccato aut eris Christianus. Nam si ex
lege est iusticia, ergo Christus gratis mortuus est
Gal. 2.

Epilo- In summa, bona opera facere debemus, ad gloriã
gus. patris nostri, ne dicamus cū illis, qui abutuntur præ-
dicata Euangelij libertate, ergo peccabimus, quorum
damnatio iusta est, Qui autem iactant ex operibus
sua merita, cum illo peribunt qui dixit, Domine gra-
tias tibi ago, quia non sum sicut ceteri homines rap-
tores, iniusti, adulteri, uelut etiam hic publicanus,
ieiuno bis in sabbato, decimas do omnium que possi-
deo.

In fundamento ergo Christo permane, ut is sit tua
iustia

EPISTOLAE AD CORIN.

iusticia, & fac quicquid certo nosti deo placere, ad gloriam patris tui, & ipse qui uidet in abscondito, ut dicitur Matt. 6. id est, non tam quid extra facias, alioqui cur abijceret insignia Phariseorum opera? quam quo animo siue qua fide facias, etiam si non nulle aureos, sed tantum duo aera minuta des cum uida, ipse inquam, qui sic uidet in abscondito, reddet tibi et ipse (ut dictum est Abrae) erit merces tua magna nimis.

Ostentationem nostram & iactantiam abominatur deus, ceterum suae promissionis et liberalitatis obliuisci non potest, quemadmodum Tit. 1. dicitur, quam promisit ante tempora aeterna, is qui mentiri nescit deus &c. Hanc mercedem siue spem uitae aeternae certo nos sperare iussit, quemadmodum Paulus sperat dicens. Scio cui credidi, & certus sum, quod potens est depositum meum seruare, in illum diem, iustus iudex, ut qui gloriatur non sua merita iactet sed in domino gloriatur.

UT SAPIENS. His uerbis annectere licet Paulus praecedentia sic, iuxta gratiam dei quae data est mihi, ut sapiens architectus fundamentum posui, sed ut &c. cumque coniunxeris hic eadem sententia manebit, de labore enim suae praedicationis hic, ut in praecedentibus, dicit, quem dicit se praestitisse iuxta gratiam dei acceptam. Est autem hic eadem sententia cum illa Ego plantavi &c.

Ego primus apud uos praedicaui Christum, alij post

IN CAPVT TERTIVM.

Post me prædicant, uideant uero, num cū Christo conueniat quod prædicant, Sic Paulus ut apostolus gentiū etiam gloriatur Ro. 15. dicēs, Ita porro annitens prædicare Euangeliū, non ubi nominatus erat Christus, ut ne super alienum fundamentū ædificarem, sed quem admodum scriptum est. Quibus non est annuntiātū de eo uidebunt, et qui nō audierant intelligent, Vbi fundamentū uocat primam prædicationem, ne illic intelligas alienū fundamentū, quasi alienū à Christo, quod hoc loco dicat fundamentū Christum, cum intelligat etiā prædicationem bonorum Apostolorum, sed alienum, id est, aliorum, quod alij posuerunt, Significat enim se prædicasse ubi nondum erat prædicatus Christus, id quod non licuit ei absq; persecutione.

Sectarij tantum in loca nostra cauant.

Pseudoapostoli autem siue pseudoprophetae, id est abundantia spiritus, se missos à deo, trahi à spiritu, & tamen non seminant sua zizania, nisi in illis locis, ubi prædicatū est uerbum dei, quando iam licet eis esse tutis, contra quos præmonuit Christus dicēs. Attendite à pseudoprophetis, qui ueniunt ad uos in uestimentis ouium &c. Ad uos inquit, qui audistis & recepistis uerbum, Hanc seductorum fraudem, nonium se expertum conqueritur Paulus in omnibus ferè Epistolis, seduxerant enim optimos Galatas etc.

Ædificare, Destruere.

Architectum se uocat, id est, principem ædificationum, Solet enim libenter uti ædificationis metaphora, ut alibi. Dedit nobis deus hanc potestatem in ædificatione, et non in destructione, Item Charitas ædificatio

EPISTOLAE AD CORIN.

fiat, itē Omnia fiant ad adificationem, Sic et Esaiās dixit cap. xlix. Venerūt structores tui, destruentes et dissipantes te à te exhibunt. Aedificare itaq; est recte docere, et exemplis lucis praeire, destruere autem peruerse docere & scandalizare.

Porro sapientem se dicit architectum, quod fundamentū posuerit, et uerū solidūq; fundamentū, quod est Christus ihesus, uera et solida petra, Cōtra, Stultus est aedificator, qui aedificat super arenā, cuius aedificiū in tentatione non stabit, quemadmodū hęc expressit Christus Matt. 7. Ceterum fundamentum hoc supra ita expresserat, Nos praedicamus Christū crucifixum, qui factus est nobis à deo sapientia, iusticia, sanctificatio & redemptio.

Docere itaq; quod oportet credere in Christū, id ē, fidere q; in Christo à deo accepimus et habemus omnia Funda-
nēpe sapientiam, iusticiā, sanctificationē, redēptionē, mentū
est iacere sapienter, ex uerbo dei, fundamentum, Qui ponit
aliā fiduciā docent, neglecto Christo, aliud uolunt prudēs
fundamētū ponere, sed frustra, nō enim propterea aedifica-
rena ē fundamentū uerū, quod stultus aedificator som- tor.
niavit eam esse fundamentum, Hoc est quod dicit,
fundamētū aliud nemo potest ponere etc, de quo Chri-
stus, Super hęc petram aedificabo ecclesiā meam, Et
Petrus in Act. Non est aliud nomē sub caelo datū ho-
minibus, in quo nos oporteat saluos fieri, nō ē in alio
aliquo salus, Quid ergo nobis cū sectis uerba dei la-
cerantibus, & cum iusticiarijs Christi Euangelium
damnantibus

Vnde

IN CAPVT TERTIVM.

Vnde & hic addendo, præter id quod positum est, confirmat quod docuit de fide siue fiducia in Christum, & reijcit quicquid alienæ fiduciæ, contemp-
to Christo crucifixo, & propiciatione quæ est per sanguinem eius, docturi erant seductores post eum.

Verum de his qui seducunt, id est, destructoribus infra dicemus ubi dicitur. An nescitis quod templum dei &c. Interim nunc dicere oportet de ædificatori-
bus, quibus hoc fundamentum Christus integrum est, ut videant quomodo superædificent, ne pœnitenda doceant, sed æternam ex uerbo dei ueritatem, de quibus sequitur, Quod si quis superstruit &c.

TRACTATVS DE LIGNO, FOENO,
stipula, auro, argento, lapidibus præciosis, &
de eorum structoribus &c.

Meta- **QVOD SI QVIS SVPERSTRVIT.**
phora Cum hic dicantur metaphorice (id quod nemo nega-
mani- re potest aut unquam negauit) fundamentum, ponere,
festa, ædificare, superædificare siue superstruere, aurum,
ignis. argentum, lapides præciosi, ligna, fœnum, stipula,
ædificium siue opus, mirum cur quidam solum ignem,
hic absq; metaphora dictum uolunt & contendunt,
Purga- ut asserant ex hoc loco suum illud corpore exutari-
torium animarum purgatorium, de quo in scripturis nihil est
ignem nobis proditum, cum tamen contra potius, si cetera
noui- uocabula hic acciperentur absq; metaphora, id quod
mus et non dico quam ineptum esset, solum uocabulum ignis
ex- non posset

EPISTOLAE AD CORIN.

non posset absq; metaphora siue translatione acci-
 pi, propter Pauli manifesta uerba, maxime in eo lo-
 co, unde probant ridicule satis illud purgatorium,
 Sic enim ait, Ipse uero saluus fiet, sed sic tanquam
 per ignem, Non dicit simpliciter, Ipse uero saluus
 fiet per ignē, uel ipse uero saluus fiet sed per ignem,
 Sed dicit Sed sic tanquam per ignem, significans suis
 uerbis, se similitudine quadam et translatione dicere
 de igne, id quod est uulgare in scripturis, multo ma-
 gis quam ligna, foenum & alia.

Miror uero, cur non meliori quidem specie, sed nō
 meliori fide, quando absq; metaphora ignem acce-
 perunt, hęc interpretati sint de igne, quo conflagra-
 bit hic totus mundus, in extremo die, ut ait Petrus in
 secunda epistola? quando ex ueteri translatione sem-
 per legerunt, dies enim domini declarabit, quia in
 igne reuelabitur, et uniuscuiusq; opus quale sit ignis
 probabit. Si cuius opus manserit &c. Dies enim do-
 mini in nouo testamēto sępe significat illum extremū
 diem, quando dominus Christus iudicaturus est uiuos
 & mortuos, Hanc itaq; speciem potuissent cū Theo-
 phylacto confirmare ex scripturis, quę afferunt
 utrunq; & diem illum domini, & illius diei ignem,
 & præterea reuelationem occultorum, ut infra cap.
 4. dicitur, Donec uenerit dominus, qui & illustra-
 turus est occulta tenebrarum, & patefaciet consilia
 cordium.

Hic ergo aduerte, quod ex gręcis constantissime
 K legitur

experi-
 mur in
 hac ui-
 ta Post
 hęc au-
 tem ui-
 tā Pur-
 gatori-
 um ig-
 nē esse
 in quo
 purgē-
 tur &
 pro pe-
 catis sa-
 tisfaci-
 ant ex
 utacor-
 pori-
 bus a-
 nime,
 nulla
 scrip-
 tura dē-
 cit.

IN CAPVT TERTIVM.

legitur, Dies enim declarabit, & non legitur Dies enim domini declarabit, ut scias etiam uocabulum dies, non absq; metaphora positum, prouerbialiq; figura dictum, dies declarabit, id quod aliter dicitur sic, Veniet quandoq; in lucem, & Germani dicunt. Las es an den tag lomen, qua figura Christus etiam loquitur Ioannis .3. dicens. Omnis qui mala agit odit lucem, nec uenit ad lucem, ne arguantur opera ipsius, qui autem operatur ueritatem, uenit ad lucem, ut conspicua fiant facta ipsius, quod per deum sunt facta, Et alibi. Nihil opertū quod nō reuelabitur.

Sed quid immoror ostendere uocabulū ignis, non posse non esse, hoc loco, metaphoricum, cum hoc tam ex contextu & uerbis manifestum sit, ut uel puer uidere possit, nisi iam pridem hæc nobis obscurassent, suis ineptijs, ineptissimi homines, ut nihil aliud dicam, Quid enim recte doceant, qui ne uocabula quidem attendunt, & orationis contextum, & persuadere uolunt ex ineptis suis interpretationibus, quod ex scripturis nusquam probari potest? non dico interim, quam hoc non sit pium.

Nō re-
mitte-
tur ne
q; hic
&c.

Nam ut in hoc loco inepti fuerunt astruentes illud suum purgatorium, ita magis inepti fuerunt in eo loco ubi dominus dicit. Qui blasphemaucrit in spiritum sanctum non remittetur ei, neq; in hoc seculo, neq; in futuro, Ergo aiunt, quando dominus dicit hoc,

EPISTOLAE AD CORIN.

cit, hoc peccatum non remitti hic, neq; in seculo futuro, significat alia esse peccata quae possint remitti post hanc uitam, in futuro seculo.

Et tamen Christus hic non dicit, quod aliqua peccata remittuntur in futuro seculo, sed simpliciter intelligendum nunquam remissionem consequi, qui blasphemat in spiritum sanctum, nam eadem uerba sic expressit Marcus. cap. 3. Non habet remissionem in aeternum, sed obnoxius est aeterno iudicio, Neq; alicubi asserit scriptura remitti peccata post hanc uitam, quae in hac uita remittuntur credentibus, quibus dicitur, Parati estote, quia nescitis qua hora dominus uester uenturus est, Et Heb. 9. Statutum est omnibus semel mori, post hoc autem iudicium.

Non ergo satis est, in rebus nostrae salutis, & in tam magno articulo fidei, qualem uolunt esse assertionem purgatorij, sequi humanas cogitationes, & rationis nostrae consequentias, quemadmodum hic consequi uolunt, Peccatum blasphemiae non consequitur remissionem, neq; in hoc seculo, neq; in futuro, ergo quaedam alia in futuro seculo remittuntur, sed oportet habere manifestam scripturam & uerbum dei, quod certo asserat illud, quod consequentia tua uis inferre, qualem scripturam de purgatorio illo non habes.

Verum, esto ualeat illa consequentia, quid aliud probat quam remitti aliqua peccata post hanc uitam, nondum probat esse aliquem ignem, in quo tor-

IN CAPVT TERTIVM.

queantur aliquot diebus & annis animæ electorum, neq; probat missis, & uigilijs, & operibus uiuorum satisfieri pro peccatis illorum, qui sunt in illo seculo futuro, sed probat tantum remitti peccata quedam in futuro seculo, Debitum quod remittitur non persoluitur, neq; partim remittitur peccatum, partim persoluitur, sed simpliciter remittitur, Ideo etiam ista consequentia non probatur, quod ibi satisfaciendum est pro peccatis per pœnam purgatorij, An non deus, si ita uellet secundum illam consequentiam remittere peccata in futuro seculo, posset remittere peccata alio modo quam per purgatorium illud? ut uideas non propterea sequi quod sit illud purgatorium, etiam si posses tua consequentia probare, quod aliqua peccata remittuntur in futuro seculo, Nam Christus de remissione dicit, qua deus remittit peccatum, non de pena alicuius ignis, quam sustineant exuta electorum animæ.

Vt maxime itaq; probaueris tua illa consequentia ex uerbo Christi. Neq; in hoc seculo, neq; in futuro remittetur ei, quedam peccata in futuro seculo remitti, ut tibi interim aliquis hoc inferre permitteret, tamen inde non probasti illum ignem & pœnam tam atrocem, ut sit inferorum igni equalis præter hoc solum quod non sit æternus, Nisi ergo alias scripturas habeas pro purgatorio illo, nullas habes.

Remittitur peccatum gratis, ut Dauidi, quando dixit, Peccaui, qui si tunc mortuus fuisset, in sinum Abrahæ,

EPISTOLAE AD CORIN.

Abrae, ut pauper Lazarus, receptus fuisset, absq; omni poena, Poena autem & crux sequitur quidem in hac uita, post peccatum, credentes, non ut peccatum auferatur, quod ante gratis remissum est, sed ut filij dei, sustineamus benigni patris uoluntatem, ut Dauid usq; ad finem uitae, post remissum peccatum, Sic Adae remissum est peccatum, sed poenam peccati sustinuit in suo mortali corpore, ut nos omnes.

Si igitur Christus de poena peccati dixisset, haberent illic pro suo purgatorio aliquam speciem, licet ne sic quidem ignis esset probatus, posset enim deus aliter punire, quam per ignem, quando uero non de poena peccati, sed de remissione peccati dicit, & nihil aliud, quam quod negat remissionem consequi eum qui blasphemat in spiritum sanctum, nihil ex illis Christi uerbis habent pro se, ne secundum speciem quidem.

Sed ne apocrypha quidem illa, quae solent producere ex secundo Machabeorū, uel una litera de igne illo dicunt, ut non dicam, quod talia scripta non debent nobis facere novos articulos fidei, quos deus suo uerbo nobis non commendauit, utq; non dicam, quod primus liber Machabeorum plus fidei habet, quod ad historiam attinet, cui secundus liber ut respondeat, iudicent alij

Secundus Machabeorum.

Vt uero multum autoritatis apud te habeat ille liber, non ignem illum inde probaueris, de quo ne uerbum quidem dicit, Dicit uero de sacrificio leui-

IN CAPVT TERTIVM

tico, pro mortuis, ut á peccatis soluantur, quia est resurrectio mortuorum, an non ista possent constare sine illo igne, ut non sit necessarium inferre. Sanctum est pro defunctis orare ut á peccatis soluantur, ergo est aliquis sensibilis ignis, qui puniat sanctos, id est, electos defunctos?

Quod ut uideas recitabimus illius loci uerba, Sic habet. Quibus congressis contigit paucos Iudæorum ruere &c. Et uenit Iudas cum suis, ut corpora prostratorum tolleret, & cum parentibus poneret in sepulchris paternis, Inuenerunt autem sub tunicis interfectorum de donarijs idolorum, quæ apud Iamnam fuerunt, á quibus lex prohibet Iudæos. Omnibus ergo manifestum factum est, ob hanc causam eos corruisse, Omnes itaq; benedixerunt iustum iudicium domini, qui occulta seccrat manifesta, atq; ita ad preces conuersi, rogauerunt, ut id quod factum erat delictum obliuioni traderetur. At uero fortissimus Iudas hortabatur populum, conseruare se sine peccato, sub oculis uidentes, quæ facta sunt pro peccatis eorum, qui prostrati sunt. Et facta collatione, duodecim milia drachmas argenti misit Hierosolymam offerri pro peccatis sacrificium, bene & religiose de resurrectione cogitans, Nisi enim eos, qui ceciderant, resurrecturos speraret, superfluum uideretur & uanum orare pro mortuis, sed quia considerabat, quod hi qui cum pietate dormitionem acceperant, optimam haberent repositam gratiam. Sancta ergo
 & salu=

EPISTOLAE AD CORIN.

Et salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut à peccatis soluantur, Hactenus ex illo libro.

Valde uidetur amasse hic scriptor, quisquis fuerit, sacrificium pro mortuis, placuerunt duodecim milia drachmarum argenti, modo uera est historia quæ alibi non legitur, Et cū uellet hæc confirmare, ut ab alijs quoq; fierem, ualde commendauit nobis hoc Iudæ factum.

Primum relinquinus illi scriptori, num recte scripserit, eos cum pietate dormitionem accepisse, de quibus scribit, quod iusto dei iudicio perierant, quia fecerant quod lex prohibet eis.

Deinde Iudæos habuisse quidem sacrificia pro peccatis uiuorum, satis constat ex Leuitici. 4. 5. et. 6. &c. sed eadem sacrificia ualere pro peccatis defunctorum, unde sciebant? quibus etiam, sub maledictione æterna, preceperat deus, ne quid adderent uerbo dei, nisi forte & tunc sua lucra querentes sacerdotes, abusi sint sacrificijs, ludificantes simplicem populum,

Præterea non malum quidem est argumentum, Iudas iussit orari pro mortuis, ergo credebat mortuos resurrecturos, sed non ferendum, quod ex facto Iudæ, ille scriptor uult nobis commendare, quod nusquam uerbum dei commendat, nempe mortuos per sacrificia & orationes nostras absolui à peccatis, etiam talibus, quæ manifeste lex prohibet, & ob quæ iusto dei iudicio illi perierunt, ut in hac historia uides. Sine

IN CAPVT TERTIVM.

uerbo autem dei, quomodo certi erimus, hoc deo placere? Semper argumentis talibus, ex imitatione sanctorum petitis, homines seducti sunt.

Viderit Iudas, si uera est historia, qua fide hæc fecerit, neq; nos prohibemus, si qui priuatim uelint orare pro defunctis, sed uiderint, ut fide orent, ne oratio sit peccatum, publice autem in ecclesia, neq; doctrina, neq; factio debet probari, quod uerbo dei non possumus defendere, ut sic fideles ministri Euangelij inueniamur, curantes solum quæ deus nobis præcepit, & non addentes ad uerbum dei, ne & nos & alios faciamus obnoxios iudicio dei, cum timore & tremore nobis agendum est, non uanitate opinionum humanarum.

Argumentum itaq; illius scriptoris est. Iudas hoc fecit, ergo sic est faciendum, Si hoc ualeat, ualeat & illud, Dauid ille rex & sanctus propheta, commisit adulterium & homicidium, ergo sic est faciendum. Si ais, hæc certo scimus deo displicere, respondeo, et illud ignoramus deo placere, non ergo oramus ex fide pro defunctis, dubitare enim non est credere, Si qui autem uidentur sibi hoc credere, id quod non audierunt ex uerbo dei, defendant coram deo, non sumus iudices illorum, deo libenter permittimus sua iudicia, orantes ut credamus uerbo, quod per filium suum nobis uoluit reuelare.

Si quid ergo probare uoluit ille scriptor, primum debuit ostendere Iudam in hoc recte fecisse, quia & sancti

EPISTOLAE AD CORIN.

sancti possunt peccare, deinde quod factum est à Iuda, ostendere quod pertineat ad omnes, quia non sequitur, Abraam recte immolat filium suum, ergo alij debent filios immolare, Tandem uero inferre. Sancta & salubris &c. & non sic, Iudas fecit quod nusquā alias factum legitur, quod uerbo dei commendatum non est, Ergo sic est faciendum.

Si autem ita certum est omnia esse bona quæ facit Iudas, ut etiam liceat ex facto eius nobis præscribere legem, id quod non licet ex factis aliorum sanctorum, ne ex factis quidem Christi, cur non bonum etiā dicimus, quod Iudas societatem petijt Romanorum, qui hæcenus habuerat auxilium de cælo, ut non indigeret brachio impiorum?

Talia itaq; scripta, ut omnia alia quæ non sunt in canone sacræ scripturæ, cum iudicio legere debemus, et sacris scripturis non comparare, secundum illud Omnia probate, quod bonum est tenete. Valeant quidem tales libri ad legendum, sed non ad contendendum, hoc est ad defendendum quod prophetica & apostolica scriptura aut non habet, aut etiam non sustinet.

Contendat igitur aliquis pro illo libro, ut uult & quantum uult, de igne illo purgatorij nihil ibi scribitur, sed hoc tantum, quod ubi dormiunt defuncti, possint absolui per preces nostras à peccatis, in quibus eos occupauit mors, ut interim dum dormiunt, oremus ut remittatur eis peccata, ut euigilantes insu-

IN CAPVT TERTIVM.

tura resurrectione, ista peccata non habeant, Dormire enim eos dicit, non iacere in pœnis, & absolui a peccatis, non liberari ex igne, Atq; sic loquitur de dormitione defunctorum, quemadmodum scriptura loqui solet.

Quantum uero in hac parte, scriptori credere oporteat, satis diximus, Placeant alijs duodecim milia drachmarum, nobis uero faciat deus ut placeat eius uerbum.

Donec reddas minimum quadrantē

Restat ut uideo adhuc alius locus, quo asserunt suum illud purgatorium, non magis apte quam per precedentia, Aiunt enim, Christus dicit Matt. 5. Esto consentiens aduersario tuo cito, dum es in uia cum eo, ne forte tradat te aduersarius iudici, & iudex tradat te ministro, & in carcerem mittaris, Amen dico tibi non exies inde, donec reddas extremum quadrantē, Ergo est aliquis carcer, unde liceat quandoq; exire, nimirum persoluto debito, Hic autem carcer est ignis purgatorij, ubi persolunt electi quod hic non persoluerunt.

Ego, ut non aliud dicam, nihil aliud agi uideo his omnibus uerbis, quam quod se declarant, aut saltem suspectos reddunt, se egregie nescire de quibus affirmant, & facile suis nugis, quibus asserunt purgatorium, persuaderent prudentibus hominibus, purgatorium nihil esse, etiam si aliquid esset.

Quid si esset hæc sententia uerborum Christi, Nō exies inde, donec reddas extremum quadrantem, id est nunquam

EPISTOLAE AD CORIN.

est nunquam exiēs, ut hæc dicta sint non de carcere aliquo aut pœna transcunte, sed de carcere & pœna æterna? Quod quanquam per se ex scriptura satis notum est, tamen uideamus an uerum sit, ex alio loco Matt. 18. ubi idem dicitur, de seruo qui debebat decem milia talenta, & contempta remissionis gratia noluit misereri conserui sui, Sic uero dicitur, Iratus dominus eius tradidit eum tortoribus, donec redderet uniuersum debitum.

Ille seruus extra carcerem reddere non potuit, quemadmodū territus frustra promiserat, dicens, Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi, ideo miseratus dominus eius, remisit ei omne debitum, non ignorans quod reddere seruus non posset, & iam argumentamur quod in carcere quandoq; debitum persoluturus est, Vnde quæso in carcere accipiet decem milia talenta, quæ extra carcerem habere nō potuisset?

Quod si dicis pœnam illam esse satisfactoriam, Respondeo, hoc hic non dici, non enim dicitur de p̄soluenda pœna, sed de persoluenda pecunia, donec inquit reddas extremum quadrantem, & donec redderet seruus uniuersum debitum, De debito reddendo dicitur, non de pœna, non enim pœnam debebat seruus, sed pecuniam, pœna autē secuta est, quia soluere debitum non potuit, et remissione debiti se indignum fecerat, atq; hæc pœna duratura est, donec reddat extremum quadrantem.

An non

IN CAPVT TERTIVM.

An non uides eo peruenisse seruum, ubi est extra omnem sui domini gratiam, ubi per iram domini traditus est tortori, ubi nulla unquam remissio, ne minimi quidem quadrantis, ubi tortor semper redditione debiti siue persolutionem exiget, donec reddatur uniuersum debitum? Quando ergo ille seruus qui tam multa debet, qui non habet unde reddat, qui iam etiam apud dominum alioqui clementissimum amisit remissionis debiti gratiam, non enim uoluit remittere contra seruo suo, quando inquam exhibit? donec reddat uniuersum debitum, etiam extremum quadrantem, id est, nunquam exhibit.

Corripiat nos benigna patris manus per misericordiam, qui interim terretis & misericordiam desiderantibus libenter miseretur, & remittit omnia peccata. Non abiciat uero nos iratus e manu sua, in manum tortoris et carcere, ubi enim exigetur etiam extremus quadrans, nunquam remittetur ne minimi quidem peccatum, sed semper exigetur omnium persolutio.

Exigetur a misero, qui debet esse absque omni peccato, id quod nunquam fieri potest, quia peccatum nunquam remittetur, remissio enim ibi non est, sed persolutio exigitur, Quando queso saluabitur, cui remissio peccatorum denegatur? In aeternum damnati sunt, quibus non remittitur per misericordiam, sed ut persoluant debitum exigitur per iram, Sic inquit & pater meus caelestis faciet uobis, si non remisistis unusquisque

EPISTOLAE AD CORIN.

unusquisq; fratri suo de cordibus uestris.

Quid est, Sic faciet uobis? Iratus tradet uos tor-
tori, & non remittet uobis peccata, quia non remit-
titis alijs, quemadmodū et alias saepe dicit, Remittite
& remittetur uobis, Si non remisistis non remitte-
tur uobis. Si autem non remittetur, quam quæso spe-
rabimus salutem? remissionem enim peccatorum per
Christum accipiunt credentes, ut imputetur eis iusti-
cia sempiterna, ubi autem persolutioni tantum locus
fuerit, actum est de nobis.

Itaq; uides carcerē illum esse damnationem eter-
nam, ex qua exhibis ubi omne debitum persolucris
usq; ad extremum quadrantem, Persolues autē nun-
quam, ergo nunquam exhibis, cui enim non remittitur
peccatum, æternæ damnationi manet obnoxius, Nihil
igitur habes ex his Christi uerbis pro pœna illa pur-
gatorij transeunte, quid enim purgaretur ubi nihil re-
mittitur, sed debitum exigitur?

Vt non dicam, quod omnia illa dicunt contra gra-
tiam domini nostri Ihesu Christi, qui factus est nobis
à deo iusticia, sapientia, sanctificatio & redemptio,
si credis hæc omnia habes, & quantum credis tantū
habes.

Quod ergo non habemus reuelatum in sacris li-
teris, qua quæso autoritate astruemus? Aut igitur
claram scripturam produc pro illo purgatorio, aut
committe deo sua iudicia, & illa quæ tibi præcepit
cogitato semper. Satis illusum est nobis per spiritus
impostores,

IN CAPVT TERTIVM.

Impostores, per apparētes umbras, per mēdacia et hō
minū et Satanae, ut perderētur animae, et deus uenter
pro summo deo sacerdotū et clericorū exaltaretur.

Paulus hic descripsit ignem in quem non solum
ligna, foenum, stipula conijciantur, ut aiunt de suo
purgatorio, sed etiam optima & sanctissima & di-
uina, quae sunt aurum, argentum et lapides præciosi.
Omnia conijciuntur in hunc ignem.

Item Paulus hic descripsit ignē, in quo ut maxime
pereant ligna, foenū, stipula, tamen seruantur aurum,
argentū et lapides præciosi, Impostores autē fecerūt
inde ignē, qui aurum etiam et argentū et lapides præ-
ciosos, diuitias principum & ditiones regū absumat
Verū me dicere mundus hodie nō ignorat, Sed mūdus
ad seductiones debet ōnia sua dare libēter, ne sit se-
ductionis finis, eos autem qui Euangelium in salutem
credentium prædicant, agnoscere non debet, Iustus
es domine, et rectum iudicium tuum.

Hæc interim diximus contra eos, qui hoc loco
Pauli abutuntur pro illo suo purgatorio, de quo inge-
nue fatetur Augustinus, quod in sacris literis nihil le-
gerit, In Enchiridio enim suo, ubi exposuerat hunc
Pauli locum, quemadmodum alias sepe solet de igne
Augu- tentationis in tribulatione, ita adiunxit, Tale ali-
stinus quid, etiam post hanc uitam fieri incredibile non est,
de pur & utrum ita sit quæri potest, & aut inueniri aut la-
gato- tere, nonnullos fideles per ignem quendam purgato-
rio. rium, quanto magis minusue bona percuntia dilexe-
runt, tanc

EPISTOLAE AD CORIN.

runt, tanto tardius citiusque saluari, non tamen tales de quibus dictum est, quod regnum dei non possidebunt, nisi convenienter poenitentibus eadem crimina remittantur.

Illic egerat Augustinus contra illos, qui scelerate uiuunt, & tamen sibi uitam eternam promittunt post hanc uitam, saltem post aliquem grauem ignem, in quo absumantur grauia peccata, secundum hunc locum Pauli, quemadmodum & nunc nostri rapinis, usuris, fraude, dolis, iniuria, mendacijs & calumnijs, per omnem uitam congregant sibi diuitias, aut scortationibus & adulterijs polluantur, a quibus nunquam animus serio deficit, & morientes dicunt quidem se de talibus dolere, sed ueremur ne nihilo plus serio dicant, quam antea dixerint singulis annis, male communicaturi Sacramento corporis Christi, quibus harpyia ille que deuorat domos uiduarum, longas orationes simulantes nihil non promittunt post mortem, per missas, uigilias, sanctissimi ordinis fraternitatem, & communicationem bonorum operum, & macerationes monachorum, quia monasterijs de suis rapinis & usuris nimio plus dant, pauperes haec suffragia post mortem non merentur, nisi forte quaedam generalia, quando etiam inconditis contionibus, prouocantur diuites, ut suis oblationibus miscreantur pauperum animarum, quae non habent amicos, qui curam earum iam agant, certe propter ista lucra, nulla est iam maior misericordia in clericis & monachis, quam erga defunctos.

Ait ergo

IN CAPVT TERTIVM.

Ait ergo Augustinus, malos esse interpretes, qui ex hoc loco Pauli obscuro, ut ait, interpretantur sententiam, quam Paulus alibi manifeste negat, dicēs, Neq; scortatores, neq; cultores simulachrorum, neq; adulteri, neq; molles, neq; qui concumbunt cum masculis, neq; fures, neq; auari, neq; ebriosi, neq; maledici, neq; rapaces regni dei hereditatem accipient, A quibus Paulus certe non scribit liberari post mortem, per ignem, sed in hac uita, non alio modo quam illic subdit, dicens, Atq; hæc eratis quidam, sed ablutī estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis, per nomen domini Iesu, & per spiritum dei nostri.

Interim uero etiam uidere licet, quam modestus uir fuerit Augustinus, & nimium in hac parte modestus, quod non ausus fuerit contradicere multorum etiam tunc inuulgatæ opinioni, de purgatorio post hanc uitam igne, Tale inquit aliquid etiam post hanc uitam fieri incredibile non est &c. et tamen se nusquam legisse fatebatur, dolebat solum hac opinione impie multos abuti.

Vide etiam eandem modestiam uiri, in libro quem scripsit ad inquisitiones Ianuarij, ubi tamen interim ingenue fatetur, etiam suo tempore, ecclesiam traditionibus humanis & consuetudinibus grauata, que homines magnificiunt, quamuis sacris literis non sint nobis commendata, neglectis interim ijs que sunt salutis æternæ.

Neq; uero Augustinus, quod oratur pro defunctis,
aliam

EPISTOLAE AD CORIN.

aliam adducere solet rationem, quam ecclesiae consuetudinem, licet alicubi utatur testimonio libri secundi Machabeorum, quem tamen in canone sacrae scripturae non esse, quis ignorat uel admonente Hieronymo, in prologo illo, quem uulgo uocant galatum? ut nunc non repetam illa quae sup. diximus de libro illo.

Orare
pro de
functis

Et Tertullianus in libro de corona militis, manifestis uerbis negat, quod oratur pro defunctis, habere ex sacris scripturis auctoritatem, sed dicit tantum esse consuetudinem, quemadmodum multa alia quae ibi enumerat, ex quibus facit suo more, id est Montanico spiritu leges, & ideo etiam peccata has leges non seruantibus, & tamen nunc quaedam non seruantur, sed penitus etiam ignorantur

Consuetudo quae non est contraria fidei seruanda est, propter charitatem, ut prosumus alijs, & non sumus scandalo imbecillioribus. Articulum autem fidei, aut legem diuinam (praeter id quod diximus de charitate) ex consuetudine facere, ad Montanicum spiritum (quo infectus erat Tertullianus) pertinet, & ad doctrinas hominum, quas Paulus dicit demoniorum, Hoc est enim ligare conscientias, quas deus suo praeccepto non ligat, facere peccata quae Christus suo sanguine abluere uenit, Sed haec non sunt huius instituti.

Pius affectus in amicos, ni fallor, fecit consuetudinem orandi pro mortuis, quemadmodum & nunc

L pro

IN CAPVT TERTIVM.

pro defunctis parentibus, uxore, fratribus, liberis, notis & familiaribus non potest fieri, ut non aliquo affectu solliciti simus, Alioqui non diceret Christianus Paulus, Nolite contristari de dormientibus, sicut & ceteri qui spem non habent etc. Hinc non improbamus, si qui hoc affectu post mortem suorum sic orat. Domine deus, uel Domine Iesu Christe, qui omnia nosti, si isti sunt in ea conditione, ut liceat pro eis orare, id quod nos ignorare uoluisti, miserere eorum, Articulum autem fidei facere, ex talibus affectibus, quasi talia oporteat fieri, non licet, Conscientia enim nostra, præter uerbum dei, nihil debet suscipere necessarium ad salutem.

Verum iam satis diximus, quod neque ille ignis, neque oratio pro defunctis, ex scripturis canonicis, asseri possit, atque etiam si hanc admiserimus, non sequi illum esse, Posset enim orari pro defunctis, etiam si notorqueretur in igne aliquo, quemadmodum diximus ex historia illa Iudæ Machabæi, si uera est, ut oraretur solum, quo absque peccato inuenirentur, in resurrectione nouissima resuscitati, quemadmodum hæcenus cecinerunt, Absolue domine animas eorum ab omni uinculo delictorum, ut in resurrectionis gloria, inter sanctos tuos resuscitati respirent, quemadmodum etiam fere omnis cantus habet in illis uigilijs, ubi de defunctis agitur, Nam, ut taceam illarum uigiliarum multa, quæ nihil ad defunctos pertinent, pro peccatis defunctorum oratur, de igne non fit mentio.

Vides

EPISTOLAE AD CORIN.

Vides quid permittam non malis affectibus in orando, quando Christianorum est orare, non autem statuere ignem de quo ignorant, An autem sic non prodest oratio pro defunctis, quemadmodum non prodest pro angelis & pro demonibus, uiderit deus, Ego quod deus non uoluit reuelatum, asserere non debeo. Qui non orat pro defunctis non peccat, quia non est à deo mandatum, qui autem orat, uideat quae fide id faciat, Nundinationes uero illae sint Anathema.

Quia uero sanctus Gregorius Episcopus siue papa Romanus, magna occasio fuit nundinationis missarum pro defunctis, Dicam iudicium meum de reuelationibus illis spirituum, de quibus scribit nonnumquam, maxime in libris dialogorum, non ut detrectem gloriae sanctorum, id quod nemo bonus tentarit, sed ut gloria ueritatis dei, contra errores effulgeat, ad eruditionem multorum.

Hunc uirum optimum fuisse, qui diligenter curauit gregem sibi commissum, longeque meliorem multis sibi in eodem episcopatu succedentibus, nemo negat, qui eius libros et cōciones legerit, Sed ex numero illorum fuisse puto, de quibus Christus dicit, Ut etiam in errorem mittantur, si fieri potest, electi, Multa enim suis scriptis cōfirmauit, quae si ad uerbum dei siue ad fundamentum Christum conferas, sunt lignum, scænum, stipulam, et utinam non fuissent multis occasio erroris, ut uideas quam recte monuerit hic Paulus. Vnusquisque uideat quomodo superstruat.

Sanc-
tus gre-
gorius
purga-
torij
missas
nobis,
non ex
uerbo
dei sed
ex re-
uelati-
onibus
mortu-
orū, cō-
tra pre-
ceptū
dei &
fidem
Christi
anā, cō-
firma-
uit.
Horre-
dum.

IN CAPVT TERTIVM.

Nam deus, cum ob ingratitude[m] nostram, quid non suscepimus dilectione[m] ueritatis, uult suo iusto iudicio pro contempta ueritate Euangelij, mittere efficaciam erroris, ut Paulus scribit Theſſalonicenſibus, quomodo poteſt efficaciore[m] mittere errorem, quam ſi ad tempus permittantur errare electi, ut ꝑ eorum errorem, non ipſorum uoluntate, quia errant, ſed iudicio dei ſeducantur & errent reprobi perpetuo? Vt iſta argumenta reprobis fortia ſint, Hoc docuit ſanctus Gregorius, et confirmauit apparitionibus ſpiritu[m], quos ſcribit apparuiſſe, tantus ſcilicet uir, columna, ut aiunt, eccleſiæ, potuiſſet errare?

Vides efficaciam erroris propagari per errorem electorum, per ſigna & prodigia mendacia, ut non mireris de ſectis & hæreticis, ſpecie uerbi dei & ſanctitatis fallentibus.

Quare iſta permittit deus? Quia hæc argumenta non ſuſcipiuntur, Hoc uult deus ſuo uerbo, hoc ordinauit deus, quemadmodum ſuo uerbo teſtatur, Hoc docet ſanctum Chriſti Euangelium, hoc credi iubet Chriſtus, ergo ſuſcipiendum eſt, & quicquid huic contrarium eſt contemnendū eſt, ut Satanae commentum & doctrina dæmoniorum. Quod certo dei uerbo non confirmatur non eſt pro ſalute ſuſcipiendum, Hæc inquam apud homines non ualent, ergo mittit eis deus operationem ſiue efficaciam erroris.

Igitur cum ante Gregorium quidem, à quibusdā iactatum

EPISTOLAE AD CORIN.

iactatum fuisset, animabus defunctorum succurri sacrificio corporis & sanguinis Christi, id quod inde accidisse puto, quod ueteres communicaturi, id est, ipsum corpus Christi & sanguinem secundum Christi institutionem accepturi, solebant orare pro omnibus necessitatibus, quid enim aliud tunc facerem? ibi affectus erga defunctos, ut diximus, suasisit orare etiam pro defunctis, id quod postea translatum est in canonem illum missæ. Credo autem à Montanistis hereticis, in quibus Tertullianus erat, hanc consuetudinem cepisse, à quibus & ieiuniorum leges impie suscepimus.

Cum inquam etiam ante Gregorium, sic iactatum fuisset, ab alijs autem contradiceretur, quod hoc nusquam in scripturis sanctis haberet autoritatem, ipse quod specie scripturarum nõ satis potuit, apparitionibus illis spirituum, qui missas (ut nunc uocant) postulant, asseruit, unde apud nos tantæ nundinationes, et superstitiones missarum, locorum quasi sacrorum, indulgentiarum romanarum, fraternitatum & aliarum obseruantiarum subsecutæ sunt, ut Christus ita obscuratus sit, ut uix nomen Christi apud nos manserit.

In quarto enim libro dialogorum, scribit alium spiritum, quasi corporaliter & corporali obsequio seruisse in balneo, & postulasse immolationis sacræ, ut dicit, remedium, alium alibi apparuisse, Qua inquit ex re, quantum profit animabus immolatio sacræ

IN CAPVT TERTIVM.

oblationis, ostenditur, quando hanc & ipsi mortuorum spiritus a uiuentibus petunt, & signa indicant, quibus per eam absoluti uideantur, Hæc ille.

Illusio Quasi uero tales spiritus non multi apud nos spi ubiq; fuerint, qui noctu texerint suauiter homines, qui curarint pecora, qui luserint in domibus, qui teritarint homines, qui familiares fuerint quibusdam, qui demulserint aures quasi citharæ cantu, item qui postularint missas, uisitationes urbis Romæ et aliorum locorū, redierintq; postquam factum erat quod petierant, ac gratias egerint, quod talibus operibus meruerint liberationem, Ita uero iam tandem securus, suis regnabat Satan illusionibus, ut etiam ludens deciperet, quid enim iudicij haberent homines relicto uerbo dei.

Quando ergo sancto uiro Gregorio placuit scribere, in hac parte, quæ ei narrabantur, & nihil diiudicare talia secundum uerbum dei curauit, ut sciret num essent ex deo an ex Satana, cur non & ego scribam quæ à fide dignis narrantur.

Factum quandoq; in Pomerania narratur, ut postquam magno sumptu et labore, confectum fuerat iter uersus Compostellam uel Romam, & in patriam reuersus qui abierat, gratias egerit spiritus qui talia postulauerat, non tamen inquit sum liberatus, quia uiator in quodam loco transuectus per flumen, tantum pro se dedit pecuniam nauclero, & non etiam pro me, Sic enim persuasum est ibi multis, oportere in tali

EPISTOLAE AD CORIN.

in talibus locis dare duplicem pecuniam, quæ non grauatim accipitur, alteram scilicet etiam pro spiritu, qui uadit cum uiatore suo, aut, ut ferunt, portatur ab eo, Quo quid quæsiuit ille nequam spiritus aliud, quam ut rursus grauaret frustra bonos homines, maiori sumptu, labore, & superstitione?

Ferunt nonnunquam postulatum à spiritu, ut per uirginem aliquam liberaretur, si illa iret ad illum locum diuæ uirgini, matri Christi, sacrum, atq; illam ad ædes proprias rediisse cum benedictione dei, id est, gauido utero.

Dicam præterea quod ego scio, Quidam presbyter, qui nunc non procul habitat ab hac ciuitate, dū adhuc agebam in Pomerania, ante reuelatum rursus Euangelium, accessit ad me stantem coram altari, ut celebrarem missam, & interrogauit dicens, Quid censes faciendum? Monialis quædam ex nostris, ait, spiritum amici defuncti postulasse pro se quinque missas, se autem curasse quinque missas per illum sacerdotem, rediisse etiam spiritum & gratias egisse pro missis celebratis, & se fuisse liberatum per illas missas, nisi presbyter in una missarum legisset Euangelium, quod non oportuit in illa missa, ideo me rogat, ut pro illo spiritu, rursus legam quinque alias missas, Ego statim indignatus huic illusioni, respondo, Non est bonus spiritus, cui non placet Euangelium quodcumque in quacumque missa legeris, Non suscipe oblationes, neque celebra missas pro illo spiritu, non

IN CAPVT TERTIVM.

enim in toto missali libro aut in totis biblijs inueni-
res unum aliquod Euangelium quod illi placeret.

Ludibria ergo Satanae sunt haec commenta, maxi-
me tunc quando quod uerbo dei non est nobis reucla-
tum ex mortuis discimus.

A Grego Falsis testimonijs scripturae utitur Gregorius, ma-
rio non xime duorum locorum, alterius ex uerbo Christi,
recte Non remittetur ei hic neq; in futuro, quo & alij ab-
citata usi sunt, alterius ex uerbo Pauli, Ipse autem saluus
testimo fiet, sic tamen quasi per ignem, de quo tamen loco
nia. ipse dubitat, & dubitandum alijs relinquit, in codē
quarto dialogorum, ubi sic ait, Quamuis hoc de igne
tribulationis, in hac uita nobis adhibito, possit in-
telligi, tamen si quis haec de igne futurae purgationis
accipiat, pensandum solicite est, quod illū per ignē
dixit posse saluari, non qui super hoc fundamentum
ferrum, aes uel plumbum aedificat &c.

Cōtra Nos uero contra eius hanc sententiam, quam nul-
reuela la scriptura habet, & quam ex reuelationibus spiri-
tiones tuum asseruit, agimus certissimis & infallibilibus
spiritu scripturarum et fidei nostrae testimonijs, si forte ali-
um. qui sint qui audire uelint.

Primum illi spiritus postularunt, quod scriptura
nobis non commendat, Sacramentum enim corporis
et sanguinis domini nostri Iesu Christi, instituit Chri-
stus uiuus, ad edendum & bibendum in sui commemo-
rationem, non ut offeratur pro mortuis, An nobis im-
pune licet addere uerbo Christi, contra illud Deut.

EPISTOLAE AD CORIN.

12. Quod tibi præcipio hoc tantum facito domino, nec addas quicquam nec minuas, & prou. 30. Ne addas quicquam uerbis illius & arguaris inueniariſq; mendax.

Deinde hac ratione factum est contra mandatum dei, & manifestam scripturam, talia prohibentem, Nam cum deus de statu & conditione mortuorum, nihil in scripturis nobis uoluerit reuelare, nos tamē ex mortuorū, ut putatur, spiritibus, tam multa didicimus, ut uel hæc sola prædicemus, Pauca scripsit Gregorius, deinde factum ut ludibriorum istorum, & mendaciorum non sit numerus, contra præceptū dei Deut. 18. ne queramus ex mortuis ueritatem, abominatur enim hoc dominus, Et Esai. 8. idem prohibetur, & additur, Ad legem magis & ad testimonium, quod si non dixerint iuxta uerbum hoc, non erit eis matutina lux.

Quod ergo contra præceptum dei sit, non potest non esse à Satana. Atq; ita omnes sentiunt, reſuscitationem Samuelis, illusionem fuisse Satanae, quia contra præceptum dei ibi ueritas querebatur ex mortuo, Præterea habes in Euangelio, quod diues frustra postulat, reuelationem fieri fratribus per Lazarum, sed audit. Habent Mosen & Prophetas, hos audiant. Et tamen ille diues tantum postulauit annunciari uerbum dei in scripturis reuelatum, non secreta quæ deus non uoluit reuelata, Vnde audit, Si Mosen & Prophetas non audiunt, neq; audient si

IN CAPVT TERTIVM.

quis ex mortuis surrexerit, Hæc recitat Christus, significans scripturis sanctis oportere attendi, non reuelationibus mortuorum.

Itaq; contra hæc tam clara scripturæ testimonia, & dei præcepta, impium fuerit urgere aut premere Christianos autoritate Gregorij, aut Augustini, aut aliorum, id quod illi sancti uiri non postularunt, Sine his enim possunt esse Christiani, quando etiam optimi Christiani fuerunt, antequam Augustinus, Gregorius & alij nascerentur, & tamen nunc hæreticum est, propter uerbum dei ab hominum opinionibus decedere, pium uero homines de uerbo dei recte sentientes occidere, sed uiderit de his dominus.

Auto- Nobis clamat pater è cœlis. Hic est filius meus dile-
ritas ctus, in quo mihi bene cõplacui, ipsum audite, Et Mo-
Christi ses de Christo dicit sub persona dei, Qui prophetam
in ec- illum non audierit, ego ipse requiram ab eo, Et ipse
clesia Christus, Oues inquit meæ uocem meam audiunt, ali-
sancta, enum non audiunt nec sequuntur, quia non norunt
catho- uocem alienorum, Et ad Apostolos dicit, Qui uos
lica, et audit, me audit, & qui uos spernit, me spernit, Vos
aposto inquit, quibus committo Euangelium (Ite inquit, præ-
lica. dicite Euangelium omni creature) non illos, qui di-
xerim quiduis, sed uos, quos qui audiunt, meam uocem
non somnia humana audiunt. Et Paulus audet, Etiam
si angelus è cœlo aliquid Euāgelizet præter id quod
accepistis sit Anathema, Ex quibus perspicuum est
nec dubitant Christiani, quod solum Christum debe-
mus au-

EPISTOLAE AD CORIN.

mus audire in uerbo nobis relicto, & ministris eius.

Ita etiam audiam Augustinum, Gregorium & hodie bonos prædicatores, dum audio prædicantes Christum & Euangelium, ut audiam tantum uocem pastoris mei in ipsis, Vbi autem opiniones sequuntur aliorum, aut sua permiscet, adducentes quæ ex scripturis non habere uidentur auctoritatem, conferam illa ipsa cum luce scripturarum, aut cum ratione fidei in Christum, secundum illud Pauli Ro. 12. quod omnis prophetia debet esse analogæ fidei, non obliuiscar illius regulæ. Omnia probate, quod bonum est tenete, ne doctrinam dei faciamus & articulos fidei, ex doctrinis humanis.

De uerbo dei & Euangelio sancto nobis mandatū est, non de uerbis hominum utcumq; sanctorum, nisi quantum ministri sunt fideles, id est, nihil aliud nunciantes quam ex uerbo dei acceperunt, quemadmodū infra dicit Paulus. Hic iam queritur inter dispensatores, ut fidelis quis inueniatur, & cap. 7. De uirginibus præceptum domini non habeo, consilium autē do, ut sim fidelis tanquam misericordiam consecutus à deo, Paulus uirginitatem non uoluit præcipere, dicens hoc non esse fidelis Apostoli, & nostri ex somnijs humanis fecerunt graues fidei articulos, audentes hæreticos pronunciare, qui dixerint missas defunctis non prodesse.

Dicunt cum Gregorio, graui scilicet argumento, Qui fiat ut missæ non prosint defunctis, quando ipsi
 spiri=

IN CAPVT TERTIVM.

Spiritus defunctorum eas postulant? Nos autem cum deo dicimus, abominationem esse dei, discere ex mortuis ueritatem,

Nō so= Nec mirum, ubi non iudicatur secundum uerbum
lū per dei, hęc credi ab hominibus, dum putant bonum ali-
sonato quem esse spiritum personatum Satanam, credere
sed eti etiam nunc tandem ceperunt ei, dum cognosci uult,
am ma nec aliud uideri uult quam Satan, nempe in obsessis
nifesto hominibus, in quibus nemo dubitat esse Satanam, uer-
credi= bis, gestibus & actione hoc ipsum testantibus.

tur di= Me puero, quid aliud confirmabat illum accursū
abolo. in Sternberg, quę est Meßelburgensium, qui olim di-
Stern= cebantur Obotriti, quam non solum illusio, sed etiam
berg. uis & uiolentia Satanae, multos corporaliter obsi-
dentis & torquentis? Iam enim plenius imperium
in homines nostros acceperat, quando, sub specie
Christiani nominis, Christus longius exulabat, Pau-
cos uexabat, ut omnes lucrifaceret, ut scilicet homi-
nes in illo loco, & per illa quę faciebant illic &
offerebant, sperarent salutem, de quibus non erat eis
mandatum, de quibus non habebant dei promissionē,
Vbi hic dei promissio siue Euangelium? ubi Christus?
Non aliud testimonium illic erat, quam Satanae.

Siquidem homines in Pomerania, & alibi, in a-
gris aut hortis laborantes, ubi deposuerant tunicam,
et ut fit, perulam, raptabantur, nec sinebant se tene-
ri, quin currerent sine uiatico infano spiritu acti
Sternbergam, quam uel à longe salutantes antequam
in gre-

EPISTOLAE AD CORIN.

ingrederentur sanabatur, alij uero ubi ingrediebatur ad locum superstitionis, & ad laceras Iudaeorum casae,

Atq; hic clamitabat sacerdos, accursu illo gaudens, Non refert quomodo cuq; huc adueneris, siue claudicans, siue curru uectus, siue etiam demone adductus, modo uenias, & non negligas tantam sanctitatem & dei gratiam, quae hic omnibus offertur, nemo iam negligat suam salutem, quam hic certissime inuenire licet &c.

Ibi tum erectum est nouum monasterium, ne haec superstitio unquam haberet finem, quemadmodum circa ea tempora & paulo ante, multi loci in nemoribus, agris & montibus, cepti sunt superstitionibus perpetuis dedicari, ut crederent mendacio qui dilectionem ueritatis non suscipiunt, sed gaudent potius uerbis Euangelij et Sacramentis abuti, Forte praesens sit Satan hanc lucem Euangelij, quam diuina misericordia nunc reddidit nobis, breui uenturam, & ideo uoluit suis miraculis confirmare infidelitatem, ne admitteretur Euangelium, quod talia condemnat.

Sed non est consilium aduersus dominum, & omnis plantatio, ait Christus, quam non plantauit pater meus eradicabitur, Caput enim in illis locis, Euangelium Christi à quibusdam amari, & publice etiam predicari, ubi manifeste insanienti diabolo credebatur.

Iam uero huius farinae & alia refram, Ante duos forte

IN CAPVT TERTIVM.

Com=
buror
Satani
ca pla=
ne hi=
storia.

forte annos, id quod ad nos huc scriptum est, in loco non procul a Brema, quidam obsessus, in publico loco, forte in tēplo, interrogatus a sacerdote, quid sentiret de doctrina Lutheri, num uera esset? respondit difficili uoce, & quasi inter fauces laboranti, quem admodū solet in talibus corporibus, O nehn, O nehn, id est, nequaquam, nequaquam, Vnde exhilaratus sacerdos, forsitan pastor, dixit Saxonice, Dat hore gy wol leuen frunde, wille gy nicht louen, dat de Luthersche lere unrecht sy? secht id doch de dāuel sul uest, id est, iam ipsi auditis amici dilecti, an nondum uultis credere Lutheranam doctrinam non esse ueracem, quando ipsemet diabolus hoc asserit?

Ita hoc argumentum, Quis non crederet diabolo? apud eos ut apud maxime excætos, debet esse fortissimum, qui dei uerbis & Euangelio domini nostri Iesu Christi credere non possunt.

Inde conspersus homo ille aqua benedicta, exclamauit latine, Comburo, cōburo, atq; iccirco gaudens ille sacerdos, tam prospere omnia succedere, dixit astantibus. Horet dar, noch wille gy nicht uandeme wyewater holden, id est, Auditis ne? adhuc putatis rem uanam esse aquam benedictam?

Postera uero die, rursus conspersus eadem aqua, non solum tacuit, sed etiam contempsit, Aderant forte iam plures, quibus sacerdos ille, miraculum aque benedictæ uoluit confirmare, unde indignatus dixit, Cur nunc ut heri non clamas, Comburo? Respondit ille.

EPISTOLAE AD CORIN.

ille, Non est eadem aqua, Admiratus sacerdos, quare? inquit, At ille, quia mane quidam sutor immisit in eam digitum, hic noctu suam amplexus fuerat uxorem, iccirco istam aquam nihil moror.

Mox igitur effusa aqua, sacerdos consecrauit suo more aliam, quam ubi obiecit obseſſo, audiuit rursum optatum canticum, Comburo, comburo.

Vides quomodo nequitiosus sit ille spiritus, et quomodo callidus ad imponendum illis, qui non agnoscunt decum in suo uerbo, Vnico mendacio confirmauit aquam benedictam, qua nunc nimis superstitiose abutuntur, & damnauit coniugium a deo institutum, aut saltem contemptum fecit & immundum.

Si aqua benedicta habet aliquid sanctitatis, quod proſit hominibus a deo, iam ne totus quidem inferorum exercitus posset immutare eius efficaciam, quomodo ergo sutor ille, fortasse bonus uir, suo digito potuit ei uirtute detrabere, qui nihil peccauerat illa nocte, qui non abutebatur illa aqua, praeter laudatam ab illis consuetudinem?

Quod si ille sutor fecisset, quod nocte solent quidam ex illis qui aquam consecrant, non dixisset Satan, aquam factam languidiorem, aut ad comburendam stupidiorem.

Valet itaque hoc pro doctrinis demoniorum, prohibentium nubere, et ut credant homines mendacio, qui dilectionem ueritatis non suscipiunt.

Vt autem noris, quam efficax fuerit illa impostura. Non longe

IN CAPVT TERTIVM.

longe à loco, in quo hæc facta sunt, habitant optimi prudentissimiq; ciues (adco nemo tutus est à Satanae illusionibus) non dico qui sint, quia iam & ipsi, per dei gratiam, suos incipiunt ridere lusus, & detestari errores, Hi audientes ita Satanam dixisse, argumentantur, Hac ratione se, in ecclesijs suis, uix unquam posse habere aquam efficacem, saltem ad comburendum, Cingum itaq; lapides illos aquam benedictam continentes cancellis ferreis, ita ut digito aliquo aqua tangi non possit, sed hauriri tantum crinito aliquo bacillo, ueriti ne aliquis sutor, nihil sibi mali conscius, aquam redderet nõ turbidam, sed frigidiorẽ, forte etiam humidiorẽ, nam de adulteris, per iuris, usurarijs, mendacibus & fraudatoribus non erat questio.

Ex his uidere licet impietatem humanam, Cum sancti propheta inculcant, hæc dicit dominus, cum Apostoli & prædicatores ad rauim usq; clamant, Pœnitentiam agite & credite Euangelio, audite uocem uestri pastoris Christi, non audimus, sed obduramus corda, Cum uero Satanas loquitur, non dico transfiguratus in angelum lucis, sed iam etiam detestata persona, & ludendo irridens, statim ualet hoc sibi reargumentum. Quis non crederet? diabolus etiam ipse se dicit.

Præterea circa idem tempus, in noua Marchia impijs Brandenburgensi, quidam obsessi uexabantur, à spiritibus immundis, Hi spiritus dicebant se esse Christianos.

EPISTOLAE AD CORIN.

stianos demones, id quod intelligebatur fuisse Christianos, sed iam demones factos, uerum diabolus etiã solet ludere uerbis, quemadmodum olim suis oraculis, ideo potuerunt illa uerba etiã intelligi, quod spiritus illi diceret se Christianos demones, id est, Christianorum demones, uel uerorum quos persequuntur, uel fictorum quos possident.

Huc accesserunt quidam monachi, addentes mendacis Satanae sua quoq; mendacia, & dicentes, quod haec accidissent illis hominibus, propterea quod non rite essent baptizati, ideoq; illos ita obsessos rebaptizabant, impiissima praesumptione & abusu nominis diuini, et tamẽ tales rebaptizatores non sunt haeretici, Ad haec, adhibebant aquã benedictam, herbas consecratas, stolam sanctã, et alias nugas, tantũ odio Euãgelij quod nos praedicamus, ut per ludibriũ Satanae cõfirmarent, Euãgelium nostrum non esse uerum, Haec fuerunt ad me scripta, & rogatus sum serio, ut responderem quid nam de talibus sentirem.

Sed satis iam digressi sumus, quibusdam ita uolentibus, iam tempus est ut perspicuam reddamus huius loci Paulini sententiam, De o-

SEQVITVR DE HUIVS LOCI bus omnes ex

sententia. **F**ERE omnes exponunt aurum, argentum, lapides preciosos, ligna, foenum, stipulam, de praeter operibus siue fructibus Christianorum, sed non Ambr exponunt eodem modo, Christiana tamen sententia, osum.

IN CAPVT TERTIVM.

quæ ex sacris literis probatur, Vt tamen hæc expositio huic loco non satis conueniat, non grauabor indicare.

Theophylactus exponit aurum, argentum, lapides præciosos, esse castimoniam, cõiugium, paupertatem uel abundantẽ eleemosynã, ligna, scœnum, stipulam, esse praua facinora, immundiciã, idololatriam, auariciam, et his inferiora temulentiam, risum effusorem et similia, Atq; in hoc non conuenit cū alijs, quod per ligna, scœnum, stipulã, intelligit opera quæ mergunt homines in interitũ eternũ, Nam pergit, exponens diem domini, quemadmodũ sepe accipitur in nouo testamento, pro die extremi iudicij, Hinc coactus, exponit etiam ignem de igne eterni supplicij, in quem detrudentur post iudiciũ impij, Ipse inquit non peribit ut eius opera, sed saluus erit sic quasi p ignem, hoc est integer asseruabitur, pœnas perpetuo luiturus.

Quis non uidet hæc coactus dici, quam ut ipsa uerba ferant, sed in hanc necessitatem deductus est, quia ubi metaphoram reliquerat, non uoluit dicere quod in scripturis non legerat. Id quod ferendum est, ut supra diximus, non autem ferendum, quando ex mala accepta scriptura, quidam interpretantur, quod uerbo dei nusquam est proditum, ut qui ex hoc loco fecerunt ignem illum purgatorium de sanctorum.

Non fert Paulus hanc Theophylacti expositionem

EPISTOLÆ AD CORIN.

tionem, Primum, quia dicit ligna, fœnum, stipulam
 ædificari super fundamentum Christum, Theophy-
 lactus autem dicit, hæc esse praua facinora, de qui-
 bus Paulus dicit, quod qui talia agunt regnum dei
 non possidebunt, quomodo ergo praua facinora æ-
 dificantur super fundamentum Christum, ubi fun-
 damentum Christus non est? An putas Christum ibi
 esse fundamentum, ubi scelera ædificantur? Sed
 Christum accepit pro falso nomine Christi, contra
 eos qui se iactitant Christianos, & pessime uiuunt,
 sed de his potuisset suo more dicere postea, ubi Pau-
 lus addit, Si quis templum dei prophanat &c.

Deinde, Paulus de salute in æterna uita dicit, quæ-
 admodum hæc uerba non aliter debent accipi. Ipse
 uero saluus fiet, non enim non saluari possum, qui
 habent fundamentum Christum, utcumq; damnum
 patiantur in ijs, quæ nõ recte superstruxerunt. Theo-
 phylactus uero, præter consuetudinem scripturæ,
 exponit de salute, id est, integra conseruatione cor-
 poris & animæ, in æterna morte.

Taceo nunc quod supra indicauimus, quod non
 recte ignem uerũ facit, ex his uerbis. Sed sic tanquam
 per ignem.

Augustinus autem multo melius exponit & lon-
 ge exactius, secundum ipsa uerba, quamuis de ope-
 ribus, Aurum, argentum, lapides præciosos, uocat
 illam uitam, qua semper cogitamus ea quæ dei sunt,
 & quomodo placeamus deo, in omni opere bono, et

IN CAPVT TERTIVM.

conuersione sancta, Lignum autem, foenum & stipulam, quando interim nonnihil percuntibus bonis haeremus, cogitantes quae mundi sunt, quomodo placeamus uxori, dum tamen talia Christo non praeferimus, sed haec potius quam Christum linquimus, ubi simul retinere non licet, alioqui in fundamento Christo non effemus.

Dies et ignis tribulationis = mala, Et recte, Nam & in Prophetis ita sepe uides accipi diem domini. Tunc, ut in Enchiridio ait, non exuritur opus illius, qui aurum &c. superaedificauit, quia non ea dilexit, quorum amissione crucietur, Exuritur autem opus illius, qui lignum &c. superaedificauit, quonia sine dolore non percunt quae cum amore possessa sunt. Sed quonia alterutra conditione proposita, eis potius carere malit quam Christo, nec timore amittendi talia deserit Christum, quamuis doleat dum amittit, saluus est quidem, sic tamen quasi per ignem. Quia urit eum rerum dolor quas dilexerat amissarum, sed non subuertit neque consumit, fundamenti stabilitate atque incorruptione munitum.

Vides quam apposite Augustinus, omnia huius loci uerba exponat, secundum suam sententiam, illud tamen interim merito in hac expositione offendet eruditum, & sacra non ignorantem lectorem, quod pios quosdam dicit, super fundamentum Christum aedificare

EPISTOLAE AD CORIN.

ædificare amorem pereuntium rerum, quas tamen Christo non præferunt, cum talem amorem non ædificent.

Aedificare enim est studio niti ad id quod sanctum Aedificas, & hoc ipsum pro iusto bonoq; defendere, Pij fieri autem non ædificant super Christum tales affectus, sed sustinent in infirmitate adhuc, quam infirmitatem Christum agnoscunt, non pro sanctitate defendunt, orantes deum patrem, ut non imputet quod nondum sat habent fidem dei, sat amoris in deum & in proximum, quod nondum plene possunt ferre dei uoluntatem, quod suis adhuc adherent. & c. Et certe omnes etiam pijsimi dicunt, Remitte nobis debita nostra, sicut & nos remittimus debitoribus nostris, Hoc tu diceres ædificare, & non potius odisse & destruere? Aedifico illa solum opera super Christum, quæ nisi habeam, Christo non puto me placere, aut quæ credo placere Christo, si adeptus fuero, Ea autem quæ Augustinus dicit lignum, scenum, stipulam, non sunt talia, ergo haberi quidem possunt & sustineri per infirmitatē, quæ peccatum est, quod in fide absorbetur tandem, et non imputatur, propter fundamentum Christum, ædificari autem super Christum non recte dici possunt.

Quando uero placuit eis, hæc interpretari de operibus, non enim uidebant aliud, & fatetur Augustinus, hunc locum esse obscurum, uolo & ego multo certiozem hic de operibus indicare expositionem, in qua, si hunc locum solum spectes quasi separatam à

De o-
peri-
bus san-
ctissi-
me.
Nota.

IN CAPVT TERTIVM

precedentibus & sequentibus, omnia uerba Pauli ita conueniant ut nihil possit offendi, Atq; hoc possum eo certius, quod hæc expositio fluit, ex illa, quæ postea indicabo esse ueram & genuinam, Siquidem opera fluunt ex doctrina, propterea enim aliquid apprehendimus, quia docemur hoc esse bonum, Nihil est quod queram hic cum Augustino & alijs anxie hæc & illa exempla, ut declarem quæ opera sint aurum etc. & quæ lignum &c. sed aperiam latissimum scripturæ campum.

Opera fidei. Expono itaq; sic. Aurum & argentum & lapides præciosi, sunt opera fidei, id est, ex fide facta, de quibus ex certo dei uerbo, non potes dubitare quin placeant deo, & faciendo non fidis in talibus, sed in sola dei misericordia, Hæc siue aurum siue argentum siue lapides præciosi sint, id est, siue maxima siue minora siue minima nobis uideantur, tamen omnia sunt præciosa in conspectu dei, & coram fide nostra.

Preciosum est, laborare in uerbo dei, preciosum seruire necessitati aliorum, preciosum sancta cōuersatione præluere alijs, quin & præciosa sunt, uereri maritum, seruire domino carnali ut Christo, uerere domum, custodire puerum, arare, non tantum ad oculū domini uel domine, sed etiam propter cōscientiam, obedire magistratui, non tantū propter timorem, sed etiam propter conscientiam, ut docuerint sancti Apostoli etc. quæ edificantur super fundamentum Christum, quia quisquis in Christum credit,
 studiose

EPISTOLAE AD CORIN.

studiose sequitur ea, quæ ex fide uerbi dei nouit Christo placere, secundum suam uocationem.

Huc adde quicquid toleras, deo infligente, propter eius uoluntatem, dum dicis, Fiat uoluntas tua, aut mundo infligente, propter fidem tuam, siue propter iusticiam, non enim debemus pati ut malefactorum, quemadmodum Petrus dicit, ut passio & crux nostra sit ex fide.

Adde etiam omnia quæ pateris ab infirmioribus fratribus, & omnes molestias, & quicquid omittis propter illos, ne eos scandalizes, omitti enim potest, quod alioqui non est secundum fidem necessarium, secundum illud, Charitas patiens est, omnia sustinet &c.

Miror enim ualde, quod qui multa hic dixerunt de bonis operibus, nihil dixerint de bonis passionibus, quando tamen hæ sunt illis multo preciosiores, & primæ quas oportet edificare super fundamentum Christum, Aedificentur autem, non quando duris actionibus nos ipsi affligimus, ut monachi et iusticiarij, sed quando confitemur fidem nostram, siue ueritatem dei, coram Satana & mundo, tunc non opus est tibi querere crucem, iam ipsa confessione tibi eam edificasti siue parasti, Itæ quando per charitatem seruiamus multis, debemus reportare ingratitude, contemptum odia, malam nostram bonæ uoluntatis interpretationem, Sed quid malorum non esset preciosum nobis, quando etiam preciosa est in conspectu domini mors sanctorum eius?

IN CAPVT TERTIVM.

Habes nunc aurum, argentum, lapides preciosos, non solum bonorum operum sed etiam bonarum passionum, quæ edificantur super fundamentum Christi ut bona sint, sine quo nihil bonum esse potest, secundum illud. Sine fide impossibile est placere deo, & quicquid non est ex fide peccatum est.

Infirmiorū opera superstitiosa Ligna uero, scænum & stipula, sunt opera quasi fidei, id est, quæ aliquo errore putantur esse Christiana, & non sunt. Nam nihil est ut hic dicamus de crassis peccatis, quæ non possunt edificari super fundamentum Christum, qui enim talia edificant regnum dei non possidebunt, illa uero hic oportet intelligi ut uerba cogunt, quæ edificantur super fundamentum Christi, quæ quandoq; peribunt, quia fundamentum ea non sustinet, licet ad tempus falso putetur sustinere.

Sunt autem opera & obseruantie infirmiorum Christianorum, & in multis adhuc errantium, quæ pro tempore putant ad Christianismum esse necessaria, & ideo non potest fieri, quin talibus fidant obseruatis, diffidant neglectis, id quod est contra fundamentum Christum, cui soli innitendum siue fidentum, maledictus enim qui carnem ponit brachium suum, ipsi tamen edificant talia super fundamentum Christum, quia timidis conscientijs, uerentur se non esse Christianos, nisi talia faciant.

De his scribit Paulus Ro. 14. Infirmum in fide assume &c. Deus illum assumpsit, Tu quis es qui iudicas

EPISTOLAE AD CORIN.

dicas alienum seruum, Domino suo stat aut adit. Stabit autem, potens est deus statuere illum, Omnes stabimus ante tribunal Christi, Noli cibo tuo perdere illum, pro quo Christus mortuus est, ne blasphemetur bonum nostrum, Itaque quae pacis sum sectemur, & quae aedificationis sunt ad inuicem custodiamus.

Quorum summa haec est, Tu edendo aedificas super Christum, quia scis hoc Christo placere secundum eius uerbum, Alius abstinendo a carnibus aedificat super Christum, quia credit hoc Christo placere, et, licet per errorem, displicere si non abstineret, Tu edis cum bona conscientia, ille non audet edere cum mala conscientia, timet enim deum.

Quauis quidem interim in hac re erret, timens deum siue colens, non secundum mandatum dei, sed secundum mandatum hominum, tamen quia iam Christi cepit esse discipulus, & in schola Euangelij libenter uult discere ueritatem, propter Christum fundamentum ignoscitur ei, & non imputatur error siue peccatum, peccatum inquam, non quod peccatum sit non comedere carnes, sed in ista abstinentia aliquid fiducia habere, quae sola habenda est in fundamentum Christum.

At si tu edendo contemnis fratrem infirmiore, qui ex te scandalizatur, iam non aedificas super fundamentum, non ex fide agis, non est enim ibi charitas, sed agis extra fundamentum Christum, nam hoc deo placere non potest.

IN CAPVT TERTIVM.

Satis hic fuerit pro tempore infirmioribus fratribus, si alios manducantes non iudicent, id quod interim omittere uix possunt, iccirco ferendi sunt, ut Christus nostros fert errores et peccata, donec deus, qui iam eos assumpsit, ut ament Euangelium, eos statuatur, id est, det eis, ut non infirmi sint, sed stent fortes in fide, nihil humanis iusticijs tribuentes. Quare enim spernis illum utcumq; infirmum, qui in fundamento Christo est atq; tu?

Quæ de edendo dicimus, intelligenda sunt de omnibus medijs rebus, id est, non præceptis à deo, neq; prohibitis, in quibus humana iusticia siue potius præsumptio, statuit conscientijs laqueos, ex quibus imbecilliores Christiani statim emergere non possunt, fortiores autem, uel uti talibus uel non uti libera conscientia possunt.

Quia uero indicauimus quæ edificantur super fundamentum Christum opera, siue sint aurum, argentum, lapides preciosi, siue lignum, scenum, stipula, uideamus nunc quomodo probentur.

Probatio =
perum Videat inquit unusquisq; quomodo superstruat, ut edificium fundamento conueniat, Non conuenit autem, si non fides siue fiducia sit in solum fundamentum, Nam si fiduciæ aliquid etiam tribues tuo edificio, iam etiam quod alioqui aurum, argentum & lapides preciosi potuit esse, erit lignum, scenum, stipula, Non enim sustinet deus, ut gloriemur in nostris, sed qui gloriatur in domino gloriatur, qui factus est nobis

EPISTOLAE AD CORIN.

nobis á deo sapientia, iusticia, sanctificatio et redemptio, & non potest aliud fundamentum poni.

Quare debet uidere unusquisq; quomodo superstruat? Nam inquit, cuiusq; opus, id est, quod superstruxit, manifestum fiet, Quandoq; enim uidebuntur, quæ nunc non satis uidemus, oportet omnes Christianos tentari, & in tentatione siue tribulatione, quæ accidit in hac uita uel in morte, cadunt omnia nostra, quæ sunt lignum, fœnum, stipula, & perstant sola quæ dei sunt & in deo facta, quæ sunt aurum, argentum, lapides preciosi.

Accedet namq; aurifaber noster Christus, et pro-
 ducet hæc omnia in lucem conspicuam, & proijciet
 in ignem tentationis & tribulationis siue probati-
 onis, quemadmodum de eo scribitur Mala .3. Ipse
 quasi ignis conflans & emundans argentum, et pur-
 gabit filios Leui, et colabit eos quasi
 argentum, & erunt domino offerentes sacrificia in
 iusticia.

Dies
 ignis.

Reue-
 latio

& ten-
 tatio

faciunt
 ut ele-

cti ca-

dantab

omni-
 bus qui

bus ma-
 le fide-
 bant.

Tunc fit ut rectius iudicium habeamus, confirmatur uere bona, quæ cum fundamento consentiunt, comburuntur in isto igne quæ non consentiunt, Vbi enim reuelatur noster error, in die ueræ cognitionis legis & Euangelij, ubi probantur nostra bona in igne tentationis, necesse est ut damnum patiamur, & perdamus, utcunq; multum ante amata & magnificata & speciosa, quæ fiduciam salutis nobis faciebant, in iniuriam fundamenti Christi, id quod ignorabamus interim in hoc errantes.

Hic

IN CAPVT TERTIVM.

Hic delectus ciborum, uestium, locorum, personarum, obseruatio dierum, indulgentiæ papales, coactæ ceremoniæ, et aliâ sine quibus antea iudicabamus nos non esse Christianos, protinus ad diem ueræ cognitionis legis & Euangelij, illius, quia non sunt mandata, huius, quia cum ipso non consentiunt, euanescent ut fumus, & in igne probationis uel tentationis exuruntur statim, ut foenum & stipula, Quia etiâ Christus & Apostolorum prædicatio, deprehenduntur talia manifeste condemnare, si pro cultu dei habeantur.

Quæ autem altius animo insiderunt, quia uidentur defendi specie scripturarum, ut quod Iudei ad Christum conuersi, ut est in Actis apostolorum circumcissionem defendunt & iusticiam operum legis, quod nostri disceptant de missis siue abusu Sacramenti, de uotis monasticis, de charactere clericorum indelibili & alijs, possunt quidem fortius hæere in quibusdam, sed tamen oportet ea tandē, à die uerbi dei confundi, & ab igne probationis exuri, lignum enim sunt, quod quamuis non statim, ut foenum & stipula, tamen in igne tandem absumitur.

Quidam enim pertinaciores sunt, quam ut statim diei cedant, nisi etiam ignis adhibeatur, quemadmodum dicit dominus Esa. 28, Tantummodo sola uexatio dabit intellectum auditui, id est, prædicationi uerbi dei, Quando enim certo uerbo dei & tentationibus nostris nobis declaratur, quod nulla iusticia consistere possit

EPISTOLAE AD CORIN.

re possumus in conspectu dei, ut habeamus bonam conscientiam & fiduciam coram deo, nisi per hanc unam iusticiam quæ Christus est, cogentur cedere iusticiæ humanæ, etiã si angelicæ uisæ sint, quemadmodum Paulus dicit, Religiones angelorũ. Tunc apparebit in luce & igne, fuisse abusum & meras tenebras, quibus fisi sumus, in iniuriam fundamenti Christi, cui soli fidere oportet, & ex his quædam habebimus pro medijs, ut sunt, quædam autẽ pro illicitis, ut sunt, quæ omnia antea pro necessarijs, et sine quibus non essemus Christiani, habebamus.

Exuritur hic itaq; opus nostrum, & damnum patimur, non solum quia perdimus opus, quod ut salutẽ nostram & fiduciam nostram amauimus, sed etiam, quia confundimur coram nobis & alijs, cognito errore, quem prius defenderamus, & pro sanctitate adorauimus,

Damnum ualde bonum.

Hic alius perdit, quod legit horas canonicas uiginti annis, alius quod in monachatu uexauit caput suum, ut uix cerebrum habeat, alius quod sacellum edificauit, diuæ uirgini, & quæ pauperibus data oportuit aedit impietati &c. omnia tamen ea fiducia, ut certam per talia inuenirent salutem, oblitum quid in baptismo Christo promiserint.

Verum istud, inquit, damnum non est damnum, sed is cuius opus sic exuritur, saluus fit, per istum ignem, de quo dicimus, non saluandus, si istud damnum non pateretur, hoc est, si in uana fiducia suorum operum

permane-

IN CAPVT TERTIVM.

permaneret, quia hoc esset contra fundamentū Christi-
 stum, Iam autem saluus fit, etiam omisso opere, pro-
 pter fundamentum Christum, quod uel in die & igne
 incipit agnoscere, et integre amplecti, Non enim est
 aliud nomen sub cælo datum hominibus, in quo oportet
 nos saluos fieri.

Hinc itaq; gloriabimur de isto damno, ut de maxi-
 mo lucro, quia salui sumus, dicentes cū Paulo Phil. 3.
 Quæ mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus sum propter
 Christum damna, & existimo omnia damnū esse,
 propter eminentiam cognitionis Iesu Christi domini
 mei, propter quem omnia damnū duxi, & arbitror
 ut stercora, ut Christum lucrifaciam, & inueniar in
 illo, non habens meam iusticiam quæ ex lege est &c.

Igitur qui opera fidei ædificauit super fundamen-
 tum Christum, in tempore probationis non perdet
 opera sed mercedem accipiet, quia ea etiam Christus
 in extremo iudicio agnoscet, propter fidem & pro-
 pter dei promissionem, Qui autem ædificauit opera,
 quasi fidei, id est, quæ falso interim putauit deo pla-
 cere, nō solum non accipiet mercedē, sed etiam dan-
 nū patietur, tamen cū suo maximo lucro, Dicit enim
 cum beato Bernhardo, qui sepe frustra, sua uita &
 doctrina, inflauerat iusticias humanas, Perdite qui-
 dem uixi, sed dominus meus Christus duplici iure
 cælum possidet, & quia filius est, & quia cruce me-
 ruit, altero contentus, alterum mihi donet.

Ecce habes certam interpretationem de operi-
 bus,

EPISTOLAE AD CORIN.

bus, ita huic loco conuenientem ut posset aptior aliqua nō dari ex scripturis, quæ propterea omnibus Pauli uerbis conuenit, quia ex illa fluit quā nunc geniu-
nam dicemus Ex recta enim doctrina fluunt recta o-
pera, et hæc, si quid non recti habuerint, ex illa cor-
riguntur.

Paulus, si contextū ut oportet, respiciamus, non hic de cōuersatione Christianorum loquitur, sed de officio prædicatorū, non de operibus quæ faciant sin-
guli Christiani, quæ et ipsa ut diximus, etiam si angelica uideantur, peccata sunt, nisi fundamento conue-
niant, sed de opere quod faciat quisq; prædicator, id est, de prædicatione, quæ nisi fundamento conue-
niat, error est & seductio.

Quod autē de operibus libenter hunc locum, ut-
cunq; non male, sed nō satis ad rem, interpretantur,
occasione habent ex ipsis uerbis, quando Paulus se-
pe repetit uocabulū opus, dicens, Cuiusq; opus mani-
festum fiet, et cuiusq; opus, quale sit, ignis probabit,
Si cuius opus manserit, quod superstruxit mercedem
accipiet, si cuius opus exustum fuerit, damnū patie-
tur. Sed quando cōstare potuit ex præcedētibus et se-
quentibus, hic de prædicatione siue de prædicatori-
bus dici, facile fuisset intelligere, etiā opus hic signi-
ficare opus prædicatoris, id est, officiū et negocium
prædicatoris, Quod enim ē opus consulis aliud quam
ut faciat quod consul debet? Sic opus prædicatoris ē,
ut faciat quod prædicator debet, id est, ut prædicet
siue fideliter doceat.

Præ-

IN CAPVT TERTIVM.

Præterea tam notum esse debuit omnibus, quam quod notissimum, hic opus significare ædificium, ut metaphora etiam in hoc uocabulo sit, quando dictum est. Alius autem super illud ædificat &c. Sicut ergo hic ædificator prædicatorem significat, ita ædificium prædicationem eius & doctrinam.

Porro si primum dixissent primariam et genuinam huius loci interpretationem, postea licuisset etiam, si uoluissent, addere illam quam diximus de operibus, hoc modo, Quemadmodum prædicator siue doctor ecclesiasticus debet uidere, quomodo superstruat super fundamentum Christum, ne doceat de quo paulopost sit poenitendum, ut omnia consentiant cum fundamento Christo, id quod hic docet Paulus, ita quisque Christianus debet uidere, quomodo superstruat super fundamentum Christum, per quod est Christianus & filius dei, ne superstitionem & sua somnia sequatur, aut in speciem optima cum falsa fiducia, quæ alioqui possent esse aurum, argentum & lapides preciosi, sunt autem per falsam fiduciam stipula, foenum, lignum, ne amplectatur de quibus dubitat, ne fragilitatem pro uirtute defendat, sed potius quicquid sentit, loquitur, agit, patitur, cum fundamento Christo consentiat, id est, ex uerbo dei sciat hoc Christo placere, Quia quicquid non est ex fide peccatum est.

Ita commode adduxissent huc suam interpretationem de operibus, Nam tametsi Paulus hoc hic non agat, ut de moribus omnium Christianorum dicat, sed tantum de

EPISTOLAE AD CORIN.

tum de opere prædicatorum, tamen alibi sæpe agit, ut non dicam quam sæpe hoc agat tota scriptura.

Quando itaq; interpretamur, curare debemus, non tam ut dicamus quod dici possit, quam quod dici in loco debeat, quo factò, liberum esto cuiuis, etiam addere ex alijs locis, quod pro auditoribus ualere putatur, modo id commode fiat, Nam utcuq; sanctã tractaueris aliquam sententiam, tamen quid interpre-
taris, si dixeris hoc in uerbis contineri, quod non continetur?

Igitur rectissime admonet hoc loco Erasmus in annotationibus, dicens, Mihi, ut simplicissimus sensus, maxime placet, si accipiamus hæc de doctrina apostolorum Paulo succedentium, Ille bonum posuerat fundamentum, Videant inquit ceteri quid superstruant, Si digna Christo, durabit opus etiam in luce conspectum, Sin Iudaismum adiunxerint, fallent quidem ad tempus, ceterum patefiet illorum impostura, simul atq; uero iudicio perpendi ceperit, atq; hos secutus tantum opera luserit, eogeturq; destructo quod edificatum est, aliud superstruere, id quod euenit Romanis & Galatis, quos Paulus iterum parturijt Christo. Atq; hanc sententiam sequitur diuus Ambrosius, ne quis meum somnium esse suspicetur, Hæc Erasmus.

Tamen hoc admoneo, quod edificantes ligna, fœnum, stipulam, non licet hic interpretari impios prædicatores, qui ne admoniti quidem per uerbum dei

IN CAPVT TERTIVM.

resipiscere uolunt, Nam de talibus infra dicit Paulus. Si quis templū dei prophanauerit etc. Interpretari uero oportet, hos edificantes non omnino malos, quia edificant super fundamentum Christum, sed tamen errantes, & se aliosq; in quibusdam seductores, dum pro Christo alijs secundum suam uocationem consulere uolunt, id quod etiam ex illis uerbis patet, quod damno accepto, salui fiunt, sic tanquam per ignem, Sinunt enim se ueritate argui et damnant ipsi agnitum errorem, ut redeant ad opus suum, quod fundamentum Christus sustinere possit

Et licet Ambrosius locū. Si quis templū dei prophanauerit etc. exponat contra opera illorū qui pessime uiuent, quem exponere debuit contra seductores, & sua doctrina à Christi iusticia auertentes, ut cunq; sub nomine Christi, tamen hunc locum, quem nunc tractamus de edificatoribus rectius ceteris interpretatus est, Miror uero, quod qui post eū fuerunt non sint uirū in hac parte secuti, quādo tamen rectiora per se inuenire non potuerunt, adeo quæ uera, quæ recta sunt contemnuntur, Hoc autem ut uideas, non grauabor eius interpretationem huc adscribere.

Dei enim, inquit, sumus. cooperarij etc. Hoc ad Apostolorum pertinet personam, quos constat dei esse adiutores, dum uicarij sunt Christi. Secundū gratiam dei etc. Gratiam sibi datam dicit, ut dignus esset prædicare Euangeliū, ut & hoc dei esse ostenderet non hominis, Secundum hanc itaq; gratiam, ut sapien
tem

EPISTOLAE AD CORIN.

tem architectū, fundamentū se dicit posuisse. Sapiens architectus est, qui iuxta disciplinā auctoris collocat fundamentū, id est, qui secundū traditionem saluatoris Euangelizat. Alius autē superædificat, Superædificia sunt, quæ post prædicationē Apostolorū, a superuenientibus tradūtur, aut malis aut bonis doctoribus. Vnusquisq; autē uideat quomodo superædificet, id est, ut superædificia congruant fundamento, ne si obliqua fuerint & friuola, ruinam faciānt manente incolumi fundamento, Quia si male dōcuerit, Christi nomen permanet, quod est fundamentum, Doctrina autem mala peribit, sicut dicit Dominus. Omnis plantatio, quam non plantauit pater meus cœlestis, eradicabitur. Fundamentū enim aliud etc. Ideo nemo potest ponere aliud fundamētū, quia quamuis hæretici sint aliqui, nō tamē docēt, nisi sub nomine Christi, Aliter enim cōmēta erroris cōmēdare non possunt, nisi interposito saluatoris nomine prædicēt, ut res cōtrarias & absurdas, nominis dignitas faciat acceptabiles. Si quis autē etc. Lapidēs preciosi sunt, quos non corrūpit ignis. Tria genera posuit præclara in mūdo, in quibus bonā doctrinā significauit, Tria autē alia genera sunt, ligna, scēnū, stipula, ut in his corrupta & uana doctrina designata dinoscatur. Cuiusq; opus etc. Hoc est, mala doctrina in igne omnibus apparebit, nunc enim quosdam fallit. Quia enim per ignem examinatio fiet, si in aliquo non inuenit quod exurat, manifestat illum bonum fuisse doctorem, Mala enim & adultera

IN CAPVT TERTIVM.

doctrina, iccirco in ligno, sceno & stipula significata est, ut ostenderetur ignis esse esca. Si cuius opus etc. Cum enim nihil in illo sordis inuentum fuerit praua doctrinae, ut in bono auro, ita erit ut tres fratres in camino ignis, mercedem uitam aeternam cum gloria accepturus, quia sicut aurum & argentum et lapides quos ignis non corrumpit, ita & bonus magister incorruptibilis permanebit. Opus autem quod ardere dicitur, mala doctrina est quae interibit, Cuncta enim mala peribunt, sicut iter impiorum, quia non sunt substantiae, sed asseuerationes peruersae, Damnum autem pati est penas perpeti, Quis enim in pena positus iacturam non facit? Ipse tamen saluus etc. Saluum illum futurum dixit, quia non interibit substantia qua constat, sicut & doctrina mala peribit, quia accidens causa est. Ideo autem dixit, Sic tamen quasi per ignem, ut salus haec non sine pena sit, quia non dixit, Saluus erit per ignem, ut merito suo ab igni non combustus, saluus fiat, examinatus per ignem, sed cum dicit, Sic tamen quasi per ignem, ostendit saluum illum quidem futurum, sed penas ignis passurum, ut per ignem purgatus fiat saluus, & non sicut perfidi, eterno igne in perpetuum torqueatur, ut ex aliqua parte operae precium sit credidisse in Christum, Semper enim erubescat necesse est, qui se uidet falsum defendisse pro uero, Et simili modo semper fiduciam habebit dei, qui abiecto falso secutus est uerum, et secreta impietate succubuit pietati, Extra catholicam enim quic-

EPISTOLAE AD CORIN.

quicquid est, contrarium est, Haecenus Ambrosius.

Loquamur itaq; & nos de hac sententia, certe aurea, quā à principio indicare debebamus, nisi aliorum ligna, foenum, stipula nobis obstitissent, quæ prius exusta, luce & examinatione uerbi dei, uoluimus, ne posthac, ut haecenus, pro auro, argento & lapidibus preciosis haberentur.

Videat inquit unusquisq; quomodo superædificet, Vnus. Id est, quomodo post me doceat, ut quando præter quisq; Christum non potest esse aliud fundamentum, omnia uideat quæ docentur, huic fundamento conueniant. quomo

Hoc præceptum neglectum à prædicatoribus & do sup doctoribus ecclesiæ, abusq; primitiua ecclesia, quan= ædifi= do primum Paulus hoc admonuit, usq; ad nostra tem cct. pora, quanta mala pepercrit in ecclesia, deslere Hoc potius licuerit, quam enarrare. prace

Post prophetas enim & apostolos, quos audire ptū ne mandatum est, secundum illud, Habent Moſen et Pro glectū phetas, illos audiāt, Et, Qui uos audit, me audit, de indu= quo supra diximus, nullū ex omnib. doctoribus, quorū xit om= scripta extant, inuenies, quin puro uerbo dei (quod nes cr= certe amauerunt, quo fisi sunt contra insidias Satana rores. & insultus hæreticorum) addiderit etiam humana Nota. quædam, aut ab alijs accepta, aut à se inuenta, Boni nanq; uiri erant, qui iam receptis consuetudinibus, etiam ecclesiam grauantibus, & fidei non respon= dentibus, non satis resistebant, id quod tamen, ut p. = stores ecclesiæ, per uerbum dei debuissent.

IN CAPVT TERTIVM.

Fatetur hoc ipsum non obscure Augustinus ad Ianuarium, ubi inter alia conqueritur, ecclesiam etiam tunc pressam superseminatis zizanijs, ita ut tolerabiliorem fuisse Iudæorum conditionem dicat, qui quamuis legalibus sarcinis à deo impositis, non tamen humanis præsumptionibus, premebantur.

Præterea homines erant, qui in multis potuerunt errare, quemadmodū Iacobus admonet, Nolite plures magistri fieri, in multis enim offendimus omnes, Errare facile potuerunt, ubi se non continuerunt in uerbo dei, sine quo itur in tenebris, secundum illud, lucerna pedibus meis uerbum tuum, & lumen semitis meis.

Tertul-
lianus.

Nisi non sit error, quod Tertullianus, tantus uir, qui affectarit etiam pro Christo mori, sic insanit Montanico spiritu, ut horrescam legens, Abutitur testimonijs Christi & scriptura de spiritu sancto, ad statuum spiritum illum erroris Cataphrygarum, de quo lege historiam ecclesiasticam, ut persuadeat, ecclesiam Christi sub apostolis egisse in cunabulis, ducentis autem fere post Christum annis Montanico spiritu perduci ad maturitatem, & in uirum perfectum, atq; hunc spiritum, qui erat in Montano & duabus foeminis, uocat paraclitum illum, quem dominus promiserat, dicitq; eum, iam in terris esse domini Christi uicarium.

Quasi uero melior unquam possit esse ecclesia, quam sub apostolis erat, unde enim nascitur & proficit

EPISTOLAE AD CORIN.

ficit ecclesia, nisi ex Euangelio? à quibus aut unquam melius est prædicatum Euangelium, quam ab Apostolis? Sed quis non uidet etiam tunc, externam speciem pro perfectione captam haberi, non spiritus incrementum? Certe Tertulliani scripta indicant non melius eo tempore habuisse ecclesiam, quam sub Apostolis, quam multa enim prodit, ualde frigida de Christo, multa etiam quæ Christum non sapiunt. Non talia sunt Apostolorum scripta, in quibus ubiq; spirat Christus.

His perfectio est, perfecte nouisse Christum, quo Perfectionem sancti per omnem hanc mortalem uitam, ut etio uidere licet Ephe. 4. & Phil. 3. Tertulliano autem Tertulliano perfectio est, quod sicut mulieres aliæ, ita & uirgines uelandæ sint, de quo scripsit integrum librum, &c. Sub Apostolis credebatur solum in Christum, nunc etiam addit spiritus sanctus ecclesie dei illam perfectionem, ut uirgines uelentur, sicut aliæ mulieres, Vides ne ineptias tanti uiri, qui uelationem uirginum potuisset quidem suadere, ut honestam rem, non autem debuit docere hoc pertinere ad Christianam perfectionem, satis ridendo errore, Nonne Germani possunt esse Christiani, nihil obsistente paraclete uero, si Euangelium Christi suscipiunt, etiam si uirgines suas non uelent? Sed ita oportet ineptire, etiam optimos & sapientissimos uiros, qui se non continent in sana doctrina domini nostri Iesu Christi, sed credunt omni spiritui.

IN CAPVT TERTIVM.

Præterea ut alia taceam, perfectio est Tertulliano, nunc non nubere, & cum non satis recte sentiat de primo Christianorum coniugio, in quo tamen ipse erat, secundas nuptias ut adulteria contra Apostolum Paulum damnat, Lege librum eius de exhortatione castitatis, & librum de monogamia. Si, inquit, Christus abstulit quod Moses præcepit (nempe diuortium) quia ab initio non fuit sic, nec sic ideo ab alia uirtute reputabitur uenisse Christus, cur non et paracletus (Montanicum dicit) abstulerit, quod Paulus indulget (nempe secundum coniugium) quia & secundum matrimonium ab initio non fuit, nec ideo suspectus habendus sit, quasi spiritus alienus, tantum ut deo & Christo dignum sit quod superducitur? Regnavit duritia cordis usque ad Christum, regnaverit & infirmitas carnis usque ad paracletum, Nova lex abstulit repudium, habuit quod auferret, nova prophetia (intellige Montani) secundum matrimonium, non minus repudio prioris. Quæ ergo nunc hæresis, si secundas nuptias, ut illicitas, iuxta adulterium iudicamus? Qui potest capere capiat, quando habemus liberi arbitrij potestatem, bonum enim & malum positum est ante nos, ad utrum uoluerimus extendamus manum, Non auferimus nuptias, sed temperamus, sicut non auferimus cibos, sed temperando ieiunamus; Aliud est legem non nubendi ponere, aliud est modum nubendi statuere &c. Hæc ille.

Vbi uides, tunc quosdam fortiter huic hæresi re-
clamasse,

EPISTOLAE AD CORIN.

reclamasse, quemadmodum et Hieronymo reclama-
tum est, qui quamuis soleat multis occupationibus,
subinde dicere, sese non damnare coniugia, ne secun-
da quidem uel tertia, tantum uirginitatis & cali-
batus laudare merita, tamen quid aliud saepe agit,
maxime contra Iouinianum, corradens undiq; testi-
monia, etiam ethnicorum, & abutens scripturis, sa-
pe etiam ineptissime argumentatus?

Deniq; & haec dicit Tertullianus, Prime nuptiae
ex eo constant quod est stuprum, Gratus esto, si semel
tibi deus indulget nubere, gratus enim eris si iterum
indulgesse tibi nescias, Item, Qui uiderit mulierem ad
concupiscendam eam, iam mechatus est cum ea in
corde suo, Qui autem ad ducendum uiderit, minus
par fecit, quid si etiam duxerit? quod non faceret
nisi ad ducendum concupisset, nisi potest duci uxor,
quam & si non uideris, at concupieris saltem, cum
ipsam ducere ceperis &c.

Quo spectant ista, nisi ut Tertullianus etiam ex
primo coniugio faciat adulterium coram deo?

Haec quoq; eius sententia est, Paracletum in hoc
quoq; esse aduocatum, quod praedicat primas nuptias,
qui potuisset praedicare nullas, si intelligas quae Chri-
stus uelit &c.

Quasi uero Christus nullas uelit nuptias, aut qua-
si spiritus sanctus possit aliter uel aliud praedicare
quam Christus uelit? quanto rectius dixit Paulus,
non paracletum aut spiritum sanctum esse, sed spiri-

IN CAPVT TERTIVM.

tus erroris & doctrinas demoniorum, quæ prohibent nubere, Contra hoc spiritus sancti in Paulo testimonium, quid opus est impie argumentari & scripturis abuti, & ueritatem spiritu Montanico negare?

Con= Ad hæc Tertullianus, ex consuetudinibus recer= suctu = ptis, in libro de corona militis, facit leges Christia= do. nis, etiam si talia patrocinium non habeant ex uerbo dei, Et tamen nunc possumus esse Christiani, etiam si non ut olim, baptizatis ad gustandum prebeatur lac & mel, & deinde per totam Hebdomadam à balneis abstinenceatur, etiam si non ante lucanis catibus sumamus eucharistiam, etiam si non nefas ducamus dominica die & intra pascha & pentecosten ieiunare, & geniculis adorare, etiam si non omnes res nostras, & motum, & actiones cruce signemus. Si talia pro legibus seruanda sunt, quæ ipse tamen fatetur in uerbo dei non haberi, faciunt iam contra leges, & Christiani non sunt, qui hæc non obseruant.

Sed unde conuincas, nos talia non obseruantes, non esse Christianos? unde credemustibi hoc asserenti? Ex Tertulliano? Quando præceptum est tibi, ut Tertullianum audias? Nonne audisti, etiam si angelus è coelo, aut etiam nos Apostoli aliud Euangelizemus, præter id quod accepistis, sit anathema?

Consuetudo quæ legi diuinæ et Euangelio non aduersatur, hoc est, quam licet Christianis bona conscientia seruare, seruanda quidem est, ne simus alijs
scian

EPISTOLAE AD CORIN.

scandalo, aut contemnendo sinus alia mali occasio, aut impediamus bonum quod illa consuetudine curatur, sed ex ea non sunt faciendi conscientiarum laquei, ut Tertullianus sæpe solet, dum spiritum sanctū ad hoc datum conatur probare, ut quæ Christianis sunt ad obseruandum libera, faceret necessaria, quæ admodum & in prædicto libro de corona militis, ex consilio Pauli. 1. Corin. 7. fere facit præceptum diuinum, propterea quod Paulus habet spiritum dei. Itaq; inquit consilium & dictum Pauli, diuini iam præcepti instar obtinuit, de rationis diuinæ patrocinio.

Cur interim ista cæcitas? nemo indignetur mihi, quasi uiris doctis obtrectem, habeant suam auctoritatem, habeant per me omnia, quæ aliquis eis tribuere potest, sed nõ eleuent uerbi dei auctoritatem. Cur interim inquam ista cæcitas, non uidet ista Pauli uerba ob oculos posita, Melius est nubere quam uri, Virgo si nupsit non peccauit, Viduus si nupsit non peccauit, Non uolo uobis iniicere laqueum, Unusquisq; habet suum donum à deo &c?

Credo illas cerimonias, de quibus scribit quandoq; Tertullianus, nõ fuisse tunc omnium Christianorum, sed insanorum Montanicorum, in quibus ipse non erat postremus, Solem enim heretici & sectarij specie obseruantiarum sese sulto mundo uenditare, quando ipsis spiritus sancti uerbo contradicitur, & ipsa sua per uerbum dei tueri, nõ possunt. Non fallor,
quia

IN CAPVT TERTIVM.

quia Appollonius de Montano sic scribit. Hic est qui docuit nuptias solui, & qui iciuniorum leges imposuit primus, lege Histo. eccle, libro. 5. cap. 18. Vides quam tunc accusarim sancti uiri, quæ nunc ut sanctissima defendimus, sed ab hæreticis pessimis accepta, ut alia contra gratiam dei & libertatem spiritus, secundum prophetiam .1. Timo. 4.

Quanto rectius Augustinus dixit de Baptismo paruulorū, id quod repetitur in decretis canonicis Dist. 8. cap. Qui contempta, Qui inquit contempta ueritate præsumit consuetudinem sequi, aut circa fratres inuidus est & malignus, quibus ueritas reuelatur, aut circa deum ingratus est, cuius inspiratione ecclesia instruitur. Nam dominus in Euangelio, Ego inquit sum ueritas, non dixit, ego sum consuetudo. Itaq; ueritate manifestata cedat consuetudo ueritati. Hæc ille.

Falsum itaq; est, quod spiritus sanctus uenerit, alias leges facere, qui uenit, ut testimonium perhiberet de Christo, quemadmodum Christus dixit, Ille testimonium perhibebit de me. Ille me clarificabit.

Verum hæc de Tertulliano, qui ut cruditus sit, tamen contra Christum nobis nihil præscribere debet, quacunq; etiam religionis specie.

Mille
anni
Tertul
liani.

Tacco nunc de mille annis, in quibus ait sanctos pro meritis maturius uel tardius, resurrecturos, & regnatos super hanc terram, ante extremi iudicij conflagrationem, antequam demutentur in nouissimo die in

EPISTOLAE AD CORIN.

dic in angelicam (ut ait) substantiam, ut per illud incorruptelae superindumentum, transferantur à tereno in caeleste regnum &c. quae legis libro .3. aduersus Marcionem.

Et tamen hunc Tertullianum, sanctus Cyprianus, insignis Episcopus & Christi martyr, uocauit magistrum suum, dicens, quoties postulare à puero suo Tertulliani scripta ad legendum, Da mihi magistrū. Sed nos eo iudicio omnes doctores & libros, qui non sunt in canone scripturae, legere deberemus quo iudicio Cyprianus Tertullianum legebat, Magistrum enim uocabat, ex quo aliquid discere potuit, errores uero non probabat, id quod Cypriani scripta etiam me tacente fatentur.

Omnia probate etc.

Si itaq; ex Tertulliano, suscipis humana coram deo merita, & liberum illud arbitrium, ex Philosophia, non ex fide Christiana receptum, suscipe etiam Montanici spiritus errorem, secundas nuptias esse adulteria, peccatū esse si queras uxorem, etiam per primas nuptias, omnes ecclesiae consuetudines esse leges dei aeternas, consilium Pauli instar habere praeccepti diuini, contra eius uerba dicentis, de uirginibus praecceptum domini non habeo, sed consilium do. Suscipe deniq; etiam mille illos annos, & carnale illud regnum sanctorum, post resurrectionem non uno anno complendam in terris, antequam fiant angelis similes in nouissimo die.

Cur clamamus, doctores, doctores, doctores, & nō
conti.

IN CAPVT TERTIVM.

continemus nos inter præscripta uerbi dei & fidei Christianæ? Periculum amamus, ideo perimus in illo id est, doctrinis humanis committimus nostram salutem, & amittimus uerbum dei, sine quo salui esse nõ possumus, Hinc fit ut ligna, fœnum, stipulam, quæ doctores sæpe ædificauerunt super fundamentum Christum, suscipiamus pro auro, argento & lapidibus preciosis.

Sed quando ita cœpimus, uideamus etiam quorundam aliorum ecclesiasticorum doctorum crassos errores, quos uel ipsi postea, aut alij, secundum scripturam sacram emendauerunt aut etiam damnauerunt.

Ireneus = Ireneus, qui floruisse uidetur ante Tertullianum, us. nam proxime dicitur uixisse temporibus Apostolorum, ita ut iuuenis uiderit Polycarpum Ioannis Apostoli discipulum, hic in libro suo quarto, tantum tribuit libero hominis arbitrio, ut nõ solum ad operandum, sed etiam ad credendum, dicat hominem per

Error naturam habere liberam facultatem, esseq; fidem maximam Christianam humanũ opus, quod pro libitu tuo possis uel facere uel non facere, & ita salutem æternam Nã fit esse in manu tua.

des nõ Si inquit tradideris deo quod est tuum, id est fidẽ est hu- in eum & subiectionem, percipies eius artem, et eris manu perfectum opus dei &c. Et rursus, Non tantum in opus quit in operibus, sed etiam in fide liberum & suæ &c. potestatis arbitrium, homini seruaui dominus dicẽs.

Secundum

EPISTOLAE AD CORIN.

Secundum fidem tuam fiat tibi, propriam fidem hominis ostendens, quoniam propriam suam habet sententiam. Et iterum, Omnia suntabilia credenti, & Vade, sicut credidisti fiat tibi, Et omnia talia, suae potestatis secundum fidem ostendunt hominem, Et propter hoc is qui credit ei habet uitam aeternam, qui autem non credit filio non habet uitam aeternam, sed ira dei manebit super ipsum. Secundum hanc igitur rationem, & suum proprium ostendens dominus, & sui arbitrij & suae potestatis hominem significans, dicebat ad Ierusalem. Quoties uolui congregare 2c.

Ex quibus uerbis uides quid Irenaeus, & sine dubio alij tunc, dum nimium tribuunt libero arbitrio, senserint, nempe etiam fidem in Christum, esse in potestate nostra, Mirum, si non ex sacris literis, quod non ex suis tentationibus potuerint discere, quid homo ex se possit, quam enim non sit fides in potestate nostra, docent in primis desperationis & infidelitatis tentationes, ut taceam, quod non uideo, quomodo sint Christiani, aut fidem Christianam uere habeant, qui ignorant qua ratione fidem acceperint.

Fides, ut ait Paulus, est ex auditu, auditus autem per uerbum dei, uerbum autem dei siue Christi Euangelium non inuenitur in nostra ratione aut libero arbitrio, sed fuit ab aeterno in deo absconditum, ut dicitur Ro. ult. nunc autem per illud reuelantur, ut dicitur, 1. Cor. 2. quae nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt, Et Christus dicit

IN CAPVT TERTIVM.

dicit, filium nemo nouit nisi pater, & patrem nemo nouit nisi filius, & cui uoluerit filius reuelare, Tu scilicet poteris credere quod non nosti, in illud sperare, quod egregie cum omnibus hominibus ignoras, per naturæ tuæ cæcitatē? Nonne Paulus dixit .2. Tess. 3. Non omnium est fides, sed fidelis est dominus &c?

At dicis. Esto nemo credere possit sine uerbo Euangelij audito, tamen quando et ubi uerbum prædicatur, potest libero arbitrio quilibet uel suscipere uel contemnere uerbum, id est, uel credere uel non credere, Respondeo, ne hoc quidem uerum est, quamuis ex hoc ipso deberes agnoscere, fidem esse non in hominis arbitrio, quando eam habere non licet nisi deus offerat suum uerbum.

Non possunt credere ad quos non uenit Euangelium, neq; omnes qui audiunt Euangelium, non dico credunt, sed credere possunt Euangelio, nisi spiritus sanctus det illis ut credant, Nemo enim, inquit Christus, uenit ad me, nisi pater meus, qui misit me, traxerit eum, & Nemo uenit ad patrem nisi per me, Non credet quisq; sua natura, sed tantum nouerit patrem cui uoluerit filius patrem reuelare, Et Ioan. 10. negat phariseos quamuis audientes ex ipso Christo uerbum, posse credere, id quod soli possum electi, quibus deus ante constitutionem mundi statuit dare fidem. Vos inquit non creditis, quia non estis ex ouibus meis, quemadmodum dicebam uobis, Oues meæ uocem meam audiunt etc.

EPISTOLAE AD CORIN.

audiunt &c. Et cap. 3. Quare loquelam meam non agnoscitis? quia non potestis audire sermonem meum, non dicit, quia non uultis, sed quia non potestis.

Quos ego hic debeo audire, Christum ne, an liberi arbitrij assertores, etiam illos qui dicunt fidem esse in potestate nostra?

Et rursus ait. Si ueritatem dico, quare non creditis mihi? Qui ex Deo est, uerba Dei audit, propterea uos non auditis, quia ex Deo non estis. Et quid aliud dicit Iohan. 6. quam fidem esse uitam aeternam, & hanc fidem à se dari, non in nostro arbitrio & ratione inueniri, immo ratio ibi potius dicit. Durus est hic sermo, quis potest eum audire? Sic ait Christus. Opere mini non cibum qui perit, sed qui permanet in uitam aeternam, quem filius hominis dabit uobis. Hoc est opus Dei, ut credatis in eum, quem ille misit &c.

Ergo Paulus Tit. 1. uocat fidem electorum Dei, Et ad Philip. 1. dicit. Vobis donatum est pro Christo, non solum ut credatis in eum, uerum etiam ut pro illo patiamini. Et Ephe. 1. non dicit, Qui credimus ex nostræ potestatis arbitrio, sed qui credimus secundum efficaciam roboris fortitudinis eius, quam exercuit in Christo, cum suscitaret eum ex mortuis, & sedere fecit eum ad dexteram suam in coelestibus, supra omnem principatum &c.

Ecce eadem potentia et efficacia Dei efficitur in nobis quod credimus, qua affectum est, ut resuscitaretur

O Christus

IN CAPVT TERTIVM.

Christus à mortuis, & acciperet omnem potestatem, in cœlo & in terra. Quanta igitur insania est & blasphemia, dicere hanc potentiam inesse uiribus & arbitrio humano, & stercore nostra comparare robori diuino?

**Augu-
stinus.** Et tamen hoc fecit Irenæus, licet per errorem, & hic error perdurauit apud multos, qui eum docuerunt & defenderunt, usq; ad Augustinum, qui & ipse hoc asseruit & scripsit, non semel in suis libris, ne & hunc clamor errare non potuisse, Grauis sine dubio est error, quando non solum erratur, sed etiam error pro ueritate defenditur.

Sed hoc fefellit sanctos & bonos uiros, quod & nos, usq; ad hæc tempora, nempe quod suscipiebant illa, quæ per manus tradita fuerant à præcessoribus, & non iudicabant quædam, num fidei & uerbo Dei conuenirent. Ideo suscitauit Deus illis hæreses, ut uerbum suum ostenderet, maiori cura & puritate esse curandum electis, & non sequendam autoritatem hominum, ut cunq; sanctorum, aut martyrum, in rebus fidei, sed solum Dei uerbum, quo Ecclesia nascitur & proficit sine quo Ecclesia Christi esse non potest, ne clamor Ecclesia, Ecclesia.

Non Ecclesia Dei, sed Synagoga Satanae est, non dico quæ errat, nam hoc etiam accidit electis, sed quæ admonita, non cedit manifesto uerbo Dei. Huic uerbo nulla autoritas, ne angelorum quidem, nulla consuetudo, nulla temporum præscriptio præferenda est.

Sic itaq;

EPISTOLAE AD CORIN.

Sic itaq; & in hac causa accidit, quando etiam, ut dixi, Augustinus hunc errorem scripserat, Nondum boni uiri audierant Pelagianos, quibus tamen, licet non uolentes, aperuerunt blasphemandi ansam. Suscitauit itaq; Deus, sine dubio per Satanam, Pelagium hæreticum, ut mundaret aream suam ab his paleis.

Ibi cœpit in totum gratia Dei negari, non secundum nomen quidem, sed secundum rem, & omnia tribui libero arbitrio, quam sententiam aures electorum, utcunq; in quibusdam errent, ferre non possunt. Hic fortiter reclamatum est Pelagio, maxime ab Augustino.

Sed quid peccauit Pelagius, si uerum est quod antea Irenæus, & tunc Augustinus scripserat, & sine dubio multi docuerant, nempe fidem Christianam esse in arbitrio & potestate nostra? Concesso enim, quod homo suo arbitrio & uiribus credere potest, addam tantum hoc unum Christi uerbum, Omnia sunt possible credenti, & uicerit Pelagius. Credere potes tuo arbitrio, & ubi credis, potes omnia, quid ergo erit opus gratia Dei?

Quid uero Augustinus, ista Pelagianica tentatione profecerit, quis non uidet in eius de gratia scriptis, quæ postea adidit, quæ sola puriora sunt reliquis eius scriptis, & ob quæ sola, merito omnibus alijs doctõribus præfertur, in quibus omnia gratiæ Dei tribuit, non negans tamen liberum arbitrium, sed relinquens ei nescio quid.

IN CAPVT TERTIVM.

Liberum arbitrium, ait, non potest sine gratia aliquid, nisi peccare, cum gratia autem uult bonum & potest bonum, hoc est, per se nihi boni potest, aut uult, per Deum autem potest & uult tantum boni, quantum Deus uoluerit & dederit, ut uelit & possit.

Quam sententiam quis nisi impius negaret? ne se per Augustinum inflent hodie liberi arbitrij assertores, Quis enim diceret, Deum non dare suis electis bonum uelle & posse, quantum ipse uoluerit? Sed quando hoc non faciunt uiribus & arbitrio humano, sed diuino, abolendum esset uocabulum liberum arbitrium, aut soli Deo tribuendum, nam per se, ista uox,

Augu- nullis quam Pelagianis commodior est.

stinus Vt autem uideas istam Irenæi sententiam, quam suum & Augustinus sepe scripserat, non solum, ut dixi, à Irenæi sacris literis esse damnatam, sed etiam ab illis, qui Pelagianum damnarunt, subscribam quedam uerba Augustini, suam ipsius sententiam recantantis. Sic enim ait erro- li. 1. retract. c. 9. Voluntatem quidem habemus, sed nitem, si ipsa per gratiam Dei liberetur à seruitute, qua facta quo diuina est serua peccati, & ut uitia superet adiunctur, xerunt, recte pieq; uiui non potest à mortalibus. Et hoc diuini fidem num beneficium quo liberatur, nisi eam præueniret, esse o- iam meritis eius daretur, & non esset gratia, que pus no utiq; gratis datur.

strum, Et c. 10. Quod uero, inquit, dixi, lumen illud Christi damnatum, non irrationalium animalium oculos pascit, sed pura nit.

EPISTOLAE AD CORIN.

pura corda eorum, qui Deo credunt, & ab amore uisibilium rerum & temporalium, se ad eius præcepta implenda conuertunt, quod omnes homines possunt si uelint, non existunt noui heretici Pelagiani, secundum eos esse dictum, Verum est enim omnino, omnes homines hoc posse si uelint, sed præparatur uoluntas à Domino, & tantum augetur munere charitatis, ut possint.

Et c. 15. Corporea diligendo peccamus, quia spiritualia diligere, & iusticia iubemur, & natura possumus, & tunc in genere nostro optimi & beatissimi sumus. Vbi queri potest, cur natura & non gratia potius dixerim. Sed contra Manichæos de natura questio uersabatur. Et utiq; id agitur gratia, ut sanata natura, quod uitiata non potest, possit, per eum, qui uenit querere & saluum facere quod perierat.

Et cap. 1. Dixi beate uiuere, esse uiuere secundum id, quod in homine est optimum, optimum autem esse mentem siue rationem. Hoc quidem uerum est. Nam quantum attinet ad hominis naturam, nihil est in eo melius, quam mens & ratio, sed non secundum ipsam debet uiuere, qui beate uult uiuere, alioqui secundum hominem uiuit, cum secundum Deum uiuendum sit, ut possit ad beatitudinem peruenire, propter quam consequendam, non seipsa debet esse contenta, sed Deo mens nostra subdenda est. Similiter dixi. In mente arbitror summum esse hominis bonum, uerius dixissem, In Deo, Ipso enim mens frui-

IN CAPVT TERTIVM.

tur, ut beata sit, tanquam summo bono suo.

Et cap. 3. Dissplicet, inquit, quod philosophos non uera pietate præditos, dixi uirtutis luce fulsisse. Et cap. 22. Dixi in potestate hominis esse, mutare in melius uoluntatem, sed ea potestas nulla est, nisi à Deo detur, de quo dictum est, Dedit eis potestatem filios Dei fieri. Cum enim hoc sit in potestate nostra, quod cum uolumus facimus, nihil tam in potestate, quam ipsa uoluntas est, sed præparatur uoluntas à Domino, eo modo ergo dat potestatem. Sic intelligendum est, quod & dixi postea. In nostra potestate esse, ut uel inferi bonitate Dei, uel excidii eius seueritate mereamur, quia in potestate nostra non est, nisi quod nostram sequitur uoluntatem, que cum fortis & potens præparatur à Domino, facile fit opus pietatis, etiam quod difficile atque impossibile fuit.

Et præterea cap. 23. ita scribit. Item disputans, quid elegerit Deus in nondum nato, cui dixit seruiturum esse maiorem, & quid in eodem maiore nondum nato reprobauerit, secundum illud longe post prolutum. Iacob dilexi & Esau odio habui, ad hoc perduxit ratiocinationem, ut dicerem, Non ergo elegit Deus opera cuiusquam in præscientia, que ipse daturus est, sed fidem elegit in præscientia, ut quem sibi crediturum esse præsciuit, ipsum elegerit, cui spiritum sanctum daret, ut bona operando, etiam uitam æternam consequeretur, Nondum diligentius
 quasiue

EPISTOLAE AD CORIN.

quæsiueram, nec adhuc inueneram, qualis sit electio gratiæ, de qua idem Apostolus. Reliquiæ per electionem gratiæ saluæ factæ sunt, quæ utique non est gratia, si eam merita ulla præcedant, ne iam quod datur, non secundum gratiam, sed secundum debitum reddatur potius meritis quam donetur.

Proinde quod continuo dixi, Dicit enim idem Apostolus, Idem Deus qui operatur omnia in omnibus, nusquam autem dictum est, Deus credit omnia in omnibus, ac deinde subiunxi, Quod ergo credimus nostrum est, quod autem bonum operamur illius est, qui credentibus dat spiritum sanctum, profecto non dicerem, si iam scirem etiam ipsam fidem inter Dei munera reperiri, quæ dantur in eodem spiritu. Vtrunq; ergo nostrum est propter arbitrium uoluntatis, & utrunq; tamen datum est per spiritum fidei & charitatis, Neq; enim sola charitas, sed charitas cum fide, à Deo patre & Domino nostro Ihesu Christo.

Et quod paulo post dixi. Nostrum est enim credere & uelle, illius autem dare credentibus & uolentibus facultatem bene operandi, per spiritum sanctum, per quem charitas diffunditur in cordibus nostris, uerum est quidem, sed eadem regula, & utrumque ipsius est, quia ipsa præparat uoluntatem, in utrumque nostrum, quia non fit nisi uolentibus nobis.

IN CAPVT TERTIVM.

Ac per hoc, quod etiam postea dixi. Quia neque uelle possumus nisi uocemur, & cum post uocationem uoluerimus, non sufficit uoluntas nostra & cursus noster, nisi Deus & uires currentibus prebeat & perducatur quo uocat, Ac deinde subiunxi. Manifestum est ergo, non uolentis neque currentis, sed misereantis Dei esse quod bene operamur, omnino uerissimum est.

Sed parum de ipsa uocatione differui, quæ sit secundum propositum Dei. Non enim omnium, qui uocantur talis est, sed tantum electorum. Itaque quod paulo post dixi. Sicut enim in his quos elegit Deus, non opera, sed fides inchoat meritum, ut per manus Dei bene operentur, sic in his quos damnat, infidelitas & impietas inchoat meritum pænæ, ut per ipsam penam etiam male operentur, uerissime dixi, sed fidei meritum, etiam ipsum esse donum Dei, nec putauit querendum esse, nec dixi.

Et alio loco. Cuius enim miseretur inquam, facit eum bene operari, & quem obdurat, relinquit eum ut mala operetur. Sed & illa misericordia, præcedenti merito fidei tribuitur, & ista obduratio præcedenti impietati. Quod quidem uerum est, sed adhuc querendum erat, utrum & meritum fidei, misericordiam Dei præueniat, id est, utrum ista misericordia ideo tantummodo fiat in homine, quia fidelis est, an etiam facta fuerit ut fidelis esset, Legimus enim dicente Apostolo. Misericordiam consecutus sum, ut fidelis

EPISTOLAE AD CORIN.

fidelis essem, non ait, quia fidelis eram, Fideli ergo datur quidem, sed data est etiam ut esset fidelis.

Rectissime itaq; alio loco dixi. Quoniam si non ex operibus, sed misericordia Dei, & uocamur ut credamus, & credentibus praestatur, ut bene operemur, non est gentibus inuidenda ista misericordia, quamuis ibi minus diligenter de illa, quae per Dei propositum fit, uocatione tractauerim.

Haec omnia ex Augustino libens recitauit, ut uideat condemnasse eum suam & Irenaei & sine dubio aliorum, quae durauerat per tanta tempora, sententiam, quam diximus, quae interim per errorem sustinebatur, sustineri autem à pijs ultra non potuit, quando per hanc impius Pelagius blasphemabat Dei gratiam, qua sola saluamur, ibi tum oportebat per diem uerbi Dei, & ignem istum tribulationis Pelagianicae, exuri & perire, non tam scenum & stipulam, quam magnum lignum Irenaei & aliorum, Impius enim error erat, nisi Deus omnia ferret in suis electis, qui tamen horrendo suo iudicio, per errores electorum, finit impios perire, Nam errores sanctorum potius sequi uolunt, quam uerbum Dei, quod illos errores damnat, & exurit in salutem credentium. Sed pergamus. Cypri

Cyprianus, ille Episcopus eloquentissimus, & anus martyr Deo dignissimus, nonne cum tota sua Ecclesia & multis Episcopis, grauer errauit, docens & reba defendens, quasi ex scripturis, rebaptizationem, qui ptisa quam facile saepe alios potuit facere hereticos & tione.

IN CAPVT TERIVM.

Schismaticos, & ab Ecclesia alienos, tam facile ab alijs potuiffet in hac parte haberi.

Quan uero non ferendus hic error fit fidelibus, qui tamen hodie instauratur à quibusdam, non opus est me monitore, si quis legere uoluerit, quæ sanctissime scripsit diuus Augustinus, contra rebaptizatores Donatistas, non uno libro.

Verum opere precium est uidere, quibus scripturis, Cyprianus errorem suum cum alijs defenderit, ut uideas etiam, quam non tutum sit, committere nos sanctorum uirorum expositionibus, quibus interpretati sunt scripturas, nisi uelimus aut possimus iudicare, secundum illud Pauli. Omnia probate, quod bonum est tenete, quando etiam ipsi sancti uiri, in quorum numero, sine dubio est Cyprianus, ex scripturis male interpretatis, tam ridicule possunt defendere errorem & seducere.

Me, inquit ex Hieremia, dereliquerunt fontem aque uiuæ, & foderunt sibi cisternas dissipatas. Et ex prouerbijis. Ab aqua aliena abstinete. Sic enim ipse legit, nescio ex qua translatione.

Pro- Quid hæc quæso ad aquam baptismi Christi? Ne-
 pter que uero loquitur de hæreticis, qui negent baptismum
 malum Christi, & faciant aliud, ut necesse sit eis obijcere
 mini- cisternas dissipatas & aquam alienam, aut qui aliter
 baptizent

EPISTOLAE AD CORIN.

baptizent quam institutum est à Christo, sed de his, quos qui baptizantur habent pro ministris Christi, utcumque in quibusdam errent, & ab alijs recte sentientibus dissentiant, ijs qui baptizantur ignorantibus, apud quos est confessio sanctæ trinitatis, confessio Christi, confessio omnium articulorum fidei, quemadmodum uidetur, & talis de baptismo doctrina, quod qui baptizantur, baptizantur per Christum in Christum, hoc est, nomine Dei, ut per Christum sint filij Dei.

strum,
qui
cogni-
tus ab
ijcitur
non ab
ijcien-
dū bo-
num
Chri-
sti ba-
ptisma

Tale baptisma repeti, & per secundum aboleri, est impium, & est irritatio non tam illius quod fecit minister, quam illius quod instituit Christus. Illi enim ministri, à sua Ecclesia habentur pro fidelibus Christi ministris, quæ Ecclesia ab eis accipit, ut à Dei ministris, baptisma non hominis, sed Dei, id est, Domini nostri ihesu Christi.

Esto, postea abijciantur ministri, non tamen abijcitur fides in Christum, quam prædicauerunt, aut baptisma Christi, quod non nomine suo, sed nomine Christi siue nomine sanctæ trinitatis tradiderunt. Ministros quidem illos qui deprehensum suum errorem corrigere nolunt, amittit Ecclesia illa, non tamen amittit, quod recte ex doctrina illorum credidit, & baptisma quod recte per illos suscepit, Voluit enim non in illos, sed in Christum baptizari.

Siquidem

IN CAPVT TERTIVM.

Chri- Siquidem Christus, ut ipse prædicat Euangelium,
stus ut oues enim Christi, non hominum, sed sui pastoris, id
per mi est, Christi uocem audiunt, ita etiam ipse baptizat,
nistrū per quemcunq; ministrum publicum uerbi Dei, etiam
prædi per Iudam traditorē, nisi putes illos male credidisse,
cat ita qui crediderunt per Iudam prædicantem regnū Dei,
etiam & curantem languores atq; eijcientem dæmonia, non
ipse sa in nomine suo, sed in nomine Christi, et tamen hic erat
cramē diabolus, ut dicit Christus, Iohan. 6.

ta tra Non lego rebaptizatos, quos impijssimus iste dia-
dit. bolus Iudas, nomine Christi baptizauit, sed lego re-
 baptizatos, qui per sanctissimum Iohannem, quo inter
 natos mulierum non surrexit maior, erant baptizati.
 Siquidem hoc baptisma Iohannis erat, ut Christi præ-
 cursoris, illud autem non Petri uel Iudæ, aut aliorum,
 sed Christi æterni saluatoris, ne quis dicat, quod in
 nomine Pauli sit baptizatus.

Christus enim non uenit per aquam solum, ut Iohan-
 nes, sed per aquam & sanguinem, ipse enim per sese,
 hoc est, spiritu suo licet per uisibile hominis ministe-
 rium baptizat nos, & mundat ab omni peccato per
 aquam suam & sanguinem suum. Christi ergo bap-
 tismus est non hominis, a quocunq; detur, de quo Iohan-
 nes Baptista dicit. Hic est qui baptizat spiritu sancto,
 Et ipse ait. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu
 sancto, non potest introire in regnum Dei.

Renasci qui potest aliquis, ut fiat aliud quam natus
 est, nisi per Deum? quemadmodum Iohan. 1. dicitur.

Qui

EPISTOLAE AD CORIN.

Qui non ex sanguinibus &c. Et renascentiam, ait Christus, non solum per spiritum sanctum fieri, sed etiam per aquam, id est, per aquam & spiritum sanctum, ita enim uult Christus, ne speres aliud baptismum, cum ijs, qui hodie sacramentorum Christi blasphemant institutionem, Quis ergo baptizat etiam per aquam, nisi Christus, qui Deus est? non enim solum suffusio aquæ est, sed etiã regeneratio & renascētia.

Non itaq; tam in hominem ministrum respicio, quam in Christum baptizantem, Non enim potest homo ex se facere quicquam, nisi fuerit ei datum desuper.

Atq; ita etiam loquuntur literæ noui testamenti, Ephe. 5. Christus inquit dilexit Ecclesiam, & tradidit se ipsum pro ea, ut illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in uerbo, ut exhiberet ipsam sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi. sed ut sit sancta & immaculata, Vides quod Christus ipse mundat suam sponsam, etiam aqua.

Et ad Tit. 3. Non ex operibus iusticiæ, quæ fecimus nos, sed secundum misericordiam suam, saluos nos fecit per Lauacrum regenerationis & renouationis spiritus sancti, quem effudit in nos abunde, per Iesum Christum saluatorem nostrum, ut iustificati gratia ipsius, hæredes simus, secundum spem, uitæ æternæ. Lauacrum regenerationis audis, sine dubio non aliud, quam de quo Christus dixit, Nisi quis renatus fuerit

IN CAPVT TERTIVM.

fuerit ex aqua & spiritu sancto &c. & de quo supra Paulus, Mundans eam lauacro aquæ, in uerbo, atq; hoc lauacrum dari dicit, à Deo patre, per Ihesum Christum, ne respicias in homines, aut dubites de efficacia eius.

Sic & Petrus. 1. Epistola capite 3. dicit. In arca Noe octo animæ seruate fuerunt per aquam, cuius figura nunc respondens baptismus, nos quoque saluos reddit, non carnis sordium depositio, sed conscientie bonæ stipulatio ad Deum, per resurrectionem Ihesu Christi, qui est ad dexteram Dei, profectus in cælum, subiectis sibi angelis, & potestatibus, ac uirtutibus, Hic audis baptismum nos saluos facere, contra nostros, qui mentiuntur hodie, baptismum nihil aliud esse, quam externum signum, quo declaremus hominibus, quod sumus ex numero credentium, Certe, secundum Petrum, per baptismum stipulamur cum Deo aeterno pacto, quemadmodum & circumcisio erat signum institutum à Deo non inter homines ipsos, sed inter hominem circumcisum & Deum ipsum, Sic enim ait scriptura. Hoc erit signum inter me & te, & semen tuum post te.

Ne autem respicias in hominem baptizantem, addit Petrus, per resurrectionem Ihesu Christi &c. Satis blasphemiarum audiuius à Monetarijs spiritibus, clamantibus. Aquila scilicet perfusa aliquid ualeret ad salutem, ut consideremus rursus in mundi elementis? quasi uero institutio & uerbum Christi atq;

EPISTOLAE AD CORIN.

sti atq; adeo ipsa Christi resurrectio sit mundi ele-
mentum. Sed hæc non sunt huius instituti.

Hinc, non in Nicolaum, aut Conradum, aut
Paulum, siue Petrum, uel Iudam baptizamur, sed
in Ihesum Christum Dominum nostrum, quemadmo-
dum Paulus ait, Galatas. 3. Omnes filij Dei estis per
fidem in Christo Ihesu. Quicumq; enim baptizati
estis, Christum induistis. Et Romanos. 6. An igno-
ratis, inquit, quod quicumq; baptizati sumus in Chri-
stum Ihesum, in mortem eius baptizati sumus. Con-
sepulti enim sumus una cum illo, per baptismum, in
mortem &c.

An tibi nunc displicet Christus, in quem baptiza-
tus es, quia displicere coepit baptismi minister, ut
cupias iterum baptizari? Dum sollicitus es, ut reba-
ptizeris, & à quo, uide in quem baptizeris, iam enim
antea baptizatus es in Christum, nomine Dei, siue san-
ctæ trinitatis. Nunquid Apollos aut Paulus pro te
crucifixus est, ut incipias gloriari in hominibus? Hie-
remias maledictum dicit, qui confidit in homine &c.
ut qui gloriatur in Domino gloriatur.

Christus iustificat, Christi uocem audio, Chri-
sti sacramenta suscipio, etiamsi incido in ministrum
occulte malum, Occulte malum dico, non quem ne-
mo nouit esse malum, sed de quo ego, qui uolo
sacramenta suscipere, non dubito, non aliud scio,
aut certe non sum aliud persuasus, quam quod
sit minister Christi, quemadmodum supra dixi.

Neg.

IN CAPVT TERTIVM.

Neq; enim qui plantat est aliquid, neq; qui rigat est aliquid, sed qui incrementum dat Deus, qui est agricola, & Christus uitis uera, unde omnes palmites exoriuntur, crescunt & fructum faciunt.

Malus Esto malus seruus sit, de quo legis in Euangelio,
seruus qui accipit pecuniam domini sui, uel triticum, uel oeco-
sed nō nomiam super familiam eius, tamen non accipit ma-
mala lam pecuniam, malum triticum, quia domini est pe-
functio cunia & domini est triticum, dispensatio ei credita
 est, res non sunt eius, sed sunt fructus arboris bonæ,
 Domini nostri ihesu Christi.

Contemno dominum meum, si non uolo suscipere eius dona, ad me missa per quemcunq; seruum. Cur non seruum relinquo domino suo iudicandum, cui stat aut cadit, & non potius ego gaudeo in domino meo, cuius dona per seruum accipio? Ille enim seruus qualis qualis sit, mihi bonus est, quando interim per eum dominus meus dat mihi bona sua, id est, Euangeli-um & sacramenta, seruus enim abit, & ego fruor gaudio & delicijs domini mei, neq; enim quæ serui sunt accepi, sed quæ sunt domini mei, cui gratias ago, quod per seruum miserit, Tu scilicet non acciperes centum aureos, per uilem seruum à principe missos & donatos?

Si uero seruus, cui œconomia concedita est, qui debet distribuere familiæ, in tempore, tritici mensuram, & recte, ut ait Paulus, secare sermonem ueritatis, tanquam frusta panis, pro captu singulorum, si
 inquam

EPISTOLAE AD CORIN.

inquam hic seruus cœperit contemnere aduentum Domini sui, ut dicitur Matth. 25. & percutere conseruos suos, edereq; & bibere cum ebrijs, agnosco pseudo prophetam, agnosco doctrinas demoniorum, & deficio ab eo, ut nunc à Papistis, quos uideo osores & persecutores Euangelij Christi, occisores confessorum Christi, uiros sanguinum.

Nam hunc seruum cognosco ex fructibus suis. Non dico de fructibus, quos fert etiam saepe in bonis seruis humana infirmitas, sed de fructibus pseudoprophetae, siue serui mali, quibus contra suum officium præstat talia, non unde cognoscatur peccator, sed unde cognoscatur malus seruus & pseudopropheta. Ex fructibus inquit eorum, non hominum, sed pseudoprophetarum, cognoscetis eos, Simulant se bonos prophetas siue prædicatores, & facile seducunt eos, qui non habent iudicium spiritus, ut norint quod dictum est, Attendite à falsis prophetis &c. Lupi enim sunt intrinsecus, nam falsa prophetia, id est, prædicatione siue doctrina seducere uolunt, utcumq; uestimentis ouium quasi ornati ueniant.

Contemnunt aduentum Domini, sic enim docent quæ uolunt, non quæ Dominus iussit, quasi non sint reddituri rationem, iudici omnium, sic magnificant humana somnia & ea instant mendacijs suis, quasi uerbum Dei, nihil aliud sit quam fabula, quasi Christus sit aliquis fabulosus Deus, & ociosus.

Hic percutiunt conseruos suos, & edunt & bibunt.

IN CAPVT TERTIVM.

bunt cum ebrijs. Hi sunt fructus eorum, non fructus Domini, Dominus iubet conseruos consolari per uerbum Euangelij, siue per uerbum suum, Isti autem contristant & uulnerant conscientias, & neq; ingrediuntur, neq; alios sinunt ingredi, uenenum enim pro pane offerunt familie commiſſe, id est, traditiones & somnia humana & hereses suas pro uerbo Dei, & resistantibus maledicunt, damna inferunt & mortem optant.

Christus iubet eos quæere non propria commoda, lucra, gloriam, sed salutem ouium, Pasce inquit oues meas, si diligis me, Isti autem edunt & bibunt cum ebrijs, id est, sua quæerunt, hoc est, diuitias, gloriam, uoluptates, tranquillitatem, nihil minus quam alij mundani, Ebrij enim sunt, quia omnia quæerunt, quæ mundi sunt, Dei interim contemptores, quasi non sit uenturum iudicium, Cum his edunt & bibunt, qui eadem cum eis quæerunt, dicentes in corde, Dominus meus moram facit, &c.

Nostri episcopi hodie et clerici, qui se iactant ouium pastores, sunt mundanis hominibus mundaniores, non pastores, sed principes mundi & satrapas agentes, atque adeo gregis deuoratores, curant enim ea solum doceri, unde ipsi ebrij sint cum ebrijs, Euangelium autem salutis æternæ damnant & proscribunt, nihil curantes de reddenda, ubi Dominus uenerit, ratione.

Neq; sectarij nostri, & qui ex nobis exierunt, desinunt maledictam uanam gloriam, quemadmodum mundus.

EPISTOLAE AD CORIN.

mundus, sequi, percutientes & perturbantes hominum conscientias, sacramentarijs suis & alijs opinionibus, absq; ullo iudicis Christi timore, ne non cum ebrio mundo ad breue tempus honorentur, quam enim excusationem habent, qui etiam admoniti resipiscere nolunt?

Ab hoc igitur seruo malo, quem ex fructibus cognosco, agit enim suum nõ domini negocium, seducere me uult, ut ipse in mundo bene habeat, cum diuersum ei Dominus iusserit, ab hoc inquam malo seruo, ubi cum cognouero esse seductorẽ, abstinebo, ne sim particeps eius seductionis, quando Dominus insperato ueniet, & diuidet eum, & ponet partem eius cum hypocritis.

Recte, ait Cyprianus, ergo debes condemnare, & pro nullo habere baptisma, quod a tali, quando talem esse non sciebas accepisti, abijcis seruum, abijce & baptisma, quod per seruum illum accepisti.

Respondeo, Stultum hoc est, ut nihil aliud dicam, Quo commodo, qua salute, propter serui maliciam, ego Domini mei abijcerem bonitatem? quia seruus abijcitur, ego propterea abijcerem, & condemnarem dona Domini mei Iesu Christi, quæ per illum seruum ad me uenerunt? Ego si credidissem in Christum per Euangelium, quod Iudas prædicauit, postea scilicet deberem negare Christum, & Euangelium Christi condemnare, quando iam agnoscerem Iudam diabolum fuisse, traditorem esse, & sibi manum per desperationem consciuisse? Ego ibi dicerem, Christum &

IN CAPVT TERTIVM.

Euangelium, quod ab eo acceperam esse nihil?

Si itaq; de Christo & Euangelio non dubitas, quid dubitas de baptismo? Sicut enim Christus & Euangelium non est proditoris, ita baptismus non est proditoris. Si quid igitur ex serui malicia accepisti, cuome, quod autem Dei & Christi est, noli propter maliciam serui condemnare, Deus tibi dedit sua dona, tua fides ea suscepit, uoluisti enim baptismum Christi accipere, non alium, gratias age datori Deo, De ministro uero, an sit aliquis Iudas, nemo poterit te certificare, nisi fructus uideris, fructus proditoris condemnato & caucto, Impium autem fuerit cum proditore dona Domini, quasi proditoris sint, condemnare.

Hæc omnia, de malo seruo, haud grauatim addidi, ne quis calumniatur, quasi probem Nouatianos, Basilides, Martiales, Nicostratos, & si quos alios Cyprianus, uel propter doctrinam, quæ sit contra fidem, uel propter crimina accusat.

Nam uolo malos seruos, de quibus ante dixi, uitari, ubi cogniti fuerint esse tales, & corrigi nolunt, non tamen damnari eorum sacramenta, quæ interim bona fide ab eis suscipiunt, qui eos pro Ecclesiæ ministris habent, modo inter eos audiatur & doceatur confessio sanctæ trinitatis, confessio humanitatis & diuinitatis Christi, confessio remissionis peccatorum per Christi sanguinem, confessio resurrectionis mortuorum, & uitæ æternæ, per Ihesum Christum Domi-

EPISTOLAE AD CORIN.

num nostrum, quemadmodum Augustinus contra Fulgentium Donatistam dicit. Manichæus baptizari debet, quia nunquam fuit in paradiso, non enim agnoscit trinitatem, nec, sicut uos Donatistæ, de Ecclesia egressus est, &c.

Neq; uero Cyprianus melioribus utitur argumentis & rationibus, quam scripturis, ad probandam re-baptizationem, quæ dicimus, leguntur apud eum libro. 1. epistolarum, epistola. 12.

Oportet, ait, mundari & sanctificari aquam prius à sacerdote, ut possit baptismo suo, peccata hominis qui baptizatur abluere, quia Dominus per Ezechielem dicit. Aspergam super uos aquam mundam, & mundabimini &c. Quomodo autem mundare & sanctificare aquam potest, qui ipse immundus est, & apud quem spiritus sanctus non est? cum dicatur, Omnia quæ tetigerit immundus, immunda erunt, Aut quomodo baptizans dare alteri remissionem peccatorum potest, qui ipse sua peccata deponere extra Ecclesiam non potest? Hæc ille.

Ex quibus uerbis uides, quod etiam sancti uiri tunc dederunt occasionem, ut postea ceremoniæ humane, sacramentis Christi additæ, habitæ sint pro necessarijs, & magnificatæ supra illa, quæ solum oportuit scire de sacramentis.

Necessarium est ita tradere & accipere sacramenta, quemadmodum Christus instituit. Reliqua omnia, quæ non contra rectum usum sacramentorum &

Libere
re ce-
remo-
niæ sa-
ctæ
nunc
sunt
impie,
quasi
auto-
ritate
sancto-
rum.

IN CAPVT TERTIVM.

institutionem Christi fiunt, libera sunt, ut fiant uel non fiant, Docere autem, hæc quæ libera sunt, esse necessaria ad salutem & remissionem peccatorum, & sine quibus non ualeat baptisma, est error & blasphemia.

Nonne impietas est, urgere ut diuinum, quod Deus non præcepit? Nonne mendacium est, si dicam Deum præcepisse quod non præcepit? Si non præcepit, quis mihi, uel tibi, uel Cypriano, uel angelo etiam alicui, dedit potestatem, ut condamus leges, & urgeamus homines, in rebus salutis æternæ, ad ea quæ Deus libera esse uoluit?

Nonne Christus dixit, Matthæi ultimo, Docentes eos seruare quæcumq; præcepi uobis? ut uideas Ecclesiam Apostolicam esse ibi, ubi ex uerbo Apostolorum seruantur ea, quæ Apostoli, Christo præcipiente, docuerunt seruanda, Nam & Paulus cum fiducia dicit. Etiam si angelus e coelo aliud Euangelizet anathema sit.

Eccle. Vetus est illa iactatio, Ecclesia, Ecclesia, Nos sumus Ecclesia, alij non sunt Ecclesia, Nos sumus mundi sancti, alij non sunt mundi, ut interim nescias quam dicant Catho Ecclesiam, Certe Ecclesia apostolica, quæ Christi est, nobis commendata est, de qua si dicere uis, non elama Apo- Ecclesia, Ecclesia, ut ipse nescias quid dicas, sed suis stolica, eam de pinge coloribus, ut non ignoretur, de qua Ecclesia dicas.

Est autem Ecclesia Apostolica, in qua est confessio
Euange

EPISTOLAE AD CORIN.

Euangelij Domini nostri Iesu Christi, quod ipse nobis per Apostolos suos tradidit, ubi docemur seruare quae Christus praecipit, & traditiones humanas non facere necessarias ad nostram salutem, sed eas habere eo loco, quo habuit Christus cum suis Apostolis, hoc est, quasdam posse libere seruari, quasdam uero esse doctrinas demoniorum. Si non haec est descriptio Ecclesiae Apostolicae, ex sacris literis, describe mihi eam aliter.

Omnes itaque Ecclesiae ubicunque in suis locis congregatae, in Christo, debent esse una Ecclesia Apostolica, de qua canimus in Symbolo Niceno, Et unam sanctam Catholicam & Apostolicam Ecclesiam.

Si quid alicubi erroris est, portat Christus interrim nostram ignorantiam, ut reliqua mala nostra, modo simus in fundamento Christo, quemadmodum hic ait Paulus, de doctore Ecclesiae, qui per errorem docet, quae fundamentum Christus sustinere non potest. Ipse inquit saluus fiet. sic tanquam per ignem. Et de infirmis fide, Roma. 14. Deus illum assumpsit, Tu quis es, qui iudicās de alieno famulo? proprio Domino stat aut cadit, imò fulcietur ut stet. Potens est enim Deus efficere ut stet. Et ad Philip. 3. Si quid aliter sentitis, hoc quoque uobis Deus reuelabit.

Vbi uero hoc ipsum erroris Deus, per uerbum suum, reuelauerit, corrigi debet, tunc enim non est amplius excusationi locus, ne participes fiamus illorum, qui agnitam ueritatem Dei conculcant & per-

IN CAPVT TERTIVM.

Sequuntur, sed potius gratias agamus de reuelata ueritate, Nam non sic temeritatem nostram portat Christus, ut sinat se conculcari, & sanguinem suum pollutum duci, quemadmodum portat nostram fragilitatem & ignorantiam, Hic impugnatione ueritatis agnita, facit hereticam Ecclesiam, quæ Christi potuit haberi, dum ignorans errabat, quemadmodum nemo dicit sanctum martyrem Cyprianum hereticum, cum sua Ecclesia fuisse, qui tamen grauius in rebaptizatione errauit, ut antea indicauimus.

Post agnitam itaq; ueritatem & reuelatum errorem, auferri debet à doctrina Euangelij, quod ab hominibus male additum erat, ne nostra Ecclesia habeat humanum uerbum, pro uerbo Christi siue Apostolico, Auferri debet quod Cyprianus, utcunq; sanctus martyr, uerbo Dei addidit, aut contra uerbum ignorans docuit, ut nostra Ecclesia sit Apostolica, non Cyprianica aut Aphricana, Auferri debet quod Papa suis traditionibus & legibus, præter Euangelium, & contra prædicationem Apostolorum, addidit, ut nostra Ecclesia sit in Christo Apostolica, non Papistica, Adimendi sunt errores qui per uerbum agnoscuntur, quos fides in Christum non fert (aliud enim est de ijs, quos charitas fert in alijs rebus ad tempus) ut omnes Ecclesie, quæ Christi nomen agnoscunt, dici recte Apostolicæ possint, atque adeo una Catholica & Apostolica Ecclesia.

Non dubitatio Ecclesiam siue congregationem
Apostolicam

EPISTOLAE AD CORIN.

Apostolicam esse, quam talem inueneris, qualem superius descripsi, etiam si tantum duo aut tres fuerint, secundum illud Christi. Si duo aut tres congregati fuerint in nomine meo, illic in medio sum eorum. Vbi in nomine Christi congregantur homines, ubi Christus ipse est in medio, illic tu dices haereticam esse, aut schismaticam Ecclesiam?

Si quis autem alia ratione dixerit. Nos sumus Ecclesia, uos non estis Ecclesia, interroga eum, quare? & audies Satanae rationes.

Apostolica Ecclesia dicitur, quae Apostolorum habet doctrinam, quae satis superque descripta est in literis noui Testamenti, secundum illud Ephe. 2. Iam non estis hospites & incolae, sed conciuues sanctorum ac domestici Dei, superstructi super fundamentum Apostolorum ac Prophetarum, summo angulari lapide ipso Ihesu Christo, in quo quaecumque structura coagmentatur, ea crescit in templum sanctum in Domino, in quo & uos coaedificamini, in habitaculum Dei in spiritu.

Audis templum Dei & fundamentum, non Papae, Francisci, Cypriani, nostrarum uirium, sed Apostolorum & Prophetarum, Quodnam est hoc fundamentum Apostolorum & Prophetarum, quod ipsi docendo siue predicando, posuerunt, & in quod docuerunt solum esse innitendum? Respondeo, ipse idem qui est summus angularis lapis Iesus Christus, angularis ita fundamentum, ut tamen totam structuram sustineat,

IN CAPVT TERTIVM.

Nam fundamentum aliud nemo, ne angelus quidem caelestis, potest ponere, prater id quod est Christus Iesus, ut supra dictum.

Vbi itaq; audis hanc Petri & aliorum Apostolorum confessionem, recte ex scripturis doceri. Tu es Christus filius Dei uiui, quam reuelat pater coelestis, non caro & sanguis, ibi non dubitato Ecclesiam esse Christi, est enim ibi illud fundamentum Apostolorum & Prophetarum, cui templum Dei, quod credentes sunt, innititur, & augetur iugiter, quemadmodum Christus dixit, Et super petram hanc, quae est, Tu es Christus filius Dei uiui, edificabo Ecclesiam, non Romanam aut Papae, aut Graecam, sed meam, & alibi, Pasce oues, non tuas, sed meas, Pasce, non tuo siue humano uerbo, sed meo. Oues enim meae uocem meam audiunt, Et Paulus Act. 20. Ephesiorum presbyteris. Attendite inquit uobis & cuncto gregi, in quo uos spiritus sanctus posuit Episcopos, ad regendum Ecclesiam, non uestram, sed Dei, non quam uos acquisiistis, sed quam ipse Deus acquisiuit sanguine suo.

Hanc uero Apostolicam Christi Ecclesiam, uocamus etiam Catholicam, id est, uniuersalem, quod omnes ubiq; Ecclesiae, Apostolicae debent esse, immo una simul Apostolica, ut si alicubi ad tempus aberratum est a scopo, non statim clametur, ibi non esse Ecclesiam, & ideo non ualere baptisma quod ibi susceptum est, ut clamauit Cyprianus cum suis Episcopis, ut et nunc clamant

EPISTOLAE AD CORIN.

clamant rebaptizatores contra Papistas, sed per Evangelium Christi emendandus est error, non secundum opinionem aut consuetudinem hominum, sed secundum id quod Prophetae praedixerunt, & sancti Apostoli nobis tradiderunt.

Si qui autem admoniti, ueritatem agnitam, data opera, impugnaverint, frustra se de Ecclesia iactabunt. Nam Catholica Ecclesia, ad quam omnes pertinere debent, quocumq; loco per totum mundum fuerint, non debet esse alia quam Apostolica, id est, quae agnoscat Evangelium, quod sancti Apostoli docuerunt, non doctrinas & traditiones humanas, quas Christus & Apostoli & Prophetae sancti damnauerunt, Sic enim admonuit Paulus, Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Quod si nos ipsi, uel etiam angelus aliquis caelestis, aliud Euangelizet, sit anathema.

Hac obiter, & forte necessario, hoc loco dixi de Ecclesia, ne hoc nomine tibi finas imponi, Illa Ecclesia siue illa congregatio Christi est, quae non hominum, sed Christi pastoris uocem audit, & si in aliquo errauerit, sinit se per eandem pastoris uocem, ut errabunda ovis, reduci, Non enim pendet ab hominibus, sed à Deo patre & Domino Ihesu Christo, Et ideo Apostolica dicitur, quia ita ab Apostolis accipit, Catholica uero, quia in hac omnes debent inueniri, sub uno capite Christo, ne sint in nobis schismata, ne gloriemur de hominibus, dicentes, Ego sum
Pauli,

IN CAPVT TERTIVM.

Pauli, ego Petri, ego Papæ &c. quemadmodum supra diximus, & infra dicemus.

Reuertor igitur ad argumentum sancti martiris Rur= Cypriani. Oportet inquit aquam mundari &c. Non sum de dico hic, quam non liceat his uerbis docere, ne quis putet me calumniari uelle sancti uiri dicta, potius quam monijs candidè interpretari, neq; dico quam non citet pro liberis se, sed contra se illud, Aspergam super uos aquam mundam &c. Nam hæc est sententia, Ego Dominus Deus factæ uester aspergam &c. ut non respicias in sanctificantem sunt alium, quam in Deum, quemadmodum antea de baptis= non li= mo diximus. Sed neq; dico, quam nihil sit ad rem illud. bere, Omnia quæ tetigerit immundus immunda erunt. Quid sed la= enim si minister sit aliquis Iudas, & non ipse immun= quci dus, sed mundissimus Christus baptizet?

consci Hoc solum dico, quod non oportet à sacerdote entia= (quem literæ noui testamenti non sacerdotem, sed mi= rum. nistrum uerbi, & alijs nominibus officium respicien= tibus, uocant) aquam mundari, quæ per se munda est, & absq; peccato, ut creatura Dei bona, Omnia enim munda mundis, Ad baptisandum uero, & ad remissionem peccati, nisi Deus ipse siue Dominus noster Iesus Christus eam sanctificaret, nulla creatura eam sancti= ficare posset.

Sanctificat autem ad baptismum, omnem aquam, Sancti per uerbum suum, quo iubet & instituit baptismum, ficatio Hoc uerbum, hæc iussio & institutio Christi, nisi aquæ, adesset, nihil morarer omnes sanctificationes & cerea monias

EPISTOLAE AD CORIN.

monias ab hominibus additas, quemadmodum neq; has agnoscebant sancti Apostoli baptizantes & baptizari iubentes, ut uides in Actis Apostolorum.

Si libet ceremonias ad aquam addere, sic adde, ut nihil sanctificationis credas per has aquæ accessisse. Non enim est fidelis ministri, docere ex uerbis Cypriani. Oportet mundari & sanctificari aquam prius à sacerdote, ut possit baptismo suo peccata hominis, qui baptizatur, abluere, Quis enim tibi iussit ut sanctifices aquam? aut quomodo potes eam sanctificare, & ita sanctificare, ut ualeat ad remissionem peccatorum, quando tibi hoc à Christo non est præceptum, uel datum, ut facias? Non potest homo accipere quicquam, nisi datum fuerit ei desuper.

Neq; habent Episcopi siue ministri Ecclesiæ aliam sanctificationem, qua sanctificent, quam per uerbum siue Euangelium prædicatum, Qui credit Euangelio Christi, quod prædicant uel docent siue publice omnibus, siue priuatim cupientibus, absolutus est à peccatis, & habet sanctificationem, qui non credit, ligatus est & manet in peccatis suis.

Sed hæc sanctificatio, nimis difficilis est nostris Episcopis, facilius possunt ludere humanis ceremonijs.

Baptizari iussit Christus aqua, non iussit ut tu sanctifices aquam. Ite inquit, prædicate Euangelium omni creaturæ, qui crediderit Euangelio quod prædicatis, & baptizatus fuerit, saluus erit. Audis præceptum, & ne dubites de sanctificatione, addita est promissio, Saluus erit.

Vnde

IN CAPVT TERTIVM.

Vnde ergo facis præceptum, ut dicas, Oportet mundari & sanctificari aquam, prius à sacerdote, &c. An tu putas esse Christianum, docere & defendere, esse necessarium quod non est necessarium, ut percutias & perturbes infirmiorum conscientias, pro quibus Christus mortuus est, dum iudicant non rite baptizatos, qui non sunt baptizati in aqua, ceremonijs illis uexata?

Qui igitur sanctificat aquam, quando aliqua muliercula baptizat, is etiam, nempe Christus, sanctificat aquam, quando Episcopus baptizat, neq; hic melius atq; illa, ubi necessitas postulat, baptizat, nisi tu dicas meliorem esse Christum, qui baptizat per Episcopum, quam illum Christum, qui baptizat per mulierculam, aut meliorem esse Christum, in quem baptizatur per Episcopum, quam illū in quem baptizatur per mulierculam.

At impia argumenta, etiam à sanctis uiris per errorem excogitata, non ex scripturis sumpta, quibus factum est, ut pro necessarijs habeantur, quæ possent esse libera, effecerunt usque ad nostra tempora, ut duret impia rebaptizatio, licet publice ubique prohibeatur, & ministri Ecclesiarum hoc nolint. Siquidem uulgus, ludibrijs illis & pompis ceremoniarum deceptum, non sinit sibi persuaderi, & obtrudunt foemina ministris Ecclesiarum pueros, in necessitate domi baptizatos, negantes quod factum est, ut rebaptizentur pueri. Persuasa enim sunt, ibi meliorem

EPISTOLAE AD CORIN.

liorem esse aquam, meliorem baptizantem, meliorem baptismum.

Ob quam impiam persuasionem, abrogandæ essent aquarum illæ sanctificationes, ne meliores haberentur a stulto vulgo, quam aquæ Iordanis in quibus Christus baptizatus est, aut esset sæpius publice docendum, tales ceremoniarum pompas nihil facere ad baptismum, & erratum esse ab illis, qui has esse necessarias, sine uerbo & mandato Christi, uoluerunt. Non enim populus Dei ab autoritate hominum, sed ab autoritate Dei pendere debet.

Videamus uero & aliud argumentum, siue rationem Cypriani, pro rebaptizatione. Vngi quoque inquit necesse est eum, qui baptizatus sit, ut accepto chrismate, id est, unctione, esse unctus Dei, & habere in se gratiam Christi possit, Porro autem eucharistia, & unde baptizati unguuntur oleum, in altari sanctificatur. Sanctificare autem non potuit olei creaturam, qui nec altare habuit nec Ecclesiam. Vnde nec unctio spiritalis apud hereticos potest esse, cum constet oleum sanctificari & eucharistiam fieri, apud illos omnino non posse, Oleum peccatoris non unget caput meum, id quod ante in Psalmis præmonuit spiritus sanctus, ne quis exorbitans, & à uia ueritatis exerrans, apud hereticos & Christi aduersarios ungeretur, Hæc ille.

Sanctificatio olei, et unctiones.

Vides quid effecerint humanae ceremoniæ, post tempora Apostolorum, nempe, ut pro uerbo Dei & necessa-

IN CAPVT TERTIVM.

necessarijs ad salutem habitæ sint, sine quibus nõ esset remissio peccatorum, non daretur spiritus sanctus.

Certe Cyprianus non est impius, sed Christi confessor, Hæc autem uerba, quæ per errorem docuit, si cum Christo conferantur, sunt impia, Vngi quoque, inquit, necesse est eum, qui baptizatus sit, Non sic docuerunt sancti Apostoli, quia non sic acceperant à Christo, ut possent inueniri fideles ministri siue legati domini sui, Non ergo tibi sic docendum est, si uis gloriari de Apostolica Ecclesia, & de alijs dicere, quod non habent Ecclesiam.

Quando quæso Christus instituit, baptismum non posse absolui, nisi unctio externa addatur? An non uere baptizati sunt illi omnes, de quibus legis in actis Apostolorum, quibus oleum externum non accessit? Quale ergo uerbum est tanti uiri, ungi necesse est baptizatum, cum non sit necesse, non iussum aut institutum à Christo, non doctum aut factum ab Apostolis, non desyderatum ab ijs, qui secundum institutionem Christi, recte & absolute baptizabantur? Quis nobis dedit potestatem condendi leges, ad salutem necessarias, & facere novos fidei articulos, Christo non præcipiente? Si itaq; hæc unctio baptizatorum non est instituta à Christo, aut alioqui mandata, quis non uidet esse mere humanam, & ab hominibus baptismum additam?

Horret Christianus animus audire, quod baptismus qui Christi est, non possit absolui, neq; ualeat, nisi unctio

EPISTOLAE AD CORIN.

unctio addatur, quae hominis est, Hoccine est seruare, quae Christus praecipit? Oportet, ait, nostrum oleum addi, ut ualeat aqua Christi, sed neq; hanc ualere dixerat, nisi a sacerdote aliquo sancto sanctificetur. Si sentiret Cyprianus baptismum ualere absque externa unctione (nam, ne calumniaris, de hac loquitur) non deberet dicere, Vngi necesse est cum, qui baptizatus sit.

Et uide, quod eius uerba plus tribuunt oleo, ab hominibus nulla necessitate addito, quam baptismum a Christo instituto, quo oportet nos baptizari, Ut inquit accepto chrismate, id est, unctione, esse unctus Dei, & gratiam Christi in se habere possit, Nolo hic expendere quale sit, hominum inuento tribuere spiritum sanctum.

Christus non praecipit aut instituit, oportere, uel necesse esse, ut baptizatus ungetur ext. rne, Homines tamen audent sic sentire, Nos sanctificabimus oleum, & docebimus oportere eo ungi baptizatos, alioqui non possunt esse uncti Dei, id est, uere Christiani, & gratiam Christi in se habere. Hoccine traditum & acceptum est ab Ecclesia Apostolica? Est ne hoc contemnere baptismum Christi, praeter oleo humano?

Quasi uero non sit unctus Dei, qui habet unctum illum a patre Ihesum Christum? at hic non per externum oleum habetur, de quo non habemus uerbum Dei, sed per fidem & baptismum, quemadmodum ipse ait. Qui crediderit Euangelio & baptizatus fuerit,

IN CAPVT TERTIVM.

vit, saluus erit, & Paulus. Quotquot baptizati estis, Christum induistis &c. quæ supra diximus.

Neq; prodest si dicas, oleo adesse uerbum Dei, quod secundum Paulum. 1. Timo. 4. Omnis creatura Dei, ut est oleum, bona est, sanctificatur enim per uerbum & orationem. Nam de sanctificatione creature loquitur ibi Paulus, qua non sit sancta creatura, quæ antea sit maledicta, sed qua tibi sancta est ad usum, ne putes te peccare, secundum doctrinas demoniorum, si ea utaris, habes enim uerbum & orationem, Verbum est Euangelium Christi cui credis, Oratio est inuocatio pro accipiendis necessarijs, & gratiarum actio pro acceptis. His duobus quæ apud te sunt, omnia sunt tibi munda, fidelis enim es &c.

Habes uerbum Dei, contra doctrinas demoniorum, quod creatura tibi munda est, iccirco absque peccato licere uesci quocunq; cibo, & habere uxorem, Ideoq; orare potes, id est, ut dictum, petere pro accipiendis, & gratias agere pro acceptis. Oratio enim fidei est, quæ secundum uerbum Dei orat. Non est oratio fidei, quæ uerbum Dei non habet, quia non est certa, quod sit acceptura, neq; potest credere, etiam si accipiat, se aliquid accepisse in salutem, quando interim uoluntatem Dei, quam ex uerbo intelligimus, ignorat.

Hic si tibi libet uti oleo, licet. Est enim creatura Dei bona, ad hoc creata ut percipias cum gratiarum actione, si fidelis es, Habes uerbum Dei, quod creatura

EPISTOLAE AD CORIN.

Creatura bona est, & quod ea uti licet, & ideo utendo non peccas, sed magis oras siue gratias agis, atq; ita ad usum est tibi creatura sancta, quemadmodum uxor tua, ut creatura Dei bona, ad usum est tibi sancta, etiam si ipsa coram Deo sit infidelis, ut dicitur.

1. Cor. 7. Omnia enim munda mundis.

Vescere itaq; oleo in nomine Domini, Aut si placeat, unge etiam oleo tibi pedes, brachia, caput, unge paruulos non baptizatos, unge baptizatos, unge adultos, si aliquis usus aut uoluptas est ita ungi, quemadmodum psalmis ait. Ut exhilaret faciem oleo, quemadmodum in Syria, & alijs calidis regionibus, uel nec sitas uel uoluptas postulat, Nemo prohibet sic uti oleo, nisi forte doctrinae demoniorum.

Præterea licebit etiam uti oleo, pro libera & non necessaria ceremonia, quippe, non præcepta, sicut olim utebantur lacte & melle, quemadmodum Apostoli oleo in Iudæa (ubi ungerendi mos erat uulgatissimus) ungebant infirmos, ut surgerent ab ægitudine liberi, magno miraculo, quæ certe non est unctio illa, quam nunc extremam uocant, & impie necessariam faciunt.

Et tamen non illa unctio Apostolorum sanabat ægrotos, sed oratio fidei, quam faciebant super ægrotum, quemadmodum etiam Iacobus ille scribit suis Iudæis, id est, ut ipse dicit, duodecim tribubus qui sunt in dispersione, Nam non erat instituta à Christo, ut quisquis ungeretur sanus fieret, aut liberaretur à

IN CAPVT TERTIVM.

suis peccatis, sed tantum iussi erant Apostoli, ut languores curarent, non oleo, sed nomine Christi, Ideo liberrime nunc ungebant egrotos, nunc non ungebant, & tamen sanabant eos, Lege acta Apostolorum, & nullum oleum uidebis, ne ex eo quod libere quoad dog; fecerunt Apostoli, facias nobis legem.

His itaq; modis, oleo & unctiōe uti licet, non enim est prohibitum, neq; contra aliquod Dei uerbum, Habes Dei uerbum, quod uti licet, & gratis agere pro usu olei potes.

At si cum Cypriano dicere cœperis, Ungi necesse est cum qui baptizatus sit, ut accepto Chrismate, id est, unctiōe, esse unctus Dei, & gratiam Christi in se habere possit, non habebis uerbum Dei & orationem, per quæ tibi oleum, secundum Pauli uerba sanctificetur. Quodnam uerbum Dei aut institutio Christi iubet, ut ungetur baptizatus, ut dicas, Necesse est ungi baptizatum? Quid si ego dicam. Non est necesse, unde probabis tua contra me, nisi ex coactis scripturis, & ineptis argumentis Cypriani? Aut ubi habes tale uerbum, siue talem Dei promissionem de oleo externo, ut qui ungitur sit unctus Dei, & gratiam Christi in se habeat?

Certe oleum edere potes, oleo ungere & ungi & lucernam fouere potes, ad hunc enim usum creatum est à Deo, ut autem per hoc aliquis fiat unctus Dei, & gratiam Christi in se habeat, non est creatum à Deo, aut mandatum, siue uerbo Dei institutum, Quod autem

EPISTOLAE AD CORIN.

autem non est ex uerbo Dei, & tu interim hoc facis
 necessarium ad salutem, & tam salutiferum, ut sine eo
 aliquis non possit esse unctus Dei, & gratiam Christi
 in se habere, non est ex fide, fides enim est ex auditu,
 auditus autem per uerbum Dei, Quod non est ex fide
 peccatum est, & quod non est ex uerbo Dei menda-
 cium. Quid uero orabis, si non habes uerbum? Non
 ergo sanctificabitur oleum ad hunc usum, per uerbum
 & orationem.

Vt uideas insignem blasphemiam esse, in his beati
 martyris Cypriani uerbis, si non error excusaret, si
 non haec in suis ferret Christus, ut omnia alia mala no-
 stra, si non electis omnia cederent in bonum, Recte
 quidem ille sentiebat de Christo, & tamen haec, de qui-
 bus nunc dicimus, non recte per errorem docebat.

Quo quæso oleo externo rex noster & aternus sa-
 cerdos, Christus unctus est, ad quem dictum. Vnxit te
 Deus Deus tuus oleo laticiae, id est, spiritu sancto,
 qui cor latificat & conscientiam, præ participibus
 tuis? Eodem oleo ununtur Christi participes, unde
 etiam Christi, id est, uncti, siue Christiani, id est, uncti
 eij dicuntur, qua unctioe sunt uncti Dei, non uncti
 alicuius hominis, & habent in se gratiam Christi,
 nempe per spiritum Christi, quo uncti sunt in reges
 & sacerdotes, quam gratiam spiritus sancti habent
 per sanguinem Iesu Christi Domini nostri, quemad-
 modum dicunt, Apoc. 5. Occisus es & redemisti nos
 per sanguinem tuum, & fecisti nos Deo nostro reges

IN CAPVT TERTIVM.

Et sacerdotes, et regnabimus super terram.

Hanc unctionem sancti Apostoli agnoscunt et docent, nullam autem ext. rnam docuerunt addendam baptizato, ut possit esse unctus Dei, et habere in se gratiam Christi. Sic enim ait Paulus. 2. Cor. 1. Qui confirmat nos una uobiscum in Christum, et qui unxit nos Deus est, qui etiam ob signauit nos, deditque arram spiritus in cordibus nostris. Et Eph. 4. Ne contristetis spiritum sanctum Dei, per quem ob signati estis in diem redemptionis. Et ad Titum. 3. Non ex operibus iusticie quae faciebamus nos, sed secundum misericordiam suam saluos nos fecit, per lauacrum regenerationis et renouationis spiritus sancti, quem effudit in nos opulente, per Iesum Christum saluatorem nostrum, ut iustificati illius gratia, haeredes efficermur, iuxta spem, uitae aeternae, Non externum oleum super baptizatos effusum audis, sed oleum illud leticiae spiritus sanctum, quod ad Roma. 14. uocat gaudium in spiritu sancto.

Sic et Iohannes in sua Epistola cap. 2. loquitur. Vos unctionem habetis a sancto illo, et nostis omnia. Unctio quam uos accepistis ab eo, manet in uobis, et non necesse habetis, ut quisquam doceat uos, sed sicut ipsa unctio docet uos de omnibus, et uerax est, et non est mendacium, et sicut docuit uos, manete in ea. Quam dicit unctionem docentem, nisi de qua in Euangelio eius legis. Spiritus ueritatis docebit uos omnem ueritatem. Atque haec unctionem dicit haberi a sancto illo

EPISTOLAE AD CORIN.

cto illo, id est, à sancto sanctorum Christo, omnia sanctificante, ne eam, secundum Cyprianum, expectes ab homine ministro per oleum externum, quod à Christo neq; mandatum, neq; institutum est.

Hac etiam unctione, id est, spiritu sancto olim quotquot placuerunt Deo, Christi, id est, uncti Dei facti sunt, & gratiam Christi in se habuerunt. Qui enim spiritu Dei aguntur hi sunt filij Dei, quod si quis spiritum Christi non habet, ut dicitur Roma. 8. hic non est eius. Atq; ita legis in psalmo, non certe de Papistiis sacerdotibus, ut male citant pro se scripturam, sed de Abraham, Isaac & Iacob, nisi non habeas oculos, ut hoc in psalmo uideas, Nolite inquit tangere Christos meos, id est, quos ego unxi in cordibus spiritu meo, & contra Prophetas meos (qui quod spiritu magistro in corde credunt, ore foris docent) nolite maligne agere. Quo quæso externo oleo erant illi patriarchæ uncti, ut possent esse Christi siue uncti Dei, & Propheta siue prædicatores & doctores sancti?

Itaq; uides, quam inane sit hoc Cypriani argumentum pro rebaptizatione. Vngi necesse est &c. Siue igitur bonum oleum, secundum Cyprianum, à bono ministro, siue malum oleum uel non sanctum, à malo acceperis, siue etiam nullum oleum unquam à ministro baptismi acceperis, non debes rebaptizari, semel secundum institutionem Christi baptizatus. Non enim oleum, ab hominibus excogitatum, confert

IN CAPVT TERTIVM.

aliquid baptismo, à Christo instituto, atq; adeo impia doctrina est, docere hunc ab illo perfici, quasi sine illo non possit baptizatus esse unctus Dei, & habere in se gratiam Christi.

Ideoq; contra Cypriani Oportet, & Necessè est, quod profert ex humana opinione, nos perpetuo clamamus, ex certo uerbo Dei, & Christiana professione. Non oportet, Non est necessè. Vngere licet, Docere autem, quod ungere & ungi necessè est, non licet, Errorem in sanctis suis fert Deus, sancti autem non sunt, qui errorem, ex uerbo Dei agnitum, deserre non uolunt.

Quando uero his unctionum pompis seducitur uulgus, atq; adeo ferè omnes, ut putent necessario requiri unctionem externam, ad perficiendum baptisma, deberet aboleri ista unctio, etiamsi à ministris uerbi pro libera & non necessaria haberetur, ut taceam de illis qui etiamnum, ex capitulo unico, de sacra unctione, ex rationali diuinorum, & ex quibusdam patrum dictis, non ex uerbo Dei, ut diximus, eam publice docent necessariam.

Multa enim facere nobis licet, quæ non debemus docere necessario facienda. Ieiunio feria sexta, quia hoc licet mihi, non autem doceo ieiunandum esse feria sexta, quia hoc mihi non licet, Illud enim libere facio, quia non est mihi prohibitum, hoc autem non debeo, quia non est mihi mandatum, & homines per hoc seducerentur.

EPISTOLAE AD CORIN.

Sed neq; etiam illud quod liberum est, tunc mihi fa-
 cere licet, quando aduersarij urgent, ut ex facto nostro
 confirmet impiam doctrinam. Paulus Timotheum
 circumcidit, ut legis Act. 16. non necessario, sed ne
 esset iudæis scandalo, quæ erant in illis locis. Titum
 uero non circumcidit, cum etiam urgeretur, ut ipse di-
 cit, Gal. 2. ne cederet subintrogressis falsis fratribus,
 qui ex facto Pauli nitebantur confirmare hanc doctri-
 nam, quod necessaria esset circumcisio, quæ nunc ne-
 cessaria post Christum non est.

Ita etiam Paulus cum iudæis edebat iudaice,
 quemadmodum etiam iudaicis sacrificijs & uotis
 propter iudæos, seruire uidebatur, ut legis Act. 18.
 & 21. & quemadmodum circumcidebat, ut dictum
 est, Tamen talia non docebat necessario facienda,
 immo pro stercoreibus habebat, comparata ad iustici-
 am, quæ est nobis in Christo, ut dicit Philip. 3. & ius-
 ticias istas humanas condemnat in omnibus suis Epi-
 stolis, faciebat ergo hæc non ut iusticias, sed ut libera-
 opera, propter infirmiores iudæos, quos ad Christum
 pertraherebat, ut pueros, donec in Christo grandescer-
 rent, quemadmodum ipse ait. 1. Cor. 9. Cum, inquit,
 sim liber ab omnibus, omnibus me ipsum seruum feci
 quo plures lucrificiam, & factus sum iudæis, quasi
 iudæus, ut iudæos lucrificiam, &c.

Neq; uero solum, ut dixi, talia quæ libere facie-
 bat non docebat, sed etiam prohibuit & impia esse
 docuit, quando per talia seducebantur alij, & impia

IN CAPVT TERTIVM.

doctrina contra Christi iusticiam confirmabatur, Ita ut grauitur, quemadmodum legis, Gal. 2. increparet etiam Petrum, quibusdam abstinentem cibis, propter Iudeos quidem, sed unde seducerentur gentiles illi, & ueritate Euangelij. Vt enim nostra doctrina, ita etiam nostro facto, aut simulatione nullum seducere debemus, aut occasionem dare alijs, contra ueritatem sentiendi, Que uero charitas ad tempus propter infirmiores in fide dissimulat, aliam rationem habent.

Secundum hæc & tu ungerere potes pueros baptizatos, libere & nulla necessitate, ut seruias consuetudini, docere autem non debes cum Cypriano, oportere baptizatum ungi, ut possit esse unctus Dei, & gratiam Christi in se habere, non enim est hoc ex sana doctrina Domini nostri Iesu Christi, sed ex errore humano, Debes uero docere, hoc non esse necessarium, à Christo non institutum, neq; ab Apostolis seruatum, quod ubi persuaseris, quis deinde oleum illud desyderabit.

Si autem hoc queritur in tuo facto, ut ungerendo confirmes impiam doctrinam, quasi necessaria sit ea unctio, quasi per eam fiat aliquis unctus Dei, & habeat in se gratiam Christi, ungerere non debes, sed abolere unctionem humanam, ut ueritas Euangelij Christi permaneat, Non hic tibi cum Paulo, ne ad horam quidem, cedendum est Euangelij aduersarijs. Multa quidem facimus, multa toleramus, ne cui simus scandalo, sed de Pharisæis dictum est à Christo. Sinite eos,

EPISTOLAE AD CORIN.

nite eos, caeci sunt & duces caecorum.

Pergit uero Cyprianus confirmare, quod oleum non potest sanctificari apud hereticos, ut statuat eorum baptismum non ualere, eorum inquam, id est, ab eis acceptum, Scilicet quia oleum non habent, ergo non possunt baptizare? sed hoc quale sit supra indicauimus.

Porro autem, inquit, eucharistia & unde baptizati unguuntur oleum, in altari sanctificantur. Sanctificare autem non potuit olei creaturam, qui nec altare habuit nec Ecclesiam, Unde nec unctio spiritalis apud hereticos potest esse, cum constet oleum sanctificari & eucharistiam fieri apud illos omnino non posse, Oleum peccatoris non ungat caput meum &c.

Rursum ex corporali oleo, ut uides, facit nobis spirituale, sine uerbo Dei, quasi spirituale esse possit, quod ad inuentio humana, ut diximus, praesumpserit, non solum sine uerbo Dei, sed etiam contra uerbum Dei, unde & hominis ministri sanctificationem requirit, qui ita sanctificet oleum, ut qui eo unctus fuerit possit esse unctus Dei, & habere in se gratiam Christi, ut antea audisti, Atque ad hoc, ut fieri possit, requirit altare & Ecclesiam, non Dei uerbum, quo sanctificantur omnia, Nullum enim Dei uerbum siue institutio Christi praecipit aut instituit de oleo, id quod satis supra dictum est, quare ergo uix ille sanctus & certe martyr Christi, affingit gratiam spiritus sancti instituto humano? An non hic grauis error est?

Halcat

IN CAPVT TERTIVM.

Habeat aliquis sexcenta altaria, sexcentasq; Ecclesias, nunquam profecto efficiet sua sanctificatione, ut spiritus sanctus & gratia Christi per oleum detur, quia hoc à Christo non est institutum, & impium est docere, sine hoc non esse aliquem unctum Dei, neq; habere gratiam spiritus sancti, Id quod sic dixit Iohannes Baptista, Non potest homo à se facere quicquam, nisi ei datum fuerit de super. Nonne hic addere licet, Atqui non est datum de super ulli homini, ut faciat spiritus sancti oleum, quo unctus sit unctus Dei, & possit in se habere gratiam spiritus sancti. Ergo non potest homo hoc facere, sed humana tantum presumptio est, quam nulla sequitur efficacia, nisi erroris.

Miror uero, quam hoc loco Cyprianus faciat Ecclesiam, qui tamen Ecclesiam, rectissime solet dicere, congregationem fidelium, Nam uidetur hic talem dicere Ecclesiam, quale altare, Altare autem sine dubio facit externum & corporale, super quod tractatur ab homine presbytero oleum. Atq; ita respicit in consecrationes illas humanas, quibus tandem factum est, ut & lapides & ligna sanctificati sint, ut non mi-

Unde reris de oleo, Nisi enim tale aliquid intelligere uel sit lo- let, qui fieret ut heretici non habeant lapides & ce- cus ali mentum, quemadmodum & orthodoxi, sic enim appella- quis lati sunt recte sentientes de uerbo Dei.

san- Locus nobis sanctus est, in quo audimus Dei uer-
Etus. bum siue sacrum Christi Euangelium, iccirco etiam
ibi

EPISTOLAE AD CORIN.

ibi oramus & sacramenta suscipimus, Neq; minus sanctitatis habet, si non accesserit consecratio humana, quae, quia sine uerbo Dei est, nihil confert aut loco aut nobis. Oratio autem fidei qua orant fideles, ut adfit Deus, & Satan non noceat in locis nostris quibuscumq; aliam rationem habet.

Sanctus inquam est locus, ubi auditur Dei uerbum, propter ipsam Dei praesentiam, quomodo enim abesset Deus ubi auditur eius uox? quomodo non adesset sanctificatio, ubi adest sanctus sanctorum, non quidem per iram, sed per Euangelium, id est, misericordiae praedicationem?

Sic dicit Iacob, Gene. 28. ubi audierat Dominum loquentem, & promittentem Euangelium, id est, benedictionem omnium gentium in Christo, Vere Dominus est in loco isto & ego nesciebam. Quam terribilis est locus iste, non est hic aliud, nisi domus Dei, & porta caeli. Et ad Mosen e rubo audientem uocem Dei, promittentis Israelii ex AEGypto liberationem, Exodi. 3. dictum est, Ne appropies huc, locus enim in quo stas terra sancta est, Ego sum Deus patris tui, Deus Abraham, Deus Isaac & Deus Iacob, Vidi afflictionem populi mei in AEGypto, & clamorem eius audiui & descendi liberare eum &c.

Non sanctificabatur locus uel a Mose, uel a Iacob, uel ab ullo homine, neq; dictum est a Deo, Sanctifica locum, sed potius Deus dixit ad Mosen, locus iste iam sanctus est, & Iacob, Vere Dominus est in loco isto
 &c. Et

IN CAPVT TERTIVM.

Et c. Et tamen nostri his historijs libenter abutuntur pro suis humanitus excogitatis consecrationibus.

Nulla postea erit ueneratio rubei, ubi Deus non loquebatur illic hominibus, quin & idololatriæ & Satane locus factus est postea in Bethel. 3. Regum. 12. Sic olim fuit sancta Romana Ecclesia, quando predicabatur ibi, & emittebatur inde ad altos Euangelium, & Episcopi Romani suas ceruices pro Euangelio exposuerunt, nunc autem ibi habitant persecutores Euangelij, homicide & mentium seductores, confirmaturq; Antichristi regnum, Error in quo hactenus fuimus non illis imputaretur, si iam agnoscerent, & ueritatem Euangelicam, tam manifeste iam mundo lucentem, non auersarentur, Quid gloriamur de loco postquam recessit Dei uerbum? aut quid causamur de loco, ubi audimus Deum suo uerbo loquentem?

Non potuit sanctitas loci, quæ erat Hierosolymis conseruare iactitantes, Templum Domini, templum Domini, templum Domini, Hiero. 7. ut non perirent ipsi cum loco. Quamdiu enim ibi audire uolebant uocem Domini, locus erat sanctus, ubi contempserunt, contempsit eos Dominus & locum, quemadmodum prædixerat. 3. Reg. 9. & 2. Para. 7. Et nos iactabimus hodie Ecclesiam Romanam?

Neq; uero locus siue mons templi in Ierusalem, alia ratione sanctus erat, quam quod illic tum audiebatur uerbum Dei, tum quod omnia ibi facta erant & fiebant secundum præscriptum uerbi Dei, quemadmodum

EPISTOLAE AD CORIN.

modum antea in tabernaculo Moſis. Deus enim illum locum elegerat &c. Quod cum impij imitari uellent in lucis ſuis & excelfis illis, dicentes, Deus ſic praecepit Moſi aedificare, conſecrare, uestire ſacerdotem, ſacrificare &c. cur non faceremus & nos ubi-
cunq; libet? condemnati ſunt à Deo, & tandem cum ſuo Dei cultu abiecti. Eadem enim uidebantur face-
re, quae Hieroſolymis fiebant, ſed non habebant ad hæc idem Dei uerbum, immo contrarium uerbum ha-
bebant, ne talia alibi facerent, Ita imitatio ſemper eſt inſœlix & impia, in rebus diuinis, ſine expreſſo Dei uerbo.

Quod igitur altare Cyprianus neceſſarium facit ad olei ſanctificationem? aut quot tandem neceſſaria requiruntur ad hoc, ut ſimus uncti Dei, & habeamus in nobis gratiam Chriſti? An non ſufficit ad ſalutem, quod Chriſtus dixit. Ite, prædicate Euangelium, qui crediderit prædicato Euangelio & baptizatus fuerit, ſaluus erit, qui uero non crediderit, condemnabitur? Nunquid Cyprianus ſeruus maior eſt domino ſuo, aut apoſtolus maior eo qui miſit illum? Certe hoc non præſumit ſanctus martyr, & tamen hæc doctrina eius eo pertinet.

Chriſtiani ut non requirunt ſanctitatem lapidum, quibus omnis creatura ad uſum ſancta eſt, non ignorantes illud Pauli, Templum Dei ſanctum eſt, quod eſtis uos, & illud, An nescitis, quod membra ueſtra templum ſunt ſpiritus ſancti, qui habitat in uobis, & illud

IN CAPVT TERTIVM.

illud. Ambulabo inter uos, & ero Deus uester, &c. ita nullam altare, in quo se & sua precesq; suas Deo patri offerant, sciunt & agnoscunt, præter unum quod est Christus Iesus, propiciatorium nostrum, Rom. 3. de quo dicitur Heb. 13. Iesus Christus heri & hodie, idem est etiam in secula, doctrinis uarijs ac peregrinis ne circumferamini, Borum enim est gratia stabiliri cor, non escis, quæ non profuerunt ijs, qui uersati sunt in illis, habemus altare, de quo non est fas edere ijs, qui tabernaculo deserviunt. In hoc altari omnia nostra sunt accepta Deo, id est, per fiduciam in Christum, Extra hoc altare, id est, per alienam fiduciam, nihil est acceptum Deo, quantumcunq; speciosum, quemadmodum illic additur. Per ipsum igitur offeramus, &c.

At uero locum, in quo secundum institutionem Christi ad communicandum tractamus sacramentum corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi, siue altare uulgata appellatione, siue mensam, siue alio honesto nomine appelles, per nos licebit. Neq; enim de talibus appellationibus contendimus, ut neque de ornatu uelorum & candelaborum in mensa siue altari, quæ sanæ doctrinæ Euangelij non repugnant, ut omnia apud nos, sine scandalo imbecilliorū fratrum, decenter & ordinate fiant. 1. Cor. 14. non per superstitionem necessaria habeantur ad salutem, Col. 2. ut hætenus.

Quam ita salutem habet, qui multa altaria, quæ appellantur,

EPISTOLA AD CORIN.

appellantur, habet, & ipsum uerum & unicum Christianorum altare, id est, Christum non habet? ut non sit opus querere, num oleum possit esse sanctum, & sanctificare, in illa Ecclesia, ubi non est altare, id est, Christus, ibi enim esset Ecclesia & synagoga Satanae, est autem illic, ubi non creditur Euangelio Christi & doctrinae Apostolicae.

Miror uero, cur Cyprianus sanctificationi olei sui, adiunxerit eucharistiae sanctificationem, quasi uero homo sanctificet eucharistiam, id quod tamen Cyprianus dicit, significans orthodoxos sanctificare eucharistiam, & apud eos fieri eucharistiam, apud hereticos minime, quare? quia inquit illi habent altare, hi uero non habent.

Nolo dicere, quid efficiant iste ridicule rationes & argumenta, Ego quidem haereticum hominem, post unam & alteram admonitionem, deuitabo, ne audiam eius dogma, & si in ministerio est Ecclesia, ne ultra suscipiam ab eo Christi sacramenta, non tamen dicam illos, qui simplici fide a tali accipiunt sacramenta, non suscipere uera sacramenta. Siquidem non hominis neq; haeretici, neq; non haeretici, suscipere uolunt sacramenta, sed Christi, Volunt in Christum baptizari, uolunt corpus Christi edere, & sanguinem Christi bibere, in Christi commemorationem, quia haec ita Christus instituit. Non fallentur hic boni homines, credentes & obediens Christi institutioni, quem admodum credunt, ita fit eis, Credunt autem in

Institu-
tio
Christi
certifi-
cat nos
de sa-
cramē-
tis qua-
lis qua-
lis sit
mini-
ster.

IN CAPVT TERTIVM.

uerbum & institutionem Christi, quæ eos fallere non potest, Christi ergo accipiunt sacramenta, & a Christo, ut supra diximus. Sanctificationem humanam, qui recte sentit & intelligit, hic non expectat.

Longe alia ratio est horum duorum sacramentorum, quæ Christus nobis instituit & accipi iussit, Ab homine non sanctificantur, id quod & alibi nobis dicendum est, propter Satanam qui nunc omnia, quæ Euangelij sunt, nititur hominibus facere incerta, per suas sectas & ueteres & nouas.

Addo hic etiam, quod si quis non ignorans, sed uolens communicaret tali heretico Ecclesie sue ministro, non publice docente contra sacramentorum, Christi institutionem, communicaret inquam, suscipiendo aut suscipi faciendo ab eo Christi sacramenta, & interim respiceret in Christi institutionem, qua Christus consecrauit nobis baptismum, consecrauit nobis eucharistiam, hic inquam etiam susciperet uera Christi sacramenta, nam Christi sunt non hominis, quæ Christi institutio nobis ac nostris paruulis, quos Christo offerimus, consecrat & donat.

Possent fieri ut hic peccaret, communicando heretico ministro cognito, possent etiam fieri ut non peccaret, aliqua necessitate aut iusta causa coactus, non tamen eius fides, quæ respicit in Christi institutionem, ficta suscipit sacramenta. Vbi institutioni Christi fitur, ibi uera sunt sacramenta uel tibi suscipienti.

Ab eodem autem damnamus illorum qui indigne suscipiunt

EPISTOLAE AD CORIN.

sciplum, non respondentes Christi institutioni, quos oportet admonere, ut Apostolus admonuit & increpauit suos Corinthios, non tamen propterea oportet rebaptizare, aut negare uerum Christi corpus fuisse quod acceperunt, modo accipientes crediderint esse corpus Christi, secundum Christi institutionem.

Si quis uero negaret ibi esse corpus Christi, quod tamen institutio Christi dicit, hic certe, quemadmodum hodie nostri sacramentarij, non acciperet uerum Christi sacramentum, quod ipse instituit, sed aliud forte quod Christus sua institutione non agnoscit.

Similiter si quis blasphemaret sacrum Christi baptismum, dicens, quemadmodum cū dolore audiuius, esse balneum canis, hic neq; pro se neq; pro suis paruulus haberet baptismum, nisi poenitentia redeat ad baptismum Christi quem accepit, & paruuli ab alijs non blasphemis adducantur Christo & baptizentur.

Breuiter id quod & ante diximus. Christus instituit Euangelium predicari, instituit baptismum, instituit eucharistiam. Hæc tibi profum uel a Iuda traditore, dum interim Apostolus est, accepta.

At ais. Cyprianus hic non dicit de occulte malo ministro, & peruerso atq; infideli apud semetipsum, qualis erat Iudas, electus interim a Christo ad munus Apostolicum, qui non uidebatur aliud predicare, quam Euangelium a Christo mandatum, sed dicit de heretico & schismatico iam cognito & ab Ecclesia separato,

R . . . rato,

IN CAPVT TERTIVM

rato, cum quo iam non liceat habere commercium, in doctrina & sacramentis.

Respondeo, Valde libenter hoc accipio, Non enim audeo, tantam rerum sacrarum ignorantiam impingere tanto martyri & doctori, ut nescierit differentiam inter sanctitatem hominis & ministerij eius, Potest homo esse non sanctus, qui minister est uerbi & sacramentorum, uel alterius legationis, quando interim tamen ministerium, quod prestat sanctum est, nempe non hominis, sed Dei, & a Deo commissum, ut non respiciamus in ministrum hominem, sed in Deum ministerij autorem, ueneremurq; hominem ministrum, non propter se, sed propter Deum, cuius dona & mandata per hominem ministrum suscipimus, quemadmodum, ut principem, principis legatos suscipimus, quales quales ipsi apud semetipsos uel alios sint.

Non enim quia Iudas malus est, nempe diabolus & proditor, ideo Euangelium quod predicat, & baptisma cuius minister est, malum est, Video cum Apostolum, non requiro in eo, ut communicem latenti impietati, sed ut per eum accipiam Euangelium, quod non est Iudae, sed Christi, baptisma quod non est Iudae, sed Christi, sacramentum corporis Christi, quod non est Iudae, sed Christi, Exempli gratia ista dico, ne quis me rideat, quasi ignorem, quod Iudas non celebrauerit missam, quemadmodum nunc loquuntur, Nam tametsi is ceruicem suam laqueo permiserit, tamen multos filios post se reliquit.

Secundum

EPISTOLAE AD CORIN.

Secundum hæc beatus Paulus ministerium suum ubiq; iactat, utcunq; aliqui ipsius personam contemnebant, & in alijs personas accipiebant. Sic enim ait 1. Corinth. 4. Sic nos existimet homo, ut ministros Christi & dispensatores mysteriorum Dei, Mibi pro minimo est & c. q. d. qualis qualis sim, minister Dei sum, & qui suscepit prophetam nomine prophetae, mercedem prophetae accipiet, pseudo apostoli uero, qualicunq; specie fulgeant, ministri sunt Satanae, quibus credere oportet eos, qui dilectionem ueritatis non susceperunt, ut salui fierent, Et. 2. Cor. 5 dicit. Nomine Christi legatione fungimur, tanq; deo uos exhortante per nos rogamus pro Christo, reconciliemini deo.

Hæc itaq; non ignorauit doctissimus martyr Cyprianus, ne calumniator uidear, ubi candida interpretatione uti licet, neq; tam sollicitus sum pro Cypriano, iam cum Christo agente, quam pro ueritate Dei, ne scilicet aliquis ineptis argumentis & detortis scripturis, quasi autoritate tãti uiri, seducatur, ut sentiat pro impia rebaptizatione.

Quanquam si quis urgeret ex uerbis Cypriani, eum requirere, etiam sanctitatem hominis ministri, ut possis habere aquam sanctam & sanctum siue efficax baptismum, quid responderem?

Accipio igitur libenter, quemadmodum & debeo, uerba Cypriani, de heretico & schismatico, ab Ecclesia publico iudicio separato, propterea quod docet contra Euangelium Christi & doctrinam Apo-

IN CAPVT TERTIVM.

stolicam, alioqui unde esset hereticus?

At sit interim aliquis qualis qualis sit, & doctrinam, quæ est contra Euangelium Christi & Apostolorum, habeat sibi diabolus, est enim doctrina demoniorum, ut ait Paulus, Neq; probamus, sed reprobamus, si qui publicas functiones ambiunt, non habentes Ecclesiam, id est, populum Christianum sibi commissum, quos nos dicimus, non uocatos. Si non sic intelligit Cyprianus, quosdam non habere Ecclesiam, ipse uiderit. Ego uero, ut hic perpetuo agam quod ago, interrogo.

Ab heretico Si ego uolo accipere baptismum Christi aut corpus Christi, secundum Christi mandatum & institutionem, & incido forte in hereticum, id est, qui doceat in aliquibus contra uerbum Dei & sinceram baptismi, Euangelij ueritatem, aut non incido, sed sciens & sed non uolens participo cum eo, utcumq; in hoc peccem, & heretice. tamen non audio ibi (quod uel ad speciem uerborum attinet) negationem Christi, negationem sanctæ trinitatis, negationem scripturæ sanctæ, negationem sacramentorum Christi, breuiter, habeo eum pro ministro Christi, hoc est, Euangelij & sacramentorum dispensatore, quem & uideo agere in functione hac publica, Interrogo inquam, num ibi uera suscipiam Christi sacramenta?

Non negant nunc Theologi, uel Augustino probante, Fides autem Christiana hoc certo scit, Cur enim non uera sint, quæ Christi sunt? Ego Christi sacramenta

EPISTOLAE AD CORIN.

ramenta requiro, secundum Christi institutionem, nihil requiro humanum, non uolo domini Conradi baptismum aut sacramentum, sed Christi. A Christo accipio per quemcunq; ministrum, & in salutem accipio, si bona fide accipio.

Resistit autem Cyprianus, sed ineptis argumentis, & ridicule citatis scripturis, ut diximus. Qui & hoc ex Ecclesiastici. 34. ad Quintinum citat. Qui baptizatur a mortuo, & iterum tangit mortuum, quid prodest leuatio eius? ubi mortuum intelligit hereticum, quasi uero non illic mortuum neutro genere dictum sit, & agatur non de baptismo Christianorum, sed de lotionem iudeorum, qui secundum legem uarie per tactum impuri reddebantur.

Resistit etiam totum illud concilium Africanum, Carthagine cum Cypriano congregatum, in quo fuerunt plus quam octoginta Episcopi, sed certe Cyprianicis argumentis & scripturis, nisi quod hoc sæpe illic repetitur, quod scribit Paulus Ephe. 4. Vnum corpus & unus spiritus, quemadmodum & uocati estis in una spe uocationis uestræ, unus dominus, una fides, unum baptisma, unus Deus & Pater omnium, qui est super omnia & in omnibus uobis. Quod cum alij possent obijcere rebaptizatoribus, quod non unum sinant esse baptisma, ipsi pro se arripiunt, dicentes, singulas hereses singula habere baptismata extra Ecclesiam, unum & uerum tantum esse in Ecclesia, quod qui non accepit nihil accepit, iccirco se

IN CAPVT TERTIVM.

non rebaptizare baptizatos, sed baptizare non uere baptizatos, esse itaq; illud unum baptisma, de quo Paulus dicit, quod ipsi tradunt, nō q; heretici tradiderūt.

Audio extra Ecclesiam, audio hereticos, nisi quidam his uocabulis passim omnes sine discrimine condemnarent, qui non sentiunt cum ipsis, forte aliquo modo esset uerum, quod aliqui non tam rebaptizandi sunt, quam baptizandi qui non recte baptizati sunt non tamen secundum argumenta & scripturas Cypriani, non enim baptismus hominis est, sed Christi, nemo enim Christo initiandus cupit in hominem baptizari, sed in Christum. Non recte ergo baptizati sunt, qui non in Christum nomine patris & filij et spiritus sancti baptizati sunt.

Non itaq; probamus baptismum Turcarum & Iudeorum, habent enim uaria, quæ uere sunt extra Ecclesiam, sed neq; talium hereticorum baptismum probare possum, quando qui baptizantur sentiunt cum eis, quales sunt Manichei, Patripassiani, Appellionite, Marcionite, de quibus ad Iubianum respondet solum Cyprianus, ubi sibi sanctissime obiectum fuit, querendum non esse quis baptizauerit, quando is qui baptizatus sit, accipere remissionem peccatorum poterit, secundum illa quæ credidit, Tales enim heretici sunt ueri & manifesta doctrina negatores Christi, & sanctæ trinitatis, patris & filij & spiritus sancti, cum quibus qui credit, quomodo potest in Christum, uerum Deum & hominem, nomine eternæ
 & cora

EPISTOLAE AD CORIN.

Et coequalis trinitatis baptizari? quemadmodum supra diximus ex Augustino, Manicheum debere baptizari, ubi transit ad nostram fidem.

At Cyprianus contentus, quod hasce solum pestes nominarit, quando debebat inter hereticos discernere, sic potius addidit. Ac ne longum sit per hereticos uniuersos decurrere, et singulorum uel ineptias uel insanias recensere, quia nec delectatio est dicere, quod aut ostendere pudet aut nosse, de Marcione interim solo, cuius mentio in epistola a te ad nos facta est, examinemus, an possit baptismatis eius ratio constare &c.

Quis non mallet hic audire de Nouatiano, de quo illic Cyprianus ceperat, quam de Marcione docente aduersus Deum patrem, & aduersus Christum eius, non aliud quam mera & manifesta Satanae portenta

Ego non uolo baptismum Petri uel Pauli, uel Cypriani, uel alicuius etiam angeli, tantum abest ut uelim baptismum cuiuscunq; heretici, ne dum insani Marcionis, uolo autem baptismum Christi. Si postea cognouero non debuisse me communicare cum ministro, qui me secundum institutionem Christi baptizauit, ab eo abstinebo, cauebo malum dogma, abijciam errorem, si quem ab eo accepi. At cum eo quod Satanae est, non abijciam quod Christi est. Baptizatus sum in Christum nomine sanctae trinitatis, sic uolui aut sic uoluerunt qui me puerum Christo, ut Chri-

IN CAPVT TERTIVM.

stianus essem, obtulerunt, non possum melius baptizari, etiamsi me Petrus Apostolus baptizaret. Nam et Petrus non suo nomine baptizauit, sed Christi.

Donec igitur Christum, aut patrem & filium & Spiritum sanctum, cuius nomine baptizatus sum, non feceris hereticum, non persuadebis mihi me ab heretico baptizatum. Si quidem ille me baptizauit, cuius nomine baptizatus sum.

Quod si non in Christum baptismi autorem & datorem respiciamus, ut hactenus, quando omnium confessione dictum est, homines in baptismo fieri Christianos, & accipere remissionem peccatorum, quem admodum & Petrus dixit Act. 2. Poenitentiam agite & baptizetur unusquisq; uestrum in nomine Ihesu Christi, in remissionem peccatorum, & Paulo dictum Act. 22. Exurge & baptizare, & ablue peccata tua inuocato nomine domini, sed incoeperimus potius respicere in ministros baptizantes, non erit rebaptizandi finis, Non enim potest fides quiescere, nisi in Deo siue in certo Dei uerbo.

Nam ubi persuasus sum ex uerbis Cypriani, oportere a sacerdote sancto sanctificari aquam, ut possit abluere peccata, oleumq; similiter sanctificari, ut eius unctione possim esse unctus Dei, & habere in me gratiam Christi, non posse spiritum sanctum dare, qui ipse spiritum sanctum non habet, sic enim perpetuo argumentatur, quasi uero Iuda predicante Euangelium non possit aliquis credere, & filius Dei fieri,

EPISTOLAE AD CORIN.

fieri, id est, accipere spiritum sanctum per Iudae ministerium, quando interim tamen Iudas non habet spiritum sanctum, sed diabolus est & filius perditionis, aut quasi non fiat nobis, quem admodum credimus secundum uerbum Dei, qualis qualis sit minister.

Vbi igitur inquam ita persuasus sum, ne sanctitas quidem Cypriani, & omnium Africae Episcoporum, mihi satis fuerit, sed ne omnium quidem Ecclesiarum Christi, Aut si non tam de sanctitate personarum agitur, quam de sanctitate doctrinae contra heresim, & facile licet hereticos facere, qui non sentiunt nobiscum aut etiam qui in aliquibus errant, non inueniam tam sanctos, tam doctos, tam exacte omnia intelligentes & sentientes, quin postea uel ex scripturis sanctis arguantur erroris, uel certe per calumniatores fiat, ut incipiam de eis uel dubitare uel etiam male sentire, & ita baptizatus ab his quasi hereticis uel schismaticis, uadam ad alios, quasi sanctos, rebaptizandus, & ab illis rursus ad alios, quia in homines respicio, & non in ea, quae Dei sunt, & propter humanos errores damno Dei ueritatem, id est, baptisma, quod uere Christi non hominis acceperam.

Accipe exemplum illius temporis. Aliquis est baptizatus a Nouato, uenit ad Cyprianum, ibi audit Nouatum esse hereticum, & rebaptizatur, Deinde Romae audit Cyprianum in hoc condemnari quod rebaptizat, querit ergo ibi aliquem qui recte baptizet. Nam tametsi ibi non inueniat aliquem rebaptizatorum,

IN CAPVT TERTIVM.

Zatorem, tamen donec perstat in sententia Cypriani quod oportet a sancto baptizari, non habebit pacatam conscientiam, Quod si & ibi baptizaretur, tamen reuersus in Africam condemnaret rursus suum baptismum Romæ acceptum, quod a Cypriano audit Stephanum Romanum Episcopum condemnari, quasi non solum erroneum & imperitum, sed etiam hereticorum, contra Christianos & contra Ecclesiam, defensorem, quemadmodum uides in ep. Cypriani ad Pompeium quia contradicit rebaptizationi.

Ita uexamus hominum conscientias, ubi nostra, non uerbum Dei docemus, id quod non est pascere oues, sed per præcipitia abducere.

Potuit hic Cyprianus, cum suis Africanis, a grecis & latinis Ecclesijs, maxime a Romana tunc sanctissima, talis haberi, id est, hereticus uel schismaticus, quales ipsi habuit multos, nisi eis uisum fuisset, Ecclesie pacem propter hoc non perturbandam, Nam pertinax fuit in hac sententia, nec admonitus desistere uoluit, iudicans necessariam esse rebaptizationem hanc, & reos fieri Episcopos animarum illarum quæ non acciperent baptismum, postquam erant ab hereticis baptizatae, id quod uides in eius scriptis, & in concilio illo Carthaginensi siue Africano.

In quo itaq; se iustificauit, in eo alios damnauit, tamen & ipse pacis amator erat, admonuit solum suos Episcopos, alijs autem Ecclesijs non obturbandum, sed sinendum, ut earum Episcopi agant ea de quibus

EPISTOLAE AD CORIN.

quibus Domino sint reddituri rationem.

Sic enim scribit libro .2. Epistolarum, Epistola .9.
Ceterum scimus quosdam quod semel imbiberint nolle
deponere, nec propositum suum facile mutare, sed
saluo inter collegas pacis & concordiae uinculo, quae-
dam propria, quae apud se semel sint usurpata reti-
nere, qua in re nec nos uim cuiquam facimus, aut le-
gem damus, cum habeat in Ecclesiae administratione
uoluntatis suae arbitrium liberum unusquisq; prae-
situs, rationem sui actus domino redditurus. Hec ille.

Postea etiam in leuioribus rebus coeperunt facere
hereticos, quemadmodum Victor Romanus pontifex,
uoluit excommunicare & hereticas declarare om-
nes Asiae Ecclesias, quod quartadecima luna primi
mensis, quando Iudaeorum azyma eduntur, pascha
celebrabant, id est, non eo die quo ipse Romae quid
fultius? Hec legis lib. 5. Ecclesiasticae hist. Magna quae-
sio tum erat, & concilia passim Episcoporum con-
uocabantur de die Paschae, O causam necessariam.

Nunc hereticos faciunt, qui uel uerbo contra pa-
trimonium Petri dicunt, id est, contra luxum cleri-
corum, Nos autem satis ridicule hereticos faciunt,
quia Euangelium Christi praedicamus, contra tradi-
tiones & iusticias humanas.

Non itaq; satis est ludere his uocalibus, Hereti-
cus, extra Ecclesiam, sed exprime in quo sit aliquis
hereticus in quo sit extra Ecclesiam, ne ubi recte
damnas errore, simul male damnes quae sunt Dei, ut
possis

IN CAPVT TERTIVM.

possis certo docere conscientias, & sis earum non per-
turbator, sed doctor & consolator.

Ibi, inquit Cyprianus cum suis Episcopis, est Ec-
clesia & unum baptisma, ubi, quemadmodum Paulus
ait, est unus Dominus, una fides, unus Deus & pater
omnium. Quis contra dicit? Valeat illa impietas,
quæ manifeste docet alium esse Dominum, quam Do-
minum nostrum Iesum Christum, quæ docet aliam esse
deum, quam Deum nostrum patrem omnium, quæ
docet aliam fidem, quam in Dominum nostrum Iesum
Christum, quæ docet aliam spem, quam illam unam ad
Satanae tam portentosam doctrinam, esse in uno cora-
pore Christi, & uno eiusdem spiritu uiuificari. Quid
nobis cum his Satanae ludibrijs? Nihil disputamus
pro baptismo Manicheorum, Valentianorum, Mara-
cionitarum, Cherinthinorum & aliorum qui manifesta
doctrina & expressis uerbis Christum negant.

De baptismo & sacramentis eorum agimus, in
quorum Ecclesia docetur Christus Deus & homo, suo
sanguine nos redemisse, docetur pater & filius & spi-
ritus sanctus unus esse Deus, docetur quod baptiza-
mur in Christum, uel ut uulgo dicunt, quod in bap-
tismo sumus Christiani, ibi enim resignamus diabolo &
promittimus fidem Christo, quemadmodum sponsa
sponso.

Ibi dicimus contra Cyprianicum concilium &
dogma, quod uere suscipit baptismum Christi, qui
uult

EPISTOLAE AD CORIN.

vult illic in Christum baptizari, nec opus habet postea alio baptismo, nisi qui in Christum baptizatus est, postea uellet in alium baptizari. Nihil est ut hic dicas, Cyprianum debere audiri doctissimum, sanctissimum & martirem Christi. Nam ueritas Dei audienda est, non humana autoritas.

Alioqui oppono Cypriano omnes aliarum Ecclesiarum, non Africarum, Episcopos, maxime Italianarum, in quibus est sanctus Cornelius Episcopus Romanus & ipse doctissimus, sanctissimus et martyr Christi, & eius successores Lucius, Stephanus, Xystus etc. qui omnes nobiscum contradicunt concilio Africano, quod & ipsum postea, ne in Africa quidem seruantur est, quemadmodum uides in scriptis diui Augustini, in Africa uerbo Dei presidentis, Antequam enim ibi factus est Episcopus iam dudum abolita uidetur illius concilij autoritas, tantopere a Cypriano, non ex uerbo Dei, defensa.

Sed ecce propono tibi certum exemplum huius quod dico, unde reliqua estimare tibi liceat, & ut non longius recedam a causa, quam ago contra Cypriani rebaptizationem, accipio Nouatum Romane Ecclesiae olim presbyterum, postea per celeberrimum Romae congregatum concilium condemnatum hereticum, ut legis lib. 6. Ecclesiasticae historiae.

De hoc, ut noris qua parte sit hereticus, ita scribitur in historia tripartita lib. 2. Nouatus presbyter, se ab Ecclesia Romane communionem subtraxit, quod

IN CAPVT TERTIVM.

quod Cornelius Episcopus, fideles qui sacrificauerant tempore factæ persecutionis a Decio, in communione recepisset. Pro hac itaq; causa segregatus, & ad Episcopatum a consortibus suis Episcopis euocatus, scribebat Ecclesijs, ne eos qui dæmonibus immolauerant, ad sacramenta susciperent, sed inuitarent quidem ad pœnitentiam, remissionem uero Dei relinquerent potestati, cuius solius est peccata remittere. Hæc ibi.

Ex his uerbis, quis non uidet Nouatum in omnibus, quod ad doctrinam attinet, consentire cum alijs, non accusari quod doceat contra ea, quæ sunt Euangelij Domini nostri Iesu Christi, præter hoc unum, quod non uult atq; adeo prohibet suscipere, & remissionem peccatorum, datis sacramentis, promittere eis, qui in persecutione, ut uitam redimerent, sacrificauerant idolis quæ est negatio Christi. Neq; uerum est, quod uulgo de Nouato dicunt, quod negauerit quibuslibet peccatoribus, post baptisma, remissionem peccatorum, sed solum illis, qui negauerant in persecutione Christum, negauit remissionem, non tamen asseruit non posse eos consequi remissionem peccatorum, sed non uoluit aut non audebat eis eam promittere, Nam hoc uocabat peccatum ad mortem, pro quo Iohannes dicit non orandum.

Error certe hic fuit, qui recte condemnatus est a sanctis Episcopis, & sine dubio homines quidam ad desperationem, adacti fuissent, nisi tunc ualde liberum fuisset

EPISTOLAE AD CORIN.

fuisset ad alios confugere, remissionem peccatorum poenitentibus promittentes. Nam non est peccatum ad mortem, ubi desideratur uenia qualiscumque negationis, ut notum est ex negatione Petri, sed suos errores iam cognitos, per doctrinam defendere, & ueritatem agnitam impugnare, hoc denique est peccatum ad mortem, pro quo non est orandum, sed potius contra illud orandum est, ne proficiat, sed potius confundatur & pereat.

Oramus quidem pro inimicis nostris, sed ubi gigantes Deum caelo pellere conantur, id est, ubi contra ueritatem & contra innocentiam insanunt, & suam insaniam contra conscientiam suam defendere nituntur, oramus cum Psalmista. Contende Domine aduersus contendentes contra me, expugna impugnantes me. Apprehende scutum &c. Neque tamen his ipsis, si postea Deus dederit poenitentiam (quod utinam fiat) negamus remissionem peccatorum, tantum abest ut consentiamus in hac parte Nouato.

Ecce habes errorem Nouati, agnoscis eum, dum resipiscere non uult, iuste damnatum ab Episcopis, ob hunc tantum errorem, nam pertinaciam uidetur addidisse, ubi se male ab alijs per schisma separauerat.

Quid si hic Nouatus, ut Cyprianus in rebaptizatione, non egerit contra conscientiam licet erroneam, sed uictus quibusdam scripturis male intellectis, non potuerit non sentire contra alios recte sentientes?

IN CAPVT TERTIVM

Nam uideo in eadem historia, eundem Nouatum, sub persecutione Valeriani principis, martyrio uitam finisse, & potuit fieri ut in morte, uel a Deo non imputatus sit error incognitus, uel ipse de cognito ueniam rogauerit. Verum hæc nihil moror in causa de qua nunc ago.

Esto uerum sit, quod ut scribunt de eo, per superbiam se separauerit & schisma fecerit, esto uera sint omnia crimina illi, quæ de eo scribit Cyprianus, esto sit ipse damnatus etiam a Deo, quando uides eum factum Episcopum a suis, & habere multos, qui eum habeant pro uero Dei ministro, unde audire possunt uerbam Christi, & accipere non Nouati, sed Christi sacramenta, etiam si ipse esset Iudas proditor, interrogo, num uerum sit, quod ipse in Ecclesia sua docet, nempe Deum patrem omnipotentem tradidisse pro nobis unigenitum filium in mortem? Deinde interrogo, num qui hoc audiens ex Nouato prædicante, & propterea credens, possit esse saluus a peccato & esse filius Dei? secundum illud. Dedit eis potestatem filios Dei fieri, ijs qui credunt in nomine eius.

Quod si ibi est doctrina, qua possit qui credit ueram habere salutem & esse filius Dei, & si ibi aliquis ex ministerio uerbi, quod ibi præstat, affectus est ueram in Christo salutem, cur non uerum est baptisma, quod ibi susceptum est, quando ille non filius Nouati, sed Dei factus est, non in Nouatum, sed in Christum baptizari uoluit, quando etiam Nouatus
nihil

EPISTOLAE AD CORIN.

nihil docet contra Christi baptismum, sed potius in
baptismo tolli omnia peccata, & homines fieri Chri-
stianos.

Postea cognitus error debet damnari, non id quod
uerum est, quod est Dei & Domini nostri Iesu Christi,
id quod antea sepe diximus.

Sic etiam & sanctissime docuit sanctus martyr
Cornelius, cum omnibus Ecclesiarum Episcopis, qui
omnes uerum esse baptismum, quod a Nouatianis here-
ticis susceptum est, asseruerunt, præter Cyprianum
cum illis qui ei adhaerebant.

Ex hoc exemplo de Nouato satis manifestum eua-
dit, quid de alijs sentias, qui in aliquibus errant uel
errare faciunt, quæ interim ueritatem sacramento-
rum Christi non auferunt, nec etiam efficaciam, illis pter
qui simplici fide accedunt? Habes itaq; exemplum, Papæ
ne ubi urgetur Cyprianus, terreat nos Manichæis, Mar-
cionitis & reliquis Satanae monstris, nam Nouatiano-
rum baptismum solet condemnare, ut uides Ep. 6. li. 1. abijci-
endæ, quæ Pa-
pæ nõ
sunt

Non frustra hæc inculco tam multis. Nam sunt, sunt
qui sentiunt rebaptizandos, qui a Papistis sum bap- sed Ch-
tizati, propterea quod hi, iusticiarijs & demonio- ristis.
rum doctrinis, obscurarunt nobis Christum, in quem
oporteat baptizari. Satanicum plane est hoc argu-
mentum, quasi propter iniuriam pastorum, uel qui
seducti sunt, uel qui sua sponte uenena obtulerunt,

IN CAEVT TERTIVM.

condemnandæ sint etiam oues Christi, quæ in Christum baptizate sunt nomine patris & filij & spiritus sancti, atq; adeo condemnandū sit baptisma, quod non est Papistarum, sed Christi, quod ipsi etiam (deo sic curante pro hominibus) suis additionibus & doctrinis non potuerunt conspurcare, adeo ut traditionem eius in necessitate liberam relinquerent omnibus Christianis, etiam foeminis, & docerent recte & in æternum esse baptizatos illos, quibus nullæ ceremoniæ, nullum oleum, nullæ sanctificationes, breuiter, quibus nihil aliud in baptismo, præter id quod Christus instituit, accessisset.

Quid tibi hic displicet in baptismo, nisi forte prius baptizatus in Christum uero baptismo, nunc uelis baptismo alio in alium, nescio quem, baptizari?

Condemna itaq; non baptismum eorum, non scripturam sacram quam habent uel in speciem, non quod apud eos Dei & Christi est, sed quod ipsi male addiderunt, id est, traditiones humanas, quibus Christum & scripturas obscurarunt, ob quas traditiones statuentes, quidam ex eis hodie Christum & Euangelium eius oderunt & persequuntur, His non consenti, sed contradicito ubi oportet, nullum sit tibi commercium, cum impia eorum doctrina, quam uerbo Dei addiderunt, cum subuersione scripturarum, qua sua contra Dei iusticiam statuunt, cum abusu sacrae eucharistiæ, quam Christus longe aliter instituit atq;

isti

EPISTOLAE AD CORIN.

isti obseruant, & si quid aliud sanæ doctrinæ & Euangelio gloriæ Dei aduersatur, Et tutus eris ad uitam æternam, nec desyderabis aliud baptisma, etiam si sis in Ecclesia Papiistica, modo iam cognitum errorem condemnes, & fidei quæ est in Christum adhercas, secundum Euangelium Domini nostri Ihesu Christi.

Nam & nos sub Papa agimus, & premimur eius regniq; eius tyrannide, quia non eius sed Christi pastoris nostri uocem ut oues Christi audimus, & secundum uocationem nostram Christi uocem audiendam docemus. Quod si non sub eo essemus, sed uel inter Grecos uel alibi, non premeremur ab eo, & tamen utiq; nobis liceret esse Christianis & in Ecclesia Christi, in qua sunt quotquot credunt in Christum, etiam si sub Turca premantur. Cur non hoc dicam, quando ad huc in mundo agimus, qui est regnum Satanae, cuius ipse princeps a Christo dicitur, et utiq; licet nobis esse Christianis, dum in mundo quidem sumus, sed de mundo non sumus, ut dixit Christus, Iohan. 17.

Iniusticiam Satanae damno, licet in mundo, & doctrinas demõniorum, licet sub Papa, errorem iam cognitum abijcio, quia Satanae est, baptisma autem, quod suscepi, non abijcio, quia Christi est. Condemno iam quæ Christi gloria non sustinet, amplector autem, quæ Dei sunt, id est, doctrinam legis & Euangelij, hoc est, totam sacram scripturam, lege cognoscitur

IN CAPV T TERTIVM.

Scitur peccatum, Euangelio iustificamur.

Neq; uero ideo non est Ecclesia Christi sub Papa, nec hoc causeris, quia ipse hodie cum suis prædicatoribus est Antichristus. Nam secundum Paulum, homo ille peccati, filius perditionis, aduersarius, extollens se aduersus omnia, quæ dicuntur Dei & uerus Dei cultus, sessurus est, non alibi quam in templo Dei, ut ostendet se ipsum esse Deum, quem etiam uel summi reges adorent &c.

Dicat uel ipse Paulus Corinthijs scribens, quod nam sit templum Dei, nempe Christiani, qui sunt uera Ecclesia & templum spiritus sancti, ubicunq; fuerint, hos turbaturus, hos pressurus sua sessione, id est, regno uel, ut ita dicam, regnatione, dicitur Antichristus, Durum quidem, quod oues dicuntur esse in medio luporum, sed consolatio addita est, quod propter lupos non minus dicuntur oues templum Dei. Saluauit enim semper Deus suos, etiam in medijs tenebris, quemadmodum tres pueros in medio fornacis ardentis.

An non putas fuisse, qui sub regno Papistico, maxime ubi sentiebant uere sua peccata, aut in morte, apprehenderint corde illas uoces, Christus passus est pro peccatis nostris, suo sanguine, si credis, aufert omnia peccata tua. Wer uns das kindlein nicht geporn/ o weren wir alzumal verloren/ das heil ist vnser alle Credo remissionem peccatorum. Dimittite nobis debita nostra, quæ uoces & similes fuerunt nobis ut & nunc sunt uulgatissimæ, et prædicabantur quoq;

An in

EPISTOLAE AD CORIN.

An inquam non putas fuisse, qui eas apprehenderint corde, ut uocem sui pastoris Christi, & reliquerint monachis & Papistis sua figmenta & satisfactiones, diu ita in Domino defuncti sint, ut interim taceam de tanta paruulorum baptizatorum turba, quos hinc Deus rapuit in caelum.

Quod scio narro. Habui fratrem ex utroq; parente, iunior me, non in eruditum, hic moriturus semel atq; iterum, & forte tertio confessus est monacho Franciscano, ego aderam morituro, legebam ei multos psalmos, et nescio quid aliud ei ex sacris literis dixerim, quemadmodum tum in temporibus illis ignorantia intelligebam, Nam sacra quidem amabam, sed fidei ratio, sine qua scriptura omnibus clausa manet, mihi nondum erat reuelata. Is itaq; post confessiones illas, conflictabatur cum doloribus suis & conscientia sua, nec aliquid ei uidebatur satis dici, nisi quando spem ueniae ex uerbo Dei audiuit, Altera autem die cum nobis aliqua spes esset, quod melius esset habiturus, quiescebat apud semetipsum, aliquandiu meditabundus, Et dum interim qui circa eum erant tacerent, ego enim exieram domo, tandem hac uoce conuertit se ad parietem, Miserere mei Domine Iesu Christe, & quare non quando misertus es latronis tecum crucifixi, & paulo post me redeunte emisit spiritum. Ania autem mea que aderat dixit mihi, ita fecisse, atq; ita dixisse fratrem At nunc facile suspicor quid ei acciderit, nempe sensisse non prodesse ad

IN CAPVT TERTIVM.

occurrendum Christo omnia illa, quibus confidere docentur homines, & Dei gratia rediisse eo quo, peruenire oportet omnes saluandos, ut de se desperent, per solum Christum sperent salutem. Sed hæc uiderit Deus, quis de talibus male speraret?

Magno quidem periculo sunt inter lupos oves, sed uel sic nouit Christus, qui uerus pastor est, suos liberare, quemadmodum Loth liberauit ex Sodomis, His uerbis non docemus adhaerendum lupis, sed potius cauendos ubi noscuntur, & gratias agendas Deo saluanti per Iesum Christum Dominum nostrum, qui dicit Ezech. 34. Ecce ego ipse super pastores, & requiram gregem meum de manu eorum, & cessare eos faciam, ut ultra non pascant gregem meum, nec pascant amplius pastores semetipsos, & liberabo gregem meum de ore eorum, & non erit ultra eis in escam, quia hæc dicit Dominus Deus, Ecce ego ipse requiram oves meas & uisitabo eas &c.

Sed ecce propono tibi exemplum quod contemnere non licet, ne sub Papa baptizatus quæras rebaptizari Christus in terris agens, inuenit in Ecclesia sua (id est, in pobulo illo Dei, uel qui populus Dei esse debebat) populum pharisaicum, id est, traditionibus humanis & iusticijs adinventionum humana-

rum seducentes & seductos. Damnauit grauiter phariseos, quod præ suis traditionibus, facerent contemptum uerbum & mandatum Dei, quod tulissent clauem scientiæ, non ingredienti et alios intrare uolentes
prohi-

EPISTOLAE AD CORIN.

prohibentes. Ideo ipsi oderunt & persequebantur Euangelium, adegeruntq; Christum in crucem, & Apostolos non ferebant.

De tali pharisaismo accusamus hodie papisticos doctores siue praedicatores, & qui eis adherent, & pro eis decertant, Nō accusabantur illi, quod non haberent scripturas, id est, Mosen & Prophetas, sed quod uel non intelligerent, quae scire referebat, uel quod studio deprauarent scripturas & mandata Dei, ad statuendum sua quasi diuina, ut uides Math. 15. Nec dissimuliter hodie Papistae accusantur.

Sed quando Christus ita damnauit in illis doctoribus & populo, quae erant pharisaica & doctrinae demoniorum, nunquid etiam damnauit circumcisionem, quam homines a phariseis acceperant, uel etiam acceperunt? Minime, nam haec Dei erat, illa Satanæ.

At constat inter omnes, hoc Christianis esse baptismum, quod erat Iudeis circumcisio, & confirmatur ea sententia uerbo Dei, Nam sicut circumcisio erat pactum inter Deum & hominem Genesis. 17. Ita nunc baptismus pactum est inter Deum & hominem. Nam baptizamur in Christum Roma. 6. & baptismo Christum induimus, Gal. 3. & ideo Petrus. 1. cap. 3. baptismum uocat stipulationem bonæ conscientiae ad Deum.

Sicut itaq; Christus traditiones pharisaicas damnans, non damnauit circumcisionem Dei, ita & nos, quae pharisaica sunt damnemus, non Christi baptismum.

cisi, a phariseis et sub pharisaismo circumcisi, Ergo &c.

IN CAPVT TETIVM.

Non iussit ille iterum circumcidi, non iubeamus nos iterum baptizari. Nam quos Papistas uocamus ob traditiones Pape, si Pharisaicas traditiones, & superstitiones, & abusum sacre eucharistiæ deposuerint, in reliquis sunt fratres nostri, & coheredes uitæ æternæ, mundantes se ab omni inquinamento carnis & spiritus, quemadmodum decet Ecclesiam sanctam, Christi sanguine redemptam.

Videant hæc Papista, & non damnent nos ut hæreticos, qui nihil male sentimus de ullo uerbo Dei, damnent potius suos errores, quos uerbum Dei sustinere non potest, sed multi malunt esse Satane per traditiones humanas & doctrinas demoniorum, quam filij Dei per Euangelium Domini nostri Iesu Christi. Pereat error & seductio, exaltetur autem Dominus solus quam primum, Amen.

Non
sunt i=
terum
circū=
cisi, a
Sadu=
cæis,
& in
illo er
rore
circū=
cisi,
Ergo
&c.

Verum dum de Iudæis & circumcissione mentionem facio, commode occurrit argumentum aliud minime contemnendum, contra Cypriani rebaptizationem. Non negat Cyprianus id esse nobis baptismum, quod olim Iudæis circumcissio, ut uides lib. 3. ep. 3. nisi quod tunc, sub iugo legis Messias expectabatur a circumcisis, in quem nunc per gratiam Dei baptizamur. At negat idem Cyprianus baptismum, per hæreticos acceptum, ualere, Negat ergo etiam ualere circumcissionem per Saduceos acceptam.

Hi enim tempore Christi erant in illo populo uari hæretici, negantes prophetas præter Moysen, negantes spiritus

EPISTOLAE AD CORIN.

tes spiritus & angelos esse, negantes non minimum illum articulum fidei, mortuorum resurrectionem, Horum erat non contemnendus numerus, non solum vulgi sed etiam sacerdotum. Horum si Christus condemnasset circumcisionem, quam multos inuenisses quos oportuisset iterum circumcidi.

Non condemnauit autem circumcisionem Dei, sed de errore eorum dixit. Erratis nescientes scripturam, neque uirtutem Dei &c. Ergo neque Cyprianus debet condemnare baptismum Christi, etiam per hereticos acceptum, sed solum eorum errorem, ne male persuadeat nobis suam rebaptizationem.

At ut ridiculum quiddam dicam, & forte non ridiculum, sed necessarium, Dic mihi quoinam praeputium inueniret ad secundam circumcisionem, qui male persuasus quod prima circumcisio esset inefficax, uellet iterum circumcidi? nisi uellet uel in pede uel in alia parte corporis circumcidi, sed haec non esset circumcisio a Deo instituta.

Sicut ergo circumcisio non debet, neque potest repeti, quam Deus instituit semel fieri, ita neque baptismus secundum institutionem Christi acceptum repeti debet.

Iam uero post haec omnia, contra Cyprianum, & contra totum illud Africam consilium, oppono, etiam exemplum primitiuae Ecclesiae, ex Epistola prima ad Corinthios.

Paulus

IN CAPVT TERTIVM.

Paulus Paulus Apostolus apud Corinthios, quod nemo ne-
 lus nō gat, Euangelium Christi sincere prædicauerat, &
 iussit Christo dignam Ecclesiam instituerat, secundum uer-
 reba- bum Christi prædicentis Act. 17. Populus est mihi nul-
 ptiza tus in hac ciuitate. Absente uero eo, per pseudapo-
 ri, ab stolos & alios, insignibus spiritus sancti donis, qua-
 hereti apud eos erant, abutentes, omnia seruebant contentia-
 cis & onibus, opinionibus, scandalis, peruersa doctrina, ut in
 schis- principio Ep. diximus, ut iam præ sapientia stulta ista
 mati- rum, contemnebatur ipse Paulus uas electionis, quem-
 cis & admodum fieri solet. Hanc enim mercedem referunt,
 in illo qui sincero uerbo curant hominum salutem, ut postea
 errore gloriosuli sectarij eis præferantur ad hominum per-
 bap- ditionem.

zatos Nonne hic hereses erant & schismata, siue heres-
 Ergo tici & schismatici? Si uocabula hæc illis competen-
 & c. re dubitas, nihil dubitat Paulus ligonem ligonem di-
 cere, id est, ipsam rem suo nomine appellare. Sic enim
 ait. 1. Cor. 11. Audio $\sigma\chi\iota\sigma\mu\alpha\tau\alpha$ in uobis esse, et aliquis
 ex parte credo, oportet enim etiam $\alpha\epsilon\epsilon\epsilon\tau\epsilon$ in
 uobis esse & c. nisi non sint schismatici & uerissimi
 heretici, qui docendo negant carnis resurrectionem,
 ut uides illic cap. 15. ut taceam nunc de alijs contem-
 tionibus Corinthiorum, Actum erat illic de Chris-
 tianismo, nisi per Pauli ministerium citius essent ad
 Christianam simplicitatem reuocati. Seducebantur
 nomine Christi ab hereticis, & schismata faciebant
 propter istos pseudapostolos & Satanae ministros, in
 angelos

EPISTOLAE AD CORIN.

angelos lucis se transfigurantes, quibus grauiter se Paulus opponit, maxime in secunda ad Corinthios Epistola.

Sed nunquid Paulus, quia condemnauit schismaticos & hereticos, id est, temeritatem & errorem eorum, ut ad sanitatem eos adduceret, condemnauit simul sacramenta per eos accepta? Nequaquam, Contra Satanae enim seductionem ei res erat, ut heretici & schismatici apud Corinthios, esse tales desinerent, & redirent ad eam simplicitatem in Christo, de qua scribit ita in Ep. secunda. Despondi uos omnes uni uiro, uirginem castam exhibere Christo, Timeo &c. Non autem erat sancto Christi Apostolo res, contra ea quae sunt Iesu Christi Domini nostri. Haec ut debebat sinebat integra, utcumq; per hereticos & schismaticos accepta. Hi enim multos Corinthiorum baptizaueram, & quisq; per seditionem de suo baptizatore gloriabatur, dicentes, Ego sum Cepha, ego Pauli, ego Apollo. Sub his enim sanctis nominibus, parcat Paulus nominibus seductorum, de quibus potius apud Corinthios gloriatum est, quemadmodum se declarat ca. 4. dicens. Haec autem fratres per figuram transstuli in meipsum et in Apollo propter uos, ut in uobis discretis, ne quis supra id quod scriptum est de se sentiat, ut ne hic illius, ille huius nomine in flammis, alius aduersus alium.

Quod seducti erant emendare uoluit Paulus, non quod in Christum, licet ab illis seductoribus, baptizati

IN CAPVT TERTIVM.

zati erant, Fraus & error in alijs commissa erant,
non in baptisate. Quisq; enim qui baptizabatur, bap-
tismo illo quem Christus instituerat uoluit baptiza-
ri, ut Christianus esset, Esto male uoluerint baptiza-
tores, & ita abuti baptismo, ut obnoxios sibi facerent
baptizatos, tamē quando nomine Christi baptizabant,
ut ministri Christi, uerum Christi baptisma habent
qui baptizati sunt, Nam de his, id est, baptizatis so-
lum hic ago & pro his scribo, non pro hereticis &
schismaticis.

Quod autem pro ministris Christi apud Corin-
thios habiti sunt, ostendit Paulus in secunda Epistola,
dicens. Ministri Christi sunt, & ego &c. & tamen
erant ministri Satane transfigurati in angelos lucis
Corinthijs ad tempus hoc ignorantibus. Hi postea cog-
niti debebant cum suis seductionibus & heresibus
uitari, non autem condemnari sermo ueritatis de
Christo, aut baptisma Christi per eos nomine Christi
acceptum.

Baptismo Iohannis baptizatos Paulus baptizat,
ut legis Act. 19. Hos autem Corinthios, licet per her-
eticos & schismaticos, quos uocat inflatos, & alibi
ministros Satane, baptizatos, non rebaptizat, nec
clamat ut Cyprianus cum suo concilio. Inefficax est
hoc baptisma, oportet aquam sanctificari a sancto sa-
cerdote, ut possit ablucere peccata, ut taceam reliquis
de oleo ineptias, unde uidere licet, quam Cypriani tē-
pore recessum sit a puritate doctrinae Apostolicae. ut
oportuerit

EPISTOLÆ AD CORIN.

oportuerit etiam sanctos Episcopos & doctissimos sic errare & ineptire, ut non mireris de nostris temporibus, sed contemnit potius Paulus hunc in baptismo personarum respectum, iudicans non meliori baptismo fuisse baptizatos, etiam si ipse baptizasset uel alius sanctus Apostolus, quando qui baptizabant pro ministris Christi habiti sunt, & qui baptizabantur in Christum, siue Christi baptisate, siue ut Christiani essent, baptizari uolebant. Sic enim ait. Vnusquisq; uestrum dicit. Ego quidem sum Pauli, ego uero Apollo, ego uero Cephe, ego uero Christi. Num diuisus est Christus? Num Paulus crucifixus est pro uobis? aut in nomine Pauli baptizati fuistis? Gratias ago Deo, quod neminem uestrum baptizauerim, nisi Crispum & Gaium, ne quis dicat, quod in meo nomine baptizauerim. Baptizauit autem & Stephanus familiam, preterea haud scio quem alium baptizauerim, Non enim misit me Christus ut baptizarem, sed ut Euangelizarem &c. q.d. Non facite uobis sectas, ne propter baptismum quidem. In unum enim Christum, qui pro uobis crucifixus est, non alius, baptizati estis, siue per me siue per alios.

Interim etiam uide ex his uerbis Pauli, quod nansit unum baptisma, de quo ait in Epistola ad Ephe. nempe quo omnes nos in unum Christum baptizamur, ne, ut Cyprianus, propter diuersitatem baptizantium, dicas diuersa esse baptismata, id quod in symbolo Niceno sanctissime sic dicitur. Confiteor unum bap-
ptisma

IN CAPVT TERTIVM.

ptisma in remissionem peccatorum.

Si itaq; rationes Cypriani aliquid ualere, de
buisset Paulus maxime adhortari ab hereticis &
schismaticis baptizatos, ut rebaptizarentur, uel ut
Cypriani sententia dicam, ut baptizarentur, quando
illo baptismo nihil actum esset, Et certe seductor Co-
rinthiorum, non Apostolus uerius fuisset, si reliqua &
quedam minora corrigens, non curasset ut uero Chris-
sti baptisate baptizarentur.

Quis hic non iudicauerit, non Cypriano, sed Pau-
lo adherendum? Hic enim est uas electionis, portans
nomen Christi coram gentibus & regibus & filiis
Israel, Apostolus, prædicator & doctor gentium. Op-
pone hic Cypriani doctrinam, eloquentiam, sanctita-
tem, martyrium, nihil efficies, Quod sanctum in uiro
fuit æternum est, error perire debet.

**Eucha-
ristia.** Similiter dico de eucharistia. Nunquid Paulus simi-
liter Cypriano, quia ubi ad Euangelium & cœnam do-
minicam conuenebant, dissidia & sectæ suæ schisma-
ta & hereses erant inter eos, & horum malorum
autores erant eorum præpositi & doctores, & tales
habiti præ quibus contemneretur ipse Paulus. Num-
quid inquam propterea illic negauit uerum corpus
Christi, & uerum sanguinem eius sumi, secundum in-
stitutionem Christi? certe non.

Seductores damnauit, seductos admonuit ne heresi
adhererent, ne pauperes in illo conuiuio contemne-
rent, ne ad condemnationem cõuenirent, ne iudicium
sibi

EPISTOLAE AD CORIN.

sibi ederent & biberent, non dijudicantes corpus Domini, id est, ut ipse dicit, ne edentes indigne panem hunc, de quo Christus pronunciauit, Hic panis est corpus meum, & bibentes indigne poculum Domini, de quo ipse Dominus pronunciauit, Hoc poculum est sanguis meus, rei fierent non panis & uini, ut nunc quidam insaniant, sed corporis & sanguinis Domini. Abusum sacramenti damnauit, ueritatem autem siue substantiam sacramenti, quæ propter institutionem Christi illic est, propter hæreses & schismata non abstulit, alioqui quare admonuisset, ne in ipsam sacramenti ueritatem peccarent? Non enim homines uel boni, uel mali, uel heretici, uel orthodoxi consecrant & sanctificant nobis hoc sacramentum, ut sit corpus & sanguis Domini, sed institutio Christi, qua hoc sacramentum instituit, hic dat nobis omnia, si uerum esse credimus uerbum eius.

Valde mirandum, quod Cyprianus hoc Pauli exemplum non uidit, & multo magis mirandum, quod in toto illo concilio, ne unus quidem fuerit, qui hoc admonere potuisset. Si in sanctorum & doctissimorum concilio ita erratum est, cui quæso concilio fieri licebit, in ijs quæ salutis sunt eterne, nisi certo Dei uerbo sententia confirmetur?

Ergo necesse erat, hunc errorem ab alijs Christi Ecclesijs, non recipi, & tandem etiam perire in illis Ecclesijs, in quibus erat, licet per sanctos, repertos, siquidem & hæ Ecclesiæ Christi erant, ut illæ quæ in

IN CAPVT TERTIVM.

hoc non errabant, secundum illud Phil. 3. Si quid aliter sentitis, hoc quoque Deus uobis reuelabit.

Interim, per Dei misericordiam sanctis error non est imputatus, propter fidem in Dominum nostrum Iesum Christum, pro qua cupiebant mori, & multi tunc moriebantur. Nemo autem propter rebaptizationem moriebatur. Vbi uero reuelatur error, per uerbum Dei, electi amplectuntur ueritatem, impij uero, ut sit, qui fidem sanctorum imitari non possunt, suos errores quasi imitatione sanctorum & autoritate defendunt.

Id quod accidit etiam in hac causa impijs Donatistis, rebaptizatoribus, qui ubi urgebantur, obijciebant autoritatem sancti martyris Cypriani, & concilij illius Africani, quando tamen iam dudum erat in Africa, Cypriani & illius concilij rebaptizatio abolita. Contra quos Augustinus Episcopus, non potuit quidem, nec uoluit defendere beati Cypriani errorem, sed his uerbis respondet, ut legis in libro de unico baptismo.

Augustinus, rebaptizatione Cypriani damnata. Nam, inquit, illud quod adiungit Petilianus Donatistarum Episcopus, de Episcopo Carthaginensi Agrippino, de inclyto martyre Cypriano, de septuaginta precessoribus Cypriani, quod hoc fecerunt & fieri preceperunt, O quam detestandus est error hominum, qui clarorum uirorum quedam non recte facta, laudabiliter se imitari putant, a quorum uirtutibus alieni sunt. Sic enim & nonnulli Petro Apostolo

EPISTOLAE AD CORIN.

stolo comparari se uolunt, si Christum negauerint, si uero etiam gentes Iudaizare coegerint, uocitari germani eius affectant, apostolica gratia ut continuo declarentur, cum nec ei non dico praeferrri, sed saltem possit equari, aut de proximo comparari, quisquis nostrorum temporum Christianus, aut etiam Episcopus, qui nec Christum negauerit, nec gentes Iudaizare compulerit. Sic etiam in martyre gloriosissimo Cypriano, si apud haereticos uel schismaticos datum Christi baptismum nolebat agnoscere, dum eos nimium detestaretur, quos a catholica unitate, quam multum dilexit, separatos dolebat, tanta eius merita usque ad triumphum martyrii consecuta sunt, ut et charitatis qua exellebat luce, illa obumbratio fugaretur, et ut sarmentum fructuosum fieri fructuosius, si quid habebat purgandum, si nulla re alia certe passionis falce ultima, tolleretur, Nec nos qui baptismi ueritatem, etiam in haereticorum iniquitate, agnoscimus potius quam negamus, ideo meliores Cypriano simus, sicut nec Petro, quia gentes Iudaizare non cogimus. Ego ut quod de hac re sentio, breuiter dicam, rebaptizare haereticos, quod illi fecisse dicuntur, tunc fuit humani erroris, rebaptizare autem catholicos, quod adhuc isti faciunt, semper est diabolice praesumptionis. Haecenus Augustinus, Epilogo.

Quando igitur a Christo non est damnata circumcisio, neque phariseorum, qui humanis traditionibus se ducebant populum, neque Saduceorum qui certissi-

IN CAPVT TERTIVM.

me erant heretici, & nunc baptismi pactum est, quod tunc erat populo Dei circumcisionis pactum, quando Paulus non damnat baptismum illorum Corinthiorum, qui ab hereticis & schismaticis erant baptizati, atq; adeo in heresi & schismate, nec requirit sanctificationem aquae per ministrum sanctum, ut iterum repetam illas ineptias, multo minus illam olei sanctificationem tunc ignoratam, Immo quando ipsum baptismum quod Christus instituit non hominis minister est, sed Christi & totius sanctae trinitatis, ideo non in hominem, sed in Christum uult baptizari, qui baptizatur, utcumq; incidat in ministrum malum uel etiam hereticum, propter quem, licet condemnatum, non debet condemnari baptismum acceptum, quod Christi est & a Christo acceptum, Quando inquam haec ita habent, Non debet Cyprianus cum toto illo Africano concilio suis de tortis & male intellectis scripturis, & ineptis argumentis, atq; rationibus, nobis obtrudere suam rebaptizationem, quae iuste, secundum uerbum Dei, & fidei Christianae rationem, non suscepta, sed damnata est ab alijs Christi Ecclesijs, & postea etiam perijt in illis Christi Ecclesijs, in quibus per errorem fuerat suscepta.

Nulla
ualeat
auctori-
tas cõ-
tra ue-
ritatẽ
scri-
pturae
sanctae

Non ergo hodie clament columnas Ecclesiae eloquentissimas, doctissimas, sanctissimas, & praeterea martyrio Christi insignes. Nam & nos honoramus quos Christus honorauit, neq; derogamus sanctorum titulis & officijs & donis, sed his nominibus non debent

EPISTOLAE AD CORIN.

bent nobis commendate sanctorum errores, Nullius doctrinam suscipere debeo, etiam si sit doctissimus, eloquentissimus & sanctus martyr, nisi eandem doctrinam uideam consentire cum uerbo Dei. Si quis Christi sum, debeo uocem pastoris mei Christi sequi. Si autem aliquis uoci Christi addit sua commenta, et tam crassos & pudendos errores, quemadmodum audisti de Cypriano, noli me premere humana autoritate, & sanctitate, non audiam, nisi uelim seduci, Omnia probabo, quod bonum est tenebo.

Non accedam sententiae Cypriani, quia sanctus est, quia eloquens est, quia martyr est, ut nunc solet his argumentis urgere nos impietas, sed potius territus timebo, ne ulli accedam sententiae quorumuis quantumcunq; doctorum & sanctorum, nisi uideam eandem esse manifestum Dei uerbum, quando tam insigniter doctus & sanctus, tam insigniter cum tam multis suis Episcopis & sanctis & doctis errare potuit, contra Dei uerbum, contra rationem fidei, contra Christi sacramenta, contra alias Christi Ecclesias, & Episcopos, non minus & sanctos, et uel in Christo eruditos.

Christum amabat & in Christum credebatur sanctus doctor & martyr, habebat fundamentum Christum, cuius merito saluatus est & putabat per errorem ea quae hactenus tractauimus, conuenire huic fundamento, id est, esse Christiana & ex sacris literis, Ideo edificauit ista super fundamentum Christum, sed

IN CAPVT TERTIVM

quia fundamentum quod est ueritas, falsitatem portare non potuit, necesse fuit tandem admoto igni & die, foenum, stipulam & ligna perire. Omnis enim inquit plantatio, quam non plantauit pater meus eradicabitur, & Omnis caro foenum, & omnis gloria eius quasi flos feni. Exiccatum est foenum, & cecidit flos, uerbum autem Domini, quod est aurum, argentum & lapides preciosi, manet in eternum.

Habeant itaq; sole sacrae literae, illibatam apud Christianos autoritatem, id quod postularunt omnes sancti doctores, quanquam hoc hodie impij, qui sanctorum autoritate cupiunt abuti, uolentes ignorant, Non est mihi praecipuum, ut audiam Cyprianum, nisi loquatur uerbum Dei, sed potius Cypriano & omnibus usq; ad finem mundi Ecclesiae doctoribus & pastoribus, praecipuum est hoc, quod hic Paulus dicit. Fundamentum quidem positum est, sed uideat unusquisq; quomodo superaedificet &c. Magno periculo agis, nisi consistas in certo uerbo Dei, Pereat ergo autoritas, cui uerbum Dei non astipulatur. Ministri enim Christi sumus, & dispensatores non nostrorum somniorum, sed mysteriorum Dei.

Ex his omnibus, si non uidisti errorem sancti martyris, & totius illius concilij, rebaptizationem defendentis, quid est queso tam lucidum & patens, quod tua caecitate uideres?

Iam uero post damnatam hanc Cypriani & illius concilij rebaptizationem, uide quid audeat scribere

Hiero

EPISTOLAE AD CORIN.

Hieronymus de sacra eucharistia. Is in Sophoniae Hiero-
 tertium caput scribens sic ait. Sacerdotes qui eucha- n)mus
 ristiae seruiunt, & sanguinem Domini populis eius di-
 uidunt, impie agunt in legem Christi, putantes eucha-
 ristian imprecantis facere uerba non uitam, & neces-
 sariam esse tantum solennem orationem, & non sacer-
 dotum merita, de quibus dicitur. Et sacerdos in quo
 fuerit macula, non accedet offerre oblationes Domino. Nullus
 Hæc ille. neque

Quid dicam? quantam hic uideo incogitantiam sãctus
 tanti uiri? Credo recantaturum hæc fuisse, si quis ad neque
 monuisset quo periculo hæc dicantur, quod si noluis- nõ san-
 set, tu scilicet eum sanctum diceres? Nam hæc uer- ctus fa-
 ba, non solum error sunt, sed etiam impietas, si quis ad cit no-
 monitus & intelligens ea defendere perrexerit. bis eu-

Dispeream, nisi multo tolerabilior sit error sancti chari-
 martyris Cypriani, & illorum Episcoporum, qui cum stiam,
 eo senserunt, qui odio peruersæ doctrinæ negabant sed so-
 apud hæreticos esse sacramentorum Christi uerita- la in-
 tem, Interim tamen apud catholicos, quos uocabant, stitu-
 certo esse statuebant Christi sacramenta, siue boni es- tio Ch-
 sent ut Petrus, siue mali ut Iudas. Itaq; tunc si dubi- risti.
 tasses alicubi, propter hæresim & schismata, inueni-
 ri uera Christi sacramenta, tamen ex hac doctrina
 certus fuisses, ea apud catholicos inueniri.

Dispeream quoq; nisi tolerabilius sit, Papisticas
 sequi unctiones & rasuras & characteres, sine quib-
 bus non permittunt legitimam esse eucharistiae, ut
 uocant,

IN CAPVT TERTIVM.

uocant, confessionem, Nam secundum eorum doctrinam, si non licet inuenire uerum sacramentum corporis & sanguinis Domini apud non rasos & unctos, tamen licebit inuenire apud rasos & unctos, hoc est, licebit uel alicubi inuenire, Non dicam interim, quam impium sit humanis inuentis tribuere efficaciam & ueritatem sacramentorum, quæ non ex rasuris & consecrationibus humanis sunt, id quod sunt, sed ex Christi institutione, id quod supra dixi, & plenius dixi in nouissima mea confessione contra sacramentarios.

At uero si Hyeronymi hanc sententiam secutus fueris, nusquam habebis certo eucharistiæ ueritatem, sed egregie dubitabis ubiq;. Nihil enim aliud efficit his uerbis, tanto supercilio & autoritate sua, non Dei, prolatis, quam ut sacramentum eucharistiæ ab Ecclesia Dei auferat. Siquidem ubiq; dubitare, num ibi sit uera eucharistia, nihil aliud est quam ueram eucharistiam nusquam habere. Non enim doctrinam aut heresim accusat hic Hieronymus, ut Cyprianus, sed uitam & merita sacerdotis requirit, ut uera fiat eucharistia.

Quid hodie accusamus sacramentarios, dicentes, An quilibet nebulo, scortator, adulter, auarus &c. faciet uobis corpus Christi? Contra quos clamamus, Non angelus, non sanctissimus etiam aliquis minister Ecclesie, faciet nobis Christi corpus, sed Christus ipse sua institutione, tantum abest, ut criminosi sibi hoc apud nos arrogant, Sic inquam clamamus contra eos, sed

EPISTOLAE AD CORIN.

sed frustra clamabimus, si nos oporteat premi auctoritate sancti Hieronymi, & non potius innitendum senserimus institutioni Christi.

Vide uero quae dico. Impie inquit agunt in legem Christi, putantes eucharistiam imprecantis facere uerba non uitam, & necessariam esse tantum solennem orationem & non sacerdotum merita, Quid dicit? Quando queso Christus statuit aliquam legem, de uita & meritis humanis, ad conficiendam eucharistiam, ut dicat Hieronymus, impie agere qui sic putant.

An impie etiam egit Christus, qui permisit atque adeo mandauit Iudae proditori uerum Euangelium uerum baptismum, uera miracula, breuiter uerum Apostolatam, quae per eum non minus efficacia fuerunt incredentibus, quam per alios optimos Apostolos & discipulos? Quae merita requiris queso, ubi omnia non ex nobis, sed solum mandatum ministerium excipias, sed ex incommutabili & efficacissimo Christi pendent uerbo?

Quod si Hieronymus, per imprecantis uerba et per solennem orationem, non intelligit uerba sacrae institutionis Christi, quae uerba consecrationis uocant, sed alias ministri orationes, mirum quam non sane dicat, nam fides Christiana, neque orationibus ministri, neque uita aut meritis tribuere potest, quod in sacramento uerum Christi corpus & sanguis nobis distribuitur.

Si uero per imprecantis uerba & solennem ora-

IN CAPVT TERTIVM.

tionem, intelligit etiam uerba institutionis Christi, impium fuerit his solis non tribuere eucharistiæ, ut uocamus, confectionem.

Egregium uero, quod docet de uita & meritis sacerdotis, Hoc scilicet est erudire conscientias, de omnibus egregie incertis reddere? Ego si hic Hieronymum audio, ut ueritatem inueniam eucharistiæ, spectabo primum uitam ministri, si non crimine uacat non erit ibi eucharistia, aut ut eius uerbis loquar, non faciet eucharistiam, si uero uita in omnibus bene respondeat iudicio humano, tamen deinde incipiam dubitare de sacerdotis meritis. Nam & ille iudicio humano per omnia inculpatus erat, qui dixit, Gratias tibi ago quia non sum sicut ceteri hominum, iniusti, raptores, adulteri, ieiuno bis in sabato, decimas do omnium quæ possideo &c. & tamen quæ merita habebat? ut interim non dicam Christianos, solum agnoscere meritum Christi.

Quid si in talem incidero? Respondent Hieronymi uerba, non faciet eucharistiam, quia merita non habet, Hic incipiam dubitare etiam de sanctissimis ministris ubi tandem inueniam eucharistiæ ueritatem? Certe Hieronymus non est sacramentarius, sed hac ratione, uiolenter aufert sacramentum ab ijs, qui ei crediderint.

Quanto rectius senserunt alij sancti uiri, e quibus duorum uerba referam.

Augustinus contra literas Petiliani lib. 3. cap. 8. sic ait.

EPISTOLAE AD CORIN.

sic ait. Cum hoc datur quod Dei est sanctum, dat etiam non sancta conscientia, quae certe siue sit sancta, siue non sancta, ab accipiente inspicere non potest, sed plane illud quod datur potest, quod cognitum ei, qui semper est sanctus, per quemlibet ministrum accipitur, securissime accipitur, nisi enim sancta uerba essent ex cathedra Moysi, non diceret ueritas, Quae dicunt facite, si autem ipsi, qui uera sancta dabant, sancti essent, non diceret. Quae faciunt facere nolite, dicunt enim & non faciunt. Nullo qui ppe modo legitur uua de spinis, quia nunquam de spinarum radicibus oritur, sed cum se spinosis sepibus palmes uitis implicuit, non ideo fructus, qui illic pendet horretur, sed spina cauetur, uua decerpitur.

Et cap. 55. & 56. de Iuda proditore dicit, baptizante, & quod maius est, Euangelizante, sine incommodo recipientium baptismum & uerbum Dei, immo cum salute. Salui enim fiebant, ut qui ab alijs Apostolis baptizati erant & audierant &c.

Et in Psalmum decimum scribens ait. Christus eundem traditorem suum, quem diabolum nominauit, qui ante traditionem Domini, nec oculis dominicis fidem potuit exhibere, cum ceteris discipulis ad praedicandum misit regnum caelorum, ut demonstraret dona Dei peruenire ad eos, qui cum fide accipiunt, etiam si talis sit per quem accipiunt, qualis Iudas fuit.

Et rursus. Nam etiam si, inquit, dantis & accipientis

IN CAEVT TERTIVM.

piensis est meritum, sit dantis Dei & accipientis conscientia mea. Hæc enim duo non mihi incerta sunt, bonitas illius & fides mea. Quid te interponis, de quo certum scire nihil possum? Sine me dicere. In Domino confido &c.

Et Chrysostomus homi. lib. in Matthæi cap. 14. sic ait. Credite omnes, quod etiam nunc illa coena celebratur, in qua Christus ipse recumbebat. Nihil quippe interest inter illam & hanc, non enim hæc ab homine, illa ab ipso conficitur. Quando igitur sacerdotem corpus Christi tibi præbere uideris, noli sacerdotis, sed Christi manum ad te porrigi arbitrari &c.

Et homi. 2. In secundam ad Timo cap. 1. ubi dixerat de baptismo, hæc addit. Volo quidem adijcere plane mirabile, & nolite mirari neq; turbemini, Quid uero istud est? Sacra ipsa oblatio, siue illam Petrus, siue illam Paulus, siue cuiusuis meriti sacerdos offerat, eadem est, quam dedit Christus discipulis suis, quamq; sacerdotes modo conficiunt. Nihil habet ista quam illa minus. Cur id? quia non hanc sanctificant homines, sed Christus, qui illam ante sanctificauerat. Quemadmodum enim uerba, quæ locutus est Christus, eadem sunt quæ sacerdotes nunc quoq; pronunciant, ita & eadem oblatio est, eadem que baptismi ratio est, adeo omnia in fide consistunt. Cornelium spiritus repente impleuit, quia spiritus ipse alacritatem uoluntatis ostenderat, fidemq; plenissima deuotionis obtulerat. Et hoc igitur Christi corpus

EPISTOLAE AD CORIN.

corpus, & illud est. Qui autem hoc illo minus aliquid habere putat, ignorat Christum esse, qui nunc adest atq; operatur.

Ne itaq; clames perpetuo, patres, patres, aut dicas isti heretici noui non uolunt audire patres, audis sanctos patres sanctissime scribere, contra sententiam sancti patris Hieronymi, a ueritate Christi longe alienam.

Et ut mireris, hæc sententia etiam condemnata est, lib. 4. sententiarum dist. 13. & in decretis canonicis. 1. q. 1. Intra catholicam, & cap. Multi secularium &c. Si suscipiendum est quasi uerbum Dei, quicquid ueteres illi Theologi post Apostolos dixerunt, cur ista sententia Hieronymi iam ante condemnata est?

Igitur ut ad omnes alios doctores post Apostolos, ita & ad Hieronymum pertinet quod hic dicit Paulus. Unusquisq; uideat quomodo superædificet. Nam necesse est tandem ligna, fœnum & stipulam admoto die & igne perire, Verbum autem Domini manet in æternum.

Quid dicam fere de omnibus, qui ex sacerdotio illo ueteri leuitico, ad quod nascebantur homines secundum legem Dei, iam per Christum æternum sacerdotem abrogato, confirmarunt nobis aliud sacerdotium coram mundo gloriosum, nihil somniantes dotiū nisi uestes Aaron & unctionem illam sacram, & oblationes altari allatas, mirum unde nostri habeant suam monasterasuram, le.

IN CAPVT TERTIVM.

rasuram, donec nunc principes mundi & satrapæ facti sunt, qui ministri Christi & dispensatores mysteriorum Dei, ut infra dicemus, esse deberent.

Excusatio. Perdat me Christus, si hæc omnia in iniuriam veterum Theologorum dixerim, a quorum sententia cetero non esse recedendum, nisi propter manifestum uerbum Dei, legenda sunt eorum scripta cum propter historiam, tum ut bene dicta ab eis accipiamus, qui suo tempore fideles ministri uerbi Dei habiti sunt, maxime uero ne noui semper emergentes heretici persuadeant rudibus, quod ueteres cū ipsis senserint, quemadmodum hodie frustra conati sunt sacramenti perde isti & Catabaptistæ, Nec minus Papistæ clamant patres, quando laicis calicem Domini prohibent impiissime, quando tamen ista impietas omnibus ueteribus doctoribus incognita fuit.

Hoc solum ago, Ut habeant ueteres suam autoritatem, tamen autoritatem contra manifestum Dei uerbum non habeant, neque hoc sancti uiri postularunt, quod nunc impietas, odio Euangelij, nomine eorum, postulat, Non enim sibi contra Dei uerbum credi uoluerunt, id quod sæpe ingenue fatetur Augustinus manifestis uerbis. Et omnes alij doctores, dum sua probant ex biblijs siue ex uerbo Dei, quid aliud uolunt in omnibus suis libris, quam ut credatur non uerbo humano, sed Dei?

Hic itaque omnia probanda sunt, ut quod bonum est teneamus, Percant ligna, scænum, stipula, quæ edificata

IN CAPVT TERTIVM.

Edificata sunt quidem a bonis doctoribus super Christum, sed hoc fundamentum ea tandem sustinere non potest, ut maneant aurum, argentum, lapides preciosi, id est ea, quæ secundum uerbum Dei, cum iusticia Dei, quæ Christus est, consentiunt.

Sed hæc hæcenus, ut ostenderem quod promisi, & primitiua Ecclesia usque ad hoc tempus, multa mala et errores accidisse Ecclesie, propter hoc unum præceptum, uel admonitionem Pauli a doctoribus & prædicatoribus neglectam. Vnusquisq; uideat quomodo superædificet. Nunc uero tempus est, ut interpretando ad reliqua Pauli uerba pergamus.

FUNDAMENTVM inquit aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus. Non potest alia fiducia doceri, quæ consistat coram Deo, quam illa sola, quæ est in Christum Iesum, quæ posita est, id est, docta per Paulum, qui dicit. Ut sapiens architectus fundamentum posui. iam uero uideant alij doctores siue prædicatores, post Apostolicam istam doctrinam, quomodo super hoc fundamentum & petram solidissimam, id est, Christum, siue fiduciam in Christum, ædificent, id est, doceant, ut scilicet quæ docent conueniant huic fundamento, ut quemadmodum infra cap. 4. dicitur, fideles ministri & dispensatores inueniantur mysteriorum Dei, non humanorum somniorum, maxime ne doceant, per quæ homines incipiant aliam fiduciam habere, quam in solum Christum, & non fidere solum Christo,

Funda
mentū
Christi,
non aliud.

IN CAPVT TERTIVM.

Christo, ne quamuis doceant fiduciam in Christum, non tamen doceant omnino sincere istam fiduciam; sed urgeant ea, quae non sunt eis mandata, unde fit, ut talibus postea fidant homines, ut necessarijs ad salutē, id quod derogat fundamento, id est, fiduciae in Christū.

In fiducia Christi procedere debent nostra doctrina, mores, actiones, passiones, uita, mors, Alioqui quicquid non est ex fide, peccatum est. Sic et Petrus admonet doctores uerbi et ministros quoscumque; Christi. 1. Pet. 4. Ut quisque accepit donum, ita alius in alium illud ministrare, ut boni dispensatores uariae gratiae Dei, Si quis loquitur, loquatur ut eloquia Dei, si quis ministrat, ministret tanquam ex uirtute, quam suppeditat Deus, ut in omnibus glorificetur Deus, per Iesum Christum, cui est gloria et imperium in saecula saeculorum, Amen. Et Paulus Rom. 12. uult ut prophetia nostra, id est, doctrina et praedicatio nostra sit iuxta portionem fidei, id est, sit talis, ut consentiat fidei siue fundamento Christi.

Quod si quis doctor superstruit doctrina sua, super fundamentum tum Christum, purum et sincerum uerbum dei siue meram doctrinam Euāgelicam, id quod Paulus uocat aurū, argentum, lapides preciosos cuiusque opus manifestum fiet. Aurum, quando eadem fides in Christum, quam semel suscipimus, per doctorem siue predicatorē ita urgetur et assidue docetur, ut ex eius doctrina crescamus ex fide in fidem, pergamus a gloria Do-

mini

EPISTOLAE AD CORIN.

mini in gloriam, tanquam per Domini spiritum, ut non solum accedentes ad Christum credamus, quem admodum quidam non intelligentes rationem & uirtutem fidei, dicunt, si fides predicanda est, non nostris, quia omnes sumus Christiani, predicanda est, sed Turcis & illis, qui nomen Christi non audierunt, nostris autem tantum bona opera predicanda sunt, Verum discamus iugiter ex uerbo, & predicatione fidei, siue ex promissionibus Dei, & exhortatione sancta, & per omnem uitam in omni necessitate mentis & corporis, in omni tentatione & persecutione, etiam quando nonnunquam nos premit peccatum, terret iudicium Dei, instat Satan, urget mors, & derelicti a Deo uidemur, assuescamus abnegare (ut Christus dicit) nosmetipsos, & tollere crucem nostram, & tunc maxime credere, maxime confidere Deo per Iesum Christum, quod amet nos, quod seruaturus sit, quod mala ista cedent nobis in bonum & salutem percipiam, maxime inquam tunc, quando uidentur omnia desperata, tunc enim locus est exercendae fidei & sperandi de misericordia Dei. Ad quae tunc opera bona siue facta siue facienda confugeres, in his angustijs & necessitatibus quae accidunt per omnem uitam? Certe fides uera nouit inuocare patrem in nomine Iesu, ideo ad inuocationem assidue confugit, quia sentit se assidue impugnari, secundum illud. Turris fortissima nomen Domini, ad eam currit iustus & saluabitur.

IN CAPVT TERTIVM

Sic itaq; docere perpetuo, ut serues homines Christo, per omnem uitam & tentationem usq; in finem, est sine dubio aurum optimum, & caput doctrine Christianæ, quæ doctrina ubi perijt, nihil præter frigidas ceremonias nobis relinquitur, quarum quedam per se sunt impiæ, multæ uero, quæ per se possent liberè seruari, & quedam etiam uiles esse, tamen omnes impiæ redduntur hac adiectione, quod necessariè docentur, & homines talibus fidere discunt seruatis, diffidere non seruatis, quia hæc & alia pro fide in Christum suscepimus ad remissionem peccatorum & uitam æternam parandam, quod non est ædificiũ positum super fundamentum Christum, licet per errorem ad tempus poni uideatur, ut nunc gemere liceat & dicere cum Ieremia. Quomodo obscuratum est aurum mutatus est color optimus, dispersi sunt lapides satanæ in capite omnium platæarum? Filij Sion inebriati & amicti auro primo siue optimo, quomodo reputati sunt in uasa testæ, opus manuum figuli?

Argentum.

Argentum uero super edificat doctor Christianus, super fundamentum Christum, quando scripturas Propheticas & Apostolicas, siue libros sacros interpretatur, & genuinum sensum scripturarum proponit, quem admodum in Psal. dicitur. Eloquia Domini eloquia pura, argentum igne probatum in uase terræ, purgatum septies. Tu Domine seruabis ea.

Hic uideat doctor, ne ex argento, id est, scriptura Spiritus sancti, faciat scoriã siue argenti spumantem, quæ

EPISTOLAE AD CORIN.

quæ speciem quidem habet argenti, sed uerum argentum non est, ne dicatur ei illud Esaiæ. 1. Argentum tuum uersum est in scoriam, & caupones tui miscent aquam uino, Fit autem hoc, quando ex uerbo Dei male intellecto, deprauato & detorto, confirmamus traditiones humanas, nostras opiniones, & cogitationes, & alia quæ uere uerbum Dei non habet, ut ita, quamuis manentibus uerbis, tamen non maneat uerbum dei, nisi secundum speciem.

Vt quando Episcopus Romanus statuitur esse caput externum uniuersalis Ecclesiæ, ex illo uerbo Christi. Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, cum tamen ibi non dictum est. Super hunc petrum, licet etiam sic non esset certum, quod solus Papa esset Petrus, sed dictum est, Super hanc petram, quæ est, Tu es Christus filius Dei uiui. Riserunt iam dudum nos Græci, & merito, propter istam interpretationem, maxime quando, qui fuerunt audaciores ex nobis, audebant pronuntiare, neminem posse saluari, nisi esset sub obedientia Romani pontificis.

Item, quando purgatorium illud exutarum animarum, confirmatur ex Pauli uerbo. Ipse saluus fiet, sed sic tanquam per ignem.

Item, quando sacerdotium illud nostrum ociosum, & quod scriptura noui testamenti ignorat, confirmatur ex uestibus, unctione, consecratione ueteris & Leuitici illius sacerdotij iam aboliti & reiecti.

Item, quando ex paupertate spiritus, quam Christi

IN CAPVT TERTIVM.

stus omnibus Christianis commendat, confirmatur prohibita robustorum monachorum mendicitas, & aliorum falso iurata paupertas, & ex obedientia quam Deo & eius precepto debemus, confirmatur obedientia quam Dei uerbum non agnoscit, atq; adeo reprobatur, nimirum qua iuramus & uouemus nos obediētes fore prelato (ut uocant) secundum regulas & traditiones humanas, quas damnatas legis Matth. 15. & Esaiæ. 29.

Item, quando cogimus homines ieiunare quadragesimam illam, ex illa historia ieiunij Christi, quasi ad Christi imitationem, cum tamen hoc nusquam preceptum sit, & ne fieri quidem possit, quia Christus ieiunauit quadraginta diebus & quadraginta noctibus nihil edens & bibens, & illud quod fictionem iuris in isto nostro ieiunio quadragesimali quidam uocauerunt, si a pueris defenditur ludus est, si a uiris insania.

Neq; unquam grauius damnum accidit Ecclesie, quam quod sine uerbo Dei, ex imitatione sanctorum, etiam Christi, fecimus regulas, leges, statuta & traditiones, quibus postea homines discunt & assuescunt fidere, in iniuriam misericordie Dei & abnegationem uirtutis & efficacie sanguinis Domini nostri Iesu Christi.

Hec autem scoria que se pro argento uenditat, quid aliud est quam in grauioribus lignum, in leuioribus foenum & stipula?

De illis

EPISTOLÆ AD CORIN.

De illis nunc loquimur, qui licet pij, tamen hæc ipsa & similia per errorem docuerunt & susceperunt, credentes ea fundamento Christo conuenire, & argentum suspicati iudicio interim defecerunt, Multa tolerat Dei longanimitas, quæ etiam non imputat sanctis propter fundamentum Christum.

Non autem loquimur de impijs nebulonibus, qui nunc non per errorem, sed per maliciam propter sua lucra & ambitionem, hæc erronea ab alijs accepta, contra manifestam iam scripturam, & contra suam conscientiam defendunt, & ueritatem agnitam impugnant, ne alij ad ueritatis lucem emergere possint, Nam tales ne errore quidem, quemadmodum quibusdam sanctis contigit, cupiunt ædificare super fundamentum Christum, nam hoc in omni eorum doctrina non deprehendes. Itaq; ad hunc locum non pertinent, sed de eis infra aliud audies iudicium. Si quis templum Dei prophanauerit &c.

Porro argentum, id est, scriptura sacra, quando ædificatur, id est, docetur, debet ædificari super fundamentum Christum, id est, ita tractari, ut in solum Christum respiciat, quemadmodum Roma. 1. docet Paulus, prophetiam oportere esse analogam fidei, & ad Roma. 3. dicit. Iusticiam Dei, quæ est per fidem in Christum, habere testimonium ex lege & prophetis. In Mose & prophetis promittitur Christus, In scripturis Apostolicis exhibetur, Lex fuit pedagogus in Christum, Euangelium nobis adfert Christum,

IN CAPVT. III.

Historiæ testantur quemadmodum uel creditum uel non creditum est diuinis de Christo promissionibus.

Ideoq; qui ex sacris literis, nihil aliud quam moralia & non Christum, quaesierunt, nihil mirum, si & dixerint & senserint, eadem in Aristotelis ethicis, & Ciceronis officijs, & Senecæ scriptis contineri, & multo utilius legi, atque ita ab hac sententia deficere non potuerunt, quæ dicit, Ex eo nos fieri iustos, si facimus iusta, Quasi uero is iusta facere possit, qui nondum ipse iustus sit, arbor non bona producere fructus bonos, Inde factum, ut sine iustificatore Christo de iusticia præsumamus, Dicentes enim se sapientes stulti facti sunt, & uani effecti sunt per cogitationes & consilia sua &c.

Lapides autem preciosos ædificat doctor Christianus, super fundamentum Christum, quando exhortatur Apostolico more, ut qui fide Christum susceperunt, eam fidem & Euangelij doctrinam, ornent sanctis moribus, & Christianis operibus, ad gloriam Dei patris, ne blasphemetur ab impijs bonum nostrum, id est, Christi Euangelium, ut bonis exemplis luceant coram hominibus, ne cui uel infirmiori fratri sint scandalo, ut sua corpora cœlestis spiritus sancti templa consecrent Deo, nulli obsint, omnibus prosint, pacem cum omnibus habeant, etiam cum inimicis si fieri possit, quantum in nobis est, id est, quantum Euangelij ratio permittit, Patientiam

EPISTOLAE AD CORIN.

tientiam uero summe ament, & non se uel uerbo uis dicent, atq; inter alios quoque pacis & reconcilia- tionis sint autores.

Docet autem doctor siue praedicator Christianam uitam, & conuersationem inter homines, ita commode & Christiane, si quemque admoneat praestare ex animo, & bona conscientia coram Deo, suum officium, id est, ut quisque candidè seruiat in sua uocatione, siue conditione, quemadmodum Petrus & Paulus admonent in suis scriptis, ut magistratus bene praesit, subditi ex animo obediant, non solum bonis magistratibus, nisi praecipiat contra Deum, pax iuuetur, honorentur principes, oretur pro omnibus politijs, & solite cogitetur, qui eis proximus. Mariti diligant uxores, uxores reuerentur maritos, parentes & pie & honeste instituant filios & filias, filij obediant in omnibus parentum uoluntati, Domini & dominae agnoscant se Dominum habere in caelis, ut modeste agant erga famulos & famulas, ut coheredes regni Dei, si Christiani sunt, aut si Christiani non sunt, modestia hac prouocati, fiant, Serui & ancille non ad oculum solum seruiant, sed ut Domino Christo, quem praesentem & omnia intuentem habent, Omnes uero sese ut fratres ament, sibi mutuo condonent iniuriam, sobrie, iuste, ac pie uiuant, in hoc saeculo, expectantes beatam spem & aduentum Christi, atque orent sine intermissione pro prospero

IN CAPVT TERTIVM.

curſu & fructu Euangelij, pro pace & c. Obediant miniſtris uerbi & eis neceſſaria procurent. Seruiant uicinis, ægrotis, adſiſtis, egentibus, & ante omnia ſuorum curam gerant, id eſt, ſibi commiſſorum.

Iſti ſunt lapides preciſi, in muris Ieruſa'em ciuitatis Chriſti, ornamenta quæ uident homines, ut glorificent patrem noſtrum, qui in cœlis eſt, Matthæi. 5. quibus ut ſimplices filij Dei, ſine reprehensione, in medio nationis prauæ atq; peruerſæ, lucemus ſicut luminaria in mundo, uerbum uitæ continentes, ad gloriam Euangelij, in die Chriſti, Philip. 2.

Summe hic cauendum, ne ſic iſta Chriſtiana opera, ſiue iſtam Chriſtianam uitam doceamus, ut diſcant homines talibus conſidere, quorum fiducia debet eſſe in ſolum Deum, per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, fundamentum cui inniti debemus. Nam hoc non eſſet ædificare lapides preciſos, ſuper fundamentum Chriſtum, ſed ſuper ſeipſos, ſine fundamento, quæ eſt ædificatio ſtulti uiri Matthæi. 7. & ita ſpeciem haberent lapidum preciſorum, id eſt, bonorum operum, non autem eſſent, Quicquid enim non eſt ex fide peccatum eſt, Ornamenta itaq; & certa ſigna ſunt præſentis gratiæ Dei, & fidei in Chriſtum, cæterum ſolius fundamenti merito filij ſumus & accepti Deo, ſecundum illud. Cum feceritis omnia, quæ præcepta ſunt uobis & c.

Atque hæc hæcenus de bona ſtructure, quæ ſtruitur ſuper

EPISTOLAE AD CORIN.

etur super fundamentum Christum.

Aut si quis doctor superstruit doctrina sua, super Lignū
fundamentum Christum (quemadmodum bonus uir fœnū,
per errorem putat) lignum, fœnum, stipulam, id stipu-
est, non syncerum uerbum Dei, non uocem pastoris la-
Christi, sed urget & docet esse quædam necessaria,
quæ non sunt ipsi mandata, quæ uerbum Dei non ha-
bet, atq; adeo quæ tandem ad lucem & igne, id est,
ubi reuelatur error, deprehenduntur esse contra uer-
bum Dei, & cum fundamento Christo non posse co-
herere, ex traditionibus enim humanis sunt, & hu-
mani cordis figmento, qualemcumq; pietatis speciem
ante sint mentita.

Lignum sunt, quæ maiori specie pietatis & scri-
pturarum male intellectarum, altius animis quorun-
dam insederunt, hæc primum lucem fugere que-
runt, defensione quasi sanctitatis, & igni resistere
uidentur, ut humida ligna, per detortas scripturas,
per autoritatem patrum, per longi temporis præ-
scriptionem, per multitudinem adhaerentium, sed
tandem frustra, non enim potest lignum in igne per-
sistere, redigetur in fauillam. Omnis inquit planta-
tio, quam non plantauit pater meus, eradicabitur,
Verbum autem Domini stabit in æternum.

Vide talia quædam supra (ubi scripsi contra Cy-
priani rebaptizationem) a beato martyre Cypria-
no ædificata, quasi (de quo non dubito) super fun-
damentum Christum, quod uere habebat, qui etiam

IN CAPVT TERTIVM.

alibi, mirum quam necessarium faciat, ut aqua uino calicis permisceatur, quis ei dedit potestatem, ut hoc necessarium doceat, quod non est ipsi mandatum? libenter utitur detortis scripturis, ut dicat pro oleo suo. Oleum peccatoris non impinguet caput meum, quid si ei contra suam aquæ permiscionem indicauero, quam pessimam habeat speciem ex hoc Esaiæ uerbo. Caupones tui miscent aquam uino? Certe beatus Chrysostomus home. 33. In Matthæi caput. 26. heresim uocat perniciosam, his uerbis. Sed, inquit, cuius rei gratia Christus non aquam, sed uinum post resurrectionem bibit? Perniciosam quandam heresim radicatus euellere uoluit eorum, qui aqua in mysterijs utuntur, ita ut ostenderet, quod & quando hoc mysterium tradidit, uinum tradidit, etiam post resurrectionem in nuda mysterio mensa, uino usus est. Ex genimine autem ait uitis, quæ certe uinum non aquam producit. Ita ille. Siue autem contendas hæc dici contra illos, qui sola aqua utuntur sine uino, siue alius dixerit contra illos dictum, qui aquam uino addunt, certum est contra utrosque dictum, quando genimen uitis, id est, uinum uult esse in mysterijs, ut ait, non autem aquam. Si hic sequendam duxeris hominum auctoritatem utrum sequeris? utrum damnabis? Ego certe Christo gratia, ut ista ligna nihil moror, ita non tam ligna mihi sunt, quam fœnum & stipula.

Fœnum & stipulam dicimus illas doctrinas, quæ
statim

EPISTOLAE AD CORIN.

statim in luce & igne, deprehenso errore, euanescunt ut fumus, ut quod docuerunt non esse edendas carnes feria sexta, non esse celebrandum sine manipulo &c. Huc pertinent omnes nugæ questionum illarum Theologicalium, num potuisset Deus aliter redimere genus humanum, taceo quod ridenda multa proposuerunt, multa etiam impia, quorum multa congescit quodam loco annotationum noui testamenti Erasmus.

Si qui inter eos inuenti sunt a Deo, qui Christum amauerunt (non enim præiudicamus iudicijs Dei) & per errorem ab alijs, quasi per manus, acceptum, iudicauerunt hæc non esse contra Christum, de his solis nunc loquimur, Nam de his dicimus, qui fundamentum Christum habent, id est, per Christum sperant salutem.

Illi uero nebulones ad hunc numerum non pertinent, qui sic fuerunt adfecti, ut nunc tandem sese declarant, ut solis nugis istis implicarentur, & odio haberent atq; adeo persequerentur, data occasione, Euangelium Christi, siue fundamentum hoc, quod ex sola in Christum fide iustificamur, qui non solum pietatem, sed & omnes bonas literas, pietatis ministras, oderunt.

Repete hic omnia, quæ supra de auro, argento, lapidibus preciosis, ligno, fœno, stipula scripsimus, quando de bonis operibus agebamus, nam huc illa omnia, etiam pertinent, quando opera ex doctrina,

IN CAPVT III.

Strina, de qua hic dicimus, proueniunt.

Proba- Si quis igitur inquam, ista bona aurum, argen-
tio do- tum, lapides preciosos, aut ista erronea lignum, fœ-
Strine num, stipulam, edificauerit super fundamentum
Christum, quomodo tandem deprehenduntur &
discernentur, ut illa maneant, hæc pereant? Cu-
iusque inquit opus manifestum fiet, id est, cuiusque
doctrina, quam superædificauit siue docuit super
fundamentum Christum, manifesta erit, ut uideatur
num Dei uerbum sit, aut erronea, licet piorum do-
ctorum, sententia.

Multa enim sæpe se ueritatis specie uenditant,
etiam pijs, dum non certo Dei uerbo innituntur, non
satis attendentes quid hoc sibi uelit in Psalmo, Tunc
non pudeſſio, cum respicio ad omnia præcepta tua,
sed ut Christus ait, Nihil occultum, quod non reue-
latur, neq; absconditum, quod non ſciatur.

DIES enim (ut hic dicitur) declarabit, quod
in igne reuelatur, uel, quia in igne reuelatur, & cui-
iusque opus quale sit ignis probabit. Ligna, fœnum,
stipula, id est, ea, quæ non sunt Dei uerbum, glo-
riantur sæpe quasi sint ea, quæ æterna sint, & perie-
re non possint, id est, quasi sint uerum Dei uerbum,
quod manet in æternum, proijciantur in ignem, ibi
reuelabuntur ignis probatione siue examinatione,
ut in die siue luce conspicua appareant, quæ sint,
quæ ante in tenebris, id est, in ignorantia & errore
magnificauimus.

Tunc uia

EPISTOLAE AD CORIN.

Tunc uidebis pereuntia esse, & non Dei, quatu ante esse Dei, & eterna somniabis, Paulatim absumi ab igne uidebis ligna, foenum uero & stipulam uel ad ignis aspectum euanescere. Contra uero aurum, argentum, lapides preciosi, id est, purum Dei uerbum, sepe calumniam sustinent, quasi non sint quod sunt, his uerbis. Non est uerum argentum, non uerum aurum, non ueri lapides preciosi, sed est doctrina noua, heretica, scandalosa, piarum aurium offensiuu, a cultu Dei retractiuu & ab obedientia sancte matris Ecclesie alienatiua, quis enim ignorat quam Theologicaliter ista, sine scriptura, soleant obijci Euangelio glorie Dei? Sed que sic falso damnantur, in igne persistunt, probationem ignis, & diem siue lucem conspicuam, id est, iudicium & cognitionem ferre queunt, & permanent, utcuq; ad tempus aliquid, ab hominibus reprobata & damnata.

Nolunt alia in lucem protrahi, & ubi admoventur igni, ut in die possint uideri, primum fumant, mox pereunt, id est, primum indigne ferunt examen, deinde apparent esse nihil. Hec uero, que nihil aut etiam mala uidebantur, tantum abest, ut fugiant lucem, ut etiam gaudeant certo iudicio cognosci.

Aduerte, quod & supra dixi, diem accipi pro Dies. reuelata luce uerbi Dei siue ueritatis, id est, pro cognitione

IN CAPVT. III.

cognitione legis, quæ reuelat peccatum, & Euangelij, quod declarat nobis remissionem peccati, & suauorem Dei erga nos per Iesum Christum, quemadmodum scriptura solet hac uti allegoria, ut Esaiæ. 2. Ad legem magis & ad testimonium, quod si non dixerint iuxta uerbum hoc, non erit eis matutina lux, Et in Psalmo, Lucerna pedibus meis uerbum tuum, & lumen semitis meis. Et ad Romanos duodecimo. Nox processit, dies autem appropinquauit, sicut in die, honeste ambulemus, Hinc & exactum iudicium & cognitionem dies significat, quia reuelata ueritate certius iudicamus de rebus, & non est errori locus, Ideo & infra capite. iij. Paulus diem hominis, uocat iudicium hominum siue rationis de rebus sacris, & de ministris Euangelij, quod fallax atque adeo nullum est, Putant enim animales homines se uidere, quæ non uident & c. Sic ibi legitur ex Græco, Mibi uero pro minimo est, ut a uobis dijudicer aut ab humano die, Ieremias autem capite decimo septimo, dixit. Diem hominis non desyderauit, id est, mea prædicatione non quæsiui, quemadmodum pseudo prophete, quicquid apud homines magni æstimatur, non quæsiui opes, gloriam, honores, fauores, quemadmodum carnales homines solent. Breuiter, hic dies conspicuam lucem & certum iudicium, post reuelatum errorem, significat. Dies declarabit, id est, reuelata quandoque ueritas certo ostendet, quid bonum quidue malum fuerit,

EPISTOLAE AD CORIN.

fuerit, Ad tempus enim in tenebris, id est, quando erratur, quaedam mala pro bonis sese uendunt, quae postea in luce, id est, exactiore & certiore iudicio deprehenduntur.

Ignis autem metaphora tam frequens est in scripturis, ut ridendum plane sit, quod hoc loco inde fecerint aliquem ignem purgatorium post hanc uitam, hoc inquam loco, qui secundum omnes ferè dictiones est allegoricus, ut supra indicatum est, maxime etiam Paulo sic exprimente ignis similitudinem, Saluus erit, sed sic tanquam per ignem. Quanquam quid attinebat hic multis hoc admonere? quando enim sine dubio allegorica sunt, Aurum, argentum, lapides preciosi, ligna, foenum, stipula, quis nisi plane stupidus aliquis, & rudis asinus, negarit ignem allegorice dictum, in quo illa sunt probanda?

Quasi uero probatio in igne, non sit in scripturis metaphora notissima, ut in Psalmis. Eloquia DOMINI eloquia pura, argentum igne examinatum &c. Item, Igne me examinasti & non est inuenta in me iniquitas, Et. 1. Petri. 1. Nunc ad breue tempus afflicti uarijs experimentis, si opus sit, quo exploratio fidei uestrae, multo preciosior auro, quod perit, & tamen per ignem probatur, reperitur in laudem & gloriam & honorem, tum cum reuelabitur Iesus Christus &c. Et. 1. Petri. 3. Charissimi

IN CAPVT TERTIVM.

mi ne miremini dum per ignem exploramini & c.

Est itaque ignis tentatio siue probatio, tribulatio, persecutio, confusio, poena, quemadmodum etiam Ecclesiastici uicesimo septimo, dicitur. Vasa figuli probat fornax, & homines iustos tentatio tribulationis. Et Sapientie tertio. In paucis uexati, in multis bene disponentur, quoniam Deus tentauit eos, & inuenit eos dignos se, Tanquam aurum in fornace probauit eos, & quasi hostiam holocausti accepit eos, & in tempore erit respectus eorum & c.

Hic ignis efficit diem, quemadmodum hic dicitur, Quod in igne reuelabitur dies declarabit, uel, dies declarabit, quia in igne reuelabitur, & cuiusque opus quale sit ignis probabit, Extra tentationem, facile quedam magnificamus & magnificanda credimus, que tamen in tentatione, quia Dei non sunt, & nobis & alijs reuelata euanescent & pereunt. Quemadmodum conqueritur pro populo suo, antea uerbo Dei incredulo, Ieremias Threnorum primo. De excelso misit DOMINVS ignem in ossa mea & crudiuit me, expandit rete pedibus meis, conuertit me retrorsum Id quod Esaiie uicesimo octauo, sic etiam dicitur. Tantummodo sola uexatio dabit intellectum auditui. Et Christus ait, Marci nono. Omnis homo igne salietur, & omnis uictima sale salietur. Et de pijs Paulus.

Quot

EPISTOLÆ AD CORIN.

Quotquot uolunt pie uiuere in Christo, persecutio-
nem, siue internam siue externam, patientur.

Et certe pijs iste ignis, qui est crux & tentatio, adeo
necessarius est, ut sine eo in simplici fide & sincero
uerbo Dei persistere non possimus, accrescit enim
semper rubigo, quam necesse est exuri, ut non dicam,
quod ita fides nostra redditur probatior & nobis &
alijs, ita ut spes uarie exercitata, non sinat nos postea
pudesceri, ut dicitur Romanos. s. quemadmodum &
Christus de semine in terram bonam seminato dicit,
fructum adferunt in patientia, significans fructum
illum non prouenire sine cruce, Et alibi promittit,
dicens. In patientia uestra possidebitis animas ue-
stras, Lege quæ scribuntur Heb. 12. Hoc est, quod Sa-
lomon in Prouerbij, toties nobis disciplinam, casti-
gationem, eruditionem, timorem Domini inculcat
& commendat. Et in Psalmo dicitur. Priusquam
humiliarer erraui, nunc autem eloquia tua seruo, Bo-
num mihi quod humiliatus sum, ut discam statuta
tua, Melior est mihi lex oris tui, quam milia auri &
argenti.

Si quid igitur præsumpsimus temere, aut erraui-
mus, edificando siue docendo super fundamentum
Christum, quæ cū hoc fundamento siue fiducia in Chri-
stum non consentiunt, quæ tamen per errorem consen-
tire putabamus, in igne, id est, in tentatione, in tribu-
latione, & quando ueritæ contra nos agitur siue scri-
pturis, manifestum erit uelut in die, & peribit, In

IN CAPVT TERTIVM

varias enim tentationes Deus nos inducit, ut nos ceteros filios erudiat, Quemadmodum Hieremias dixit ca. 31. Castigasti me Domine & eruditus sum, quasi iuuenculus indomitus, Conuerte me & conuertar, quia tu es Dominus Deus meus. Postquam enim conuertisti me, egi poenitentiam, & postquam ostendisti mihi, percussi femur meum, Confusus sum & erubui, quoniam sustinui opprobrium adolescentie meae.

De pijs doctoribus, id quod sepe admonui, nunc loquor, qui fundamentum docent & habent Christum, qui norunt timere Deum, adorare & trepidare ad reuelatam Dei ueritatem, non autem loquor de obstinatis & excæcatis, qui admoniti tribulationibus multis, admoniti manifesto uerbi Dei, ut hodie Papiſtae, sacramentarij, anabaptiſtae & alij heretici, non plus mouentur quam Marpeſia cautes, & in ſuis erroribus & præſumptis opinionibus, nihil ueriti iudicium Dei, moriuntur.

Pijs doctoribus, quando arguuntur ipſa ueritate uerbi Dei, ut in anguſtijs alioqui uel in morte, non libet defendere, quæ falſa ſe docuiſſe deprehendunt, ſed potius dolent, confunduntur, erubeſcunt, recantant, ad gloriam Dei, & ſuam & aliorum ſalutem, uellent non docuiſſe ſe talia, unde alijs data eſt anſa errandi, Hic licet confuſi, tamen gaudent, quod poſſint gloriae Dei & ſaluti conſulere proximorum, docentes rurſum contra ſuos errores, quemadmodum nos hodie

EPISTOLÆ AD CORIN.

die libere fateamur, reuelato rursum Euangelio, nostram in qua errauimus insaniam.

Hic damnum patiuntur, quia uident non solum frustra se talia super fundamentum Christum edificasse, sed etiam cum damno & seductione aliorum, id quod pro maximo damno habent, dolentes apud se, & confusi apud alios, quibus reuelatur ueritas, quod non in solum Christum fiduciam docuerunt, sed nonnihil humane superstitionis addiderunt, quod non solum Dei uerbum & sincerum tractauerunt, sed etiam illi humana quedam permiscuerunt, quod sepe ut sua statuerent, quæ tamen Dei esse putabant, alienis & uiolentis interpretationibus, uerbum Dei ignorantes, deprauarunt, quod ab alijs deprauata, & uiolenter ad alienum sensum detorta, per negligentiam & oscitantiam, propter illorum autoritatem & sanctitatem, susceperunt, cum omnia debuissent probare, & quod bonum est tenere, quod ad ista incommoda & mala, alijs multis autores sua doctrina & scriptura fuerunt, ut quemadmodum Ambrosius dicit, semper erubescat, qui se uidet falsum defendisse pro uero.

Sed hoc damnum cedit eis in maximum lucrum, quia salui fiunt, merito fundamenti quod docuerunt, quod amant, & ueuelata ueritate, dolent se nonnihil ab eo deflexisse, aut certe indigna superstruxisse, non salui futuri, si hoc fundamentum non agnoscerent, sed suis iusticijs, & humanis adinventionibus & deprauatis

IN CAPVT TERTIVM.

uatis scripturis fiderent, id quod Ambrosius sic dicit. Semper fiduciam habet Dei, qui abiecto falso, secutus est uerum, & spreta impietate succubuit pietati.

Sed sic inquit Paulus, tanquam per ignem, Quo uerbo certe terret primum, & admonet omnes pios doctores, ut caute in negotio suo agant, non ament sua inuenta, si que specie scripturarum & sanctitatis arident, ita ut cupiant alijs, pro uerbo Dei certo, uenditare, non sint segnes ad legendum, siue discendum sedulo uerbum Dei, orantes sine intermissione, quo recte intelligant, & in sincero uerbo persistent, ne per negligentiam, præcessorum errata, pro ueritate suscipiant, sed potius omnia dijudicent, quando pijs aliorum laboribus uti sanctum esse ducunt, non ignorent quod Dominus dicit. Dum dormirent homines, inimicus homo superseminauit zizania.

Caueat itaq;, inquit, unusquisq; qui superædificat, Nam ignis uenturus est, & sincere docentibus, & ijs, qui perperam quedam docent, si non parceretur auro, argento, lapidibus preciosis, quid de alijs sperandum? Siquidem oportet omnia igne probari. Caueat, inquam, quia licet saluus fiat, propter fundamentum Christum, non tamen nisi per ignem, in quo perire oportet, que antea ipse & alij per doctrinam eius magnificauerant.

Deinde & consolatur his uerbis, ut ignem siue crucem nobis prodesse sciamus.

Alius autem qui sincere docuit, in tentatione perstabit

EPISTOLAE AD CORIN.

stabit sua doctrina, quia omnis caro scenum, uerbum autem Domini stabit in eternum. Tunc uidebitur etiam ab alijs, quod fuerit fidelis in omnibus uerbi minister, & præterea etiam accipiet mercedem, non quidem meritam, sed a Deo promissam, secundum illud, Euge serue bone & fidelis, quia in modico fuisti fidelis &c. de qua supra Paulus. Unusquisq; inquit, suam mercedem accipiet, iuxta suum laborem, & de se alibi. Cursum consummaui, fidem seruaui, de reliquo reposita est mihi corona iusticie, quam reddet mihi Dominus iustus iudex in illa die &c.

Sed ais, Quomodo passi sunt illum ignem ueteres illi doctores, qui quamuis fundamentum Christum habuerint, & multa rectissime, super illud fundamentum, edificauerint sua doctrina & scriptis, tamen etiam in quibusdam errauerunt, sua permiscentes scripturis, & quedam non recte intelligentes, ut supra de quibusdam indicatum est, & errores eorum post ipsos permanserunt, non sunt exusti, ut uiuentes. damnum paterentur.

Respondeo, Et ipsis accidisse in uita quod alijs, nempe ut postea cogerentur damnare reuelata ueritate, quæ prius ut diuina magnificauerant. Id quod Augustinus in libro de spiritu & litera cap. 36. sic factetur. In multis offendimus omnes, dum putamus Deo, quem diligimus, placere uel non displicere quod facimus, & postea per scripturam eius, siue certa & perspicua ratione commoniti, dum didicerimus quod ei

IN CAPVT TERTIVM.

non placeat, pœnitendo deprecamur, ut ignoscat. Ple-
na humana uita est documentis talibus. Vnde autem
minus nouimus quid ei placeat, nisi quia & ipse mi-
nus notus est nobis; Videmus enim nunc per specu-
lum in enigmate, tunc autem facie ad faciem. Hæc ille.

Quæ autem in uita eorum non sunt ipsis reuelata,
quod essent erronea, scripserunt quidem, sed uerbo
Dei non ea uoluerunt auctoritatem habere equa-
lem, immo cedere uerbo Dei omnia sua, Ideo non est
illis imputatus a Deo error, qui in eo tempore parum
obfuit Christianis, recte de Christo sentientibus. Ige-
nem tamen hæc eadem iam reuelata ueritate sustinent,
& damnum patiuntur illi, qui erroneas sanctorum
doctorum sententias hactenus amauerunt & docue-
runt, ita ut quod doctores sancti in uita in semetipsis
non sustinuerunt, iam sustineant in posteris & imita-
toribus, qui iam suos errores per Dei gratiam corri-
gunt &c.

Hunc ignem olim Christiani uidentur appellasse,
ignem purgatorium, in quo purgentur pii a ligno, fa-
no, stipula, ex qua appellatione (ut in plerisque alijs)
per ignorantiam postea natus sit error ficti purga-
torij.

Hic repete, si uis, omnia quæ supra diximus de ope-
ribus, quando, ut dixi, opera ex doctrina proueniunt.
Sicut enim opera ex fide facta permanent, ita multo
magis doctrina permanent, quæ fidei in Christum per
omnia respondet, est enim æterna ista ueritas.

EPISTOLAE AD CORIN.

Atq; hæc hætenus de pijs doctoribus, id est, ijs, qui edificant super fundamentum Christum, siue qui fiduciam in Christum docent, siue sincerum uerbum ubiq; doceant, siue quid erroris humani nonnunquam ignorâtes admittant. Nam de ijs, qui plane sunt impij doctores, id est, qui uolentes seducunt, propter suam ambitionem & commoda, aut qui postea reuelatæ ueritati cedere nolunt, ne damnum patiantur, ut salui fiant per ignem, in quo magis obstinati fiunt & indu rantur, ne amittant suam gloriam, quam tamen retine re non possunt, iam sequitur aliud Pauli iudicium.

AN NESCIITIS QVOD TEMPLVM.

De edificatoribus dixit, iam dicit de destructoribus, quos potius prophanatores appellare uoluit, quia sic destruunt, ut ex re sacra faciant non sacram, ut pe nitus non sit quod fuit, uerbum Dei in alienum detor quent sensum, ut præsumptam impietatem, pro sua am bitione & cupiditate, confirmet, atq; idcirco ablata siue fiducia in Deum, quam ut non norunt, ita docere non possunt, faciunt ut spiritus sanctus in hominibus, qui templum eius esse deberent, habitare non possit.

Vt itaq; grauem ostendat seducentium damnatio nem, primum indicat, quam sancta res, quamq; diui na sit, quam polluunt atq; prophanant, An nescitis, inquit, quod templum Dei estis, id quod sic exponit, Et spiritus Dei habitat in uobis. Quanto grauius est damnum quod faciunt, quanto magis peccant contra templum & habitaculum Dei atq; adeo contra inha bitantem

IN CAPVT TERTIVM.

bitantem Deum, tanto magis obnoxij erunt iudicio Dei.

Atq; hi sunt, qui fundamentum Christum non habent, sed ponunt aliud fundamentum, quod non potest esse fundamentum salutis, nam aliud fundamentum nemo ponere potest, preter id quod positum est, quod est Christus Iesus. Aliud autem fundamentum quod ponunt siue docent, siue potius fictum fundamentum, id est, nullum, est fiducia virium humanarum & iusticia operum legis diuinæ, quam docebant pseudapostoli, & multo magis fiducia operum legum & traditionum siue adinventionum humanarum, quam multo stultius nostri docent.

Stultissimus est qui ædificat sine fundamento, aut qui fundamentum gloriatur esse arenam, Matth. 7. id quod sic dicitur Ieremie. 17. Maledictus qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum, & a Domino recedit cor eius. Erit enim quasi myrica in deserto, & non uidebit cum uenerit bonum, sed habitabit in siccitate, in deserto, in terra falsuginis & inhabitabili &c. Et ca. 8. Quomodo dicitis, Sapientes nos sumus, & lex Domini nobiscum est? Vere mendacium operatus est stylus mendax scribarum. Confusi sunt sapientes, perterriti & capti sunt. Verbum enim Domini proiecerunt, & sapientia nulla est in eis. Propterea dabo mulieres eorum exteris, agros eorum hereditibus. Quia a minimo usq; ad maximum omnes auaritiam sequuntur, a propheta usq; ad sacerdotem cuncti

EPISTOLAE AD CORIN.

euncti faciunt mendacium, Et sanabant contritiones filiae populi mei ad ignominiam dicentes, pax, pax, cum non esset pax, Confusi sunt, quia abominationem fecerunt, Quinimo confusione non sunt confusi, & erubescere nescierunt, Ideo cadent inter corruentes, in tempore uisitationis suae corruent, dicit Dominus & c.

Vides quo iudicio, scriptura utriusq; testamenti, obnoxios facit eos, qui pro uerbo Dei, sua somnia & traditiones humanas docent, efficientes ut populus sit absq; timore Dei, atq; adeo sine Deo.

Quibus & hoc impingit spiritus sanctus, quod etiam confusi, & per ueritatem uerbi Dei, a sanctis prophetis & predicatoribus de mendacio conuicti, erubescere nesciunt. Non magis enim sentiunt increpationem Domini per uerbum predicationis, quam percussione malleatorum incus, quemadmodum Hiob de Leuiathan ca. 41. dicit. Cor eius induratur ut lapis, solidum ut frustum mole inferioris & c.

Sinunt sibi dici, Genimina uiperarum, Vae uobis scribae & pharisaei hypocrite, Canes, concisio, operarij iniquitatis, cultus Dei quem magnificatis, est impius, docentes doctrinas & mandata hominum, uolentes uestram statuere iusticiam, iusticiae Dei non estis subiecti, cessate a doctrinis demoniorum, nolite neq; legis neq; excogitatis iusticijs, resistere Euangelio gloriae Dei, Cur uestram ambitionem et cupiditates praefertis uestrae salutis? Non potestis Deo seruire & mammonae. Peccatum est in spiritum sanctum, ueritatem

agnitam impugnare. Hactenus Deus dissimulauit nostros errores & ignorantiam, nunc reuelata ueritate quæ erit excusatio? Amplectimini syncerum Christi Euangelium, redite ad uerum sacramentorum usum, relinquite uestras nundinationes & hypocrisim.

Hæc ut olim pseudopropheta & pharisei, deinde pseudapostoli & alij hæretici & seductores, ita nunc Papistæ sinunt sibi dici, præterea & nostri hæretici sacramentorum a Christo institutorum contemptores, manifestis Christi uerbis arguuntur impietatis & mendacij, sed ut dicit Propheta, Erubescere nescierunt, & confusione non sunt confusi, sed pergunt impijs suis doctrinis & consilijs, condemnare sanctos Christi testes, ut hæreticos, & seducere corda simplicium, id est, prophanare templum sanctum Dei, ut Deus suo iusto iudicio ipsos perdat, quemadmodum hic dicitur.

Defenduntur Papistæ a principibus, quia indigni sunt ut pereant alio, quam ipsius Dei iudicio horrendo. Non ipsi ingrediuntur in regnum cælorum, & alios ingredi uolentes prohibent.

Contemnit ergo eos Paulus, & obijcit, nisi resipiscant, iudicio Dei, Si quis, inquit, templum Dei prophanat, hunc perdet Deus. Quem abmodum & Moses nomine domini dixit. Si quis prophetam illum non audierit, ego ultor existam, uel ego ipse requiram.

Horrendum certe est incidere in manus Dei uiuentis.

Templum . Templum olim unum erat in Hierusalem, quod
plum . Salomon pro tabernaculo Mosis ædificauerat, neque
uoluit

EPISTOLAE AD CORIN.

uoluit Deus plura uel ibi uel alibi esse. Impietas autem multiplicauit templa, & aras ubiq; iudicans se multiplicare cultum Dei, & non uidens hunc esse cultum Satanae, qui sub specie religionis angelicae erigitur, sine expresso uerbo Dei, atq; adeo contra uerbum Dei.

Contaminabatur autem illud uerum Dei templum in Hierusalem, siue prophanabatur, impijs sacrificijs, & gentium pollutionibus ut legis Macha. 1. & alias in eodem, Sed Deus tandem, horrendo iudicio, perdidit Antiochum regem, templi sancti prophanatorem.

Nunc autem, quando, ut dicit Christus Ioh. 4. neq; in monte neq; Hierosolymis adoratur, uerum Dei templum, ut hic dicitur, sunt credentes, in quibus pater & filius per spiritum sanctum inhabitant, & corda uerbo Euangelij docent, illuminant, iustificanc, sanctificant, consolantur, certificant, & contra omnes inferorum portas fortificant, quemadmodum Christus ait. Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum ueniemus, et mansionem apud eum faciemus. Et Paulus pro credentibus, repetit ex promissione, Iudeis credentibus facta, dicens. 2. Cor. 6. Vos templum Dei uiuentis estis, quemadmodum dixit Deus. Inhabitabo in illis, & inambulabo, & ero illorum Deus, & ipsi erunt mihi populus. Quapropter exite de medio illorum & separamini ab illis, dicit Dominus, & immundum ne tetigeritis, & ego

IN CAPVT III.

ego suscipiam uos, & ero uobis pater, & uos eritis mihi filij & filiae, dicit Dominus omnipotens.

Templum prophanatur. Hoc autem templum, quod nos sumus, polluitur & prophanatur, id est, ex sacro fit prophanum, quando in eo offeruntur impia sacrificia, id est, quando seducti per impios doctores siue praedicatorum, credimus humanis doctrinis & traditionibus, his enim incipimus fidere seruatim, & diffidere non seruatim, & perit fiducia in Deum. Vnde fit ut Deus amplius ibi habitare non possit. Nam sine fide, siue fiducia in Deum, impossibile est placere Deo. Sine fide autem Dei sumus, quando fidimus & alligamus nostras conscientias & corda traditionibus & adinventionibus humanis. Ablato autem Deo, quid ibi erit nisi habitatio erroris & demonum? Pro uerbo enim Dei, quod potest nostras saluare animas, suscepimus uerbum humanum, quod est in rebus salutis nihil aliud quam mendacium, iccirco non ab alio uenit autore, quam a Diabolo patre mendaciorum.

Vae sectis. Vae sectarum autoribus, nam ita excacantur, primum suis opinionibus, deinde sua ambitione & gloria, ut uix unquam aliquis ex eis conuertatur, etiam si manifestissimo Dei uerbo conuincantur de errore & mendacio. Nam erubescere, inquit propheta, nesciunt. Iccirco post unam & alteram admonitionem, sunt, secundum Paulum & secundum Christi sententiam, deuitandi. Quid enim frustra lapidi clamaris? Desine cum stercore certare, nisi pollui uelis,
Habent

EPISTOLAE AD CORIN.

Habent suum iudicium, nam suo ipsorum iudicio dam-
nati sunt, scientes, quod uel mentiantur, uel saltem
incerti sint de sua doctrina, & Deus qui excacando
& indurando eos perdere cepit, perdet eos & con-
fundet, ut scetant coram uere Christianis in aeternum,
ut uideant, cum dolore se frustra gloriam suam, con-
tra Dei gloriam quæsiisse.

Perierunt Arriani, perit iam Antichristi regnum,
in illis qui recipiunt Euangelium, peribunt & sacra-
mentarij & anabaptiste, & quicquid se erigit contra
sincerum Christi Euangelium. Omnis enim caro fœ-
num, exiccatum est fœnum & decidit flos, uerbum
autem Domini stabit in aeternum. Impius uidebit hæc
& dolebit, fremet dentibus & tabescet, desiderium
impiorum peribit, Amen.

NE QVIS SEIP SVM FALLAT. Epilogus
est omnium quæ dixit de sapientia Dei, & de huius
sapientie ministris, id est, prædicatoribus Euangelij. *secta*
Adeo expositi sumus ut fallamur, ut ne a nobis qui *rij pri*
dem ipsis tuti simus, nisi per Deum scuto ueritatis *mū se*
eius, id est, certo Dei uerbo protegatur, ut dicitur *ipso*
Ephe. 6. De quo est totus Psalmus, Qui habitat &c. *sedu-*
Nam ut dicitur Prouer. 12. Via stulti recta est in ocu- *cunt.*
lis eius, qui autem sapiens est, audit consilia, Et ca. 16. *Mise-*
Est uia quæ uidetur homini recta, & nouissima eius *rum et*
ducunt ad mortem. Et alibi. Stultus est qui confidit *hor-*
in corde suo. *rendū.*

Nihil est miserius illis hominibus, maxime doctori-
bus im-

bus impijs, ut pseudapostolis, pseudoprophetis, iusticiarijs, sacramentarijs, & si qui alij sunt, qui sanæ doctrinæ, & manifesto uerbo Domini nostri Iesu Christi aduersantur, qui sibi sapientes uidentur, & tamen non ueram sapientiam, syncerum Dei uerbum sequuntur, sed suas opiniones, hominum errores & consilia, hoc est, stultitiam cordis sui. Nam antequam alios seducant, seipso seducunt, sui sunt seductores & occisores, ut si cæcus cæcum ducit, ambo in foueam cadant, Quid infœlicius quam a seipso seduci quenquam?

Hoc iudicio pereunt, qui non possunt audire hoc Pauli Ro. 12. Dico, per gratiam quæ data est mihi, cuiuslibet uersanti inter uos, ne quis arroganter de se sentiat, supra quam oportet de se sentire, sed sentiat ad sobrietatem, ut cuiq; Deus partitus est mensuram fidei, quibus uerbis admonet, ut qui iam credimus in Christum, non nostris opinionibus & stultis cogitationibus deficiamus a Christo, & simus nobis primum, deinde & alijs occasio ruine.

Omitto nunc Iulios, Cicerones, Pharaones, Saulles, qui sua sapientia perierunt, uide omnes sectarum autores, quam misere perierint, et hodie pereant, qui quanto magis suis cogitationibus & consilijs, sua quasi diuina tueri pergunt, tanto citius deprehenduntur in mendacijs suis.

Oportet certe ego ut nemo doceat, nemo scribat contra gratiam Dei pro libero arbitrio uiribusq; humanis, & pro traditionibus, & opinionibus humanis
quibus

EPISTOLAE AD CORIN.

quibus perpetuo misere uexantur conscientiae. At
 rursum, ubi sua ceperunt in uulgus spargere, opto eis
 ut non cessent, multis sua quasi confirmare, Fit enim
 hoc pro electis, ut ex suis scriptis & doctrinis de-
 prehendantur impij esse nebulones, & impudentes,
 primum contra Christi praeconium, deinde contra no-
 strum ministerium, mendaces, ut pereant ipsi cum no-
 minibus suis, ex Ecclesia sanctorum, secundum illud.
 Deleantur de libro uiuentium & cum iustis non scri-
 bantur. Oportet hereses esse, ut qui probati sunt ma-
 nifesti fiant. Insipientia eorum nota fiet omnibus ho-
 minibus, ita ut etiam seipsos, suis consilijs & studijs,
 prodant, ut confundantur & pereant.

Sinito itaq; eos agere quod agunt, contra seipsos
 enim iudicio Dei agunt, Id quod hic dicitur. Ne
 quis fallat seipsum. Si quis uideatur esse sapiens &c.
 Et in cantico Mariae. Dispersit superbos mente cor-
 dis ipsorum, id est, suis ipsorum consilijs. Et Psal-
 mus. Incidit in foueam quam fodit. Cadant in retia-
 culo suo peccatores.

Admonet igitur Paulus omnes, maxime ipsos
 doctores Ecclesiasticos, ne se fallant, seipsos, pessimum
 magistrum secuti, prudentes apud semetipsos, sed
 potius, si quis uideatur sibi sapiens, in hoc saeculo
 stultus fiat, abnegat seipsum, Euangelium Christi siue
 stultitiam crucis amplexus, ut sit uere sapiens, coram
 Deo, per Iesum Christum, qui factus est nobis a Deo
 sapientia.

IN CAPVT TERTIVM.

sapientia. Siquidem sapientia huius mundi, qua sapiamus de rebus salutis siue etiã de omnibus, ex ratione humana, sine uerbo aut timore Dei, stultitia est apud Deum, quem admodum supra abunde diximus.

SCRIPTVM EST. Probat scripturis quam dixerat sententiam, nempe, quod sapientia & consilium eorum, qui non secundum Deum sapientes sunt, perdit ipsos tanto efficacius, quanto fortius ipsi presumpserint, siue terrena, siue cœlestia tentent. Hoc iudicium interim curat contra eos Deus, qui superbis resistit, humilibus autem dat gratiam, deponit potentes de sede, & exaltat humiles, esurientes implet bonis, & diuites dimittit inanes.

Id quod etiam Dominus in Esaia capite. 30. sic dicit. *Vae filiis desertoribus, dicit DOMINVS, qui sine me consilia ineunt, & sine spiritu meo protectionem querunt, ut addant peccatum super peccatum, agunt ut descendant in AEGYPTUM, & os meum non interrogant, sperantes auxilium in fortitudine P. araeonis, & fiduciam habentes in umbra AEGYPTI. Erit enim uobis fortitudo Pharaonis in confusionem, & fiducia umbræ AEGYPTI in ignominiam &c.*

Et cap. 31. *Vae illis qui descendunt in AEGYPTUM, propter auxilium, in equis sperantes, & habentes fiduciam super quadrigis, quia multe sunt, et super equitibus, quia praeualidi nimis, & non sunt confisi supra Sanctum Israelis, & Dominum non requisierunt.*

Ipsc

EPISTOLAE AD CORIN.

Ipse autem sapiens est, & adducit malum, & uerba sua non aufert, Et consurget contra Domum peccatorum, & contra auxilium operantium iniquitatem. Aegyptus enim homo est & non Deus, & equorum caro & non spiritus &c.

Quibus uerbis significat scriptura, homines Deum non timentes, suis presumere concilijs, & humanis fidei presidij, atq; ijs ipsis perire, ut diximus. Hoc significat, etiam hic locus. Qui inquit comprehendit sapientes in astutia ipsorum, id est, illo ipso perirent quo fidunt, & hoc fit Dei iusto iudicio. Sapienti suo consilio se destruunt, quo se contra peccatorem & pios edificare nituntur, aut etiam quo se contra impios aduersarios defendere, sine Dei protectione & consilio, moliuntur. Sibi sunt exitio plus quam omnes mundi morion. Hæc sententia etiam Prouerbiorum. 1. sic dicitur. Comedent fructus uiae suae suisq; consilijs saturabuntur &c.

Vera

Quæris quare Paulus citet, ex Hiob capite quinto, uerba Eliphæ, ut confirmet suam, quam dicit, sententiam, quando Dominus, huius & aliorum amicorum Hiob uerba, condemnat in eo libro, capite ultimo, dicens ad eos, Non estis locuti coram me rectum, sicut seruus meus Hiob.

potest esse sententia alia etiam

Respondeo, quamuis hæc sententia, ut supra diximus, sæpe repetatur, licet alijs uerbis in sacra scriptura, ut liceret dicere aliunde a Paulo acceptam, tamen eò quid attineret confugere? cur enim non uteretur

Y retur raci.

IN CAPVT TERTIVM.

retur Paulus sententijs quibusdam amicorum Hiob, quæ alioqui ueræ sunt, & in sacris literis approbantur à spiritu sancto, ut illic, *Differfit superbos mente cordis ipsorum* &c. quando nemo unquam indignum iudicauit, quod ipse alibi citat sententias ethnicorum poetarum, non ad docendam uiam iusticiæ, ut stulte existimant, qui pro sacris humana testimonia sine modo proferunt, sed ad confundendam uiam in- iusticiæ, nempe, ut confundantur homines, etiam hu- manis & rationabilibus conuicti testimonijs.

Neq; uero dissentit Paulus à Domino, quando Dominus dicit, *Non estis coram me rectum locuti,* & Paulus citat unius amicorum Hiob uerbum, tan- quam recte dictum, *Nam multas bonas & generales sententias proferunt amici Hiob, id quod nemo nega- re potest, Ex his, ut ex ueritate, sunt testimonium Paulus, non Elipham probans, sed illud generale dictum, quod non est Eliphæ, sed ueritatis. Domi- nus autem condemnat amicos Hiob, & uocat eos ad pœnitentiam, quod coram se non sint locuti rectum, id est, quod sua hypocritica contentione, sententijs sæpe bonis contra Hiob abusi sint.*

Ex bonis siquidem sententijs, & generalibus di- ctis ueris, siue propositionibus, ut uides, male argu- mentantur, et falsum inferunt, ita. Deus comprehendit sapientes in astutia sua. Propositio est uera, et eius ue- ritatè Deus ipse semper declarauit, et hodie decla- rat, Inde subsumunt, Tu Hiob es unus ex illis sapiētib.
 qui

EPISTOLAE AD CORIN.

qui hactenus tibi uidebaris aliquid esse, Ergo deus te iam comprehendit, ut effugere non possis, comprehendit autem in astutia tua, id est, nequitia cordis tui & simulatione, qua imponebas antea hominibus, quasi esses iustus. Hiob semper negat illis minorem. At illi minorem uolunt esse notissimam, ex hoc quod Deus eum percussit, Ignorantes interim, quod Deus etiam quos diligit castigat, et flagellat omnem filium quem recipit.

Non ergo Deus damnat illam suam ueritatem. Comprehendit Deus sapientes in astutia sua, sed hoc mendacium & falsum iudicium, Hiob est talis, ergo &c.

An non perpetuo mundus ita male iudicat, ex ueris sepe & optimis sententijs? quae tamen sententiae, propter falsum iudicium, non fiunt falsae, sed in se uerae manent. Verbi gratia, Haec propositio est uerissima, quam nullus negauerit unquam, nisi impius. Omne peccatum est fugiendum. Sed qui carent iudicio, ignorantes quid, & quod nam sit peccatum, sic inde subsumunt aut assumunt, uel minorem propositionem faciunt. Atqui comedere carnes feria sexta, est peccatum. Hinc statim infert mala siue erronea conscientia. Ergo a comedendis carnibus feria sexta, est abstinendum, uel comestio carniuum feria sexta, est fugienda. Quibus si dixeris. Nego minorem, statim clamabunt te haereticum, ita amant & imbiberunt sibi doctrinas daemoniorum. Confitentur se nosse

IN CAPVT TERTIVM.

Deum, factis autem negant, Nam sunt ad omne opus bonum reprobi, habentes inquinatam mentem siue iudicium & conscientiam, ut Paulus dicit, Tit. 1.

Vtinam contingat illis talis increpatio Dei, quales amicis Hiob, ut territi conuertantur ad ueritatem, ut sanato iudicio siue mente, sanas habeant conscientias, ad omne opus bonum apti.

Nunc interim sic argumentantur, qui optimi inter eos uolunt haberi, nam magna pars sunt contemptores omnis religionis. Bona opera sunt facienda, quis negat? Atqui hæc sunt bona opera, quæ nos facimus, ergo hæc sunt facienda. Quibus si aliquis Hiob obijciat uerbum Christi. Frustra colunt me docentes doctrinas & mandata hominum, quid auditurus est?

Itaq; hæc sententia Eliphæ est quidem uerissima, & spiritu sancto in scripturis, atq; adeo factò Dei confirmatur, sed quod idem differit & argumentatur contra Hiob falsum est.

Non ergo mirum quod Paulus ueram accipit sententiam, ab Eliphæ prolatam, quæ Dei est, quemadmodum amicorum Hiob testimonia, declarant illis temporibus, multas bonas sententias de Deo, de pietate, de cruce, de obedientia, uulgo iactatas, sine dubio a patribus acceptas, & tamen Dominus stultum iudicium et uanam conscientiam Eliphæ condemnat.

ET ITERVM, DOMINVS NOVIT &c. Possunt sapientes decipere seipsos, possunt & alij per eos decipi. Siquidem iudicantur cogita-

IN CAPVT TERTIVM.

Et multitudines consiliariorum firmæ erunt, Atque adeo quid sibi uult totus serè Prouerbiorum Salomonis liber, dum admonet, ut omnia cum consilio agamus, ut sapientiam, prudentiam, intelligentiam amplectamur?

Respondeo. Hæc nunc ualde utiliter proponuntur siue etiam obijciuntur, propter illos, qui ubi audiunt sapientiam, et consilia nostra damnari, statim, ut porci immundi, iudicant et clamant contra omnes artes, contra omnem prudentiam, humanitatem et bonas literas, quasi hæc omnia non sint dona Dei, utilia hominibus.

Sciamus ergo humana consilia, sapientiam, prudentiam, uana esse et nociua, quibus non est coniunctus timor Dei, Id est, quibus innituntur et fiunt homines, quæ est impietas, cui non potest adesse Deus.

Si autem adest timor Dei, profunt multa consilia, ne temeritate nostra incidamus in malum, quemadmodum ille liber subinde admonet. Tunc si consilia sequimur, sequimur non ut humana, siquidem interea curamus, ne quid uerbo Dei contrariam suscipiamus, ne quid contra eius uoluntatem, quia nullis consilijs humanis, etiam si sancta et bona uidentur, innitimur, sed per timorem uoluntati Dei, ut is ista consilia, quæ bona uidentur, dirigat secundum suam uoluntatem, scientes quidem, quod consilia necessaria sunt, et quod temerarios odio habet

EPISTOLAE AD CORIN.

habet Deus, sed simul scientes, quod nihil erit prosperum, Deo non fortunante, aut approbante. Itaque utcumque caueamus temeritatem, & utamur aliorum consilijs, tamen hoc modo, consilia ista nostra, non tam nostra, quam Dei erunt. Siquidem omnia manibus Dei committimus.

Consilium sine Deo, est consilium impiorum, quod tunc maxime obest, quando coelestia promittit, de quo Psalmus dicit. Beatus uir qui non ambulat in consilio impiorum, id est, qui non amplectitur ea, quae impij, id est, osores uerbi Dei iudicant optima, sapientissima, sanctissima.

Sed quid haec ex nobis audis? Salomon in eodem libro, eadem dicit, ut noris, quae consilia probet. Siquidem Prouerbiorum. 22. sic dicit. Oculi Domini obseruant scientiam, & contemptoris consilia frustrantur, Et apite. 16. Si commiseris Domino opera tua, consilia fortunabuntur. Alioqui Prouerbiorum. 19. eadem quae hic, contra consilia humana, his uerbis dicuntur. Multae cogitationes in corde hominis sunt, consilium autem Domini stabile est, ut Bona non sit opus uereri, quasi in Salomone contrarium intentione, inueniatur.

Quid ergo est, quod multa dicuntur de intentione bona, de bono proposito, & simplicitate, & zelo? Respondeo. Tunc bona est tua intentio, cum simpliciter intendis in ea, quae uerbum Dei tibi praescribit. Tunc bonum est tuum propositum, cum pro-

IN CAPVT TERTIVM.

ponis ea sequi diligenter, quæ tuæ sunt uocationis. Tunc sancta tibi est simplicitas, quando simpliciter uerbo Dei credis, de remissione peccatorum, & salute per Christum, & de sacramentis, nihil moratus duplicitatem & incertitudinem hominum contentiosorum, de omnibus disputantium, & nihil credentium.

Alioqui si non adest tibi Dei uerbum, nunquam decipiet te prudentia carnis ad æternum interitum certius, quam tunc cum bonas intentiones & proposita & simplicitatem tibi fingis, Quam salutem tibi sine certo Dei uerbo fingis, Falsa est & mendax, Quod mendax est, ex diabolo est.

Atque hæc est illa grandis in Deum blasphemia, & abusus nominis Domini, quem mundus uidere non potest, quia sanctitatem esse iudicat, quod quæ diaboli sunt, per istas intentiones impias, & proposita maligna, & stultam simplicitatem, siue potius fictam, uenditant se, quasi Dei sint, & certissimum iter in cælum, & ita diabolus sub specie Dei colitur, mendacium sub specie ueritatis.

Scortatio, homicidia, inuidiæ, odia, contentiones, rapinæ, sunt quidem peccata abominabilia Deo, sed non ita blasphemant Deum, Nemo enim docet aut sentit, ea esse cultum Dei, & iter in cælum, sicut illa impie docentur, Vnde luce clarius euadit, quare Paulus, somnia siue doctrinas hominum, à ueritate auertentes, uocarit doctrinas demoniorum,

EPISTOLAE AD CORIN.

rum, In hypocrisi enim, id est, specie sancta siue ueritatis, docent mendacium, & faciunt cauterizatas conscientias, id est, istas bonas sine uerbo Dei, hoc est, pessimas & excacatas conscientias, quae non sunt ex lege naturæ, neque ex uerbo Dei, sed cauterio diaboli factæ sunt ex mendacio humane doctrine & traditionum.

Quod si conscientia potest esse cauterizata, id est, talis cui non sit innitendum, quid sperabis de stulta simplicitate, & intentione, ut uocant bona, absque uerbo Dei? Paulus, bona intentione, & bona conscientia, erat blasphemus, & persequebatur Ecclesiam Christi. 1. Timo. 1. Propter Deum enim hoc faciebat, & nihil male in hoc sibi erat conscius, Nam. 2. Timo. 1. ait se seruisse Deo à progenitoribus in conscientia pura.

An non & Christus prædixit, Christianorum occisores arbitratos, quod occidendo præstarent obsequium Deo? Paulus sua experientia doctus, testimonium perhibet blasphemis iudeis quod zelum Dei habent, sed, ut ait, non secundum scientiam, id est, uerbi Dei cognitionem et fidem.

Horum misereatur Deus, & certe sunt quidam inter eos, qui sunt ex electis, quanquam enim per errorem, tenaciter doctrinis hominum inhaerant, & suas ipsorum conscientias uexent, tamen nunquam satisfit ipsis per talia, hoc est, quod Christus dicit. Non audierunt alienos oues, Eatemur

IN CAPVT TERTIVM.

nos plus satis quidem audijsse alienos, sed quod de-
 quiescere in talibus non potuimus, nos ipsi nunc tes-
 tes sumus, utcunque tunc hoc ipsum uidere non li-
 cuerit, quemadmodum ignorabant Iudei, circa
 montem Sina, qua ratione bonum mediatorem sibi
 optabant, Deus autem sciebat, qui dicit in Psalmo
 de uexatis mala doctrina conscientijs. Propter
 miseriam inopum & genitum pauperum nunc ex-
 urgam &c. Hinc fit, ut ubi suam salutem, in uer-
 bo Deus mittit, excitatis bonis prophetis siue præ-
 dicatoribus, agnoscant oues Christi uocem sui
 pastoris Christi, & certificatae condemnent uo-
 cem seductorum, per quam nunquam potuerunt fieri
 securæ. Hæc est gratia, quam agnoscit Paulus
 sibi contigisse per Christum, qui uenit peccatores
 saluos facere.

At sunt inter eos quoque, qui ubi audiunt reue-
 latam ueritatem, contemnunt, oderunt, perse-
 quuntur, amantes potius suas tenebras, De quibus
 Christus, Iohannis tertio dicit. Hoc est iudi-
 cium mundi, quod lux uenit in mundum, & ho-
 mines amaauerunt magis tenebras quam lucem. Et
 Iohannis decimo. Vos non creditis, quia non estis
 ex ouibus meis, Quid his facies?

Illi autem sunt indigni, de quibus uerba fiant,
 qui malis conscientijs sua lucra, suos honores &
 uentrem secuti, ut Papistæ, suis cupiditatibus cul-
 tum Dei prætexunt, cum tamen interim uerum Dei
 cultum,

EPISTOLAE AD CORIN.

cultum, qui est obedire Dei uerbo, negligunt, contemnunt, oderunt. Qui fiat quæso, ut uel nunc reuelata ueritate non habeant malas conscientias & quemadmodum Saul mala conscientia, factus inobediens uerbo Dei, hypocrisim suam & cupiditatem cultum Dei uocauit, dicens. Populus tulit de præda oues & boues, primitias eorum, quæ casa sunt, ut imolet Domino Deo suo in Galgalis. 1. Reg. 15. ubi lege quid Samuel responderit.

Non sunt inquam digni tales, de quibus hic uerba fiunt, sunt enim suo ipsorum iudicio condemnati, scientes, quod propter suum commodum uel ambitionem, docent & uiuunt, contra ea, quæ sentiunt.

Oportet simul cum uerbo Dei & recta sententia, habere bonam conscientiam, ut docet Paulus. 1. ad Timoth. 1. id est, ne sis tibi male conscius, quod præter uerbum, aut contra uerbum doces, ut faciunt sacramentarij nostri, aut quod peccatum tuum defendis, ut faciunt quotquot ex prædicato Euangelio libertatem carnis pro libertate spiritus amplectuntur, Qui ita bonam conscientiam repellunt, naufragiũ circa fidẽ faciunt, ut ibidẽ dicit Paulus.

Docemus uero hoc loco tantum de illis, qui ignorant & suo errore excæcati, ut Iudæi & nostri iusticiarij, & alij suæ prudentiæ & consilijs innitentes, suum feruorem, zelum, intentionem, conscientiam, simplicitatem, propositum iudicant esse

IN CAPVT TERTIVM.

esse bonum, non ex Dei uerbo, sed ex sua presumptione, unde fit, ut non timeant Deum, aut timeant eum propter doctrinas humanas, Matthæi decimo quinto. Esaie uicesimo nono. Hos admonet hæc sententia, Dominus nouit &c. ne relicto uerbo & inuocatione Dei humanis consilijs fidant, nisi uanitati fidere uelint.

Rursum hic quæris, quare Paulus sic citet ex Psalmo, Dominus nouit cogitationes sapientum, quando tamen ex Hebræo legitur, Dominus nouit cogitationes hominum, neque septuaginta, aut ulli translatores aliud habent, Per se notum est Paulum recte adducere sententiam Psalmi, Psalmus damnat cogitationes hominum, Paulus sapientum, Si sapientes non sunt homines, Paulus male citauit.

Sed quare Paulus Sapientum uoluit dicere, non Hypo hominum, ut habet Psalmus, Respondeo, Fecisse crisis hoc mihi uidetur, non solum propter causam, nõ iuquam agit, contra sapientiam enim humanam loquatur, sed etiam & multo magis contra hypocritam contra sim humanam.

se dicat Cum enim tales sententias scribit spiritus sanctus, contra omnes homines, & maxime contra sapientes & sanctulos, Hi se quam maxime iudicant ex maxima ceptos, quasi talia, scripta quidem sint contra metam crassam mundi stulticiam, sed non contra se, suam enim iudicant sapientiam esse & iusticiam. Hinc citur. ferè in ore omnium est istud, Stultorum infinitus est numerus

EPISTOLAE AD CORIN.

est numerus, & tamen qui hoc iactant, alios iudicant, suam stulticiam non uident, quia non amant Dei uerbum, unde fit, ut Deum timere non possint. Cum tamen initium sapientiae sit timor Domini.

Sic quod de mundo, de impietate, & infidelitate dicitur, monachus non iudicat ad se pertinere, quamuis non fidat Deo, sed suis iusticijs, ignorans interim quod Paulus dicit. Ignorantes Dei iusticiam, & propriam iusticiam querentes constituere, iusticiae Dei non sunt subditi. Nam finis legis est Christus, ad iusticiam omni credenti, & quod Christus dicit. Frustra colunt me, id est, omnis eorum cultus Dei est frustraneus, quia docent & sequuntur doctrinas & mandata hominum, adde ex Paulo in hypocrisi loquentium mendacium, & cauterizatam habentiam conscienciam &c.

Itaque Paulus uoluit dicere. Dominus nouit cogitationes siue consilia sapientum, ne dicendo hominum, illi sapientuli sese exciperent, dicentes. Haec intelliguntur de uulgaribus hominibus, qui stultas cogitationes habent, non de nobis &c. Sic & Romanos .iij. Paulus ubi dixerat, Omnes peccauerunt & uacant gloria Dei, & probarat ex scriptura, Nemo facit bonum ne unus quidem &c. ueritus suos iudeos hypocritas, ne dicerent. Haec intelliguntur de omnibus gentibus per totum mundum, quae sunt populus Satanae, non de nobis iudeis,

IN CAPVT TERTIVM.

deis, qui sumus populus Dei, qui enim in nobis ne-
mo faceret bonum, qui seruimus Deo perpetuo.
Addidit, Scimus quæcunque lex loquitur, ijs, qui
in lege sunt loquitur, ut omne os obturetur, & ob-
noxius fiat Deo totus mundus, propterea quod non
iustificabitur omnis caro ex operibus legis, in con-
spectu eius, per legem enim agnitio peccati.

Hypocrisis humana, quod maxime contra se di-
ctum est, iudicat ad se nihil pertinere, nisi explicetur,
quemadmodum Prophetae, Christus & Aposto-
li libere contra mundi siue humanam sapientiam &
iusticiam, hoc est, contra ipsissimam hypocrisin di-
xerunt, & tulerunt mercedem persecutionem.
Sunt enim qui ferunt dici, Dominus nouit cogita-
tiones hominum, &c. qui ferre non poterunt dici
Dominus nouit consilia sapientum, quod uana sunt,
scilicet sine Deo, ut supra dictum.

ITAQVE NEQVIS GLORIETVR.

Non In solo Domino gloriandum Christianis, supra do-
glori- cuerat, ergo non in Paulo, Cepha, Apollo &c.
andum quos constat ueros Apostolos & predicatores non
eccle- operum humanorum, sed Christi esse, multo minus
siae dei in pseudoapostolis, gratiae uastatoribus, & predi-
in ho- catoribus iusticiæ humanæ & uentris, quales tunc
mini- erant, & nunc tale est totum regnum Papisticum,
bus. cum omnibus suis tam uarijs sectis, exceptis illis,
qui per

EPISTOLAE AD CORIN.

qui per gratiam Dei nunc ad Euangelij ueritatem
& sinceritatem conuertuntur.

Nostri gloriantur de Papa contra Grecos,
quos uocant schismaticos, quod sub Papa esse Graeci
nolunt, quasi non sit una, sancta, catholica & hodie.
Apostolica Ecclesia, per totum orbem terrarum.
Quicumq; enim inuocauerit nomen Domini, saluus
erit. Cur eos uocamus schismaticos, quando nos
primum, non propter Euangelium, sed propter no-
stram ambitionem, separauimus nos ab illis? Esto,
diuidebantur imperia, sed Deus hoc fecit, qui ha-
bet imperia & regna in manu sua, & dat & au-
fert cui uult, & distribuit secundum tempora pro
sua uoluntate, at ne sic quidem debuit diuidi Chri-
sti regnum, ut non dicam, quod diuidi non potest,
Esto, non seruarent ritus nostros, quid referebat?
an non possit mulier esse Christiana, ideo quia non
portat uestem talem qualem ego? ut non dicam, quod
non conuenit ei mea uestis, qui sum uir & praedica-
tor. An excidit, quod in Christo non est masculus,
neque foemina, graecus aut latinus &c? sed omnes in
Christo unum sumus, Galatas. iij. Nam spiritus san-
ctus, id quod canimus, per diuersitatem linguarum
cunctorum, gentes in unitate, non rituum, sed fidei
congregauit. De ritibus loquor sustinendis, qui non
sunt contra rationem fidei, Nam confidentiam in ta-
libus & abusum sacramentorum Christi nemo pro-
bare debet.

Vulgaris

IN CAPVT TERTIVM.

Contē
tio pro
auto=
ribus. *Vulgaris autem est gloriatio & contentio, in nostris sectis, quæ se in uno Christo continere non possunt pro Augustino, Hieronymo, deinde etiam pro Thoma, Alberto &c. quasi uero præter uerbum Dei & Euangelium Domini nostri Ihesu Christi, aliquam doctrinam, pro conscientijs siue ad salutem, ex ullo homine suscipere debeamus, Oues mea, inquit Christus, uocem meam audient, Qui cunque hanc uocem Christi ad me attulerint, illos audiam ut Christum. Nomina nihil moror, doctrinam audire uolo. Omnia probate quod iustum est tenete.*

Contē
tio ri=
dicula *Magis uero ridicula & stulta est gloriatio, uti nam non etiam impia, qua gloriantur alij de suo Francisco, alij de suo Dominico &c. alij de suis indulgentijs & priuilegijs, & quisque de singularibus aliquibus in cælo patronis, quasi Christus non sit mediator inter Deum & hominem, agnus Dei qui tollit peccata mundi, non iudex, nisi ijs, qui non credunt in eum.*

Glor=
andum rietur, qui solus factus est nobis a Deo sapi=
in Do entia, iusticia, sanctificatio & redemptio. Om=
mino. nia alia non sunt gloriatio nostra, sed potius ministeria nostra in Christo. Sicut enim omnia sunt

EPISTOLAE AD CORIN.

sunt subiecta Christo, ita omnia ad salutem ministrant nobis, qui sumus per fidem in Christo, Domini sumus omnium, non carnaliter sed in Christo.

Quid ergo gloriamur in hominibus, quasi dominis nostris & saluatoribus nostris? Nam si sunt sinceri predicatores Euangelij, sunt ministri Christi & ministri nostri, seruiunt enim Christo & nobis, ministerio predicationis. Si autem sub specie Apostolorum agunt pseudapostolos, docentes pro Euangelio opiniones & iusticias humanas, sunt ministri Satanae transfigurati in angelos lucis. 2. Cor. 11.

Hanc ergo causam, nempe, quod sumus Domini omnium sub Christo, ideo non gloriandum in hominibus, qui sunt ministri nostri, & nos illorum, subiungit ita Paulus.

OMNIA NANQVE VESTRA SVNT.

Id est, sunt sub uobis, non supra uos, Nisi enim hoc manifeste uellet, non diceret postea. Vos autem Christi &c. Siue Paulus siue Apollos siue Cephas, quia ministri uestri sunt per predicationem Euangelij, ut dictum est, & paulo post rursus dicitur.

Ecclesia est domina, cui omnia sub Christo seruiunt, quemadmodum eam descripsit Esaias cap. 60. Ergo si est Papa si habet ministerium Euangelij, est sub Ecclesia, dominus Ecclesiae minister, non supra Ecclesiam, si autem neque & Euangelium nouit, neque alij permittit, sed persequitur, & suis traditionibus tantum perturbat & obligat conscientias, quas Christus suo sanguine uoluit esse liberat

IN CAPVT TERTIVM

liberas, quid Ecclesie Christi cum Antichristo? Non enim debet esse dominus Ecclesie sed minister, ut Paulus, ut Petrus, ut Apolos. Si quidem Ecclesia non habet supra se alium dominum, quam Christum, ut hic dicitur. Vos autem Christi.

De seculari autem gladio, si extra Ecclesiam in mundum respicias, longe est alia ratio.

Meminerit ergo Papa, si uult esse, & dici Christianus episcopus, quod fundamentum Christus ab Apostolis sanctis, in Ecclesia Apostolica positum est, & ad se pertinere, quemadmodum & ad alios Ecclesie doctores, hoc præceptum. Vnusquisque uideat quomodo superædificet, Exhibere debet ouibus uocem pastoris Christi, præter hoc non habet quo obstringat conscientias aut soluat, quemadmodum dictum est a Christo. Ite in mundum uniuersum, & prædicare Euangelium omni creature. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit, qui uero non crediderit, condemnabitur. Audis ministros, audis quid faciant, audis Ecclesiam uniuersalem, audis absolutionem, audis ligationem.

Verum de fidelitate ministrorum infra dicitur, quanquam plus satis supra dictum.

Ecclesia est infideles hanc sententiam rident, uidentes nos a mundo contemni & premi. Quin & nos contemnimus, & propter Euangelium, quæ mundus gloriosissima quæ omnia dem promittit, sed uana, Utimur enim mundo tantum
sunt quam

EPISTOLAE AD CORIN.

quam non utentes, scientes quod praeterit habitus huius sunt fi-
 mundi. Quicquid est bonorum & malorum in mun- deliū,
 do, seruit nobis ad salutem. sed nō

Non sunt domini in mundo, qui sua sapientia se secun-
 perdunt, thesaurizant, & ignorant cui congregant dum
 eam, malis conscientijs uiuunt & moriuntur, utcumq; impie=
 interim in malicijs suis aut studijs gaudere uideantur, tatem
 aut qui suas conscientias mundana iusticia uexant, tre Mun=
 pidantes quando non sic edunt, non sic uestiunt & c. t zera
 nesciunt in quo placeant Deo, & in quo displiceant; norum
 miserrimi homines absq; omni spiritus iudicio, absor= et Ana
 pti in doctrinis demoniorum. bapti=

Sed potius ueri Christiani sunt domini in mundo, starū,
 atq; adeo domini mundi, in Christo, cui omnia subie= raptō=
 eta sunt. Pacatis enim, per fidem in Christum, agunt rum et
 conscientijs, nihil sua sapientia, iusticia, aut uiribus fi= seditio
 si. Hinc contenti sunt praesentibus, gratias agentes Deo sorum
 de inenarrabili dono gratiae suae, & de omnibus be= non
 neficijs acceptis, etiam corporalibus, & committentes Christi
 omnia manibus optimi patris Dei. anorū,

Si quid peccati quandoq; premit, certo credunt & Tonus
 habent remissionem peccatorum in Christo. Si quid tamen
 aduersi accidit propter iusticiam, sciunt se beatos, & mūdus
 orant redemptorem Deum, Libera nos a malo. Si ten= ridet
 tantur, conqueruntur illi, qui exaudit quotquot inuo hanc
 cant eum. Horrenda quidem saepe patiuntur, ita ut senten
 quidam nonnunquam apud sese desperare sibi uidean tiam.
 tur, sed non desperant apud Deum, per quem deside=

IN CAPVT TERTIVM.

rant liberari. Quicquid interim peccant in tentatione, quicquid interim fragilitatis adest, & diffidentiae obreperit, ubi resipiscunt, sciunt sibi condonari.

Hi libere possident res huius mundi, quia credunt se ex manu patris accepisse, & facilius quam alij ferunt illarum amissionem, quia presentibus utebantur quidem, sed non confidebant, Breuiter, scientes in quo Deo patri placeant, & in quo displiceant, liberrimis conscientijs hoc mundo utuntur, ut suo, Potius uolunt gloriosa morte contra mundum triumphare pro Euangelio, quam ut sinant sibi dominari mundum contra Euangelium.

Vnde fit, ut maxime ridiculum sit ipsorum conscientijs, iusticiam aut salutem quærere in mundi rebus, in esu, potu, uestitu, cœlibatu et alijs obseruationibus, nobis Dei uerbo non commendatis, quibus negatur dei misericordia et sanguis Iesu Christi, Si enim mûdus est noster, in Christo, cui subiecta sunt omnia, etiã oues, boues, uolucres cœli & pisces maris, Domini enim est terra & plenitudo eius, cur non rebus mundi libere utamur? cur sequamur doctrinas demoniorum, in talibus quærendam esse iusticiam docentium? Si enim, ut ait Paulus Col. 2. mortui estis cum Christo ab elementis mundi, quid quasi uiuentes in mundo decretis tenemini?

Nonne tales Christiani mundum uerius possident, etiam nihil habentes, quam illi qui maxime possidere uidentur? Bonis mundi utuntur cum gratiarum acti-

EPISTOLAE AD CORIN.

one, mala mundi seruiunt eis in salutem. Hoc est quod
 Christus dixit. Beati mites, quoniam ipsi possidebunt
 terram, Et Psalmus. Spera in Domino & fac bonita-
 tem, In habita terram & pascere fide, Qui malignan-
 tur exterminabuntur, expectantes autem Dominum,
 ipsi hereditabunt terram, Et adhuc pusillum, & non
 erit impius, & respicies locum eius & non erit ibi.
 Afflicti autem hereditabunt terram, & delectabuntur
 in multitudine pacis. Quia benedicti ab eo heredita-
 bunt terram, maledicti autem ab eo exterminabuntur.
 Declina a malo et fac bonum, & in habita in seculum
 seculi, Iusti hereditabunt terram, & in habitabunt in
 seculum seculi super eam. Expecta Dominum, & cu-
 stodi uiam eius, & exaltabit te, ut hereditate capias
 terram, cum exterminabuntur, id est, extra terram
 eijcientur impij, uidebis. Vidi impium potentem, &
 qui radices egerat ut laurus uiridis, Et transiui, &
 ecce non erat, quæsiui eum, & nusquam inuenieba-
 tur & c.

Regnent impij, quando Deus ita uult, in nostram
 salutem, super capita nostra, seramus interim manum
 benigni patris, et sinamus nos a mundo, qui est seruus
 noster, condemnari, Paulo post tyranni, heretici &
 persecutores nostri peribunt, & declarabuntur id esse
 quod sunt, & reuelabitur iusticia nostra, predicabi-
 tur, scribetur, cantabitur, In memoria eterna erit ius-
 tus, & apud Deum & apud homines. Impij stercus
 erunt, & dicetur uel stultos fuisse, uel indignos quos
 terra ferret.

IN CAPVT. III.

Nunc itaq; mundus noster est, sed hoc foelicius multo uidebimus post nouissimam resurrectionem, quando & coelum & terram, sed nouam, possidebimus absq; metu & periculo, deturbatis impijs & Satana in ignem aeternum, Amen.

Eadem sententia psalmi sic dicitur Prouer. 2. Ambula in uia bona, & uiam iustorū obserua, Qui enim recti sunt habitabunt in terra, & probi permanebunt in ea. Impij uero de terra extirpabuntur, & funditus delebuntur, quot quot contemnunt Deum.

Verum his sententijs seditiosi nuper rustici, a spirituosius suis praedicatoribus male persuasi, impie abusi sunt, uolentes abolere magistratus, ut postea tyrannidem rusticorum sustineremus. Ignorabant enim non seditiosorum sed mitium esse terram siue mundum, qui etiam mundi mala tolerando domini sunt mundi, & bonis ac sanctis conscientijs libere utuntur omnibus, quae eis in mundo dat Deus. Illi autem non Deum dantem respexerunt, sed ipsi dare sibi sua seditione uoluerunt, & quod Deus suis electis promisit, se praestitutum, ipsi rapinis & homicidio sibi praestare uoluerunt, non ergo has Dei promissiones sed rapinas, & abolitionem magistratus, id est, Dei ordinationis, menditabantur, sub specie uerbi Dei, contra secundum praecipuum, iccirco perierunt. Nam qui gladium acceperit gladio peribit, & qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit, qui autem resisterint, sibi ipsis damnationem accipient.

Pro
magi-
stratu
contra
seditio-
sos ru-
sticos
et Ana-
bapti-
stas.

Ministri

EPISTOLAE AD CORIN.

Ministri Dei sunt magistratus, iccirco nobis seruiunt, qui sumus populus Dei, Nam si boni sunt, pro nobis sunt, et recte sua utuntur potestate, si tyranni sunt, Deus iudicabit illos, & hic & in futuro, nobis autem ad salutem prodesse quidem possunt, obesse non possunt, Conscientiæ per Christum liberatæ sunt, nullis humanis uiribus, aut legibus, aut creaturis obstringi possunt.

Iccirco obedimus propter Deum libere magistratui, & bene utimur magistratu, siue bono siue malo, est enim noster, sicut & totus mundus. Mala ferimus, quia ita Deo placet, pro bonis gratias agimus, quia agnoscimus patrem datorem.

Omnibus quæ ex manu Dei accipimus libere utimur, etiam carnibus feria sexta, etiam uxoribus contra doctrinas demoniorum &c.

Mundus quidem nos premit, & persequitur per Vera tyrannos, sed iniuste, quia est noster, & nos non sumus liberi illius, hoc scimus, ecce libertatem nostram. Per charitatem seruiamus omnibus, & sustinemus omnia, ecce rursum libertatem nostram, etiam in seruitute. Coram Deo solum Christum dominum habemus, reliqua omnia sunt nostra & nobis seruiunt, etiam dum alijs libenter obedimus et seruiamus, etiam dum malis premimur.

Propter dominum meum Iesum Christum obedio dominis carnalibus, sustineo tyrannos, seruiο fratribus, fero aliorum infirmitates. Contra Christum uero & libertatem conscientie meæ, quam habeo per Christum

Christum dominum nostrum, nulli obstrictus sum creature. Hoc est mundum esse nostrum, talem in Christo libertatem, de mundo & omnibus mundi rebus, habere, Hoc solum est dominari in mundo, etiam si sis pauperrimus & afflictissimus.

Qui hanc non habent spiritus libertatem, sunt miserissima mundi mancipia, etiam si florere uideantur opibus, dignitate, honore, fauore &c. de quibus pronunciat psalmus. 48. Sicut oues in inferno positi sunt &c. Omnia quaesierunt, & quod solum querendum erat, nempe ut redempti, placatum haberent Deum, contempserunt, iccirco ut pecora moriuntur, & relinquunt alijs suas opes & gloriam. Cum exterminantur impij, uidebis. Nihil nos potest a diligente nos Deo separare, Rom. 3.

SIVE VITA SIVE MORS. Sic etiam Rom. 14. Siue uiuimus siue morimur Domini sumus, Christo uiuimus, Christo morimur. Vita est nostra, id est, seruit nobis in salutem, & mors nostra preciosa est in conspectu Dei, seruitq; ita nobis, ut mittat nos in aeternam uitam. Dum uiuimus operibus nostris & praedicationibus et afflictionibus confitemur Christum & seruimus alijs, in gloriam Christi & Euangelij eius, secundum illud. Videant opera uestra bona, & glorificent patrem uestrum qui in caelis est.

Neq; uitae neq; morti alligati sumus, non enim nobis imperare debent, ut siue uiuendum siue moriendum sit, aliquid uel propter uitam uel propter mortem
committam

EPISTOLAE AD CORIN.

committamus, quod sit contra Dominum nostrum Christum, & libertatem conscientiae nostrae, quam habemus in Christo. Non uita est mea domina, neq; mors est mea domina, ut conscientiae meae noceant, sed ego impero illis in Christo, ad eius gloriam.

Qui itaq; liber est in uita, & liber in morte, quando quæso non est liber? Quid illam alligabis hominibus, qui ab omnibus liber est? De conscientia rursum loquor, ne seditiosi putent me loqui contra magistratum.

SIVE PRAESENTIA SIVE FUTURAE. Quicquid iam adest, siue letum siue triste, & quicquid uenturum est, siue in hac uita siue in futura uita, omnia nostra sunt, Stulti ergo sunt, qui suas conscientias alligant hominibus siue hominum auctoritati, quando liberos in Christo, nullus obstringere potest. Quid fortius contra sectas, & contra traditiones humanas dici potuisset?

Igitur qui constituuntur in Ecclesia, id est, in regno Christi (nam de gladij potestate, in regno mundi, nunc nihil dico) ut praesint nobis, non sint conscientiarum tyranni, sed seruiant nobis praedicatione, & doctrina uerbi Dei, quemadmodum Christus dixit, Vos autem non sic, sed qui uoluerit inter uos maior esse, sit uester minister, quemadmodum ego in medio uestrum sum, non sicut qui dominatur, sed sicut qui ministrat.

Pudeat ministros uelle dominari, quando Dominus

IN CAPVT TERTIVM.

ipse ministrat, & suo exemplo ministrare iubet. Pudeat & nos, quod relicta Christi doctrina, ex hominum pendemus autoritate, quia sequatur.

Hunc audi- te. **VOS AVTEM CHRISTI.** Qui uos asseruit suo sanguine, De hoc dixit pater. Hunc audite, In rebus salutis & in conscientijs nostris, nemo debet nobis precipere, nemo dominari, nemo aliquid prescribere, nisi solus dominus noster Iesus Christus, qui solus nouit uoluntatem patris, ipse nobis patrem enarrauit, qui est in sinu patris, Patrem nemo nouit nisi filius, & cui uoluerit filius reuelare, Nostra sapientia & nostrum liberum arbitrium, ad talia, id est, ad patrem cognoscendum, siue ad hoc, ut cognoscant siue credam Deum esse patrem meum, sunt nihil & mera insania.

In legis Do minus eorum audi- tur. Ergo, ais, uidetur, quod ministris Ecclesie non sit obediendum, sed soli Christo, Stultum hoc est, & istis ineptijs, nos aduersarij Euangelij calumniantur. Quasi uero quando doceo solius principis esse mandato obediendum, prohibeam audiendos, qui mandatum a principe habent, id est, legatos eius.

Qui eliguntur in ministros Ecclesie, & legatos Christi, non nebulones agant, sed fideles legatos, id est, nihil aliud nuncient nobis, quam quod a Christo acceperunt, & ita obedire nos eis oportebit tanquam Christo, quia non eorum doctrinam audimus, sed uocem pastoris nostri Christi in eis, Hoc est, nobis precipit scriptura, non de ociosis nostris legislatoribus, sed de uerbi

EPISTOLAE AD CORIN.

de uerbi prædicatoribus, Heb. 13. Memores estote eorum qui præsumunt uobis, qui locuti sunt uobis sermonem Dei, quorum imitemini fidem, considerantes qui fuerit exitus conuersationis illorum, Parete eis qui præsumunt uobis & concedite, siquidem illi uigilant pro animabus uestris, tanquam ratione reddituri, ut cum gaudio hoc faciant, & non gementes, nam id est inutile uobis.

Audiam itaq; ministros Christi, quando audio in eis uocem Christi, Non audiam uero, quando sub specie ministrorum Christi, agunt ministros Satanae, & pro doctrina Christi adducunt doctrinas demoniorum, Nam ministri mei debent esse, non seductores, Non sunt domini mei, ut cedam illorum autoritati, quia ego sum Christi. Precio empti estis, nolite serui fieri hominum, ait Paulus. 1. Cor. 7.

Fœlix qui intelligit istam suæ conscientia libertatem, & hanc suam in Christo domino gloriam. Soli Christo conscientiarum sanctificatori, conscientia Christianorum subdita sunt.

CHRISTVS AVTEM DEI. Aduerte tres ordines in regno Dei, quod est ecclesia. In infimo nos sumus, id est, fideles, In summo Deus, In medio Christus, Hic solus est Deus & homo, non Maria, Paulus, Antonius & c. Iccirco solus inter Deum & hominem mediator est, & nos Deo conciliat, quemadmodum & 1. Tim. 2. Paulus ait, Vnus Deus est, unus est etiam mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus, dedit

Mediator Christi, non sancti dei.

IN CAPVT TERTIVM.

qui dedit semetipsum precium redemptionis pro omnibus, qui (ut dicitur Rom. 8.) est in dextera patris & interpellat pro nobis, quem iustum (ut Ioannes ait) habemus apud patrem aduocatum &c.

Cur ergo nos quesuimus alios mediatores & patronos apud Deum, qui nobis reconciliarent Christum, hoc est, ipsum reconciliatorem? quasi uero aut in caelo, aut in terra, sit ullus sanctus, qui nos plus diligat atq; Christus, quemadmodum ipse dixit. Maiorem charitatem nemo habet &c. Solius Christi merito saluamur per Euangelium. Autoritati, & doctrinis, & meritis, & libero arbitrio hominum, nostra fides hic nihil refert acceptum. Hinc rursus fit, ut non gloriamur in hominibus, sed in Christo, & per Christum in Deo. De ministerio autem sequitur.

CAPVT QVARTVM.

Coheret cum praecedentibus. Ergo ais, Apostoli & praedicatores contemnendi sunt. Non, inquit, hoc dico, nisi uelis contemnere Dei uerbum, cuius ipsi ministri sunt. Nam ante dixi. Quis est Paulus? quis Apollo? nisi ministri, per quos credidistis, & ut cuiq; Dominus dedit &c.

Mysteria dei Suscipiendi itaq; sunt ut ministri Christi, ut legati sunt summi regis Dei, ut oekonomi siue dispensatores maximi thesauri, id est, ut dicit, mysteriorum Dei, quae nihil aliud

EPISTOLAE AD CORIN.

Nil aliud sunt quam Euangelium gloriæ Dei, mundo
 incognitum, nisi missis prædicatoribus a Deo homini-
 bus reueletur, ita supra dixit cap. 3. Loquimur sapien-
 tiam in mysterio absconditam, loquimur quæ oculus
 non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascen-
 derunt &c. Et ad Roma. ult. Secundum Euangelium
 meum & præconium Iesu Christi, iuxta reuelationem
 mysterij, temporibus æternis taciti, manifestati uero
 nunc, & per scripturas propheticas iuxta delegatio-
 nem æterni Dei, in obedientiam fidei, in omnes gen-
 tes patefacti. Et ad Ephe. 3. Audistis dispensationem
 gratiæ Dei, quæ data est mihi in uos, quod secundum
 reuelationem notum mihi fecit mysteriũ Christi, quod
 in alijs ætatibus non innotuit filijs hominum, quem-
 admodum nunc reuelatum est sanctis Apostolis eius
 & prophetis per spiritum, quod gentes sunt cohære-
 des, et eiusdem corporis, consortesq; promissionis eius
 in Christo, per Euangelium, cuius ego factus sum mini-
 ster, secundum donum gratiæ Dei, quod datũ est mihi
 secundum efficaciam potentiæ illius. Mihi minimo
 omnium sanctorum data est gratia hæc, ut inter gen-
 tes euangelizem imperuestigabiles diuitias Christi, et
 in lucem proferam omnibus, quæ sit communio myste-
 rij, quod erat absconditum a seculis in Deo, qui uni-
 uersa condidit per Iesum Christum, ut notum fiat nũc
 principatibus, ac potestatibus in cœlestibus, per Eccle-
 siam, uehementer uaria sapientia Dei, secundum præ-
 finitionem seculorum, quam fecit in Christo Iesu Do-
 mino

IN CAPVT QVARTVM

mino nostro, per quem habemus audaciam & aditum cum fiducia, quæ est per fidem illius, lege in secunda Epistola ad Cor. cap. 3. & 4. de ministerio spiritus, ut uideas dispensationem mysteriorum Dei.

Con-
tempti
& mun-
do mi-
nistri
uerbi.

Vbi addit. Portamus autem istum thesaurum in uasis fictilibus & c. id est, nulla specie potentie, eloquentie, diuitiarum, obseruantiarum, siue gloriosarum coram mundo ceremoniarum commendati, sed potius exules, despecti, inopes, tribulati & sub cruce pressi, quemadmodum supra dixit cap. 2. Et ego per infirmitatem & cum timore ac tremore multo apud uos uersatus sum & c. Et ad Gal. 4. Nostis quod per infirmitatem carnis euangelizauerim uobis prius, & experimentum mei, quod in carne erat, non estis aspernati neq; respuistis, sed me uelut angelum Dei suscepistis, uelut Christum Iesum.

Si itaq; aliquis intenderit in speciem, & secundum sapientiam carnis iudicauerit de nobis, hoc est secundum iudicium mundi, fallitur, & contemnet preciosum thesaurum, quem prædicatione Euangelij distribuimus, qui sub despecta specie in nobis portatur, secundum delegationem Dei ad gloriam ipsius.

Non gloriamur de nobis, non aliqua specie uenditamus nos mundo, simus interim qui sumus, iudicent alij de nobis ut uelint, In hoc solo gloriamur coram mundo, ex hoc solo uolumus estimari, quod sumus ministri Christi, prædicatione Euangelij eius, ad salutem multorum, Legatione Christi fungimur, prodesse ho-
minibus

EPISTOLAE AD CORIN.

minibus querimus, non ut nostra lucra sectemur, aut tyrannidem exerceamus. Dispensatores sacri Evangelij sumus, unde credentes iustificantur, filij Dei fiunt, ut postulent a patre quae uolunt, & habeant uitam eternam, eruditi in omni sapientia & cognitione spiritali.

Propter hoc solum ministerium, siue dispensationem horum mysteriorum Dei, suscipiendi & suscipiendi sumus ut maximi, ad gloriam Christi & ad suscipiendum salutem, Si autem hoc unum nobis absuerit, simus nihil, abijciamur ut seductores.

Verum pseudoapostoli, pseudoprophetae, pharisaei, Episcopi laruati, & hodie iusticiarum uulgi, mundana specie, & ficta religione, & excogitatis mysterijs & caeremonijs sese uenditant, interim tamen sub ista gloriosa specie, non thesaurum & dispensationem Evangelij portant, sed humanas doctrinas, mendacia & uentris atq; glorie studia, inflati quasi religione angelorum, & iactantes sapientiam magnam & sanctitatem, id est, ut Paulus ait Collos. 2. cae quae non uiderunt, nescientes, ut alibi ait, de quibus affirmant.

Seductores glorio si mundo.

Et quales ipsi sunt, tales faciunt & suos discipulos siue auditores, hoc, est inflatos & contemptores sanae doctrinae, sub specie tamen humilitatis. Non inuenies magis obstinatos, plus sibi sapere uidentur quam omnes Apostoli & prophetae, etiam si sint uel rudes aeni, uel sua ipsorum sapientia excacati, id quod est proprium

IN CAPVT QVARTVM

proprium uel maxime omnium hereticorum, quod hodie plus satis uidemus in Euangelij aduersarijs, qui dolent Christi iusticiam prædicari, & in illis, qui sacramenta Christi non sinunt nobis integra, secundum Christi institutionem. Expedi magis (ait Salomon) occurrere ursæ raptis fœtibus, quam stulto confidenti in stulticia sua. Et si contuderis stultum in mortariolo, taxamen non auferes ab eo stulticiam ipsius.

Ex fructibus eorum &c.

Vulgus decipi uult, Non enim intendit in fructum ministrorum, siue in dispensationem, num bona uel mala sit, sed in uestimenta eorum, id est, in speciem, contra præceptum Domini. Attendite, inquit, a pseudopphetis, qui ueniunt ad uos in uestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces, ex fructibus eorum cognoscetis eos, non ex uestimentis.

Fructus uerorum prædicatorum est, quod seruiunt Deo ad salutem multorum, fidei ministerio uerbi, siue dispensatione mysteriorum Dei. Fructus autem falsorum prædicatorum est, quod seruiunt sibi, in perditionem multorum, prædicatione sui erroris & somniorum humanorum, interim tamen mentientes, sua mendacia esse uerbum Dei, & ipsissimam ueritatem, ex quo fructu, id est blasphemia, Christiani, uerbo Dei in fide instructi, debent eos cognoscere, esse non prophetas, sed pseudopphetas, id est, seductores.

Ex his omnibus uides, cur Paulus prædicatores ex ministerio æstimari uelit, quid enim ad me, quod aliquis uidetur sanctus, sapiens, eloquens, ieiunans, si per

EPISTOLAE AD CORIN.

si per haec suos mihi commendare uult errores? Satis his laruis seducti sumus, uerbum Dei in ministris requirendum est, quemadmodum etiam sequitur.

HIC IAM QVAERITVR IN DISPEN Calum SATORIBVS &c. In Paulo alia requirebant nra in aduersarij praedicationis eius, nempe haec, ut uidere Paulu licet, ex nono capite huius Epistolae, & ex Epistola ad & pra Gala. Paulus non est conuersatus cu Christo in terris, dicato ut alij Apostoli, ergo similem fidem non debet habere res. eius praedicatione, atq; habet praedicatione aliorum apostoloru, Nam ipse sibi est conscius, quod alijs multo inferior est, non enim accipit a Corinthijs uictum, que tamen iure alij a suis discipulis accipiunt, Non audet uxorem apud se habere, cum tamen alij habeant. Quid, quod ipse fuit Ecclesiae persecutor? Quid, quod ipse damnat iusticias legis, quas Apostoli alij adhuc in Iudaea obseruant? &c.

Quemadmodum & hodie aduersarij Euangelij, & sepe falsi nostri fratres, siue Euangelici, meras nugas in nobis requirunt, & nescio quam sanctitatem, etiam si nihil faciamus contra Dei uerbum, & calumniantur optima nostra, nec mirum, quod nos displicemus illis, quibus displicet ministerium nostrum.

Quod autem uel solum, in Apostolis & praedicatoribus Euangelij requirendum est, hoc non requirunt, nempe ut fideles inueniantur in ministerio suo siue dispensatione, non annunciantes aut curantes aliud, quam quod mandatum est ipsis a Domino, ut fideles

IN CAPVT QVARTVM

legati, de quibus Christus ait. Fidelis seruus & prudens, quem constituit dominus super familiam suam, ut det illis in tempore tritici mensuram, quemadmodum & Paulus ait. 2 Cor. 5. Nomine Christi legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos, rogamus pro Christo, reconciliemini Deo.

Epi-
scopi. Nostri Episcopi iactitant se esse legatos Christi, sed quo officio? Primum enim ne legatos quidem agunt, quia non predicant, immo ueri Antichristi, Christi predicatoribus prohibent, condemnant, persequuntur. Deinde ut maxime legatos dixeris, tamen infideles esse, iam nemo fidelium ignorat. Siquidem non dispensant mysteria Dei, quemadmodum dictum est predicatoribus, predicare Euangelium omni creature, quomodo dispensarent quae non habent aut cognoscunt? Pro his uero ut infideles legati, iudicio domini sui damnati, obtrudunt nobis humanas traditiones, sua statuta, sanctorum cultum, indulgentias, sacramenti abusum, & religiones excogitatas, id est, meras ab Euangelio & iusticia Dei seductiones, & conscientiarum laqueos infinitos.

Verum de fidelitate ministrorum Christi, id est, doctorum siue predicatorum, satis supra dictum est, cum tractabamus illud, Vnusquisque uideat quomodo superaedificet &c.

Cōsci-
entia
predi-
catoris
MIHI VERO &c. Quid hic dicemus? Si iudicium hominum contemnendum est, ut Paulus hic uidetur contemnere, quid homines de se sentiant, ergo probabimus

EPISTOLAE AD CORIN.

probabimus illos, qui cum uelint haberi pro Christianis, aut pro prædicatoribus, agunt meros nebulones, scortatores, adulteros, mendaces, ebriosos, iactatores, & c. & cum ista scandala accusantur, respondent, Mihi pro minimo est & c.

Respondeo, Nequaquam hinc habent illi exemplum. Nam Paulus addit, Nullius rei mihi conscius sum, id quod illi dicere non possunt, nimirum suorum scelerum sibi maxime conscij. Et Petrus iubet nos pati, non ut malefactores. Nomen enim bonum melius est quam ungenta preciosa, ut ait Salomon.

Hoc autem uult Paulus, Cum prædicator hac fiducia prædicat, quod scit sibi dispensationem esse creditam, & fideliter dispensat mysteria Dei, nihil sibi conscius criminum, ob quæ possit eius ministerium contemni, pergat in nomine Domini, nihil curans calumnias maleuolorum, qui sua insania sibi ipsis exitio sunt.

Beati estis, ait Christus, cum maledixerint uobis homines, & dixerint omne malum aduersum uos mentientes propter me. Mentientes inquit, & propter me. Gaudete & exultate, quoniam merces uestra copiosa est in cælo. Sic enim persecuti sum & prophetas, qui fuerunt ante uos. Sic & Petrus admonet. Conscientiam habete bonam, ut in hoc quod uobis detrahunt, tanquam scelerosis, pudefiant hi, qui incessunt uestram bonam in Christo conuersationem, Præstat enim, ut bene agentes, si ita uelit Dei uoluntas, malis afficiamini, quam male facientes.

IN CAPVT QVARTVM

Non itaq; relinquamus nostrum officium propter calumniatores, erit quando nostra iusticia palam fiet, & illorum nequitia, quemadmodum Christus ait, Nichil occultum quod non reuelabitur, neq; absconditum quod non sciatur.

Hac fiducia Paulus etiam in secunda Epistola scribit Corinthijs. Spero quod usq; ad finem agnoscetis, quemadmodum & agnouistis nos ex parte & c. Nam gloriatio nostra haec est, testimonium conscientiae nostrae, quod cum simplicitate & synceritate Dei, non in sapientia carnali, sed per gratiam Dei, conuersati fuerimus in mundo, abundantius autē erga uos & c.

Summa summarum, Praedicatione uerbi serui hominibus, non uiue contra uerbum Dei, & contemne calumnias. Quotquot enim uolunt pie uiuere in Christo persecutionem patientur. Iudicatores nostri, festiuis nostris, si quae forte sunt, indignantur, trabem uero ipsi in oculo suo non uident. Indigni sunt propter quos doleas, nisi forte ut det eis Deus, pro spiritu compunctionis & inuidiae, spiritum resipiscentiae, in

Synce salutem.

ri mi-
nistri
uerbi
a mun-
do non
cognos-
cuntur.

AVT AB HVMANO IVDICIO. Summa pra, Spiritualis homo a nemine diiudicatur. Caro ut perperam iudicat de Euangelio, ita & de Euangelij ministris. Aliter iudicant qui fide illuminati sunt. Sic Christus de spiritu sancto ait. Quem mundus non potest accipere, quia non uidet eum, nec nouit eum, uos autem

EPISTOLAE AD CORIN.

autem cognoscetis eum, quia apud uos manebit & in uobis erit.

Aduerte, quod graece legitur, Aut ab humano die, nimirum phrasi & figura scripturae, quae Dies nonnunquam diem pro iudicio siue cognitione accipit. Quemadmodum Hieremias dixit cap. 17. Ego non sum turbatus te pastorem sequens, & diem hominis non desideravi. Forte Paulus in hac Propheta uerba respexit, quando ista scripsit. Sententia quidem rectissime reddita est, si legimus, Ab humano iudicio, sed ad intelligendas alias scripturas, praestaret hoc loco figuram reliquisse, maxime propter locum qui praecessit. Dies declarabit &c.

IMO NEC &c. Egregius locus, quod ut Ne non fidere oportet hominum iudicio, de nobis bene & sentientium & praedicantium, ita neq; proprio iudicio. Non enim sumus propterea iusti, quod nihil sumus nobis conscij. Delicta enim quis intelligit? sed propterea quod credimus remissionem peccatorum per Christum, Haec fides nos iustificat. Conscientiam quidem bonam habere debemus, ut & opera bona, sed ei fidere non oportet, ut perpetuo nihil aliud quam gratiam Dei in nobis agnoscamus, quemadmodum supra diximus de conscientia & intentione bona &c.

Nos olim iustificatos nos arbitrabamur, per hoc, quod omnia peccata dixeramus confessori (ut uocant) non conscij nobis, quod aliquid tacuissemus, & quod

IN CAPVT QVARTVM

promiseramus pro peccatis satisfactionem. *Quæ* erat hæc fiducia? qua tamen accedebamus ad sacramentum, ubi hic erat Christus? Confessionem laudamus quidem, sed satisfactio illa, & fiducia impia, fiduciam in gratiam Dei per Christum ignorat. Nihil quidem mihi sum conscius, ait gratiæ præco, sed in hoc non iustificatus sum.

iudicatores.

CAETERVM QVI & c. Ro. 14. Tu quis es qui iudicas de alieno seruo? Proprio domino stat aut cadit. Omnes statuemur apud tribunal Christi, ubi unusquisq; nostrum de seipso rationem reddet Deo. Et Christus prohibet iudicare. Quid faciunt iudicatores, suam trabem in oculo non uidentes? nihil aliud quam summam iniuriam Deo, tanto magis impij quanto plus sibi arrogant sanctitatis. Siquidem dominum Christum, qui constitutus est iudex uiuorum et mortuorum, e sede sua exturbare conantur, ut ipsi iudices sedcant, sed non impune studebunt isti suæ impietati. Veniet enim quandoq; dies iudicij domini Christi, quando nos non erimus, quemadmodum nos nunc depingunt, neq; illi erunt quod nunc se esse fingunt. Tunc in lucem uenient cogitationes & consilia cordium.

Nunc pseudoapostoli, et uerbi Dei cauponatores, & quotquot a sincero uerbo Dei recedunt, clamant. Salutem hominũ querimus, ueritatem tuemur, sed tunc patefient consilia cordium, & quisq; suam laudẽ inueniet apud Deum. Non prodest nobis quod commendamur ab

EPISTOLAE AD CORIN.

mur ab alijs, uel a nobis ipsis, sed quem Deus commendat ille probatus est.

Quod Christiani ueri, iudicium illud futurum, securam conscientiam (quia credunt remissionem peccatorum in Christo) expectant supra diximus, capite. 1. Expectantes &c.

HAEC AUTEM FRATRES. Quid his uerbis uelit Paulus indicauit, cap. 1. Ego quidem sum Pauli &c. nempe, aperit se figurate admonuisse, ne gloriarentur de nomine Pauli & Apollo, ut intelligerent de nullo nomine gloriandum, quando de nominibus bonorum praedicatorum non uult eos gloriari. Nam interim apud Corinthios pro Paulo, Cepha & Apollo non erat contentio, sed pro pseudoapostolis, qui uarias sectas suscitabant, & discipuli quisque pro suo magistro contendebant, sed illorum nominibus parcat, ut illic diximus.

SUPRA id quod scriptum est. Scilicet ante, in hac Epistola, ne putes hic aliam aliquam scripturam citari a Paulo. Scriptum est ante, quod qui gloriatur in Domino gloriatur non in hominibus, & quisque praestet fidele ministerium in ijs, quae agnoscit sibi a Domino mandata, De se quisque sentiat secundum donum & ministerium datum, ne negligat, ne abutatur Rom. 12. Sapere ad sobrietatem.

INFLEMINI. Vno uerbo propriissime inflati Inflatum, quid faciat Satan in sectis a sincero Christi Euangelio & uerbo deficientibus, id quod uidimus in sectis. Col. 2.

IN CAPVT IIII.

sectis monachorum, in sectis scholasticæ Theologiæ, in sectis omnium hereticorum, Hodie nulli sic exarudent contra nos, qui sincere Euangelium Christi prædicamus, quam illi falsi fratres, qui recedunt a nobis, qui uel sola defectione statim sunt nobis sapientiores, sanctiores &c. non quiescunt, donec inueniant aliquam ineptam opinionem, qua se uenditent contra nos alij, & discipulos post se trahant, non sic Satan fuerit in nos atq; illi cum suis discipulis. Pro eo, ut me diligere detrahebant mihi, ego autem oro.

Non potuissim sperare tantum maliciæ, tantum odij implacabilis, in quibusdam hominibus, de quibus nos bene meriti sumus. A Satana implantur, inflatos reddunt discipulos, sed hanc poenam secum quoq; ferunt, excæcantur, ut ne conuicti quidem, ab errore redire uelint, quid faciendum? Post unam & alteram admonitionem deuita.

QVISENIM TE DIIVDICAT. Id est, discernit ab alijs? hoc est, quis te reddet certiore, quod tu sis melior alijs, ut possis esse iudicator & damnator aliorum, etiam illorum, qui gerunt apostolatium Christi uerum, qui sincere dispensant mysteria Dei, id est, prædicant Euangelium, & ita inculpate agunt, ut sibi nullius sint conscij criminis aut peruersitatis?

De singulari aliquo dono spiritus te iactitas forte, quod uel non habes & impudenter mentiris, uel habes & abuteris despiciendo alios, quibus per illud seruire

EPISTOLAE AD CORIN.

seruire debebas, ut infra dicitur cap. 12. & 14. Verum quid habes quod non sit tibi datum a Deo? Impius & ingratus es, si gratias non agis, si datum non agnoscis, accusandus ut infidelis seruus, si per hoc alijs non seruis, quemadmodum & Christus docet de seruo infideli.

Potioribus donis non constituit nos Christus aliorum dominos, sed seruos. Vnicuique enim datur manifestatio spiritus ad utilitatem, scilicet Ecclesiae, ut in alijs inueniam, quod mihi seorsum non est datum. Per egregia itaque dona seruiendi materia nobis data est, non do-
Donis serui sumus
mini.

Sed inflati non possunt aliud, quam alios praese-
 contemnere, in primis illos quos habuerunt praec-
 ptores, multo se meliores. Sic contemnebant quidam
 apud Corinthios Paulum. Sic quidam apud nos Lu-
 therum, sed caecitate percussos a Deo, non solum spiri-
 tus uidet, sed etiam ex parte caro & mundus.

IAM SATVRATI. Hoc loco graui & co-
 piose ironia, irridet & percutit Corinthiorum se-
 ductores, & suos calumniatores, & quotquot adhe-
 rent eis, Erant enim multi seducti, qui falso persuasi, casti-
 existimabant se iam omnia affecutos, multo melius
 quam Paulus, quemadmodum semper fit per illos,
 qui seducunt & seducuntur a simplicitate sincerae
 ueritatis Euangelij Christi, Inflatio non potest eis ab-
 esse.

Illos itaque sic inuadit, sine dubio tristis & iratus.

IN CAPVT QVARTVM

Iam saturati estis, id est, fastiditis cibum, hoc est, Euan-
gelium nostrum, suspicientes alia apud pseudoapo-
stolos.

Fasti- Nihil magis unquam nocuit Ecclesie Christi, qua
dium fastidium uerbi, post quod sequitur statim pruritus
uerbi. aurium, ut libenter audias noua, unde fit ut suscipi-
antur errores, sub nomine uerbi Dei, etiam a doctis-
simis. Sciat ergo se esse in grauissimo salutis pericu-
lo, cui iam non sapit uerbum ut ante, qui incipit fasti-
dire uerbum.

Alij fame moriuntur, quod cibum. i. uerbum non
habent, At quid prodest his habere cibum. i. uerbum
abunde, cum fastidiente sint stomacho, & edere non
possint, quando eis eque atq; illis moriendum est?
quemadmodum in Psalmo dicitur. Omnem escam
abominata est anima eorum, & appropinquauerunt
usq; ad portas mortis. Cui hoc accidit, uereor autem
accidere multis, faciat quod in Psalmo sequitur. Et
clamauerunt ad Dominum &c.

His singulis, hoc loco, antithesi opponendum est
uerbum Pauli, & uerorum Christianorum, hoc modo.
Vos iam saturati estis, ditati estis, regnatis. Nos ad
huc esurimus & sitimus iustitiam, non arbitramur
nos apprehendisse, sed sequimur &c. Philip. iij. Hanc
antithesim exprimit Paulus clarius in sequentibus,
& hoc loco significat cum dicit. Sine nobis regnatis. i.
nobis nondum regnum adeptis, nondum peruicimus
omnem, tentationem nondum euasimus omnia peri-
cula,

EPISTOLAE AD CORIN.

eula, adhuc in carne fragili agimus, Satan non quiescit, pugna est assidua. Sectæ inuadunt Euangeliū & c. In his periculis & procellis altum dormitis, & stertitis, quasi regnantes, quando potius milites agere conuenieb. ut.

Est quidem regnum Christianis, etiam in terra, quo regnamus contra peccatum & Satanam, sed non sine pugna, non sine cruce, quod uerum regnum utinam adepti sitis, ut & nos simul uobiscum regnemus, id est, gaudeamus de uestra salute, quod sitis nostri consortes. In alia autem hac uita, hoc ipsum regnū erit nobis absq; pugna & in periculo. Verum in hac uita nisi pugnes amittitur.

Regnare sibi uidentur, qui in securitate & fastidio uerbi uiuunt, quasi iam nihil eis desit, sed omnium possint esse magistri, sed falluntur, quemadmodum Paulus docet Philip. iij. Et nisi isti Corinthij reuocati a Paulo fuissent, hac securitate salutis, fastidio uerbi, præsumptione sapientiæ, periissent in æternum.

ARBITROR ENIM. Videor mihi, quod nos Apostoli & prædicatores, non ad regnandum coram mundo, sed ad crucem uocati simus. Quotquot enim pie uolunt uiuere, in Christo persecutionem patientur, nemo est exceptus, Et per multas tribulationes oportet nos introire in regnum Dei, secundum admonitionem Sapientis, Fili accedens ad seruitutem Dei, sta in timore, & prepara animam tuam ad tentationem. Ad Christum dictum quidem est, Domine,

nare,

IN CAPVT QVARTVM.

nare, sed additum est, In medio inimicorum tuorum.

Interim pseudoapostoli cum illis quos seducunt, gloriantur se regnare, & perturbant nobis omnia. Non enim prædicant, aut agunt in ijs locis, ubi nondum prædicatum est, sed illic solum, ubi doctrina nostra suscepta est, ut illic regnare sub nostra umbra, contra nos, possint, contra quos Paulus multa scribit in secunda Epistola.

Nouissimos siue postremos hoc loco interpretantur abiectissimos. Mihi autem ualde arridet, quod noster Philippus Melanchthon, quandoq; interpretabatur, postremos, pro nouissime missos, Siquidem Apostoli tandem post Prophetas missi sunt, & illorum doctrina nouissima est, post quam non erit alia, Hinc fines seculorum dixit Paulus, tempus reuelati Euangelij, Et Iohannes nouissimam horam.

Ostenderit pro ostentauerit, Nam sequitur, Spectaculum facti sumus &c. Quemadmodum publico iudicio occidendi, spectaculo exhibebantur populo, obiecti in theatro bestijs. Omnes, ut ad mortem damnatos, certatim prospiciunt in nos miseros, Mundus. i. potentes & sapientes, angeli mali, homines. i. uulgus. Potentes & sapientes nos præmunt, autore Satana, & homines uulgares nostra cruce & tentatione offenduntur, & recedunt a nobis. Non applauditur nobis, ut pseudoapostolis, qui humana & rationi placentia prædicant, & crucem fugiunt. Verum sigillum Apostolatus nostri est, in his malis perdurare.

Nos stulti

EPISTOLAE AD CORIN.

Nos stulti habemur a toto mundo, propter Christum, quem amamus & predicamus. Insani iudicamur, quod nos exules & despecti nostra doctrina nos apponimus, omni sapientiae & potentiae & iustitiae mundi, cum tacentes possemus pacem habere, quemadmodum & hodie quidam sapientes secundum carnem publicis scriptis uoluerunt nobis persuadere, non esse consultum nobis, aut non esse prudentis, tot seculis receptis opinionibus, publice aduersari, quasi uero uerbum Dei reuelatum, cedere deberet hominum receptis opinionibus.

Vos autem prudentes in Christo. Miror, unde tam uarij sint Christiani, nisi uarius sit Christus. Nos qui sumus Apostoli, stulti habemur propter Christum, Vos autem sapientes, & tamen estis in Christo, id est, Christiani uultis esse. Mundus in nobis contemnit Christum, in uobis autem amat.

Hac ironia significat Paulus, non uere esse in Christo, qui magnificantur a mundo, & qui se ipsos iactant supra Apostolos, supra bonos praedicatores, quasi iam regnent, & sapientiae ipsorum non sit numerus. Christus ait, Uel uobis, cum benedixerint uobis omnes homines. Sic enim faciebant pseudoprophetae patres eorum, Lucae. 6.

Idem etiam uolunt quae sequuntur, Nos imbecilles, id est, pressi tentationibus, & facientes quod nihil ex nobis possumus, uide supra ca. 2. Et ego per infirmitatem, sed uirtus Christi in infirmitate nostra perficitur,

IN CAPVT QVARTVM.

citur. 2. Corin. 12. Vos autem ualidi, iactantes fidem, spiritum, & contemnentes nos tentatos, quasi longè superiores, quemadmodū faciunt hodie nostri Schuermelij.

Mirum, quod fortes sunt discipuli, cum tam imbecilles sunt magistri, maxime tales magistri, nempe Apostoli. Vt nos hodie non male habeat, quando homines seductos uidemus, sub nomine doctrine, contra nos superbire, quasi nemo eis resistere possit, quasi nos omnino nihil simus, quando tamen nihil deprehendis in eis, nisi portenta uerborū, & meras ineptias & insanias. Hi sunt, qui ubi uident semen uerbi, Apostolica modestia iactum, crescere, irrumpunt, & impia audacia perturbant omnia, dicentes, Vestri prædicatores sunt absq; spiritu, non audent, per rumpendum est, altaria deiicienda, monachi eijciendi &c. Spiritum interim uocant fiduciam, qua non Deo, sed multitudini populi fidunt, alioqui nihil audent, sed sunt homines desperatissimi, ubi periculum imminet. Vulgus applaudens est eorum fiducia, eorum Deus & spiritus.

Veri prædicatores uerbo tantum agunt contra impietatem, & per infirmitatem eorum Deus mirabiliter promouet Euangelium. Isti autem fortitudinis & sapientie iactatores, cum suis discipulis, sua presumptione omnia perturbant.

Vos inquit clari, id est, mundo gloriosi, nos contempti. Contempti sumus apostoli, & gloriosi uos estis mundo

EPISTOLAE AD CORIN.

mundo nostri discipuli, nos propter Christum, uos propter Christum, mirum, quando ne Christus quidem in terris potuit esse gloriosus.

Tunc sibi nomen & gloriam parasse putant, quando calumnijs & mendacijs nituntur, bonorum praedicatorum nomen obscurare, quando superbiunt in alieno labore. Superbia eorum qui te Domine oderunt ascendit semper, Durum est a gentibus hoc pati, multo durius a falsis fratribus, qui gloriantur nobiscum esse in Christo, & multo magis quam nos. Infra cap. 5. Magistros cum discipulis, id est, Corinthijs quibusdam, arguit dicens. Et uos inflati estis &c.

AD HOC VSQUE TEMPVS &c. Non= Crux dum regnamus, sed patimur, Christiana crux est quae Christi nobis imponitur, hoc est, quam cogimur ferre propter sti. Euangelium, dum odio sumus toti mundo, & diabolus in occulto non cessat inuadere Christianos, maxime Euangelij antesignanos, ut uel amittant uerbum, aut non satis caute & fideliter curent officium. Non autem est Christiana crux, quam homo sibi imponit, quae madmodum monachi sui ipsorum tortores, quae est uoluntaria religio. Col. 2. & crux diaboli, nam in ea quaerunt salutem, ignari gratiae Dei.

Beni=

NON QVO VOS PVDORE &c.

Mitigat acerbiter ironiae, & durissimae inre= gnus
pationis, Non quia me lesistis uindico me, his uerbis tus in
confundere uolens, sed ut filios ego pater increpo & ira
admoneo Pauli.

admoneo ut resipiscatis, ut unum simul in uno Christo uere simus.

Virga patris & pastoris. Nota. Hoc animo, nempe paterno, boni pastores debent arguere, & si opus est etiam Satanae tradere, ut emendant & Christo reddant pereuntes. Interim accusent nos alij, quasi immodesti simus, nihil refert, malo nondo malus adhibendus est cuneus, Nisi pergant esse obstinati, uidebunt illis duras increpationes, meram fuisse charitatem, Hereticos homines uolentes resipiscere, relinquimus suo ipsorum iudicio damnatos, ut saltem quosdam ex seductis redimamus.

Inde iste benignus spiritus in Paulo, qui tam acriter increpauit, exponit quare amet, quare filios eos dixerit. Siquidem inquit ego genui uos. Et ne iactantur aut impie hoc dictum uidetur, quando etiam Christus iubet, ne uocemus patrem super terram, addit, in Christo Iesu, & præterea. Per Euangelium. Ministerio euangelij mei genui uos Deo, credidistis enim prædicationi meæ.

Hoc est contra illos, qui contemnunt uerbum eternum, fingentes spiritum longe alium quam Dei.

Adhortor itaq; uos, ut sitis imitatores mei, quemadmodum filij debent imitari patrem. Et si estis oblitui uiarum mearum. i. quemadmodum ego doceo & incedo, in uia Domini, siue in negotio Apostolico mihi commisso. Timotheus, quem mitto, rursus fideliter indicabit. Vias inquam meas, que sunt in Christo, quemadmodum concorditer ubiq; doceo.

EPISTOLÆ AD CORIN.

Nemo deberet ne uias quidem meas agnoscere, nisi eadē uia meæ, essent uia in Christo, id est, doctrinæ a Christo mandatæ. Christi enim debet esse Ecclesiæ, nō Pauli. Quid enim est Paulus, Quid Apollos? &c. ut erubescant traditores, id est, traditionum humanarum doctores, & conscientiarum uexatores, qui patres uolunt haberi Christianorum suis uijs, quæ non sunt in Christo, quæ magis uariæ sunt quam florum colores.

PERINDE QVASI &c. Contra pseudoapostolos hæc dicit, contra quos scribit apertius in secunda Epistola. Hos nō desinit inflatos nominare, ut supra diximus. Nulli inueniuntur magis obstinati, dum Satana obsessi regnare uolunt, ut Diotrophes, de quo Iohannes Epistola. iij.

Comminatur eis quod sit uenturus, Quo indicat
tales non posse ferre lucem ueritatis, quam secum fe- Sectæ
runt sinceri prædicatores. Hi enim possunt errores nō po-
ostendere, confutare & confundere, certo & fidenti sunt
animo. Non potuerunt Papistæ, non potuerunt nouæ lucem
sectæ lucem Euangelij ferre, & sincerum Christi uer- ferre.
bum. Insipientia eorum nota facta est omnibus homi-
nibus. Hoc sentientes male sibi consciæ mentes nolue-
runt e tenebris impietatis in lucem ueritatis protra-
hi. Omnis enim qui male agit odit lucem. Ioh. iij.

Mors & uenenum fuit Paulus suis pseudoaposto-
lis, quo tamen absente magna iactabant, & Paulum
contemptissimum habebant. Hæc & nos experimur

nannunquam. Consulto pretereo quæ expertus sum,
dum ad nostros Saxonas missus eram Euangelij præ-
dicator.

In secunda Epistola sic eis comminatur cap. x. Ro-
go uos, ne presens audeam ea fiducia qua &c.

Si de-
us uo-
luerit.

VENIAM BREVI AD VOS SI DO-
minus uoluerit.

Quemadmodum Iacobus cap. iij. docet, dicendum
esse Christianis, Si Dominus uoluerit. Siquidem ho-
mo proponit, Deus autem disponit, ut non presuma-
mus aliquid sine Dei uoluntate, ut sciamus non in uo-
luntate nostra, aut libero arbitrio, aut bona intentione,
sed in uoluntate Dei omnia esse posita, tantum oran-
dum, ut non nostra, sed eius fiat uoluntas, sicut in cœ-
lo & in terra. Sic & Romanis scribit, se sepe uoluisse
se uenire ad ipsos, sed præeditum ne ueniret.

Aduerte, quod in fine huius Epistolæ, Paulus hoc
idem promittit, nempe se breui uenturum his uerbis.
Aput uos forte permanebo, aut etiam hybernabo &c.
Quod cum factum non esset, gloriabantur pseudo-
apostoli, non omnibus Pauli uerbis credendum (id
quod contra eius doctrinam uolebant intelligi) quan-
do etiam missa Epistola mentitus fuisset. i. promississet
se uenturum, & non uenit, quasi uero Pauli promissio
& Christi promissio, id est, Euangelium, sint idem,
Pauli promissio addit forte, et si Deus uoluerit. Christi
promissio, id est, Euangelium, quod prædicat Paulus,
consignata est spiritu sancto, Verbum Domini manet
in æternum.

EPISTOLAE AD CORIN.

in aeternum. Sed hæc noluerunt uidere calumniatores. Vnde coactus est Paulus in secunda Epistola, in fine primi capituli & in primo secundi, se excusare, quod hac promissione non sit læuitate aliqua usus, & simul indicare, quod Euangelio ipsius propter hoc nõ debeat derogari.

NON SERMONEM. Vides hoc loco qui sint, contra quos supra multa dixit de sapientia sermonis & eminentia, ubi & addit. Sermo meus & prædicatio mea non erat in persuatorijs humane sapientie uerbis, sed in ostensione spiritus ac potentie, ut fides uestra non sit in sapientia hominum, sed in potentia Dei.

Probabilibus rationibus & studio uerborum sese uenditant, dum iustitias humanas, liberum arbitriũ, & studia nostra, pro Christo prædicant, & ex tota scriptura quam torquent, nihil aliud nobis faciunt quam leges, aut allegorijs ludunt ineptis, ut populi plausum mercantur, ut dicat aliquis, Malo hunc audire, quam decem Paulos. Ita prurientes aures, a ueritate sanctorum prædicatorum, ad suam uanitatem conuertunt, suo & aliorum magno malo, licet interrim sibi maxime placeant.

Sed nõ est ibi uirtus, id est, efficacia, potentia siue spiritus, hoc est, Vanitas manet uanitas, uani sunt & uanos faciunt discipulos, etiam illos, qui antea sermonem crucis amauerunt, Quibus dicit Paulus Gal. iij. O stulti Galate &c.

IN CAPVT IIII.

Solus sermo crucis quo prædicamus Christum crucifixū, uirtutem secū affert, id est, efficaciam siue spiritum sanctum, quo remittuntur peccata propter Christum, finis filij Dei, inuocamus patrem, & habemus uitam æternam.

Hæc uirtus siue efficacia sincero Euangelio datur, aliæ prædicationes uel uexant conscientias sub nomine iustitiæ, uel uanos & stultos faciunt homines sub nomine sapientiæ, & præterea inflant homines, uel præsumpta iusticia, uel falsa sapientiâ, ut resipiscere nolint, in quo periculo in primis sunt eorum Doctores siue prædicatores.

Cognoscam itaq; inquit, non magnificentiam sermonis eorum, sed quid ipsi suo sermone efficiant, sermone quidem inflantur, sed ego eos declarabo inanēs, ut qui nullum pariant fructum salutis, Quemadmodum Galatis dixit, Ex auditu fidei accepistis spiritum, an ex operibus legis?

Plausus populi non est regnum dei, sed ita prædicare Euangelium, ut credatur, ut consolationem accipiant afflictæ conscientiæ, & certæ reddantur in Christo de gratia Dei &c.

Sed quid opus est multis? Oues meæ uocem meam audiunt, ait Christus, & ego uitam æternam do eis. Fastidientes spiritus alio declinant, aliud suspiciunt, non ueritatem sed speciem mirantur, etiam sub nomine Euangelij, ut taceam de Euangelij manifestis aduersarijs.

Quid

EPISTOLAE AD CORIN.

QVID VULTIS &c. *Comminatur, sed paterne, iubens ut alterum eligant, siue uirgam siue mansuetudinem. Virgam uocat correptionem, quae Virga si non satis fuerit, erit uirga quoq; excommunicatio & Satanae traditio, quemadmodum comminatur impenitentibus in fine secundae Epistole. Charitatem autem Charitatem & spiritum lenitatis, uocat consolationem & confortationem, quam eis adhibiturus est, si inuenerit resipiscentes, quemadmodum & consolatur in secunda Epistola illos qui redierunt ad cor, & doluerunt quod contra Deum egerant, & contra sanctum ministrum eius Paulum.*

Optat uero potius cum charitate & spiritu lenitatis, quam cum uirga uenire. Alioqui cur sic sudaret, pro eis reconciliandis, bonus pater? quemadmodum & alibi ait. Incumbit mihi cura omnium Ecclesiarum. Quis infirmatur & ego non infirmor? Quis offenditur & ego non uxor?

POMERANVS.

Hactenus Paulus docuit de uera Christianorum sapientia, & de huius sapientiae ministris, quae ego in hoc libro suscepi copiosius enarranda, ad hoc, ut omnem in Ecclesia Christi eleuarem autoritatem, quae non est secundum uerbum Dei. Fundamentum Christus est. Vnusquisq; uideat quomodo super edificent, lignum, Bb 3 scenum,

fenum, stipulam, necesse est admoto igne uel exoriente die perire. Vnus est magister uester, Christus, hunc audite. Si quis hanc doctrinam non affert, ne aue ei dixeritis. Ihesus Christus heri & hodie, ipse est & in secula. Doctrinis uarijs nolite abduci. Bonum est gratia stabiliri cor &c. Sic sentit illa una, sancta, catholica & Apostolica Ecclesia, per totum mundum, in unitate fidei, a spiritu Christi Domini nostri, congregata, id quod a magistro suo Christo sic accepit, & fide agnoscit atq; experitur, quicquid aliter docetur, esse uanitatem & doctrinas demoniorum. Sit Christo gratia in Ecclesia sanctorum in aeternum.

A M E N .

EMENDATIO MENDARVM.

Minutula quedam, ubi peccatum est a typographo in orthographia aut distinctione, ipse emendabis, si militer & erroneos quarundam paginarum titulos, Pro alijs autem ista repono.

In principio Argumenti, uersu. 22. Eruditiores.

A. 3. In margine. Docere.

A. 6. facie altera uersu. 1. Dicat.

B. 6. In margine, Venditant.

Ibidem, Facie altera uersu. 1. Pauli.

Ibidem uerbu. 2. & non ad baptizandum.

B. 7. uersu. 7. blandiantur.

C. 2. uersu. 11. Colatur.

C. 4. In margine. Iusticiaria doctrina.

C. 7. In fine, Quis tibi.

- C. 8. Facie prima, uersu. penultimo, Hinc fit.
 D. 1. Facie altera in principio, Tantum agantur.
 D. 7. Facie altera, uersu. 18. accusant.
 E. 3. Facie prima, uersu. 17. Vbi est nunc illa san-
 E. 5. In principio, Quoniam stulticia. (pientia.
 Ibidem, facie altera uersu. 9. qui a sapientia.
 E. 7. In margine, Fecundum lucrum.
 G. 4. facie prima, uersu, penul. uelle bonum &
 H. 3. facie altera, uersu. 6. quodnam.
 H. 8. facie altera, uersu. 20. In infidelitate.
 I. 1. facie altera in margine, Opera bona non sunt.
 I. 2. In fine, Fecerant.
 M. 1. facie altera, uersu. 24. Ex male accepta.
 M. 3. facie altera, uersu penul. docuerunt.
 N uersu. 7. utcumq; sanctæ.
 N. 6. uersu ult. Ipsi sua.
 N. 7. facie altera, uersu penul. & sua.
 N. 8. facie altera uersu. 22. quisquam.
 Q. 2. uersu. 25. Suis, & uersu. 26. qui.
 C. 3. facie altera, uer. 16. Non externū oleū super.
 O. 5. facie altera, uersu. 4. gentiles.
 R. uersu. 4. sanctificari.
 R. 6. facie altera, uer. 17. quales ipse habuit.
 R. 7. uersu. 3. quosdam.
 S. 3. uersu. 2. Et tutus eris ad
 Ibidem, facie altera, uersu. 1. Euangelio.
 S. 6. αἰεὶ σὺ εἶ
 T. 2. uersu. 20. sumus.
 T. 3. uersu. 1. commendate sanctorum
 T. 6. facie altera, uersu. 6. homi. li.

241483-I
T ult. facie altera, uersu. 25. post Preciosos, adde,
cuiusq; opus manifestum fiet.

T ult. facie altera, uersu. 25. eadem fides.

V. 2. uersu. 6. quamuis manentibus uerbis, tamen

V. 3. uersu. 2. fundamento Christo

V. 6. uersu. 4. num potuisset Deus aliter

Y. 3. uersu. 9. Nosse autem esse

Y. 5. uersu. 3. sine uerbo

Y. 7. uersu. 17. scilicet sine Deo ut supra dictum.

Z. 2. facie altera, uersu. 18. cui subiecta sunt omnia, etiam oues.

A a. 6. uersu. 12. & sine periculo

A a. 7. uersu. 4. nos opponimus omni

Ibidem, uersu. ult. post Infirmitatē, adde, et cetera.

A a. 8. facie altera, uersu. 9. nolentes

B b. 1. uersu. 23. noluerunt

B b. 2. uersu. 3. & in principio secundi ubiq; per collisionem fac Pseudapostolus pro Pseudoapostolo et cetera.

IMPRESSVM VVITTEMBERGAE

Apud Iohannem Lufft.

1530.